

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחת הר"ן כח)

עַל יְהוָה
לִי מוֹד
שִׁיעוּרִים אֱלוֹ
אֲנִי נוֹתֵנִים
אֶת הַחֹמֶשׁ
וְאֶת הַזְּמֵשׁ
לְהַקְדֹּשׁ
בְּרוּךְ הוּא
(עצתו אמונה)

פרשת ויצא תשפ"ה

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

כארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.243.0563

היכל הקודש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש

כני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

היכל הקודש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש

בלומינגראוו

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

צו הערן די

הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

ג'רפס ע"י

קרן הדפסה
היכל הקודש

2623 State Route 52
Liberty, NY 12754

718.387.2691

www.BreslevCenter.com

רש"י

ולמיזרי ליה - לקוחות: אבוק זבין ואת מפקה, שאתה יורש ממנו? והלא אין אדם יורש מה שמכר אביו דלמא - דאמר לזו תרין בן ראובן: מכר יעקב יהוה אבדו דאבא קא אתינא. דבני בנימ הרי חן כבנים, וכי היכי דראובן אביו היה יכול לירש את יעקב אביו אילו נהיה לו אחריזי אביו מות - כך אין יורש את יעקב מגזירת הכתוב, ולא מכר ראובן אביו אביו יורש. ואין בנכסים הללו שום זכות לראובן, וכמרתו לאו כלום הוא. הרע - דהנך בן ראובן יורש את יעקב זקנו שלא אביו מכר אבוק; דבתיב "חמת אחריזי יהוה בניך" לראובן קאמר; תחת אבותיך - דהיינו יעקב, יהיו בניך - דהיינו תרין. מילא תביב "חתיך יהוה בניך", אלא אי קשיא הא קשיא - אי איכא למימר דשלחו מתם "זו היא שאלת בנינו ממות" - לאו כי האי גונא שלחו כדלעיל, דהא לאו קשה הוא. אלא הכי שלחו מתם: בכור שמכר חלק בכורת בחיי אביו. ולזו הבכור. כגון ראובן שמכר בכורתו ליהוה דהוא ליהוה בנכסי אביו. ומת ראובן, ואחר כך מת יעקב - בא תרין ומוציא עמד מלקוחות חלק בכורת ראובן אביו. ונטלה לעצמו. כאילו לא מכרה ראובן. שתנך יורש חלק בכורת אביו בנכסי זקנו אביו. ואף על פי שמת הבכור בחיי אביו. דרתנן לעיל (קטו. ב.) בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים, חלק שהיה ראוי לראובן; שהיה מיוצא מצרים, ושהיה בכור ונטל שני חלקים. חלק בכורה מאי עבדיהיה - והלא אינך בכור? ומאי קשיא - בריתי ממונות. דלמא פצי אביר - תנוך: מכר יעקב אביו אבא קאתינא. כדכתיב "תחת אבותיך יהוה בניך", יעקב אני יורש כאילו אני ראובן, דבמקום ראובן אביו אני עומד ככאילו אני בכור. מגזירת הכתוב, וכדתנן: בנות צלפחד כו'. אלא אי קשיא בריתי משפוחת הא קשיא - והכי שלחו ליה מתם. דהי יודע לו בעדות - ראובן לשמענו, עד שלא נעשה אבותי גולן, ודחה שמו חתום בעשר הלאותו של שמעון. ואחר כך נעשה גולן - ותפס לעדות. כדכתיב (שמות כג) "אל תשת דרך עם רשע להיות עד חמס". ואף על פי שאנאום אדם לומר "זה כתב ידו", דרתנן בכתובות (כ. ב.) מעתה אינו מעיד על כתב ידו, שהרי כל דבריו אנו מחזיקין שקר משענשה גולן, ושמו עד אחד פסול יופי, או עצמו נעשה אבות וחתם בו היום שמן אבא אחיים מעידין - כדמפרש במסקנא. והשתא לפום מאי דקא סלקא אדעתך, הכי קשה דברני ממונות: ליהוה הוא מהימא אחרני מהדימני במתיה. והלא שמו הוא עצמו חתם בו היום שקר, שהרי גולן הוא, וכשמכירין חתימתו מהו אנו מורחיקין בכרן והלא שמו פסול הוא כגון שהחוק - בהנפק בבית דין בטרה היותו גולן, דהשתא ליכא למימר הכי. אלא אלו מעידין שחתמו בהנפק זה וקימו השטר מקמי דהוי האי גברא גולן, והדאי שעתה היה הוא עצמו נאמן לומר "אבא ליכא למיפרך" איהו לא מהימא אחרני מהדימני, דהא אי אחרני כתב ידן חן מעידין, וליכא פסול וקאי ממילא. אף על פי שלא החוק כו' - דגזירת הכתוב היא דחתנו אינו נאמן, ולא משום דמחזיקין ליה ממויח וכתוב. והלכך, אחרני מהדימני, וליכא למימר משענשה חתנו זיף וכתב. לעולם דראובן בנימ בנימ בנכסי אביו כו'. גזירתה הוא דכתיב - שהעדיקים יש להם ענין ובני בני לירושם, כדכתיב בספרי "ביתכם לשרים בכל הארץ".

ולמיזרו ליה אבוק זבין ואת אמאי מפקת - ותימה: למה לא יוכל להוציא מיד הלקוחות? אפילו לזמן דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - היינו כגון שלא מת הן בחיי האב, אלא שנתנו לו דמים קודם שמת האב. אבל כשנפלו לו כשהוא גוסס - אמרו לעול (קכו. ב.) דאפילו לרבי מאיר, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - גוסס מיד לקנות בנכסים כשהוא גוסס - ופירש דרב רבינו יצחק רבינו מאיר: דהויא המכר אינו מכר, אלא לענין חזרה מעות איתרי הויא, שבנו מוציא השעבוד דהיה להם לקוחות מן הדבר מהם, כי אין להם אפילו שעבוד בקרקע בשביל מעותיהם. ולפי זה צריך לומר דסבירא לן אדם משעבד דבר שלא בא לעולם. דאי לא משעבד - מאי מקשי? לומר ליה אבוק זבין ואת מאי מפקת? הלא אין דאמרון לעיל "דאיקני קנה הוריש לא משעבד" - היינו משום דשמואל לטעמיה, דאית ליה מלוח - על פה אתו גובה מן אביו. ודליריך דאית לן גובה מן הורישן - הויא כמו (מצות) משעבד, אף על פי שלא בא לעולם. ואם האמר: אבתי מאי פריך? ולימרו ליה אבוק זבין ואת אמאי מפקת? דלמא איתרי טעמא - ובשום דאין בעל חוב נטל בראיו, היינו כותבין אשה. דתנן בבכורות פרק "שי בכור" (גב. א.) דאניה נוטלת בראוי ושמוא שיה לומר: דוקא כותבין אשה. אבל בעל חוב נטל בראוי. מיהו, קשה: דאם כן כי קא חשבין בכתובות ירש פרק "אף על פי" (נד. ב.) דהבית כתובה ככתובה דמי לענין כמה דברים - אמאי לא חשיב נמי לענין ראוי דאניה ככתובה ואיתא בעל חוב? אבל אי ליתא בעל חוב - אתי שפיר. אבל אין להביא ראיא מדאמר בסמוך: מאי לאו ירשי האב - בנימ מורישין - אחין. פירושי בני חבין, וקאמר: אי בעל חוב נטל. לאו היינו משום דאיתו נטל בראוי, אלא טעמא משום דאמר מוכח דאבא אבא קאתי. אבל אין להביא ראיא מדאמר רב תנמן: יתומים שגבו בחובת אביהן - בעל חוב חזרו ונבעו אותם מהם. אלמא נטל בראוי. שהרי אין זה ראיא, אלא משעבדי ליה מורבי נתן. מיהו, קשה: דהוה ליה ללימין "בן שלוח", ולא "בן שמכר". ולא לימא "בנו מוציא מיד הלקוחות" ועוד קשה: למה יש לו להיות הלקוחות שעבור על אביו מן עדיף ממלה על פה, דאין לך מעבר על פה גדול מהו על פה נראה לרבינו יצחק: דאלו נכסים כתב האב לבנו מהיום ולאחר מיתתו. דהיינו גופא מהיום ופירות לאחר מיתתו, כמו ששינוי לעיל בפרק "ש וחלוקי קלו", א.) מכר האב את בניו האב. וסבירא ליה "לשלחו מתם" דהבא כרבי יוחנן, דאמר לעיל בפרק "ש וחלוקי" דלא נקא לוקח. מכל מקום זו היא קשה בריתי ממונות, ולימרו ליה: אבוק זבין כו'.

איתמור: בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו, ומת - בגו מוציא מיד הלקוחות. וזו היא שקשה בריתי ממונות, ולימרו ליה: אבוק זבין ואת מפקת? - ומאי קושיא? דלמא מצי אמר: מפת אבדו דאבא קאתינא; ותרע, דכתיב: "תחת אבותיך יהוה בניך תשיחמו לשרים בכל הארץ" אלא אי קשיא הא קשיא: בן בכור שמכר חלק בכורה בחיי אביו, ומת בחיי אביו - בגו מוציא מיד הלקוחות, וזו היא שקשה בריתי ממונות: אבדו זבין ואתו מפקת? וכי תימא, הכא נמי אמר: מפת אבדו דאבא קאתינא; ומהו אבדו דאבא קאתינא? בחלק בכורה מאי עבדיהיה? - ומאי קושיא? דלמא מצי אמר: מפת אבדו דאבא קאתינא ובמקום אב קאתינא אלא אי קשיא הא קשיא: היה יודע לו עדות בשטר עד שלא נעשה גולן, ונעשה גולן - הוא אינו מעיד על כתב ידו, אבל אחרים מעידין, והשתא איהו לא מהימא, אחרני מהדימני? וזו היא שקשה בריתי ממונות. - מאי קושיא? דלמא גגון שהחזיק כתב ידו בבית דין אלא אי קשיא הא קשיא: היה יודע לו עדות בשטר עד שלא תפול לו בירושה - הוא אינו יכול לקיים כתב ידו, אבל אחרים יכולין לקיים כתב ידו. - ומאי קושיא? דלמא הכא נמי, גגון שהחזיק כתב ידו בבית דין אלא אי קשיא הא קשיא: היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו - הוא אינו מעיד על כתב ידו, אבל אחרים מעידין? הוא לא מהימא, אחרני מהדימני? וכי תימא, הכי נמי גגון שהחזיק כתב ידו בבית דין, והא אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אף על פי שלא החזיק כתב ידו בבית דין - ומאי קושיא? דלמא גזירת מלך היא דאיתו לא מהימא ואחרני מהדימני, ולאו משום דמשקך דאי לא תימא הכי, משה ואהרן לחותנכם משום דלא מהדימני הוא? אלא גזירת מלך הוא שלא יעידו להם, הכא נמי גזירת מלך הוא שלא יעיד על כתב ידו לחותנו אלא גגון לעולם דראובן משיקרא, ודקא קושיא לך: "תחת אבותיך יהוה בניך" - ההוא בברכה כתיב. - ומי מצית אמרת בברכה כתיב, אבל

אלא אי קשיא את קשיא בן שמכר כו' - ולא גרסינן "אי איתמר רבי איתמר" שיהיה זה דהרבים הללו שלחו מתם. ומה שללחו "זו היא שקשה בריתי ממונות" וכל יודע על איהו דבר שלחו כו'. **בגון** שהחזיק כתב ידו בבית דין - פירש רבינו שמואל: כשהבנו בו הנפק, ואין נראה לרבינו יצחק, דאינך דיינים גופיהו מי לא מצי למיטעי בהווא גברא אי גולן הוא אי לא? שהרי אין תחומין אלא על תחומת הערים, ואפילו מה בשטר אין צריך לן הדיינים לקרות אלהי למהי משהו שלא רחם. כמו החזוק שני כתובה בשוק דברפך שני דקדושין (ג. ב.) וכגון היאיל דאיתחוק בבית דין לא אמרינן בפרק "זה בורר" (סנהדרין א.) דהיינו שראו בית דין את השטר כבר, וכדפרשיש בסוף פרק קמא דבבא מציעא (ח. ב.) **ואף** על פי שלא בררה הוא, ודאיתחוק בבית דין כל תנן שמכירין אותו, ולא היישין שמוא היום חתם. **ההוא** בברכה הוא דכתיב - דאשמענון קא שיכה הדרק לבנים בנותו, דכתיב בתריה "ושיחמו לשרים בכל הארץ".

אבל

אמר ליה רב אחא בר מנימי תא שמע נפל הבית עליו ועל אמו בו - תימה: רב ששת אמאי לא מייתי לה למתניתין? והלא פשוט הוא ועוד, איהו נופיה אמר לעיל בפרק "יש נוהליך" (קיד, ב.) האשה את בנה, היא קא משמע לן אשה את בנה דומיא דאשה את בעלה, מה אשה את בעלה בו? אף אשה את בנה אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין

מן האב ואומר רבי: דמשום דהך ברייתא משבשתא היא, הביאה והיה רוצה להרצה. מפ' רבי.

אשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו כשהיא בקבר - לעיל בפרק "יש נוהליך" (קיד, ב.) פירשתי לך מילתא. מנן דבעל אינו יורש את אשתו כשהיא בקבר.

התוא דאמר ליה להביתא נכסי דרב סיסין בו - משום דאיירי הכא בנכסים בחזקת מי הם, אייתי הדיא עובדא דמיירי בה נני לאוקמה נכסי בחזקת לוקח בחזקת מוכר. מיהו, תימה היא שבמאי הית' הלמוד שב נפ' עמיס במסכת אחת, כאן ר'בוחקת הבתים' (לעיל ל' א.).

הדרן עלך מי שמת

אָבֵל לְעֵינָי דִּינָא לֹא? וְהִתְנַיָּא: נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אָבִיו, עָלָיו וְעַל מוֹרִישָׁיו, וְהִיחָה עָלָיו כְּתוּבַת אִשָּׁה וּבַעַל חוּב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִים: הַבֵּן מֵת רֵאשׁוֹן וְאַחֵר כִּד מֵת הָאָב, וּבַעַל חוּב אוֹמֵר: הָאָב מֵת רֵאשׁוֹן וְאַחֵר כִּד מֵת הַבֵּן; מֵאִי לֹא? יוֹרְשֵׁי הָאָב - בְּגוּ, מוֹרִישָׁיו - אַחֵי; וְאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא מִצֵּי אִמְר "מִכְּתַב אֲבוּהַ דְאָבָא קִאֲתִינָא", דְּכִי פְתִיב "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יְהִי בְּיָדְךָ" - בְּכִרְבָּה פְתִיב, פִּי מֵת הַבֵּן וְאַחֵר כִּד מֵת הָאָב מֵאִי הָיִי? נִימָא לְהוּוּ בַּעַל חוּב: יְרֵשְׁתָּ אֲבוּהוֹן קָא שְׁקִילְנָא לֹא, יוֹרְשֵׁי הָאָב - אַחֵיו, מוֹרִישָׁיו - אַחֵי דְאָבוּהַ. כְּעוּ מִינֵיהּ מִרְבַּ שֵׁשֶׁת: בֵּן מָהוּ שְׂיִירֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּפְּתָר כִּד הַתְּנַחֵל לְאֲחִין מִן הָאָב? אִמְר לְהוּוּ רַב שֵׁשֶׁת, תְּנִיתוּהּ;

הָאָב שֶׁנִּשְׁבְּחָה וּמֵת בְּגוּ בְּמִדְיָה, וּבֵן שֶׁנִּשְׁבְּחָה וּמֵת אִבּוֹ בְּמִדְיָה - יוֹרְשֵׁי הָאָב יוֹרְשֵׁי הַבֵּן יְחִלּוּקֵי; הִכִּי דְמִי? אֵילִימָא כְּפִקְתָּנִי - הִי נִיגְהוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב וְהִי נִיגְהוּ יוֹרְשֵׁי הַבֵּן? אֵלָּא לֹא הִכִּי קְאָמֵר: אָב שֶׁנִּשְׁבְּחָה וּמֵת בֵּן בְּתוֹ בְּמִדְיָה, וּבֵן בְּתוֹ שֶׁנִּשְׁבְּחָה וּמֵת אִבּוֹ אִמּוֹ בְּמִדְיָה, וְלֹא יִרְעִינוּ הִי מִינֵיהּוּ מֵיַת בְּרִישָׁא - יוֹרְשֵׁי הָאָב יוֹרְשֵׁי הַבֵּן יְחִלּוּקֵי; וְאִם אִיתָא, נְהִי נִימֵי דְבֵן מֵת בְּרִישָׁא, לִירְתִּיהּ לְאָבוּהַ דְאִמְיָה בְּקִבְרֵיהּ וְלִירְתֵינְהוּ לְאָחוּהַ מִן אֲבוּהַ אֵלָּא לֹא שְׂמַע מִינֵיהּ: אִין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּפְּתָר בְּקִבְרֵי הַתְּנַחֵל לְאֲחִין מֵאָב. אִמְר לִיהּ רַב אַחָא בְּרַ מִינֵימֵי לְאַבִּי, אַף אֲנִי נִימֵי הַתְּנַיָּא: נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ - אֵלֹו וְאֵלֹו מוֹרִישֵׁי יְחִלּוּקֵי; וְאִם אִיתָא, נְהִי נִימֵי דְבֵן מֵת בְּרִישָׁא, לִירְתִּיהּ לְאִמְיָה בְּקִבְרֵיהּ וְלִירְתוֹ אִינְהוּ לְאַחֵי מֵאָבוּהַ אֵלָּא לֹא שְׂמַע מִינֵיהּ: אִין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּפְּתָר לְהַתְּנַחֵל לְאֲחִין מִן הָאָב, שְׂמַע מִינֵיהּ. וְטַעְמָא מֵאִי? אִמְר אַבִּי: נְאֻמְרָה סִיבָה בְּבִן וְנְאֻמְרָה סִיבָה בְּבַעַל, מַה סִּיבָה הָאֻמְרָה בְּבַעַל - אִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בַּקֶּבֶר, אַף סִיבָה הָאֻמְרָה בְּבִן - אִין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַתְּנַחֵל לְאֲחִין מִן הָאָב. הַהוּא דְאִמְר לִיהּ לְחֻבְרַי: "נְכִסֵּי דְבַר סִיסוֹן מְזַבְּנִינָא לְךָ". הוּאֵי תְרַא אַרְעָא דְתַהוּ מִיַּפְרָא "דְּבִי בַר סִיסוֹן", אִמְר לִיהּ: הָא לֹא? דְּבִי בַר סִיסוֹן הִיא, וְאִפְרָאֵי הוּאֵי דְמִיַּפְרָא "דְּבִי בַר סִיסוֹן". אֲתָא לְקַמְיָה דְרַב נַחְמָן, אוֹקְמָה בִּידָא דְלוֹקְחָא. אִמְר לִיהּ רַבָּא לְרַב נַחְמָן: דִּינָא הִכִּי? תַּמּוּצִיא מַחֲבִירוֹ עָלָיו הַרְאֵה וְיָמִי דְרַבָּא אֲדַרְבָּא, וְדַרְבַּ נַחְמָן אֲדַרְבַּ נַחְמָן; דְּהַהוּא דְאִמְר לִיהּ לְחֻבְרַי: מֵאִי פְעִית בְּהָא בִּיתָא? אִמְר לִיהּ: מִינֵךְ וּבִינְתָהּ וְאִכְלִית שְׂנֵי חוֹקְחָא. אִמְר לִיהּ: אֲנָא בְּשִׁכְוִינִי גִּינָא הוּאֵי; אֲתָא לְקַמְיָה דְרַב נַחְמָן, אִמְר לִיהּ: זִיל בְּרוּר אִכְלִיתְךָ. אִמְר לִיהּ רַבָּא לְרַב נַחְמָן: דִּינָא הִכִּי? תַּמּוּצִיא מַחֲבִירוֹ עָלָיו הַרְאֵה קִשְׁיָא דְרַבָּא אֲדַרְבָּא, וְדַרְבַּ נַחְמָן אֲדַרְבַּ נַחְמָן; דְּרַבָּא אֲדַרְבָּא לֹא קִשְׁיָא: הָא מוֹכַר קָאֵי בְּנַכְסֵיהּ, תַּתֵּם לֹקַחַת קָאֵי בְּנַכְסֵיהּ. דְּרַב נַחְמָן אֲדַרְבַּ נַחְמָן לֹא קִשְׁיָא: הָא, כִּינֵן דְאִמְר לִיהּ "דְּבִי בַר סִיסוֹן" וּמִיַּפְרָא "דְּבִי בַר סִיסוֹן" - עָלִיהּ יוֹרְשֵׁי רַבָּאֵי לְגִלוּי דְלֹא דְבִי בַר סִיסוֹן הִיא. הָא, לֹא הָא אֵלָּא דְקִטְשׁ שְׂמָרָא, מִי לֹא אִמְרִינֵן לִיהּ: קָיִים שְׂמָרְךָ וְקוּם בְּנַכְסֵי?

הדרן עלך מי שמת

אבל לעיני דינא לא - בתמידה, מי לא אשכחן במתניתין דין? וה? ואמאי אמרינן "ווי היא שקשה", דמשמע שאין מוצאין ראייה לדבריהם, תמוך כן מנשין על סברת שמועתם הכי רסינן: **מאי לאו יורשי האב בני מורישיו אחי** [וכו'] **לא יורשי האב אחי מורישיו אחי דאבה** - ופירושו: מאי לאו "יורשי האב" בני שנועב הבית עליו ועל אביו.

כיון שנפל הבית על ראובן ועל יעקב אביו, היתה עליו כתובת אשה ובעל חוב, יורשי האב כגון חנוך בן ראובן, אומר: ראובן מת ראשון, ואחר כך מת האב הדיינו יעקב, ומכאן יעקב אב, בא לירש, ולא מכחו של ראובן. אלמא לענין דינא אמרינן מנכ אבוה דאב. ומשני: **לא יורשי האב אחיו** - של ראובן, שאומר: ראובן מת ראשון ואחריו את יעקב אביו, וירשנו כל נכסיו של אבינו, ואין לראובן אחינו חלק בהן, שהרי הוא מת תחלה וכן אין לו. והבא ודיא לאו מנכ ראובן באין לירש, שהרי גם הם אריין לירש את יעקב כמותו. ומורישו - אחי דאבה, אחי יעקב - עש, ורד יירש ראובן בנכסי יעקב אביו שמת - עש, וראובן. וכשנפל הבית עליו על מורישו - הדיינו עשו אחי יעקב אביו, יורשי מורישו - כגון אחי עשו, אמרינן: ראובן מת תחלה, ועשו מת אחרון, ואנו יורשין כל נכסיו, כי לא יירש ראובן בן יעקב בנכסי עשו דודו תחת יעקב (אבינו) וצריך להיות: אביו שמת כבר, שהרי ראובן מת תחלה, ואחר כך מת עשו. ובעל חוב אומר: עשו מת תחלה, וראובן מת אחרון, ורד יירש ראובן בנכסי יעקב אביו שמת בנכסי עשו עמכם ונטל חלקו. והשתא ליכא הכא "תחת אבותיך יהיו בניך", ולענין דינא לא אשכחן במתניתין שום ראייה למילתא דשלתו מתם, והלכך קשה הוא דיני ממונתו. ומיהו, הכי הלכתא כדשלתו מתם, דהכי סבירא להו, אלא דלא אשכחן ראייה מפורשת. וכן כל הני דאמרן לעיל - הכי הלכתא. כנו מיניה מרב ששת - ויסק בן רחל שמת בחייו אמו, ואחר כך מתה רחל אמו, מהו שירש את אמו כשהוא בקבר כאלו הוא חי, להנחיל לאחיו שלו מן אביו. כגון לראובן בן יעקב מלאת, שהוא אחיו מאביו במדינה - בארץ מולדתו. חי ניהו יורשי האב בו' - והלא אם אין לו בנים לא לאב ולא לבן - קרובי האב יורשין את שניהם, או אם יש בנים לאותן בו' - הדין יורשין את האב ואת הבן, וזמן בו' בתו במדינה - ויורשי הבן הם קרובי אביו, שהוא בעל אמו. ואם איתא - דבן יורש את אמו בקבר, נהי נמי דבן מיית ברישא אמאי יחלוקו יורשי האב ויורשי הבן? ליתרו יורשי הבן את הכל, שהרי יורש את אבי אמו תחת אמו אף על פי שהוא בקבר, ולירתינהו לאחיו מן האב שחן יורשי הבן, ואמאי יחלוקו עמון יורשי האב? לירתיה לאמיה בקבר - דמי שמת אחרון דמי. אמר אבני נאמר סיבה כבעל בו' - המקראות מפורשין ב"ש נוהליך" (בבא בתרא קיד, ב.) אין הבעל יורש את אשתו

— כשהיא מתה בקבר, אין הבן יורש את אמו כשהוא בקבר בו' - האי "בקבר" לא דמי לההוא קבר דבעל. והוא דאמר ליה לחבריה בו' - הכל פירושו ב"חוקת הבתים" בראשה ואגב גרוא דמיירי מתניתין בנכסים בחזקתן, נטל ליה הכא.

הדרן עלך מי שמת

בבא בתרא. גט פשוט - פרק עשירי דף קס עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" תוספות רש"י

משנה גט פשוט - שטר הפשוט כעין שלנו, שאינו תפור ומקושר, כדלקמן. וכל שטרות קרויין גט, כדאמרין בעלמא (בבא קמא צה, א) וגט חוב שאין בו אחריות, וכן גיטין ובין שאר בשטר שטרות מיירי, כדאמרין בגמרא. כדי שלא תחלוק בין גיטין לשטרות. קרוי מתוכו - בסוף השטר, כמו שאנו נוהגין לחתום בתוכו. מקושר קרוי מאחריו - כותב פשוט, ומניח חלקו כשיעור שיטה הכתובה,

גט פשוט עדי ומתוכו ומקושר עדיו מאחריו - כל שטר חוב קרוי גט, כדאמר: גט חוב שאין בו אחריות, פרק 'הנולד קמאי' (בבא קמא צה, א), ובפרק קמא גיטין (י, א). כל גט שיש עליו עד כותי - פסול, חוץ מגיטי נשים ושטרורי בעדים. והאי מילתא שיקר למיניהו (בבאי פירקין ולא במסכת גיטין, והתם שיקר 'הנזקק' פרוק 'הנזקק' (בסדר) נזקיק. והבא, אנב לחתום) פרוק 'מי שמת' (בבבא שטר שכתב כל נכסיו בבריאות ושכבכי מרע - תנא הבא 'גט פשוט' דאריי' בשטרות, ואנב דאריי' תתם פרוק 'השולח' בתיוקן העולם - תנא בתרא פרוק 'הנזקיק' דאריי' בבבא.

מקושר עדיו מאחריו - תימיה: לרב רימיה בר חנמי, ומאחריו הכתב כנגד הכתב, ליהושע הלמא כתב למעלה מדיים מאי דבעי. ליהושע שטר שי' דשורון גליון מן הצד, ומחיק ליה לשטר הראשון, ויעשנו פשוט ואף על גב שהשטר יהיה לצד העדים שוחחתינו שחור - מכל מקום אינו יכול להודווקי. דהכי משמע בכתובות (כא, א) דשורון פטלהם אין יכול להודווקי, דאמר התם: האי מאן דבעי לאתווי תימית ידיה בני דינא - לכתבו אחספא, ואי איתא - לחיהו בשחור של קלף

- 1 וכופלה על החלק, ותופר, ואחר כך כותב שיטה,
- 2 ומניח שטר מלוק, וכופלה על החלק, ותופר, וכן הרבה, כדי מקום תורף השטר. והעדים חתומין מבחוץ, כענין שפירש אמוראי בגמרא. ובתלמוד שלא יהיו קשריו מרובין מעדיה, כדתנן במסכת גיטין (פא, ב) 'הדזה ליה קרזה, ותופס של שטר כתוב כולו כעין פשוט, והוה הנקרא - כל פלני "תפשוט ומקושר" ואלו התפשות אגמרא. ובכלל וכפל בפני עצמו, ונראה מבחוץ בין כפל לכפל כעין קסת הסופר כו"ל, וכן מוכח בגמרא שהעדים החתומין על כל קשר ושטר קראין ונראין מבחוץ. שנינו פסולין - שלא עשנו כתיקון חכמים, ואם שטר חוב הוא - אינו גובה בו מן הלקוחות, ואם יש אשה - אינה מתגרסה. שיבול - לפשוט ולעשות פשוט, שיקרע התפירות ויפתח השטר ויהיה פשוט. אבל כמנחה המדינה - בגמרא מפרש. וטעמא דמקושר מפרש בגמרא. **גט פשוט קרוי שנים** - מי שרדצה לעשות שטר פשוט אינו צריך להתייחס בו אלא שני עדים, והרדצה לעשות מקושר צריך להתייחס בו שלשה, שכן תקנו חכמים. **פשוט שכתוב בו עד אחד בו** - בגמרא פריך: פשיטא. **גמרא** מגניתי מילי - שיש שני מיני שטרות חלוקין זה מזה בעדים ובקושר.
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11

גט פשוט - עדי ומתוכו, מקושר - עדי ומאחריו.
פשוט שכתבו עדי ומאחריו, מקושר שכתבו עדי ומתוכו - שניהם פסולין. רבי חיננא בן גמליאל אומר: **מקושר שכתבו עדי ומתוכו - קלוש, מפיני שיבול לעשותו פשוט.** רבן שמעון בן גמליאל אומר: **הכל כמנחה המדינה. גט פשוט - עדי בשנים, ומקושר - בשלשה.** פשוט שכתב בו עד אחר, ומקושר שכתב בו שני עדים - שניהם פסולין. **גמרא מנתינו מילי? אמר רבי חיננא, והקר קרא:** "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והקר עדים"; "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר" זה

אלא דאי אינו יכול להודווקי. ואם כן הדיכי בשטר שכתבו מקושרו ויש לומר: גדיין ליה לגליון שבצד השטר, ואם תאמר: בגמרא, כי מתוהי ליה לרב הווא דאמר בין קשר לקשר מאבארי: נישוש דילמא יזיק ליה וכתב מאי דבעי בפנים בסוף השטר, והסדיי של אחריו מסדיי אבל השטר. והשאתא, אמאי לא משני גדיין לקלף היתר על השטר? ומתריך רבינו יצחק בן מאיר: ולא מצי גיין ליה, שמניחו בשביל האשראת שורצה לעשות סופון. אבל מן הגרדוף - מצי גיין ליה, לכך ליבא למיחש למידי. אי נמי, דאימטוטיי ליה לצד שחור החלק שהוא על

העדים שלא יוכל לזייף אותו בתוכו. ואף על גב דאמר (בבא בתרא קסג, א): עדים אטיטא חנמי - הני מילי הכיב שהשטר והעדים לצד אחד, ואיבא טיטא בן העדים לשטר. אבל הבא הסדיי התימי מבחוץ ואיבא טיטא בפנידם - לא אמרינן אטיטא תימי. ואם תאמר: ליהושע רכתב מאי דבעי אגליון שבין העדים עד סוף השטר, ולאן דאמר מלמעלה למטה, והיא השטר הבא וזה ועדין בשיטה אחרת. דהא לא מצי גיין ליה, שמניחו בשביל האשראת ויש לומר: דמטייט ליה מכלא טיטא מצוי יזיק, כדפרשיש, ואפילו חסדיי הוה תתחז, זה, והשאת ליבא באותה שיטה של שטר שידיקי כי אם עד אחד - מכל מקום יכול לכתוב על אותו עד אחד שחייב לו מאה מנה, והוה ליה כתב ידו. ולכך צריך לפרש דמטייט ליה. והכי נמי לרב הונא, דאמר בין קשר לקשר, איבא למיחש ולמאן יתחוק כל השטר ממפנים ויכתוב למעלה מן העדים בגליון, או מן הצד כנגד העדים, ויהיה כתב ידו בשיטה אחת עם השטר, אי לא גיין או יטייט כל מה למעלה מן ושמן הצד. הכי נמי איבא למיחש, בין למאן דאמר מלמעלה למטה בין למאן דאמר בין קשר לקשר, בכל השטרות הפשוטים דחתימי שלשה עדים, ליהושע שיתחוק כל השטר לבד השטר, ואם תאמר: דהוא שטר מקושר כנגד אותו העדים, וכתב מאי דבעי, כיון דכשר משני צדדין ויש לומר: דמטייט ליה מבחוץ כנגד העדים, ואפילו חסדיי הוה תתחז, זה, ומשמע שכשר בכל טיטא, מדלא מישתממי גמרא לפרש הכי. ורבי פירש: דיש לדחות הדיא דכתובות (סג, ו) דבלאו הכי מצי לפרש למימר אירשא דמגילתא, כדלקמן (קסו, א). אלא להכי נקט חספא - בדקלף הוה טעי לכתוב במקום טוב. וגם עריך עינן אפם מקושר תחתם בכתב ידו מצד שני מתיני, דאם כן אי הוה מחוי אשרוח - דלמאן עביד ליה מקושר בכתב ידו, אבל בקלפין שלנו שיבול להודווקי מצד שחור - אין ראה לקלפין שבימדיה. **פשוט** שכתבו עדיו מאחריו פסול - טעמא משום שמאי יעשנו מקושר, ויהיה השטר מקושר, ואפילו לא חתימי כי אם שני עדים - הדי שניא סא שלשה. ואם תאמר: דהוא שטר מקושר יש חלק בין שיטה לשיטה, ואם כן פשוט שאין בו חלק - מטייט ליה מבחוץ כנגד העדים, ואפילו חסדיי הוה תתחז, זה, ומשמע כסדר פשוט. והכי מוכח מרבי חיננא בן גמליאל שאומר: מקושר שכתבו עדי ומתוכו - כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. ואם יש במקושר חלק - היאך יכול לעשותו פשוט? הלא יכירו שהיה מקושר אלא ודאי לא היה בו חלק, ותימיה: למאן דאמר בגמרא בין קשר לקשר, סלקא דעתא מנווא, ואם אין בו חלק היאך יחתימו? ויש לומר: דמכל מקום בין שיטה לשיטה דחוק לזו עלמא. אי נמי טעמא דפסול - כדפריש בקוטרס, שהם שלא נעשה כתיקון חכמים, שנעשה פשוט ולא נחתם מתוכו. כדפסלינן ב"המדרש" (גיטין פא, ב) בכמה ענינים אפילו מצד הכתב, כיון שאין נקראין עדים עם הגט. ואין לומר דהיינו טעמא משום שאנו נושעים שמא תרצה, לפי שאין עדים חתומין, ולכך פסולין אותו - הא ליבא

למזי, שהרי לא מושיגין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שרי וקיים", או שלא נחתם חלק למטה, או שחתם אחד מעדיי למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי בא. **מקושר** שכתבו עדי ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימיה: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשים מקושרים והיו מוקדמין ואם נאמר כאן בענין פשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חיננא בן גמליאל אלא דומה לנו על זה לזמנו של זה? הלא רבאמי מקושר אינו דין כשאת מקושרים ואומר רבינו יצחק, דבמגילתאן אפילו הכי אבדו דיעות כל שטר עשה הלולאה שנה ארתי קודם חותם הכתוב. בו, כדן מקושר, והשאתא איבא למיחש ולמאן שפיר ריה. והשאתא פריך שפיר רבי, ויבא גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה ארתי הלולאה, אם עם כן מאוחר הוא, שלא ימנה אלא ממנון הכתוב. חימנין דוייקי ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אידיכס לי שטרא", הכותב שובר "ביום פלוגי פרעתי לו מנה", ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו כסודין שנתה שעת הלולאה ומשני: קסבר רבי חיננא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: דאי נדיב כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי שבטא ומנייה מניו ליה שטר פשוט בלאו הכי נרוך כפשוט, וכדפרשיש בשטר הקושר שעדיי ומתוכו מגביב בו כדן פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, הוואי שכתבו מתוכו כשר מפני ששטר עשה הלולאה בשטר, והוא מקושר - רגליש לרבר שפרשי, ולא מנבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להריש שחור ומתאו, ואם תאמר: הוואי לא היה קשה לרבי על מתניין דשטרי חוב המוקדמין פסולין ומקושרים כשרים, דאיבא למימר כדקאמר בבא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר במאורזין נמי פסולין, אי נמי, שיעשנה שובר וכתוב בו "פרעתי הלולאה שכתוב בו זמן פלוני", והשאתא ליבא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן, ולכך מאורזין כשרים, אבל כשר מקושר שעדיי ומתוכו הדי (שמיעת) [מאורז] ידוע ארתי הלכות שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, ויכוין שיהיה מקושר - לא מסיק ארתייהו שאינו ממנון הכתוב אלא שנה לפני הזמן, אבל מאורזין שיעשה כתבת השובר ידוע שהיה מאורז, ומסיק ארתייהו לכתוב שובר שלא יבא ליה זיוף, ונראה ליה שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי ליהי חששא בלה, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצה טובה קא משמע לך, והכי קאמר "וכתוב" - זה חותם, "ותחתם" - זה חותם מרוב ולוקח מן ושהדי. דתורף אבירי, תימיה, כדאמרין בגיטין (כא, ב) תלשו חתמו ותנתו לתורף בו (דתורף). "הדעו עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקח את ספי המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלוי" - הדי העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות ותקום" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהוד, ולפרש חתמו אל למעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת, וכיון דמצי

למזי, שהרי לא מושיגין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שרי וקיים", או שלא נחתם חלק למטה, או שחתם אחד מעדיי למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי בא. **מקושר** שכתבו עדי ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימיה: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשים מקושרים והיו מוקדמין ואם נאמר כאן בענין פשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חיננא בן גמליאל אלא דומה לנו על זה לזמנו של זה? הלא רבאמי מקושר אינו דין כשאת מקושרים ואומר רבינו יצחק, דבמגילתאן אפילו הכי אבדו דיעות כל שטר עשה הלולאה שנה ארתי קודם חותם הכתוב. בו, כדן מקושר, והשאתא איבא למיחש ולמאן שפיר ריה. והשאתא פריך שפיר רבי, ויבא גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה ארתי הלולאה, אם עם כן מאוחר הוא, שלא ימנה אלא ממנון הכתוב. חימנין דוייקי ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אידיכס לי שטרא", הכותב שובר "ביום פלוגי פרעתי לו מנה", ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו כסודין שנתה שעת הלולאה ומשני: קסבר רבי חיננא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: דאי נדיב כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי שבטא ומנייה מניו ליה שטר פשוט בלאו הכי נרוך כפשוט, וכדפרשיש בשטר הקושר שעדיי ומתוכו מגביב בו כדן פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, הוואי שכתבו מתוכו כשר מפני ששטר עשה הלולאה בשטר, והוא מקושר - רגליש לרבר שפרשי, ולא מנבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להריש שחור ומתאו, ואם תאמר: הוואי לא היה קשה לרבי על מתניין דשטרי חוב המוקדמין פסולין ומקושרים כשרים, דאיבא למימר כדקאמר בבא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר במאורזין נמי פסולין, אי נמי, שיעשנה שובר וכתוב בו "פרעתי הלולאה שכתוב בו זמן פלוני", והשאתא ליבא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן, ולכך מאורזין כשרים, אבל כשר מקושר שעדיי ומתוכו הדי (שמיעת) [מאורז] ידוע ארתי הלכות שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, ויכוין שיהיה מקושר - לא מסיק ארתייהו שאינו ממנון הכתוב אלא שנה לפני הזמן, אבל מאורזין שיעשה כתבת השובר ידוע שהיה מאורז, ומסיק ארתייהו לכתוב שובר שלא יבא ליה זיוף, ונראה ליה שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי ליהי חששא בלה, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצה טובה קא משמע לך, והכי קאמר "וכתוב" - זה חותם, "ותחתם" - זה חותם מרוב ולוקח מן ושהדי. דתורף אבירי, תימיה, כדאמרין בגיטין (כא, ב) תלשו חתמו ותנתו לתורף בו (דתורף). "הדעו עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקח את ספי המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלוי" - הדי העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות ותקום" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהוד, ולפרש חתמו אל למעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת, וכיון דמצי

למזי, שהרי לא מושיגין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שרי וקיים", או שלא נחתם חלק למטה, או שחתם אחד מעדיי למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי בא. **מקושר** שכתבו עדי ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימיה: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשים מקושרים והיו מוקדמין ואם נאמר כאן בענין פשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חיננא בן גמליאל אלא דומה לנו על זה לזמנו של זה? הלא רבאמי מקושר אינו דין כשאת מקושרים ואומר רבינו יצחק, דבמגילתאן אפילו הכי אבדו דיעות כל שטר עשה הלולאה שנה ארתי קודם חותם הכתוב. בו, כדן מקושר, והשאתא איבא למיחש ולמאן שפיר ריה. והשאתא פריך שפיר רבי, ויבא גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה ארתי הלולאה, אם עם כן מאוחר הוא, שלא ימנה אלא ממנון הכתוב. חימנין דוייקי ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אידיכס לי שטרא", הכותב שובר "ביום פלוגי פרעתי לו מנה", ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו כסודין שנתה שעת הלולאה ומשני: קסבר רבי חיננא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: דאי נדיב כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי שבטא ומנייה מניו ליה שטר פשוט בלאו הכי נרוך כפשוט, וכדפרשיש בשטר הקושר שעדיי ומתוכו מגביב בו כדן פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, הוואי שכתבו מתוכו כשר מפני ששטר עשה הלולאה בשטר, והוא מקושר - רגליש לרבר שפרשי, ולא מנבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להריש שחור ומתאו, ואם תאמר: הוואי לא היה קשה לרבי על מתניין דשטרי חוב המוקדמין פסולין ומקושרים כשרים, דאיבא למימר כדקאמר בבא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר במאורזין נמי פסולין, אי נמי, שיעשנה שובר וכתוב בו "פרעתי הלולאה שכתוב בו זמן פלוני", והשאתא ליבא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן, ולכך מאורזין כשרים, אבל כשר מקושר שעדיי ומתוכו הדי (שמיעת) [מאורז] ידוע ארתי הלכות שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, ויכוין שיהיה מקושר - לא מסיק ארתייהו שאינו ממנון הכתוב אלא שנה לפני הזמן, אבל מאורזין שיעשה כתבת השובר ידוע שהיה מאורז, ומסיק ארתייהו לכתוב שובר שלא יבא ליה זיוף, ונראה ליה שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי ליהי חששא בלה, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצה טובה קא משמע לך, והכי קאמר "וכתוב" - זה חותם, "ותחתם" - זה חותם מרוב ולוקח מן ושהדי. דתורף אבירי, תימיה, כדאמרין בגיטין (כא, ב) תלשו חתמו ותנתו לתורף בו (דתורף). "הדעו עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקח את ספי המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלוי" - הדי העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות ותקום" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהוד, ולפרש חתמו אל למעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת, וכיון דמצי

למזי, שהרי לא מושיגין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שרי וקיים", או שלא נחתם חלק למטה, או שחתם אחד מעדיי למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי בא. **מקושר** שכתבו עדי ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימיה: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשים מקושרים והיו מוקדמין ואם נאמר כאן בענין פשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חיננא בן גמליאל אלא דומה לנו על זה לזמנו של זה? הלא רבאמי מקושר אינו דין כשאת מקושרים ואומר רבינו יצחק, דבמגילתאן אפילו הכי אבדו דיעות כל שטר עשה הלולאה שנה ארתי קודם חותם הכתוב. בו, כדן מקושר, והשאתא איבא למיחש ולמאן שפיר ריה. והשאתא פריך שפיר רבי, ויבא גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה ארתי הלולאה, אם עם כן מאוחר הוא, שלא ימנה אלא ממנון הכתוב. חימנין דוייקי ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אידיכס לי שטרא", הכותב שובר "ביום פלוגי פרעתי לו מנה", ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו כסודין שנתה שעת הלולאה ומשני: קסבר רבי חיננא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: דאי נדיב כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי שבטא ומנייה מניו ליה שטר פשוט בלאו הכי נרוך כפשוט, וכדפרשיש בשטר הקושר שעדיי ומתוכו מגביב בו כדן פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, הוואי שכתבו מתוכו כשר מפני ששטר עשה הלולאה בשטר, והוא מקושר - רגליש לרבר שפרשי, ולא מנבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להריש שחור ומתאו, ואם תאמר: הוואי לא היה קשה לרבי על מתניין דשטרי חוב המוקדמין פסולין ומקושרים כשרים, דאיבא למימר כדקאמר בבא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר במאורזין נמי פסולין, אי נמי, שיעשנה שובר וכתוב בו "פרעתי הלולאה שכתוב בו זמן פלוני", והשאתא ליבא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן, ולכך מאורזין כשרים, אבל כשר מקושר שעדיי ומתוכו הדי (שמיעת) [מאורז] ידוע ארתי הלכות שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, ויכוין שיהיה מקושר - לא מסיק ארתייהו שאינו ממנון הכתוב אלא שנה לפני הזמן, אבל מאורזין שיעשה כתבת השובר ידוע שהיה מאורז, ומסיק ארתייהו לכתוב שובר שלא יבא ליה זיוף, ונראה ליה שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי ליהי חששא בלה, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצה טובה קא משמע לך, והכי קאמר "וכתוב" - זה חותם, "ותחתם" - זה חותם מרוב ולוקח מן ושהדי. דתורף אבירי, תימיה, כדאמרין בגיטין (כא, ב) תלשו חתמו ותנתו לתורף בו (דתורף). "הדעו עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקח את ספי המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלוי" - הדי העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות ותקום" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהוד, ולפרש חתמו אל למעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת, וכיון דמצי

למזי, שהרי לא מושיגין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שרי וקיים", או שלא נחתם חלק למטה, או שחתם אחד מעדיי למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי בא. **מקושר** שכתבו עדי ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימיה: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשים מקושרים והיו מוקדמין ואם נאמר כאן בענין פשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חיננא בן גמליאל אלא דומה לנו על זה לזמנו של זה? הלא רבאמי מקושר אינו דין כשאת מקושרים ואומר רבינו יצחק, דבמגילתאן אפילו הכי אבדו דיעות כל שטר עשה הלולאה שנה ארתי קודם חותם הכתוב. בו, כדן מקושר, והשאתא איבא למיחש ולמאן שפיר ריה. והשאתא פריך שפיר רבי, ויבא גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה ארתי הלולאה, אם עם כן מאוחר הוא, שלא ימנה אלא ממנון הכתוב. חימנין דוייקי ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אידיכס לי שטרא", הכותב שובר "ביום פלוגי פרעתי לו מנה", ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו כסודין שנתה שעת הלולאה ומשני: קסבר רבי חיננא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: דאי נדיב כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי שבטא ומנייה מניו ליה שטר פשוט בלאו הכי נרוך כפשוט, וכדפרשיש בשטר הקושר שעדיי ומתוכו מגביב בו כדן פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, הוואי שכתבו מתוכו כשר מפני ששטר עשה הלולאה בשטר, והוא מקושר - רגליש לרבר שפרשי, ולא מנבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להריש שחור ומתאו, ואם תאמר: הוואי לא היה קשה לרבי על מתניין דשטרי חוב המוקדמין פסולין ומקושרים כשרים, דאיבא למימר כדקאמר בבא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר במאורזין נמי פסולין, אי נמי, שיעשנה שובר וכתוב בו "פרעתי הלולאה שכתוב בו זמן פלוני", והשאתא ליבא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן, ולכך מאורזין כשרים, אבל כשר מקושר שעדיי ומתוכו הדי (שמיעת) [מאורז] ידוע ארתי הלכות שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, ויכוין שיהיה מקושר - לא מסיק ארתייהו שאינו ממנון הכתוב אלא שנה לפני הזמן, אבל מאורזין שיעשה כתבת השובר ידוע שהיה מאורז, ומסיק ארתייהו לכתוב שובר שלא יבא ליה זיוף, ונראה ליה שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי ליהי חששא בלה, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצה טובה קא משמע לך, והכי קאמר "וכתוב" - זה חותם, "ותחתם" - זה חותם מרוב ולוקח מן ושהדי. דתורף אבירי, תימיה, כדאמרין בגיטין (כא, ב) תלשו חתמו ותנתו לתורף בו (דתורף). "הדעו עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקח את ספי המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלוי" - הדי העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות ותקום" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהוד, ולפרש חתמו אל למעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת, וכיון דמצי

למזי, שהרי לא מושיגין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שרי וקיים", או שלא נחתם חלק למטה, או שחתם אחד מעדיי למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי בא. **מקושר** שכתבו עדי ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימיה: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשים מקושרים והיו מוקדמין ואם נאמר כאן בענין פשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חיננא בן גמליאל אלא דומה לנו על זה לזמנו של זה? הלא רבאמי מקושר אינו דין כשאת מקושרים ואומר רבינו יצחק, דבמגילתאן אפילו הכי אבדו דיעות כל שטר עשה הלולאה שנה ארתי קודם חותם הכתוב. בו, כדן מקושר, והשאתא איבא למיחש ולמאן שפיר ריה. והשאתא פריך שפיר רבי, ויבא גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה ארתי הלולאה, אם עם כן מאוחר הוא, שלא ימנה אלא ממנון הכתוב. חימנין דוייקי ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אידיכס לי שטרא", הכותב שובר "ביום פלוגי פרעתי לו מנה", ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו כסודין שנתה שעת הלולאה ומשני: קסבר רבי חיננא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: דאי נדיב כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי שבטא ומנייה מניו ליה שטר פשוט בלאו הכי נרוך כפשוט, וכדפרשיש בשטר הקושר שעדיי ומתוכו מגביב בו כדן פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, הוואי שכתבו מתוכו כשר מפני ששטר עשה הלולאה בשטר, והוא מקושר - רגליש לרבר שפרשי, ולא מנבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להריש שחור ומתאו, ואם תאמר: הוואי לא היה קשה לרבי על מתניין דשטרי חוב המוקדמין פסולין ומקושרים כשרים, דאיבא למימר כדקאמר בבא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר במאורזין נמי פסולין, אי נמי, שיעשנה שובר וכתוב בו "פרעתי הלולאה שכתוב בו זמן פלוני", והשאתא ליבא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן, ולכך מאורזין כשרים, אבל כשר מקושר שעדיי ומתוכו הדי (שמיעת) [מאורז] ידוע ארתי הלכות שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, ויכוין שיהיה מקושר - לא מסיק ארתייהו שאינו ממנון הכתוב אלא שנה לפני הזמן, אבל מאורזין שיעשה כתבת השובר ידוע שהיה מאורז, ומסיק ארתייהו לכתוב שובר שלא יבא ליה זיוף, ונראה ליה שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי ליהי חששא בלה, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצה טובה קא משמע לך, והכי קאמר "וכתוב" - זה חותם, "ותחתם" - זה חותם מרוב ולוקח מן ושהדי. דתורף אבירי, תימיה, כדאמרין בגיטין (כא, ב) תלשו חתמו ותנתו לתורף בו (דתורף). "הדעו עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקח את ספי המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלוי" - הדי העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות ותקום" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהוד, ולפרש חתמו אל למעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת, וכיון דמצי

למזי, שהרי לא מושיגין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שרי וקיים", או שלא נחתם חלק למטה, או שחתם אחד מעדיי למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי בא. **מקושר** שכתבו עדי ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימיה: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשים מקושרים והיו מוקדמין ואם נאמר כאן בענין פשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חיננא בן גמליאל אלא דומה לנו על זה לזמנו של זה? הלא רבאמי מקושר אינו דין כשאת מקושרים ואומר רבינו יצחק, דבמגילתאן אפילו הכי אבדו דיעות כל שטר עשה הלולאה שנה ארתי קודם חותם הכתוב. בו, כדן מקושר, והשאתא איבא למיחש ולמאן שפיר ריה. והשאתא פריך שפיר רבי, ויבא גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה ארתי הלולאה, אם עם כן מאוחר הוא, שלא ימנה אלא ממנון הכתוב. חימנין דוייקי ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אידיכס לי שטרא", הכותב שובר "ביום פלוגי פרעתי לו מנה", ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו כסודין שנתה שעת הלולאה ומשני: קסבר רבי חיננא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: דאי נדיב כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי שבטא ומנייה מניו ליה שטר פשוט בלאו הכי נרוך כפשוט, וכדפרשיש בשטר הקושר שעדיי ומתוכו מגביב בו כדן פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, הוואי שכתבו מתוכו כשר מפני ששטר עשה הלולאה בשטר, והוא מקושר - רגליש לרבר שפרשי, ולא מנבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להריש שחור ומתאו, ואם תאמר: הוואי לא היה קשה לרבי על מתניין דשטרי חוב המוקדמין פסולין ומקושרים כשרים, דאיבא למימר כדקאמר בבא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר במאורזין נמי פסולין, אי נמי, שיעשנה שובר וכתוב בו "פרעתי הלולאה שכתוב בו זמן פלוני", והשאתא ליבא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן, ולכך מאורזין כשרים, אבל כשר מקושר שעדיי ומתוכו הדי (שמיעת) [מאורז] ידוע ארתי הלכות שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, ויכוין שיהיה מקושר - לא מסיק ארתייהו שאינו ממנון הכתוב אלא שנה לפני הזמן, אבל מאורזין שיעשה כתבת השובר ידוע שהיה מאורז, ומסיק ארתייהו לכתוב שובר שלא יבא ליה זיוף, ונראה ליה שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי ליהי חששא בלה, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצה טובה קא משמע לך, והכי קאמר "וכתוב" - זה חותם, "ותחתם" - זה חותם מרוב ולוקח מן ושהדי. דתורף אבירי, תימיה, כדאמרין בגיטין (כא, ב) תלשו חתמו ותנתו לתורף בו (דתורף). "הדעו עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקח את ספי המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלוי" - הדי העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות ותקום" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהוד, ולפרש חתמו אל למעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת, וכיון דמצי

תקנו רבנן מקושר כו' — וספקא לן: בזמן הזה, בכשכן מגרש אשתו אם צריך לעשות מקושר, כי מתוך התקנה משמע שאין לגרש כי אם במקושר. אך לפי שאין אנו בקיאין בו בטוב — נכון יותר לעשותו פשוט, שהוא קל יותר. אי נמי: לא תקינו רבנן כי אם באותו מקום. ורבינו יצחק היה אומר דתקינו רבנן מקושר — לא שהיא חובה לעשותו, כן אלא כדי שלא יפסידו שנתחזקו התקינו לעשותו כן.

- 1 **זֶה פְּשׁוּט, וְהוֹתוּם** - זֶה מְקוֹשֵׁר, וְהַעֲדָה - שְׁנַיִם,
- 2 **עֲרִידִים** - שְׁלֹשָׁה, הֲאֵי פִּיצְדָּ? שְׁנַיִם לְפָשׁוּט, שְׁלֹשָׁה
- 3 **לְמִקְוֶשֶׁר**. - וְאִיפֹדֵךְ אֲנִי - מִתּוֹךְ שֶׁנִּתְרַבְּהָ בְּקִשְׁרֵי
- 4 **נִתְרַבְּהָ בְּעֲרִי. וְרָפְּרָם אִמְר, מִהֶכָּא:** - וְאִיֶּאֱחָךְ אֶת
- 5 **כֶּסֶף הַמִּקְנֶה אֶת הַחֲתוּם הַמְצִינָה וְהַחֲקִים וְאֶת**
- 6 **הַגְּלוּי;** - וְאִיֶּאֱחָךְ אֶת כֶּסֶף הַמִּקְנֶה - זֶה פְּשׁוּט, אֶת
- 7 **הַחֲתוּם** - זֶה מְקוֹשֵׁר, וְאֶת הַגְּלוּי - זֶה פְּשׁוּט
- 8 **שֶׁבְּמִקְוֶשֶׁר, הַמְצִינָה וְהַחֲקִים** - אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁבִּין
- 9 **פְּשׁוּט לְמִקְוֶשֶׁר, הֲאֵי פִּיצְדָּ? זֶה עֲרִידֵי שְׁנַיִם וְזֶה עֲרִידֵי**
- 10 **שְׁלֹשָׁה, זֶה עֲרִידֵי מִתּוֹכֵךְ וְזֶה עֲרִידֵי מֵאֲחֵרָיו**. - וְאִיפֹדֵךְ
- 11 **אֲנִי - מִתּוֹךְ שֶׁנִּתְרַבְּהָ בְּקִשְׁרֵי נִתְרַבְּהָ בְּעֲרִי. רָמִי**
- 12 **בְּרִי וְיִחְזָקֵאל אֲמַר, מִהֶכָּא:** - **עַל פִּי שְׁנַיִם עֲרִידִים או**
- 13 **עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲרִידִים יָקוּם דְּבַר,** אִם תִּתְקַיֵּים עֲרִידֵיךְ
- 14 **בְּשְׁנַיִם, לְמָה פִּרְט לָךְ בְּשִׁלְשָׁה? לֹמַר לָךְ: שְׁנַיִם**
- 15 **לְפָשׁוּט, שְׁלֹשָׁה לְמִקְוֶשֶׁר**. - וְאִיפֹדֵךְ אֲנִי - מִתּוֹךְ
- 16 **שֶׁנִּתְרַבְּהָ בְּקִשְׁרֵי נִתְרַבְּהָ בְּעֲרִי. וְהֵינּוּ לְהִכִּי הוּא**
- 17 **דְּאִתּוּ? כָּל חַד וְחַד מִלְּמִלְתֵּיהּ הוּא דְּאִתָּא, לְכַרְתֵּנְיָ:**
- 18 **שְׁרוּת בְּכֶסֶף יָקוּם וְכֹתוּב בְּכֶסֶף וְהוֹתוּם** - עֲצָה מִטּוֹכָה
- 19 **קָא מְשַׁמַּע לָךְ, וְאִיֶּאֱחָךְ אֶת כֶּסֶף הַמִּקְנֶה** - הִכִּי הֵינּוּ
- 20 **מְעֻשָׂה, עַל פִּי שְׁנַיִם עֲרִידִים או עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲרִידִים**
- 21 **לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לְשְׁנַיִם, בְּפִלּוּתָא דְרַבִּי עֲקִיבָא**
- 22 **וְרַבְּנָן אֵלָּא, מְקוֹשֵׁר מְדַרְבְּנָן, וְקִרְאִי אֶסְמִכְתָּא בְּעִלְמָא.**
- 23 **וְטַעְמָא מָאִי תְקִינּוּ רַבְּנָן מְקוֹשֵׁר? אֶתְרָא דְּכַתְּבֵי הוּוּ,**
- 24 **וְהוּוּ קְפָרִי מִטּוֹבָא וּמְגִרָשִׁי וְנִשְׁיָהוּ, וְעִבְדֵי רַבְּנָן תִּתְקַנְתָּא,**
- 25 **אֲדַהֲבִי וְהִכִּי מִתְקַבָּל דְּעִתְיָהוּ. - הַתִּיבָה וְנִשְׁיָה, שְׁמִרוֹת**
- 26 **מָאִי אִיבָא לְמִמְרָ? כִּדְּי שְׁלֵא תִחַלַּק בֵּין גִּישְׁוֹן**
- 27 **לְשְׁמִרוֹת. הִיכִן עֲרִידִים חוֹתְמִין? רַב הוּנָא אָמַר: בֵּין**
- 28 **קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר, וְרַב יִרְמְיָה בַר אֲבָא אָמַר: אַחֲרָי הַתְּתִב**
- 29 **וּכְנַגְדֵּי הַתְּתִב מִבְּחִיזֵי. אֲמַר לִיה רָמִי בַר חֲמָא לְרַב**
- 30 **הַסְּדָא: לְרַב הוּנָא דְאָמַר בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר, קָא סִלְקָא**
- 31 **דְּעִתְוִן בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מְגֻזָּא, וְהָא הוּוּא מְקוֹשֵׁר**
- 32 **דְּקָאֲתָא לְקִמְיָה דְרַבִּי, וְאִמַר רַבִּי: אִין זְמַן פְּיֹה? אֲמַר**
- 33 **לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי לְרַבִּי: שְׁמָא בֵּין קֶשְׁרֵי מוֹכְלָע? פְּלִיגִיה וְחִינְיָה; וְאִם אִיתָא, אִין זְמַן**
- 34 **פְּיֹה וְאִין עֲרִידִים פְּיֹה? מִיפְּעִיָא לִיה אֲמַר לִיה: מִי סְבַרְתָּ בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מְגֻזָּא? לָא, בֵּין קֶשֶׁר**
- 35 **לְקֶשֶׁר מֵאֲבָרָא. - וְנִיחָוּשׁ דְּלִמָּא זִיף וְכַתְּבֵי מָאִי דְבַעֲי, וְחֲתִימִי סְהַדִּי - דְּכַתְּבִי בִּיה "שְׁרִיר**
- 36 **וְקִיָּים". - וְנִיחָוּשׁ דְּלִמָּא פְּתַב מָאִי דְבַעֲי, וְהִדְרַךְ פְּתַב "שְׁרִיר וְקִיָּים" אַחֲרֵינָא - חַד "שְׁרִיר**
- 37 **וְקִיָּים" פְּתַבְיָנָן, תְּרִי "שְׁרִיר וְקִיָּים" לָא פְּתַבְיָנָן. - וְלִיחָוּשׁ דְּלִמָּא מְחִיק לִיה ל"שְׁרִיר וְקִיָּים",**
- 38 **וְכַתְּבֵי מָאִי דְבַעֲי, וְהִדְרַךְ פְּתַב "שְׁרִיר וְקִיָּים". - הָא אִם רַבִּי יוֹחֲנָן: תְּלוּיָה מְקוֹיָמָת - מְלִירוֹת,**

זה פשוט — כעין ספר. והותם — משמע: צורר והותם ומקושר. והעך שנים — כדאמר בעלמא (סוטה ב, ב) כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שנים. עד שיפוטו לך הכתוב אחד, כמו שפירט לך "לא יקום עד אחד בשל עין" וגו' — ממלל דעד סתם הרי כאן שנים. מתוך שנתרבה בקשריו — שהחמירו בו הכתוב. והטריח לעשות קישורין — החמיר נמי ברבינו עדים. זה פשוט שבמקשר — התפוס שכתוב כעין שלנו. מצוה וחוקים — משמע שיש מיני חלוקי דינין ביניהם. עצה טובה קא משמע לן — כדמפרש ברש"י חוקת הבתים" (לעיל כט, א) כדכתבי "ונתתם בכלי חוש למען יעמרו" וגו'. בפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן — במסכת מכות, להקיש שלשה לשנים כו'. אלא מקושר מדרבנן הוא — כדמפרש טעמא לקמן. ומגרשי נשישו — מתוך כסס. שהגט פשוט נכתב מורה, וכשנשים מרגום — אינם יכולים להחזיר גרושותיהן, כדכתבי "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (ויקרא כא). היכן עדים — דמקשר וחתמין, רב הונא אמר בין קשר לקשר — וקא סלקא דעתך השתא מבפנים. אחורי הכתב — כנגד כל הכתב מבחוץ. הכי ספירא ליה לרבי ירמיה בר אבא, כדמוכח לקמן, ולדרידה מחזיקת חתימת עדים כנגד כל סוף הכתב. ולדרידה אינו צריך לכתוב "ורקיים" שמקום חתימת העדים מקיים כל הכתב כנגד מבפנים. ואמר רבי אין זמן בזה — בחמיה. ואם איתא — דבין קשר לקשר חתמי עדים מנואי ודרי זון מובלעין בין קשריו כמו חזון — אמאי לא קפיד אלא אומן? אעדים נמי היה לה למביעי? אמאי אין עדים? בין קשר לקשר מאבירא — נוראין תרבינן בין חריצי הקשרין, כדפרשיית במתניין. וניחוש דלמא זיף וכתב מאי דבעי — בסוף השטר שבמקושר, שהרי חתמי הסדי בראש השטר בין הקשרים. הואיל ואין העדים חתומים בסוף השטר. ומשני: דכתב בו — בסוף השטר "שריר וקיים" והיינו הוכיח של סוף השטר, ואין יכול עוד להוסיף אחריו. וניחוש דלמא זיף וכתב — אחר ההוא "שריר וקיים" מאי דבעי, וכתב "שריר וקיים" אחריו. וכן בסוף השטר, תרי שריר וקיים לא כתבינן — והרואה יודע שהוא זיף. ופריך: דלמא זיף ופחית. ומשני: האמר רבי יוחנן תלויה מקיימת כשרה — טעה הסופר והגיה ותלה תיבה או שתיים בין שיטה לשיטה, ואחר כן קיימה בסוף השטר, כמו שאנו כותבין. תיבה פלונית דבני חטי שריר וקיים.

מתק

לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי לְרַבִּי: שְׁמָא בֵּין קֶשְׁרֵי מוֹכְלָע? פְּלִיגִיה וְחִינְיָה; וְאִם אִיתָא, אִין זְמַן פְּיֹה וְאִין עֲרִידִים פְּיֹה? מִיפְּעִיָא לִיה אֲמַר לִיה: מִי סְבַרְתָּ בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מְגֻזָּא? לָא, בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מֵאֲבָרָא. - וְנִיחָוּשׁ דְּלִמָּא זִיף וְכַתְּבֵי מָאִי דְבַעֲי, וְחֲתִימִי סְהַדִּי - דְּכַתְּבִי בִּיה "שְׁרִיר וְקִיָּים". - וְנִיחָוּשׁ דְּלִמָּא פְּתַב מָאִי דְבַעֲי, וְהִדְרַךְ פְּתַב "שְׁרִיר וְקִיָּים" אַחֲרֵינָא - חַד "שְׁרִיר וְקִיָּים" פְּתַבְיָנָן, תְּרִי "שְׁרִיר וְקִיָּים" לָא פְּתַבְיָנָן. - וְלִיחָוּשׁ דְּלִמָּא מְחִיק לִיה ל"שְׁרִיר וְקִיָּים", וְכַתְּבֵי מָאִי דְבַעֲי, וְהִדְרַךְ פְּתַב "שְׁרִיר וְקִיָּים". - הָא אִם רַבִּי יוֹחֲנָן: תְּלוּיָה מְקוֹיָמָת - מְלִירוֹת,

שלא היו כותבין בין הקשרים שום עיקר השטר, לכך היה סבור שהיה כתוב בין הקשרים. אבל לרבי ירמיה נידא, שהיה יודע שעדינו מאחוריו. וכן יש להקשות ולתרוץ לבתר דמשני מאבירא לרב הונא. אבל זה קשה דמאי פירכא הא דאעדים לא קפיד. כיון שריים חלות בין קשר לקשר: שרירי היה יודע טבוב מקושר ויש לומר, דהכי קא פריך: דאם איתא — אעדים נמי היה לו להקפיד, שהם עיקר השטר, ולא היה לכותבם אלא בפשוט השטר. ודוחק.

בבא בתרא. גט פשוט – פרק עשירי דף קסא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזילץ) רש"ם

מחק פסול – אף מה שהגיה עליו, אף על פי שמקום. וכדמפרש ואולי, שאותו המחק בסוף השטר במקום שהיה יכול לומר שהיה כתוב בו "שריר וקיים", כגון בתר ב"מנא וכדשר למיקיא ביד' ומחק, והגיה מה שרצה, ואחר כך כתב "שריר וקיים". אבל באמצע הכתב בו "אף לחוש, ושריר והדר ניכר שקודם פסולת "שריר וקיים" בזה השטר נמחק ונתקיים. ובשיעור שריר וקיים – וכל שכן אם

ובשיעור שריר וקיים – וכל שכן יותר, שימחקו שני שטיקן או שלשה כדי להערים, וכתב מאי דבעי, והדר כתב "שריר וקיים". לכך פסול כל מקום שנוכל לומר: בבאן היה יכול להיות כתוב "שריר וקיים". אבל בפחות מ"שריר וקיים" – ליכא למחש מדי. **ולחוש** דלמא כתב מאי דבעי ומחתים שהדי מאבראי – אבל אי לא מחתים לזו – היה פסול. שסיום העדים יש לו להיות כנגד סיום השטר. וליכא למימר דמיטטי ליה מצד אחר, דשמן עשה שם האשרתא. **אנא** לרבות עדים קא עבדי – וקיים בשלשה שלמעלה, דמכל תלתא מקיימים, כדאמרינן בפרק "הזורק" (גיטין פא, ב). והכא לא מצי לשנויי כדלקמן: אין מקיימים אלא מעדים של מטה. ופרקי לקמן: וניחוש דלמא כתב הוא ועדיי בשיטה אחת, ואמר כ'די דרובות בעדים הוא דרובא. ואמר: כל כי האי הונא אין מקיימים אלא מעדים של מעלה – הכא נמי לישני כאן: אין מקיימין אלא מעדים של מטה ויש לומר: היא מתניין בשליש "הזורק" (שם) שזמן מיעוט כל כי תלתא מקיימין, אלא לקמן שכתב בשיטה אחרונה – אין מקיימין.

מלמטה לרוב הונא בין לרב וימיה, מתניין דקתי: מאחוריה, ומפרש לה שחתומין קשר לקשר, ולאידך מלמטה למעלה – אמאי תקינו הכין אלא שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבחוץ, ולא יצטרך כמו כן לרב הונא לכתוב שריר וקיים וזה לומר: דכל מה שיוכלו לשנותו מפשוט היו משנים, לפי שלא יהיו הכל בקיאין לעשותו, דאדחיבי מייחבא דעתיה. **וניחוש** דלמא נהרמו ריעותא בשיטה אחרונה וניין לה – ואם אמרו: הוא אין למיךן משיטה אחרונה, דהא מהדר הוא מעניני של שטר, ודחיבי גיזי? הוא היא פסול אם תחבה, כיון דכל מהדר ויש לומר: דבמקושר לא נהוג הוה שטר, והוא אלו למיךן משיטה אחרונה, דבפשוט דאי אין למיךן, לפי שהעדים חתומים מבפנים, ולא דייקי, וחומינן רחוק מן הכתב שיטה, ויכול לויף באותה שיטה אי לא משום דאמרינן אין למיךן. אבל במקושר, שעדיי מאחוריו מלמטה למעלה – מכונני שפיר לחתום כנגד שיטה אחרונה. והשתא נמי, כי למיךן משיטה אחרונה – כיכול לחודיי מבפנים, לפי שאין העדים חתומים כנגד אותה השיטה שויקי. ואם אמרו: הוא יתרום עדים כנגד הכתב שויקי, ומקיים מבפנים, וקיים באידך תלתא שהדי ויש לומר: שלא היה בשיטה כי אם עד אחד חתום, ואם הוא עצמו חתום שני פסולים, אי נמי העדים שחתמו בארשונה הם טייטו בגליין שלמטם מן השטר מבחוץ, שלא יבא אדם אחרים ויכתוב שכתוב באותו גליון ויהי עד, לפי שזה שוה כתב דידו. ואם אמרו: הוא יכתוב חותם גליליא מקושר שכתוב עדיו מתוכו, ויאך נעשה פשוט? הלא בפשוט איכא חזרת השטר ובמקושר ליכא, ואם כן בשעשעו פשוט ולא יראו חזרת השטר – יפסלוהו ויש לומר: היא דבי חנינא בן גמליאל על כרדך במקושר מהדר, כיון שעדיי מתוכו. **וגיזי** לה לשיטה אחרונה – ואם כן לרבי ירמיה לא היה כתיב ביה, במקושר, "שריר וקיים" משיטה אחרונה.

מלמטה לרוב הונא בין לרב וימיה, מתניין דקתי: מאחוריה, ומפרש לה שחתומין קשר לקשר, ולאידך מלמטה למעלה – אמאי תקינו הכין אלא שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבחוץ, ולא יצטרך כמו כן לרב הונא לכתוב שריר וקיים וזה לומר: דכל מה שיוכלו לשנותו מפשוט היו משנים, לפי שלא יהיו הכל בקיאין לעשותו, דאדחיבי מייחבא דעתיה. **וניחוש** דלמא נהרמו ריעותא בשיטה אחרונה וניין לה – ואם אמרו: הוא אין למיךן משיטה אחרונה, דהא מהדר הוא מעניני של שטר, ודחיבי גיזי? הוא היא פסול אם תחבה, כיון דכל מהדר ויש לומר: דבמקושר לא נהוג הוה שטר, והוא אלו למיךן משיטה אחרונה, דבפשוט דאי אין למיךן, לפי שהעדים חתומים מבפנים, ולא דייקי, וחומינן רחוק מן הכתב שיטה, ויכול לויף באותה שיטה אי לא משום דאמרינן אין למיךן. אבל במקושר, שעדיי מאחוריו מלמטה למעלה – מכונני שפיר לחתום כנגד שיטה אחרונה. והשתא נמי, כי למיךן משיטה אחרונה – כיכול לחודיי מבפנים, לפי שאין העדים חתומים כנגד אותה השיטה שויקי. ואם אמרו: הוא יתרום עדים כנגד הכתב שויקי, ומקיים מבפנים, וקיים באידך תלתא שהדי ויש לומר: שלא היה בשיטה כי אם עד אחד חתום, ואם הוא עצמו חתום שני פסולים, אי נמי העדים שחתמו בארשונה הם טייטו בגליין שלמטם מן השטר מבחוץ, שלא יבא אדם אחרים ויכתוב שכתוב באותו גליון ויהי עד, לפי שזה שוה כתב דידו. ואם אמרו: הוא יכתוב חותם גליליא מקושר שכתוב עדיו מתוכו, ויאך נעשה פשוט? הלא בפשוט איכא חזרת השטר ובמקושר ליכא, ואם כן בשעשעו פשוט ולא יראו חזרת השטר – יפסלוהו ויש לומר: היא דבי חנינא בן גמליאל על כרדך במקושר מהדר, כיון שעדיי מתוכו. **וגיזי** לה לשיטה אחרונה – ואם כן לרבי ירמיה לא היה כתיב ביה, במקושר, "שריר וקיים" משיטה אחרונה.

לרבי מן חנאי. מי סברת – אליבא דרבי ירמיה בר אבא. עדים בסדרן כתיבי – מאחוריה הכתב, שאם השטר כתוב שתי שנים העדים חתומין שתי, ואם הכתב כתוב ערב – שנים העדים חתומין ערב. והתחילו לחתום בתחתית השטר כנגד סדרן ערות שהיתה בפנינו כי שנים וכולן לא תחת זה – אם כן ודאי יוכלו לחתום לויף ולהחתימם, כדאמרינן. **אלא** מלמטה למעלה חתיבי – מתחילין לחתום מאחוריו כנגד שיטה אחרונה זה תחת זה, והולכין וחתומין לארכו של שטר, ואם השטר כתוב ערב – הן חתומין שתי, וכן מפרש בתלמוד ארץ ישראל: זה פשוט עדיי לרובו, ומקושר עדיי לארכו, וכיון שהתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה – אין יכול להקיים עוד ולויף עוד מצד אחר, שאין השטר מתקיים אלא מכנגד היתומות ולמעלה. **ריעותא** כשיטה אחרונה – שיש כתוב שם חנאי או פרעון המוכר לבעל השטר, וגיזי לה להדיא שיטה אחרונה. ואף על גב דגיזי ליה לראובן בדיהי, החתום כנגדו כשר – מאחר משתייר ביה "כן יעקב עד", והנן דכשר ושכנין **כן איש פלוני** כן כשר – כנגד משתייר עדו כתב דיו של אותו בן פלוני. ובשני דכתב **ראובן** כן בחד דרא, בישור אותה, ואי גיזי ליה לראובן – אין ליה נמי ל"בין בדיהי, ולא נשאר בלתי יעקב לבדו. וקא מתכשר ביעקב עד – דאמרינן: יעקב עצמו חתם את שמו.

מחק - פסול, ואף על פי שמקוים. וכדמפרש ואולי, שאותו המחק בסוף השטר במקום שהיה יכול לומר שהיה כתוב בו "שריר וקיים", כגון בתר ב"מנא וכדשר למיקיא ביד' ומחק, והגיה מה שרצה, ואחר כך כתב "שריר וקיים". אבל באמצע הכתב בו "אף לחוש, ושריר והדר ניכר שקודם פסולת "שריר וקיים" בזה השטר נמחק ונתקיים. ובשיעור שריר וקיים – וכל שכן אם שיעור המחק יותר מזה. ולרבי ירמיה בר אבא **דאמר** אחוריו הכתב כנגד כל הכתב מבחוץ – חתומין העדים, וממלאים מקום חתימת העדים עד קוף השטר, ולא צריך "שריר וקיים". וניחוש דלמא – זיף וכתבי מאי דבעי מנוואי בסוף השטר, ואף על פי שאין עוד עדים כנגדו מבחוץ, אימא: לא דנחתי להו החלק מקום אחוריו זו השיטה אלא לרבותו עדים מן בווי השיטה כנגדה מאחוריה, ולא נודמן לי, כי פרש רבינו תנאלא, ובספרים שלנו כתוב: ומפשי בעדים מאבראי. כלומר, גמא אותה השיטה שיוקיי מפנין יתרום עליה עדים כנגדה מבחוץ, כדי למלאות כל השטר עדים, לקיים כל הכתוב בתוכו מצד שני כנגדו, ויאמרו: כדי לרבות עדים הוא דעבדי, אף על פי שמקושר דיו בשלושה עדים – ואי נכתובין לפרסם הדרב, והרביתי עדים הרבה, וכדא דתנן (גיטין פא, ב). גט קרד הכל משלימין עליו כו'. אידוהו זה קרד – כל שקשריו מרובים מעדיי. אבל אם עדיי מרובים מקושרו – שפיר דמי. אמר ליה – בר רחסא

לרבי מן חנאי. מי סברת – אליבא דרבי ירמיה בר אבא. עדים בסדרן כתיבי – מאחוריה הכתב, שאם השטר כתוב שתי שנים העדים חתומין שתי, ואם הכתב כתוב ערב – שנים העדים חתומין ערב. והתחילו לחתום בתחתית השטר כנגד סדרן ערות שהיתה בפנינו כי שנים וכולן לא תחת זה – אם כן ודאי יוכלו לחתום לויף ולהחתימם, כדאמרינן. **אלא** מלמטה למעלה חתיבי – מתחילין לחתום מאחוריו כנגד שיטה אחרונה זה תחת זה, והולכין וחתומין לארכו של שטר, ואם השטר כתוב ערב – הן חתומין שתי, וכן מפרש בתלמוד ארץ ישראל: זה פשוט עדיי לרובו, ומקושר עדיי לארכו, וכיון שהתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה – אין יכול להקיים עוד ולויף עוד מצד אחר, שאין השטר מתקיים אלא מכנגד היתומות ולמעלה. **ריעותא** כשיטה אחרונה – שיש כתוב שם חנאי או פרעון המוכר לבעל השטר, וגיזי לה להדיא שיטה אחרונה. ואף על גב דגיזי ליה לראובן בדיהי, החתום כנגדו כשר – מאחר משתייר ביה "כן יעקב עד", והנן דכשר ושכנין **כן איש פלוני** כן כשר – כנגד משתייר עדו כתב דיו של אותו בן פלוני. ובשני דכתב **ראובן** כן בחד דרא, בישור אותה, ואי גיזי ליה לראובן – אין ליה נמי ל"בין בדיהי, ולא נשאר בלתי יעקב לבדו. וקא מתכשר ביעקב עד – דאמרינן: יעקב עצמו חתם את שמו.

לרבי מן חנאי. מי סברת – אליבא דרבי ירמיה בר אבא. עדים בסדרן כתיבי – מאחוריה הכתב, שאם השטר כתוב שתי שנים העדים חתומין שתי, ואם הכתב כתוב ערב – שנים העדים חתומין ערב. והתחילו לחתום בתחתית השטר כנגד סדרן ערות שהיתה בפנינו כי שנים וכולן לא תחת זה – אם כן ודאי יוכלו לחתום לויף ולהחתימם, כדאמרינן. **אלא** מלמטה למעלה חתיבי – מתחילין לחתום מאחוריו כנגד שיטה אחרונה זה תחת זה, והולכין וחתומין לארכו של שטר, ואם השטר כתוב ערב – הן חתומין שתי, וכן מפרש בתלמוד ארץ ישראל: זה פשוט עדיי לרובו, ומקושר עדיי לארכו, וכיון שהתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה – אין יכול להקיים עוד ולויף עוד מצד אחר, שאין השטר מתקיים אלא מכנגד היתומות ולמעלה. **ריעותא** כשיטה אחרונה – שיש כתוב שם חנאי או פרעון המוכר לבעל השטר, וגיזי לה להדיא שיטה אחרונה. ואף על גב דגיזי ליה לראובן בדיהי, החתום כנגדו כשר – מאחר משתייר ביה "כן יעקב עד", והנן דכשר ושכנין **כן איש פלוני** כן כשר – כנגד משתייר עדו כתב דיו של אותו בן פלוני. ובשני דכתב **ראובן** כן בחד דרא, בישור אותה, ואי גיזי ליה לראובן – אין ליה נמי ל"בין בדיהי, ולא נשאר בלתי יעקב לבדו. וקא מתכשר ביעקב עד – דאמרינן: יעקב עצמו חתם את שמו.

לרבי מן חנאי. מי סברת – אליבא דרבי ירמיה בר אבא. עדים בסדרן כתיבי – מאחוריה הכתב, שאם השטר כתוב שתי שנים העדים חתומין שתי, ואם הכתב כתוב ערב – שנים העדים חתומין ערב. והתחילו לחתום בתחתית השטר כנגד סדרן ערות שהיתה בפנינו כי שנים וכולן לא תחת זה – אם כן ודאי יוכלו לחתום לויף ולהחתימם, כדאמרינן. **אלא** מלמטה למעלה חתיבי – מתחילין לחתום מאחוריו כנגד שיטה אחרונה זה תחת זה, והולכין וחתומין לארכו של שטר, ואם השטר כתוב ערב – הן חתומין שתי, וכן מפרש בתלמוד ארץ ישראל: זה פשוט עדיי לרובו, ומקושר עדיי לארכו, וכיון שהתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה – אין יכול להקיים עוד ולויף עוד מצד אחר, שאין השטר מתקיים אלא מכנגד היתומות ולמעלה. **ריעותא** כשיטה אחרונה – שיש כתוב שם חנאי או פרעון המוכר לבעל השטר, וגיזי לה להדיא שיטה אחרונה. ואף על גב דגיזי ליה לראובן בדיהי, החתום כנגדו כשר – מאחר משתייר ביה "כן יעקב עד", והנן דכשר ושכנין **כן איש פלוני** כן כשר – כנגד משתייר עדו כתב דיו של אותו בן פלוני. ובשני דכתב **ראובן** כן בחד דרא, בישור אותה, ואי גיזי ליה לראובן – אין ליה נמי ל"בין בדיהי, ולא נשאר בלתי יעקב לבדו. וקא מתכשר ביעקב עד – דאמרינן: יעקב עצמו חתם את שמו.

לרבי מן חנאי. מי סברת – אליבא דרבי ירמיה בר אבא. עדים בסדרן כתיבי – מאחוריה הכתב, שאם השטר כתוב שתי שנים העדים חתומין שתי, ואם הכתב כתוב ערב – שנים העדים חתומין ערב. והתחילו לחתום בתחתית השטר כנגד סדרן ערות שהיתה בפנינו כי שנים וכולן לא תחת זה – אם כן ודאי יוכלו לחתום לויף ולהחתימם, כדאמרינן. **אלא** מלמטה למעלה חתיבי – מתחילין לחתום מאחוריו כנגד שיטה אחרונה זה תחת זה, והולכין וחתומין לארכו של שטר, ואם השטר כתוב ערב – הן חתומין שתי, וכן מפרש בתלמוד ארץ ישראל: זה פשוט עדיי לרובו, ומקושר עדיי לארכו, וכיון שהתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה – אין יכול להקיים עוד ולויף עוד מצד אחר, שאין השטר מתקיים אלא מכנגד היתומות ולמעלה. **ריעותא** כשיטה אחרונה – שיש כתוב שם חנאי או פרעון המוכר לבעל השטר, וגיזי לה להדיא שיטה אחרונה. ואף על גב דגיזי ליה לראובן בדיהי, החתום כנגדו כשר – מאחר משתייר ביה "כן יעקב עד", והנן דכשר ושכנין **כן איש פלוני** כן כשר – כנגד משתייר עדו כתב דיו של אותו בן פלוני. ובשני דכתב **ראובן** כן בחד דרא, בישור אותה, ואי גיזי ליה לראובן – אין ליה נמי ל"בין בדיהי, ולא נשאר בלתי יעקב לבדו. וקא מתכשר ביעקב עד – דאמרינן: יעקב עצמו חתם את שמו.

איבעיא להו שיטה ומחצה מוה – לא בעי היבא דמסיים השיטה באמצע השיטה, והניחו העדים אותו יוצי שיטה האשרתא גום שיטה אחרת מוה – דפשיטא דפסול, דכתב מאי דביעו היתרו חצי, ויחורר בשיטה אחרונה, אבל יש לפרש: היבא דסיים השטר בסוף השיטה, והניחו בשיטה שלימה; וכתבו באמצע שיטת מוהו מי אמרינן שפסול, לפי

- שחיף בשיטה שלימה ובחצה יכתוב חזרת השטר, ואין למדין מן החצה שהיא שיטה אחרונה, אבל מן השלימה למדין. אין דלמא ששכר, שגם מן השיטה שלימה אין למדין שהיא אחרונה מן השטר. מידו פשיטא דכשר, דאין למדין בשיטה אחרונה היינו נטמא – שעדים לא דייקי ומרחיקין שיטה אחת, אם כן, כשמרחיקין שיטה חתומים באמצע שיטה. חזק, ואין דליכא כי אם רוחב שיטה אחת בין העדים לשטר – אין למדין ממנה, ולכן לא יוכל לויף, וכשר, ועוד: דומיא דהרחיק שני בעיני הרחיק שיטה אחת, למיירי בעובי חוב [שעט], מהו מי אשירא לא יוכל לויף כלום בשיטה ומחצה, או דלמא בדרחק יכתוב שני שטיין, ופסול.

אלא מהא ליבא למשמע מינה – ואי רישא דקאמ – סיפא לא רוקא, ושיטה ומחצה כשיטה אחת דקאמר כשר דמי, ואי סיפא דוקא – רישא לאו רוקא, ושיטה ומחצה כשני שטיין דפסול דמי.

דאמר

חוקה מלאוה בקרובים כשר – אדרחיק שני שטיין קאי, וכן מוכח ב"דוגרש" (גיט פ, ב), דקאמר: ואי משום שני פסול – האמר חוקה: מלאוה בקרובים כשר. לפירוש רבינו חננאל, שגורם ברייתא: נמצא מן הראשונים קרוב או פסול – מסייע ליה שפיר לחוקה, דמכשיר עדים ראשונים שנמצאו קרובים, אלא לגיורת ספרים דלא גרסי ראשונים – אם כן היכי מסייע ליה? דלמא הברייתא לא מנכשרת אלא כשנמצאו בסוף עדים כשרים, אבל מנצא למעלה במקום שאירי פסול – אימא הקרוב נמי פסול ויש לומר: מדלא קבע ליה מקום, וקאמר סומא: מנצא אריבעה או תמשה קרובים או פסולים כשר – שמע מינה בכל דוכתא מכשר להו. כגון הא דאמר בשילהי "הורק" (שם פ, א), שמע מינה, אי חתים בתחלה קרוב או באמצע בין בסוף כשר, מנאי – מדלא קבע מקום, ואם התמר: היכי מסייע ליה? הא בברייתא מכשיר בין קרוב בין פסול, וחוקה לא מכשיר אלא קרוב, מדלא קאמר פסול, ומאי נטמא חוקה? ויש לומר: חוקה סבר לה כרבי עקיבא, דאמר ב"הורק" (שם פא, ב), גט קרוב הכל משלימין עליו, אפילו קרוב, אבל פסול – לא, אבל ברייתא סברה כבן ננס דמכשר בגט קרוד להשלים אפילו עבד, וסבר חזקיה דהיא, בקרוב, ונראה לרבינו יצחק דאין הלכה כחזקיה דסבר כרבי עקיבא, אלא כבן ננס דמכשיר אפילו פסול. דאמרינן התם: כי אתו לקמייה דרבי אמאי, צא והשלים עליו עבד מן הפסול, ויהא דרבי אמאי עיקר טפי, דקבע גבי פלוגתא, אבל הדיא חזקיה לא הוואה לישם. ועוד: דתמנא דגמרא כלב, דאמרינן ב"בבא בתרא גינדי" (שם ח, א) אי חתים בתחלה קרוב או פסול, ומוכח התם לויף עלמא כשחיתום בתחלה פסול, משום חזקיה – כשר, אי לא אתי לאיחויפי בקיום סטרות בעלמא, ועוד: דשמא חוקה נמי אית ליה דבן ננס, והא דאמר מלאוה בקרובים ולא קאמר בפסולים – לרווחא דמילתא קאמר, דלדברי הכל בני האי גזונא כשר. וה"ה: שיטה ומחצה – נראה ליישב כגון שתחומים עדים באמצע שיטה, ומספקא ליה שמא יכתוב מה שירצה בחצי השלמה. עד כאן ה"ה).

פחות

מכאן כשר – בתוספתא מסיים כאן: וכמה ידיו העדים חוקים מן החתב ויהיה כשר – כדי שיהיו נקראים עמו, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מלא שיטה אחת. רבי הוסיא ברבי ינאי אומר: מלא חתומת שני עדים. שטר שחיתום עליו איירי לויש עדים ומנצא שיטה הראשונים קרובים או פסולים – תתיקים עדותה בשאר. ונראה לר"מ ולרבינו הם דמנן הדב מיירי, ואל תתמה שהדי אירי פוסל בשלשה – ואם התמו: אמאי לא מייית ראייה מגט קרוד, שאירי פוסל וקרוב משלים? ויש לומר: משום דהדיא גופא תקנתא דרבנן היא, והדי גופא צריכה ראייה משלתיא דאורייתא, ואם התמו: מה שיי טעם פסול אירי הגט לפסול אירי סוכה? ויש לומר: הכי קאמר, מלאוה בקרובים כשר, ואף על גב דמייית ראייה גט קרוד מילוי קרובים אטו אירי, משלתיא אירי פוסל בשלשה, אבל בארבעה, אירי פוסל ולא גזרין אלא שלשה דאירי פוסל, ועוד יש לומר: לא מייית ראייה גט קרוד מילוי קרובים אטו אירי, משום דהתם דין הוא דלא גזרין, וטעמא דאירי פוסל לא הוי אלא פסול דקדמיה מרובין פסוליה, ואירי פוסל. ואפילו איבא אריבעה שטיין חלקים בין גזרין לעדים – כשר בטיטו בעלמא, דהו ליבא למיחש לויף, ולא אמר: סהדי אטיטו חתימנו, כיון שאין השטר מצד שהעדים חתומין, כדאמרינן במשנה. ולכן לא גזרי קרובים אטו אירי שני שטיין, דאפילו יש בו אירי – טיטוטא בעלמא סגי, אבל הבא, דיטוטא לא מהני מיד, לפי שהעדים בעד השטר כרובים, ואי טיטא לא אמרי אטיטוטא חתימנו – ולכן גזרין מילוי קרובים אטו אירי, משום שאין לה תקנה. ולהכי מייית ראייה מוסכה, שאירי פוסל בה ואין לו תקנה, והשטר כשר, ולא פסילין ליה אטו אירי. **שהרי** אירי פוסל בשלשה – לא מייירי (סוכה גזילה משום שיעור סוכה ושלש דפנות לכל צד – אלא ראהו למת תריה: פסוליה; והא כן מלאי פסוליה פחות לכל לויף, אפילו פסול בשלשה פחות לכל לויף, אפילו איבא אריבעה שטיין חלקים בין גזרין לעדים הכי פירושה: סוכה גזולה ויש לה שלשה דפנות, ויש לה אירי שלשה לכל אורך הסוכה – פסולה, שאירי שלשה מפסיק, ותעה אין נשאר בו כי אם שני דפנות לכל צד. וסבך פסול לא הוי דהפק כי אם בארבעה טפחים. אי נמי, בגין שני לה לסוכה אריבעה דפנות, והיא אינה גזולה כל כך שישאר הכשר סוכה מכל צדו האירי. **נמצא** אחד מהם כו' – ש' תימה: מהא דאמר הבא נמצא אחד מןן קרוב או פסול כשר, ולרבי עקיבא קרוב מידא כשר, ובין בתחלה ובין בסוף בין באמצע כשר, מדלא קבעי ליה מקום. ואפילו לרבינו חננאל דגרס בראשונה – לאו לאפקי בסוף, דכל שכן הוא היבא שאין אירי פסול דכשר, והכי נמי בגט קרוד לרבי עקיבא קרוב כשר, ובפרק קמא דמכות (ה, ח) אמר רבי עקיבא: אף שלשה, נמצא אחד מןן קרוב או פסול – עדותן בטלה ויש לומר: דהתם מייירי בעדים בעל פה, והיבא דלאסהודי אתו – עדותן בטלה, דשילינן להו אי לאסהודי אתו אי למיחוי אתו, דרב נחמן פסיק התם הלכה כרבי, אבל הבא – לאו לאסהודי חתימי, אלא למילוי, והיבא שתוחקין באמצע או בסוף אמרינן משום הנאי חתימי, ולאן לאסהודי קאתו, ומבן קו גבי טו קרד – לא חתימי אלא להשלים הקרוד, שיהא עדים כמו הקשרים. ואף על פי דלעדות אורב פיה דמי, שילינן אי למיחוי אתו אי לאסהודי אתו – היינו משום של נחקרה עדותן בשיט דין, אבל בשטר – אין צריך לחקור אומאי חתימי, עדים החתומים על השטר כמ שנתקרה עדותן בבית דין דמי, אבלו נחקר משלמיו או לתנאי תמוה, ודין יהואי אפק על שני דמי דהואי אפק על שני דמי דהואי אומאי חתימי, אלא קרוב או פסול בתחלה

אלא מהא ליבא למשמע מינה – חרא דוקא, או סיפא או רישא, ותנא הא אטו הא. פחות **מיכן כשר** – והיינו שיטה ומחצה. הכי גרסינן בפרוש רבינו חננאל: יהו אריבעה או תמשה עדים חתומים על השטר נמצא שנים הראשונים קרובים או פסולים תתיקים עדות בשאר. מסייע ליה לחוקה דאמר מלאוה בקרובים כשר – פירושה: אם היה בין החתב לעדים חלק

כשיעור שני שטיין, ומילא מקום החלק בקרובים – השטר ההוא כשר, ומקימין אותו משאר העדים שבו. ולא נמצאו דברי חזקה בפירוש בתלמוד. ויש לומר: רבנן בגט קרוד חוקה, ונראין דברי חזקה כדברי רבי עקיבא, דתנן במסכת גיטין (פא, ב), גט קרד – הכל משלימין עליו כדברי רב, ננס, רבי, עקיבא אומר. היא משלימין אלא קרובים להעיד במקום אחר, כך פירש רבינו חננאל. ולי נראה לשון הראשון, שסוף חזקה דקתנ: יהו עליו אריבעה או תמשה כו' – ודיא מעיק תחלתה מיירי, במילוי שני שטיין פסולים לא השטר, כדקתני רישא, ובא לומר שמילוי קרובים מכשרו: והיינו דקאמה: מסייע ליה לחוקה, דאירי נמי במילוי שני שטיין על חלק, דאי ברייתא בעלמא מיירי, בלא מילוי שני שטיין, ולאודיי דין עדים פסולים שיתקים העדות

בשאר – ליתניה במסכת מכות (ו, א), גבי ההיא פלוגתא דרבי ורבי יוסי (הגליל) דפליגי התם בדניו ממונתא אם תתיקים העדות בשאר אם לאו. וחוקה נמי, אם בגט קרוד מיירי מה צריך סיוע מן הברייתא ממתניתין דגמין דבן ננס ורבי עקיבא יכול לסייעו, ותו חוקה מתניתין דגיטין אתא לאשמעינן: ואל תתמה – מזה החלוק, כי בחיותו חלק השטר – פסול, ואם מילאו בפסולק לעדות – כשר. שהרי פוכה – בהיות בה איר שלשה טפחים פסולה, ואם מילאו בסכך פסול, כגון דברב המקבל טמאה – הוכשרה הסוכה, שאן סכך פסול פוסל אלא בארבעה טפחים. ורב יהודאי גאון נמי מוקי לה לזא חזקה בתלכות עדות שלו כגון דהוה קרוב חתים ברישא, אם היכי דלא קתני אדרב נחמן, דאמר במסכת מכות: אפילו בדניו ממונות, נמצא אחד מןן קרוב או פסול – עדותן בטילה. והיבא דהתים קרוב ברישא – מוכחא מילתא דלכבוד עבדי, ולא לעדות חתמיה, ובהא כולי עלמא מודו, והכי תניא בתוספתא (פרק שביעי דגיטין): שטר שחתמו עליו תמשה ונמצאו שלשה הראשונים קרובים או פסולים – תתיקים העדות בשאר

הן

בשאר – ליתניה במסכת מכות (ו, א), גבי ההיא פלוגתא דרבי ורבי יוסי (הגליל) דפליגי התם בדניו ממונתא אם תתיקים העדות בשאר אם לאו. וחוקה נמי, אם בגט קרוד מיירי מה צריך סיוע מן הברייתא ממתניתין דגמין דבן ננס ורבי עקיבא יכול לסייעו, ותו חוקה מתניתין דגיטין אתא לאשמעינן: ואל תתמה – מזה החלוק, כי בחיותו חלק השטר – פסול, ואם מילאו בפסולק לעדות – כשר. שהרי פוכה – בהיות בה איר שלשה טפחים פסולה, ואם מילאו בסכך פסול, כגון דברב המקבל טמאה – הוכשרה הסוכה, שאן סכך פסול פוסל אלא בארבעה טפחים. ורב יהודאי גאון נמי מוקי לה לזא חזקה בתלכות עדות שלו כגון דהוה קרוב חתים ברישא, אם היכי דלא קתני אדרב נחמן, דאמר במסכת מכות: אפילו בדניו ממונות, נמצא אחד מןן קרוב או פסול – עדותן בטילה. והיבא דהתים קרוב ברישא – מוכחא מילתא דלכבוד עבדי, ולא לעדות חתמיה, ובהא כולי עלמא מודו, והכי תניא בתוספתא (פרק שביעי דגיטין): שטר שחתמו עליו תמשה ונמצאו שלשה הראשונים קרובים או פסולים – תתיקים העדות בשאר

באתרא דנהוגי בפשוט ואמר ליה זיל עביד לי פשוט ועבר ליה מקושר - משמע: משום דאמר ליה "עביד לי פשוט". אבל אי אמר ליה סתמא "זיל עביד לי גיטא", ועביד ליה מקושר - כשר, אף על גב דבאתרא דנהוגי בפשוט. ובקדושין אמר: אף על גב דלא אמר כי אם "עביד לי גיטא", דהכי איתא גיטא דהתם: באתרא דנהוגי בפשוט ועבר ליה מקושר.

אמר

הבא משמע: דוקא אחד בבבא ואחד

בעל פה, הא שנים בבבא כל אחד בפני עצמו - מצטרפין, ואליבא דרבי יהושע בן קריה, ומבאן דאמר (סנהדרין ל"ב) הלואה אתר הלואה מצטרפין. אי נמי, למאן דאמר לא מצטרפין, שני שטרות של עד אחד, כגון הודאה אתר הודאה, שנמפרש בכל אחד ואחד "אנה דאחי לן בהאי שטרא אודי נמי קמי פלניא" - מצטרפין. דאי לא מצטרפין נמי כפי האי גוונא - ליקוטא האי, וכל שכן אחד בבבא ואחד בעל פה. ומיודי יש לדחות דעד אתר בבבא ועד אחד בעל פה לא מירי בכחאי גוונא דהוה שייך למינקט ביה שניהם בבבא, וכגון שניהם מעידים שראו שלוח או שמעו שהודה, דכי האי גוונא הוי שייך למינקט שניהם בבבא און מצטרפין, ודכי אינו מצטרפין עם. אלא מיירי כגון שאותו שבכבא מעיד על ההלואה שראה אותה, ושבעל פה מעיד שראה שמטר השטר הזה לו, שהעד חתום בו, דבכי האי גוונא לא הוה שייך למינקט שניהם בבבא. ודבכי האי גוונא נמי לא מימר, שהרי יש במסירת שטר זה שני עדי מסידה, שהעד חתום הוא בעד מסידה, ומוכיח שמסרו לו מלוה, שהוא לא היה חתום אלא בצוו של לוח. והעד שבעל פה מעיד שמסרו ליה למלוה - הלכך כשר אף על פי שלא חתם עליו אלא עד אחד, שהרי על מסירתו שני עדים, וקימא לן כרבי אלעזר. אבל שניהם בבבא יחדין - פסולין לכולי עדים, שאין על פי שטר אלא עד אחד. וסברא דהיא, ודלא שבכחן שבוש מקום שטר בעד אחד לכד שיעול. והכי משמע נמי מרחשיב עד אחי בבבא ועד אחד בעל פה בזה אתר זה, ואי הוי שניהם מעדיין על ראית המלוה או על שמעת עיניהם - אמאי קרי ליה זה אתר זה? והלא יכולין להיות כאחד, כגון שכתב בשטר "בפני פלוני אני החתום ובפני פלוני, לוח פלוני מפלוני מנה", ושבעל פה מעיד "בפני פלוני ובפני פלוני החתום, לוח פלוני מפלוני" ולפי מה

אבק לשון הרע - כגון דאמר "נורא בי פלניא", בערפין (טו, ב). רוב בגול - רוב בני אדם חשודין על הגול, כעין גול, שמרויך להחירא במשא ובמתן, לעכב איש מרויח הראיא לו לחבירו. ותנא קמא לית ליה מנהגא דתריגה - בתמידי, אם רבן שמעון בן גמליאל בא לומר שדיני פשוט וקושר המפורשין לרנא קמא, אם יש מדינה שנהגו לשנות דינם בענין

אחר, הכל כמנהג המדינה - והלא תנא קמא נמי מודה בהוא אמר אביי באתרא דנהיגי בו' - אתא לפרש אביי באיזה מנהג המדינה מצו פלוגי תנא פשוט ורבן שמעון. קפידא - ואם נא אשה - פסול לגרש בו. מר סבר קפידא - ואף על גב דמנהג המדינה בין בפשוט בין במקושר, כיון דאמר ליה בפשוט - קפידא הוא, ויפסל המקושר, ורבן שמעון סבר: הכל כמנהג המדינה, כלומר מראה מקום הוא לו, שאם טורח לו לכתוב מקושר - יכתוב פשוט. ומיהו, אם יכתוב מקושר - טפי יראה ליה, שהרי מנהג המדינה בשניהם. אם הטעה לשבח - בקדושין. האומר "התקדשי לי דינר של כסף" ונמצא של זהב. אבל בשבח ויחסין - "על מנת שאני לוח" והוא כן - לא אמר רבי שמעון מקדשתה, דהא מציא היא למימר, אם מסאנא דרב הככרע לא בעינא. הטעה לשבח היינו מראה מקום - מותרת בשל כסף, וכל שכן בשל זהב. ובמקדשתה על ידי שולחן מקומינין לה תתם. &פסול - שהיא אינה ראויה להחביש במקום אחר. ורבי אלעזר מכשיר - דסבר: מראה מקום הוא לו, לטרוח וללכת בשבילה עד אותו מקום, ואם יחפון ללכת יותר - תבוא עליו ברבא. אמר אביי לא נצטרבי - למתיני עד אחד בפשוט פסול, אלא היבא דקמטייע ליה עד אחד בעל פה, ואתא מתינתין לאשמועינן דלא סמכינן אשטרא לטרוח מלקוחות, דשני עדים החתובים בשטר אחד דמפיק ליה לקלא, ואינו אלא כמלוה על פה, וטרפה מבני הרי, כדון המלוה את חבירו בעדים אלא שטר, וגם הלוח יכול לומר: פרעתי, ולא יכול המלוה לשטען ללווה. היה לן לקרוע שטר שבדי, מניין שלא נעשה בתוין כחמים - לא חשבו הלוח, ולא נוכר לשואלו למלוה. אמר אביי אבשר בעד אחד בבבא - וכתב ידו מקיים ממוקם אתר בעדים, ועד אחד נמי בעל פה מסידה על אותה מלוה. ונראה בעיני דלגמיי מכשיר, אפילו לטרוח מלקוחות כאילו נחתמו שני עדים, דעד אחד בשטר ועד אחד בעל פה מפיק ליה לקלא. ונראים הדברים כן, דסתם מכשיר - לגמרי משמע. אי הכי קשיא מתניתין - דפרדיקין פשיטא. ומשני:

אָלָא, אָבֵק לְשׁוֹן הָרַע. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: רוֹב בְּגוּל, וּבְמִיעוּת בַּעֲרִיזוֹת, וְהַכֵּל בְּלִשׁוֹן הָרַע. - בְּלִשׁוֹן הָרַע סֵלְקָא דַּעְתָּךְ? אָלָא, אָבֵק לְשׁוֹן הָרַע. "רַבן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: הַכֵּל בְּמִנְהַג הַמְדִינָה." וְתַנָּא קָמָא לִית לִיה מִנְהַג מְדִינָה? אָמַר רַב אִשִּׁי: בְּאַתְרָא דְנְהוּגֵי פְּשׁוּט, וְאָמַר רַב לִיה: "עֲבִיד לִי פְּשׁוּט", וְאָוַל עֲבַד לִיה מְקוּשֶׁר, קְפִידָא; וְנְהוּגֵי מְקוּשֶׁר, וְאָמַר לִיה: "עֲבִיד לִי מְקוּשֶׁר", וְאָוַל עֲבַד לִיה פְּשׁוּט - קְפִידָא; כִּי פְּלִיגֵי - בְּאַתְרָא דְנְהוּגֵי בְּפְּשׁוּט וּבְמְקוּשֶׁר, וְאָמַר לִיה: "עֲבִיד לִי פְּשׁוּט", וְאָוַל עֲבַד לִיה מְקוּשֶׁר - מַר אֲבִי: רַבן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר, בְּהַלְחֵו סְבִירָא לְהוּ: מַרְאָה מְקוּם הוּא לוֹ. אָמַר בֶּן גַּמְלִיאֵל - הָא דְאָמְרוּ: רַבִּי שְׁמַעוֹן - דִּתְנַן, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: אִם הִטְעִיהַ לְשִׁבְחָה - הָרִי זֶה מְקוּדָשְׁתָּ. רַבִּי אֶלְעָזָר - דִּתְנַן: הָאִשָּׁה שְׂאֵמְרָה "הִתְקַבֵּל לִי גִטִּי מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי", וְקוֹבְלוּ לָהּ מִמְּקוֹם אַחֵר - פְּסוּל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר מְכַשֵּׁר; מַר סְבִירָא, קְפִידָא, וְיַמַּר סְבִירָא מַרְאָה מְקוּם הוּא לוֹ. ["פְּשׁוּט שְׂפָתוֹב בּוֹ עַד אַחֵר" כו.]. בְּשִׁלְמָא מְקוּשֶׁר שְׂפָתוֹב בּוֹ שְׁנֵי עֲדִים פְּסוּל - אִיצְטְרִיךְ, סֵלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוּאִיל וּבְעִלְמָא כְּשֶׁר הֵכָא נִמְי כְּשֶׁר, קָא מִשְׁמַע לֵן דְּפִסְסוּל. אָלָא פְּשׁוּט שְׂפָתוֹב בּוֹ עַד אַחֵר - פְּשִׁיטָא! אָמַר אֲבִי: לֹא נֶצְרָקָא, דְּאֶפִּילוּ עַד אַחֵר בְּכֶתֶב וְעַד אַחֵר בְּפֶה. אֲמִימַר אֲכֶשֶׁר בְּעַד אַחֵר בְּכֶתֶב וְעַד אַחֵר עַל פֶּה. אָמַר לִיה רַב אִשִּׁי לְאֲמִימַר: וְהָא דְאֲבִי מַאי? אָמַר לִיה: לֹא שְׁמִיעַ לִי, פְּלוֹמַר לֹא סְבִירָא לִי. - אָלָא קִשְׁיָא מַתְנִיתִין!

שפירשתי, דעד אחד שבעל פה היינו שמעדי על מסירת שטר שחתום בו העד - אתי שפיר הא בדעי לקמן סתמא בעד אחד בבבא ועד אחד בעל פה אי מצטרפין, דמשמע סתמא בלא פירוש שלא את שניהם כאחד, ההלואה המסירה לא הוה כאחד, שהא היה יכול למצוא שניהם מעדיין על ההלואה אלא כענין זה. שאם שנייהם על ראית המלוה ושמעת ההודאה - אין השטר מועיל כלל, והוי לגמרי כמאן דליחיה כיון שאין עד מעיד על מסירתו כדפירשתי. ומיהו קצת קשה, כי נראה שהעד החתום חשוב בעד בשעת מסירה, שלע ידו ידוע לנו שחסר לוח למלוה. ועוד יש לומר: דהאי דלא משכינין צירוף בעד אחד בבבא ועד אחד בעל פה לתנא קמא דרבי יהושע בן קריה, היינו משום שבשניהם מעדיין ראית המלוה או שמעת ההודאה - אין מוכיח בשטר שראו או שמעו כאחד, שראית העד בעל פה היה חתום בשעת ראייה או בשעת שמיעה. אבל ראית העד שבשטר שכינין לה כאילו היה בשעת ראייה לפי שהרבה פעמים היתה בלא ראית המלוה כלל, כדתנן (בבא בתרא קסו, ב) כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו, ומוקף לה אביי (בבא בעיצא ז', א) כמאן דאמר אפילו בשטר [ולאן] אקנייתא, דערוי בחותמוי וכן ולן. הלכך, אף על פי שאינו מוכיח השטר שלא ראה המלוה - לא חשבנין ראיתו כאחד, שאין חשוב עד בראיה זו. מאד שאין ראיתו ידוע לנו על ידי השטר, אלא עיקר עדותו אינה אלא לבדה שזה השטר מסר לוח למלוה - להכי לא חשבנין עדותו כראית המלוה אפילו אם ראה אותו. ובירושלמי (פרק שני דכותובות) רביסין: ויעראו בעי עד אחד בבבא ועד בעל פה מהו (שטיינזולץ) ועד אחד בבבא כלום הוא? [לכך] צריכא, כשהיו שנים מצו לקיים כתב ידו של ראשון ולא מצי לקיים כתב ידו של שני.

[דף י"ב ע"א]

במה דתימר קלקלתו תקנתו שהוא אסור בהספד. ודכוותה קלקלתו תקנתו שיהא אסור במלאכה:

הלכה יב מתני' כל הכתוב במגילה 'די לא למיספד', לפניו אסור, לאתרוי מותר. רבי יוסי אומר לפניו ולאתרוי אסור. 'די לא להתענאה', לפניו ולאתרוי מותר. רבי יוסי אומר, לפניו אסור ולאתרוי מותר.

גמרא מתניתא דר' מאיר. דר' מאיר אומר די לא למיספד אסור להתענות. ודלא להתענות מותר בהספד. ודי לא סתם' כדי לא להתענייא. אומר ר' יונה אילין יומיא די לא למיספד בהון, מקצתן די לא להתענייא בהון. אומר רבן שמעון בן גמליאל מה תלמוד לומר בהון בהון שני פעמים? אלא מלמד שהלילה מותר וחיום אסור. כהדא דתני להון אינש דיהני עלוהי ייסר בצלו. אומר ר' יוסי בי ר' בון שהוא צריך להזכירן מבערב. ואתיאי ביי דאמר ר' עזרה בשם רב הונא, אומרה בלילי שבת וכיומו.

מתניתא, או באחד עשר בר' יוסי, או בשנים עשר בר' מאיר. וקשיא על דר' (מאיר) [יוסי] לא כן תני בתרין עשר ביה יום טיריון? ואמר ר' יעקב בר אחא, בטל יום טיריון, יום שנתרג לוליינים ופפום.

יום תלת עשר ביה, יום ניקנור. מהו יום ניקנור? שלטון משל מלכות יוון עובר לאלקסנדריאה, וראה את ירושלם וחירף וגיירף וניאין, ואמר בשוכי בשלום אתוין את המגדל הנת. ויצא אליו אחד משל בית חשמונני והיה הורג בחיילותיו עד שהגיע לקרוכין שלו, וכיון שהגיע לקרוכין שלו קטע את ידו והתך את ראשו ותחכן בעין, וכתב מלמטון, הפה שדיבר באשמה והיד שפשטה בגאווה, ותליין בקונטם נגד ירושלם.

על דעתיה דרבי (מאיר) [יוסקה] ניהא, בא לוסר לפניו. על דעתיה דרבי (יוסקה) [מאיר] מה בא לוסר. לוסר לפניו לית ליה, עצמו אסור מפני ארבעה עשר:

[דף י"ב ע"ב]

בא להודיעך שהוא אסור בהספד. ואפילו על דרבי (מאיר) [יוסקה] לית היא מקשנייא? לא כן תני בתרין עשר ביה יום טיריון? ואמר ר' יעקב בר אחא, בטל יום טיריון, יום שנתרג לוליינים ופפום.

בארבעת עשר ובחמשת עשר פורייא די לא למיספד. בשית עשר ביה שרייו למבני שור ירושלם. די לא למיספד.

על דעתיה דר' מאיר ניקח, בא לוסר (לפניו) [עצמו]. על דעתיה דר' יוסה מה בא לוסר? לוסר לפניו לית ליה, עצמו אסור מפני המשה עשר! בא להודיעך שהוא אסור בהספד. ואפילו על דעתיה דר' מאיר לית הוא מקשייא, לא כן תני, בתרין עשר ביה יום מיריון ואמר ר' יעקב בר אהא בטל יום מיריון יום שנהרג בו לולינום ופפום.

בשבעת עשר ביה, קמוז עמויאי על פליטת ספריא במדינת כולקים ובית זבדין ונהו פרקו. על דעתיה דר' מאיר ניקח, בא לוסר עצמו. על דעתיה דר' יוסה מה בא לוסר. לפניו לית ליה, עצמו אסור! אמר ר' יוסה, כל אילין מיליאי לא מסייעין ולא תכרן לא על דר' מאיר ולא על דר' יוסה, לא בא אלא למנות ימים שנעשו בהן ניסים לישראל. תדע לך שהוא כן, דתנינן בריש ירחא דניסן דיתקן תמידא די לא למיספד. בלא כף אינו אסור מחמת ראש חדש!

אבל בשבתות ובימים טובים מתענין לפניקון ולאחריקון. מה ראיתך להקל באלו ולהחמיר באלו?

שאלו דברי תורה, ואין דברי תורה צריכין חיזוק. ואלו דברי סופרים, ודברי סופרים צריכין חיזוק. תדא דת' אמר עד שלא בטלה מגילת תענית, אבל משבטלה מגילת תענית בטלו כל אלו. ר' חנינה ורבי יונתן תריהון אמרין בטלה מגילת תענית, ר' בא ור' סימון תריהון אמרין בטלה מגילת תענית, ר' יהושע בן לוי אמר בטלה מגילת תענית.

אמר ר' יוחנן, אמש היתי שונה, מעשה שגזרו תענית בהנוכה בלוד, ואמרו עליו על רבי אליעזר שפיפר, ועל ר' יהושע שרחיז, אמר להם רבי יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם. ואת אמר בטלה מגילת תענית? אמר ר' בא, ואפילו תימר בטלה מגילת תענית, חנוכה ופורים לא בטלו.

מיליהון דרבנן אמרי בטלה מגילת תענית. רבי יונתן ציים כל ערוכת ריש שתא. רבי אבון ציים כל ערוכת שופא. רבי זעורה צם תלת מאוון צומין, ואית דאמרי תשע מאוון ולא קש למגילת תענית. רבי יעקב בר אהא מפקד לספריא אין אתת איתא מישאלניכון אימרון לה בכל מתענין, חוץ משבתות וימים טובים וראשי חודשים וחולו של מועד וחנוכה ופורים:

הלכה יג מתני' אין גזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי, שלא להפקיע את השערים. אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני, ושלש שניות חמישי ושני וחמישי. רבי יוסי אומר, כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות:

[דף י"ג ע"א]

גמרא שמעון בר בא אמר, אתא עובדא קומי ר' יוחנן ויהורי בר' יוסה, והוה ר' לעזר מצטער, אמר שבקין סתמא ועבדין ביחדייא? אשפח תני לה ר' תייה בשם ר' מאיר. פד שמע דתני לה ר' תייה בשם ר' מאיר, אמר יאות סבא ידע פרקי גרמה.

ר' מנא בעא קומי ר' יודן, לא גז אמר ר' הונקיה ר' אבהו בשם ר' לעזר, כל מקום ששנה רבי מחלוקת וחזר ושנה סתם, הלכה כסתם? אמר ליה ולא רבי, דילמא חורן. מה הו, איז דאשפח רבי מתני מחלוקת וחזר ושנה סתם, הלכה כסתם. אתר דלא אשפח רבי מתני מחלוקת, אלא אחרים שנו מחלוקת ורבי שנה סתם, לא כל שבין שתהא הלכה כסתם? ואתא ר' הונקיה ר' יעקב בר אחא ר' שמעון בר בא בשם ר' לעזר, ואפילו אחרים שנו מחלוקת ורבי שנה סתם, הלכה כסתם. ולמה הוא מורה לה ביחדייא? ר' שמואל בר ינא בשם ר' אחא, הדיא דאת אמר בשאין מחלוקת אצל סתם, אבל אם יש מחלוקת אצל סתם, לא בדיא הלכה כסתם. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' אחא, הדיא דת אמר ביחיד אצל יחיד, אבל ביחיד אצל חכמים, לא בדיא הלכה כסתם:

הלכה יד מתני' אין גזרין תענית בראשי חדשים בחנוכה ובפורים, ואם התחילו אין מפסיקין, דברי רבן גמליאל. אמר ר' מאיר, אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה הוא שאין משלימין. וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת:

גמרא כמה היא התחלה? ר' בא אמר אחת, ר' יוסה אמר שתיים. וכן נפק עובדא בהדיא דר' בא. ובמה קורים? ר' יוסה אמר קורין ברכות וקללות.

אמר ליה ר' מנא, בגין מודעתין דהוא תעניתא? רביעין על מעיהו, ולא ידעין דהיא תעניתא? אמר ליה, להודיעך שקורין

[דף י"ג ע"ב]

ברכות וקללות.

ר' יודן כפודקיא אמר קומי ר' יוסה בשם ר' יודה בר פזי, קורין בראש חדש. קם ר' יוסה עם ר' יודה בר פזי, אמר ליה אתה שמעת מן אבון דדיא מילתא? אמר ליה, אבא לא אמר בן, אלא בעייני טב, על ידי דאינון ידעין דהיא ריש ירחא, הן קורין בראש חדש, ושאר כל המקומות קורין ברכות וקללות.

תני, תשעה באב שקל להיות ערב שבת, אוכל אפילו ביצה אחת ושותה אפילו כוס אחד, כדי שלא יבגם לשבת מעונה, דברי ר' יודה. רבי יוסי אומר, מתענה ומשלים.

ר' זעורה בשם רב יהודה, ר' בא ר' אימי בר יחזקאל בשם רב, הלכה כמי שהוא אומר מתענה ומשלים. ולמה לא אמר הלכה כר' יוסה? אית תנאי תני ומחלף דברי חכמים.

ר' זעורה בשם רב הונא, ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית בערב שבת מתענה ומשלים. כהדא, ר' ביבי הנה יתיב קומי ר' יסא, בעא מילף מיניה הדין עובדא. אמר ליה נימטי בייתא ציבחד? אמר ליה רומשא הוא?! אמר ליה אית בתענה? אמר ליה אית גבי תורמוסין. אמר ליה ומשלימין כר' יוסי:

הדרן עלה פירק סדר תעניות פיצד

הלכה א מתני' סדר תעניות האלו האמור, כרביעה הראשונה. אבל צמחים ששנו, מתריעין עליהן מיד. וכן שפסקו גשמים מגשם לגשם ארבעים יום, מתריעין עליהן, מפני שהיא מפת בצורת:

גמרא אי זהו מיד שלקה? רב אומר, שני וחמישי ושני. שנו בשני, מהו להתריע עליהן בחמישי? ר' זעורה שמע לה מן הדא (דניאל י) זיאמר אלי אל תירא דניאל, כי מן היום הראשון אשר נתתה את לבך להבין ולהתענות לפני ה' אלהיך נשמעו דבריך, כבר נשמעו דבריך. וכאן מפיון שנתנו בית דין נפשן לעשות, כמי שעשו.

תני, כשם שמתריעין עליהן בשאר ימי שבוע, כך מתריעין עליהן בשביעית – מפני פרנסת אחרים. מהו מפני פרנסת אחרים? חברייה אמרי מפני פרנסת גוים, ר' זעירא אומר מפני פרנסת

[דף י"ד ע"א]

חשודים.

אתייה דר' זעורה כרבי, ודחברייה כר' פינחס בן יאיר. דר' זעורה כרבי, חד ספר הנה חשיד על פירות שמיטתא, אייתניה גבי רבי. אמר לון ומה יעביד עליבא? ובגין חיינו הוא עבד. ודחברייה כר' פינחס בן יאיר, רבי בעא מישרי שמיטתא, סלק ר' פינחס בן יאיר לגביה, אמר ליה מה עיבורייה עבידין? אמר ליה עולשין יפות! ומה עיבורייה עבידין? אמר ליה עולשין יפות! ידע רבי דלית הוא מסבמא עימיה.

אמר ליה, מי שגח, רבי מיכול עיפון פטל ציבחד יומא דין, אמר ליה אין. מי נחת, חמא מולוותר דרבי קיימן. אמר כל אילין יהודאי זיינין?! איפשר דלא חמי סבר אפויי מן כדון. שמעון קלה, אזלון ואמרון לרבי. שלח רבי בעי מפייסתיה. מטון ביה גבי קרתיה, אמר בני קרתי קורבין לוי נחתון בני קרתיה ואקפון עלוי, אמרון לון רבי דו בעי מפייסתיה, שבקוניה ואזלון לון. אמר בני דילי קורבין לוי נחתת אישתא מן שמויא ואקפת עלוי. תורון ואמרון לרבי, אמר הואיל ולא זכינן מישבע מיניה בעלקמא הדיו, ניופי ונשבע מיניה לעלקמא דאתי:

הלכה ב מתני' ירדו לצמחים אבל לא לאילן, לאילן אבל לא לצמחים, לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ומערות, מתריעין עליהן מיד:

גמרא ירדו לצמחים אבל לא לאילן, ציבחד ציבחד. לאילן אבל לא לצמחים, סגין סגין:

לזה ולזה, אבל לא לבורות לשיחין ומערות. מתריעין עליהן מיד: תני מתריעין על האילן בפרם הפסח, לבורות לשיחין ולמערות בפרם העצרת. מעתה אפילו יותר מיכן! יותר מיכן מעשה ניסים ואין מתריעין על מעשה ניסים:

ר' ברכיה ר' הלבו פפא בשם ר' לעזר, פעמים שהגשמים יורדין בזכות אדם אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחד. וישלשון בפסוק אחד, (זכריה י) 'ומטר גשם יתן להם, לאיש עשב בשדה'. 'לאיש' אבל לא לאנשים. 'לעשב' אבל לא לעשבים. 'בשדה' אבל לא בשדות:

[דף י"ד ע"ב]

הלכה ג מתני' וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים, בפתוב (עמוס ד) 'המטרתי על עיר אהת, ועל עיר אהת לא אמטיר. חלקה אחת תימטר, וחלקה אשר לא תמטיר עליה תיבש', אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. ר' עקיבה אומר מתריעות אבל לא מתענות:

גמרא אמר ר' סימון, כתיב 'המטרתי על עיר אהת, ועל עיר אהת לא אמטיר. חלקה אחת תימטר, וחלקה אשר לא תמטיר עליה תיבש', וכותה דחלקא עבדא.

מפני ארבעה דברים יורדין מלמעלה. מפני בעלי זרע, ומפני טללים הרעים, ושיהא העליון שותה במנוה, ושיהו הפל תולין עיניהם אל השמים.

בְּזִכּוֹת שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין. בְּזִכּוֹת הָאָרֶץ, בְּזִכּוֹת הַחֶסֶד, בְּזִכּוֹת הַיִּסְפּוּרִין. וְשִׁלְשָׁתָן בְּפָסוּק אֶחָד (אִיּוֹב לו') אִם לְשֹׁכֵט אִם לְאֶרְצוֹ אִם לְחֶסֶד יִמְצֵאנוּ.

בְּעוֹן אֶרְבַּעַה דְבָרִים הַגְּשָׁמִים נִעְצָרִין. בְּעוֹן עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וּמַגְלֵי עֲרִיזוֹת, וְשׁוֹפְכֵי דָמִים, וּפּוֹסְקֵי בְרִיבִים וְאֵינָן נוֹתְנִין. בְּעוֹן עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה מִנֵּיין? (דְּבָרִים י"א) 'הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבְדְּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים' וְגו'. מָה כְּתִיב בְּתַרְיֵה (שִׁם) 'וְהָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר'. בְּעוֹן מַגְלֵי עֲרִיזוֹת מִנֵּיין? (יִרְמִיָּה ג') 'וְתַחֲנִיפֵי אֶרֶץ בְּזוֹנוֹתָ וּבְרַעֲתָהּ. מָהוּ עֲנָשׁוֹ שֶׁל דְּבָר? 'יִמְנְעוּ רְבִיבִים וּמְלָקוֹשׁ לֹא תִיחַ. בְּעוֹן שׁוֹפְכֵי דָמִים מִנֵּיין? (בַּמִּדְבָּר ל"ח) 'כִּי הָדָם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ, כִּי הָדָם הוּא יַחַן אֶף עַל הָאָרֶץ. בְּעוֹן פּוֹסְקֵי בְרִיבִים וְאֵינָן נוֹתְנִין מִנֵּיין? (מִשְׁלֵי כ"ה) 'נְשִׂאִים יִרוּחַ וְנָשָׁם אֵין, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שִׁקְרָה'.

חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, אִידָה, עֵבֶר, עֲנָן, נְשִׂיאָה, חֲזוּיָה. אִידָה מִנֵּיין? (בְּרַאשִׁית ב') 'וְאָדָם יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ. עֵבֶר, שֶׁהוּא מְעַבֵּה אֶת הָרְקִיעַ (שְׁמוֹת י"ט) 'הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעֵבֶר הָעֲנָן. עֲנָן, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת הַפְּרִיזוֹת עָנּוּם אֵלּוֹ לְאֵלּוֹ. נְשִׂיאָה, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּעֵלְיָ בְּתִים בְּנְשִׂאִים, מְעַלָּה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ. חֲזוּיָה, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת הָרְקִיעַ חֲזוּיָנוֹת חֲזוּיָנוֹת (זְכַרְיָה י') 'וְיִ עוֹשֶׂה חֲזוּיָם'.

וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ מִתְעַנּוֹת וְלֹא מִתְרִיעוֹת, שֶׁכֵּן מִצָּאנוּ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים מִתְעַנּוֹן אֲבָל לֹא מִתְרִיעִין; רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר מִתְרִיעוֹת אֲבָל לֹא מִתְעַנּוֹת, שֶׁכֵּן מִצָּאנוּ בְּרֵאשִׁית הַשָּׁנָה מִתְרִיעִין אֲבָל לֹא מִתְעַנּוֹן:

הַלְכָה ד' מִתְנִין' וְכֵן עִיר שֵׁישׁ בָּהּ דְּבָר אוֹ מְפּוֹלָתָה, אוֹתָהּ הָעִיר מִתְעַנֶּה וּמִתְרַעֵת, וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ מִתְעַנּוֹת וְלֹא מִתְרִיעוֹת. ר' עֲקִיבָה אוֹמֵר מִתְרִיעוֹת וְלֹא מִתְעַנּוֹת:

גַּמְרָא מוֹתְנָא הָיָה בְּצִיפּוּרִין, לֹא הָיָה עָלֶיךָ גּוֹ אֲשַׁקֶּה דְּהוּה ר' תַּנְיָנָה שְׂרִי בְּגוּיָה, וְהוּוֹן צִיפּוּרָאִי אֲמַרִין, מָה הָיוּ, סְבָא בִּינְכִי וַיִּתֵּב שְׁלָם הוּא וּשְׁכּוֹנֵתֶיהָ, וּמְדִינַתָּא אֲזֵלָא בְּכַאֲשֵׁיתָ! עָאֵל וְאִמֵּר קוּמִיהוּן, זְמִרֵי אֶחָד הָיָה בְּדוֹרוֹ וְנִפְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה אֲלָפֵי, וְאַנּוּ כְּמָה זְמִרֵי יֵשׁ בְּדוֹרֵינוּ, וְאַתֶּם מִתְרַעְמִין?

חַד זְמַן צָרְכוּן מִיַּעֲבַד תְּעַנִּיתָּא, וְלֹא נַחַת מִיִּטְרָא. עֲבַד ר' יְהוֹשֻׁעַ תְּעַנִּיתָּא בְּדְרוּמָא, וְנַחַת מִיִּטְרָא. וְהוּוֹן צִיפּוּרָאִי אֲמַרִין, ר' יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לְוִי מַחִית מִיִּטְרָא לְדְרוּמָאִי,

[דף ט"ו ע"א]

ורבי חנינה עצר מיא מן ציפוראי. צרכון מייעבד זמן תניינות, שלח ואיתי לר' יהושע בן לוי, אמר ליה מישגח כרי מיפוק עיפון להתענות, נפקון תריהון לתעניתא ולא נחת מיטרא. עאל ואמר קומיהון, לא רבי יהושע בן לוי מחית מיטרא לדרומאי, ולא ר' חנינה עצר מיטרא מן ציפוראי. אלא דרומאי ליבהון רביה ושמעין מילה דאורייתא ומתבנגין, וציפוראי ליבהון קשי ושמעין מילה דאורייתא ולא מתבנגין. מי עליל, תלה עינוי, וחמא אורייתא שנייה. אמר עד פדון הבין? מיד נחת מיטרא. וגדר על גרמיה דלא למיעבד בן תוכן. אמר מה אנא מימור לכרי הוכא דלא יגבי חוכיה?

רבי זעורה בשם ר' חנינה, מה יעשו גדולי הדור? ואין הציפור נידון אלא אחר רובו! שפן מצאנו שכל שלשים ושמונה שנים שהיו ישראל כמנודים, לא היה מדבר עם משה, שנאמר (דברים כ) 'ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב המחנה'. מה פתיב בתריה (שם) 'וידבר ה' אלי לאמר'.

ר' יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי, מה יעשו גדולי הדור? ואין הציפור נידון אלא אחר רובו! שפן מצאנו שאילו לא שאמרו ישראל בחר הפרקל (מלכים א יח) 'וי הוא האלהים יי הוא האלהים', לא ירדה האש מן השמים ושרפה את הקרבנות.

רבי יהושע בן יאיר בשם רבי פינחס בן יאיר, שלשה ברא הקדוש ברוך הוא ותהא שפראן, ואילו הן, פשדים וישמעאלים ויצר הרע. פשדים (ישעיה כג) 'הן ארץ פשדים זה העם לא היה, הלואי לא היה. וישמעאלים (איוב יב) 'ישליו אזהלים לשודדים ובטוחות למרגיני אל לאשר הביא אלוה בידו'. ויצר הרע (מיכה ד) 'ביום ההוא נאם ה' אוספה הצוליעה, ותנדיחה אקבצה, ואשר הרעותי. ר' ברכיה, רבי אבא בר כהנא, רבי יהושע בן יאיר בשם רבי פינחס בן יאיר, הרי הוא פאילו הריעותי.

רבי יעזר עבד תעניתא ולא איתנחת מיטרא, עבד ר' עקיבה תענית ונחת מיטרא. עאל ואמר קומיהון, אמשול לכם משל כמה הדבר דומה? למלך שהיו לו שתי בנות, אחת חצופה ואחת פשירה. אימת דתות בעייתא ההיא חציפתא עלת קומי, תנה אמר יבון לה מה דהיא בעייתא ותיזיל לה. ואימת דתות ההיא פשירתא עלת קומי, תנה מאריה רוחיה מתחמד מי שמוע שועתה. ואית שרי מימור בן? אלא שלא לחלל שם שמים בי ר' אליעזר.

ר' אחא עבד תלת עשרה תעניין ולא נחת מיטרא. מי עליל, פגע ביה חד פותי, אמר ליה רבי רבי, עצור גולתך מן מיטרא. אמר ליה, תניו דההוא גברא, שמייא מייעבד ניסין ושתא מצלקא, ודההוא

גברא לית הוא מיחי. ועבדון שמיא ניסין ואצלחת שתא, ומית תהוא פותייא, וחוון כל עמא אמרין, איתון חמון פורין דשמיש:

וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. שפן מצאנו ביום הכיפורים מתעניין ולא מתריעין: ר' עקיבה אומר מתריעים אבל לא מתעניין. שפן מצאנו בראש השנה מתריעין ולא מתעניין:

הלכה ה מתני' אינהו דכר? עיר המוציאה חמש מאות רגלי, וצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה:

גמרא אמר רבי לוי, פתיב (דברים כח) 'ידבק ה' בך את הדבר', לאשה הזאת שהיא מדבקת שלשה בפרים זה אחר זה. היא עבידא (אינו)

[דף ט"ז ע"ב]

יותר מיכן צריכה שיעור אחר? נישמענה מן הדא, אפילו עיר גדולה באנטוכיא ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה. הדא אמרה יותר מיכן [אינה] צריכה שיעור אחר.

בתים שאמרו, בריאים, אבל לא מרועעים. ודכותה בחורים אבל לא זקנים. תני אספרה כל שהיא שנים בדבר ואחד באספרה? איתא חמי, אספרה כל שהיא, ואת אמר חכין? לכן צריכה, כשהתריעו על האספרה והלכה לה, ואחר כך מתו שנים בדבר ואחד באספרה:

הלכה ו מתני' על אלו מתריעין בכל מקום, על השדפון, ועל הירקון, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל תיה רעה, ועל החרב, מתריעין עליהן מפני שהיא מכה מהלכת:

גמרא ר' חמא בר עוקבה בשם ר' יוסי בן חנינה, מתריעין על פרנגיא של פשתן. מאי טעמא (ירמיה ה) 'שמה ושערורה נהייתה בארץ'.

ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, מתריעין על השרב. מאי טעמא (איוב ל) 'קודר הילכתי בלא פמה, קמתי בקהל אשוע'.

אמר ר' לעזר, אוקיר לאסיה עד דלא תצטריף ליה. מה טעמא (שם לו) 'היערוף שועף לא בצר וכל מאמצי כח'.

רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. ר' יוחנן אומר, אם סדרתה תפילה לא יהא לך צרי עין מלמעלה, אלא הכל יהו מאמצין בחד, שנאמר וכל מאמצי בתי. ורבי שמעון בן לקיש אומר, אם סדרתה תפילה לא תהא מיצר פיה, אלא (תהלים פא) 'הרחב פיה ואמלאהו'.

לא סוף דבר ארבת, אלא אפילו בנף. ולמה נקרא שמו חסיל? שהוא חוסל את הכל. ולמה נקרא שמו גובי? דו גבי דינא דמריה.

לא סוף דבר הנה רעה, אלא אפילו בהמה רעה. כבר היו שנים בארץ ישראל חמור נושך וממית, שור נושך וממית.

לא סוף דבר הרב של מלחמה, אלא אפילו הרב של שלום. שנבר עשת רושם בימי יאשיהו:

הלכה ז מתני' מעשה שירדו זקנים מירושלם לעריהם, ונזרו תענית על שנראה במלוא פי תנור שדפון

[דף ט"ז ע"א]

באשקלון. ועוד נזרו תענית למחר על שאכלו ואיבים שני תינוקות בעבר הירדן. ר' יוסי אומר, לא על שאכלו אלא על שנראו:

גמרא הדיא דאת אמר במכונם. אבל במפוזר, אפילו פרא מיפן.

אמר ר' מנא, נראו רצין אתריהן. אומר ר' יוסה בי ר' בון, נראו במקום שאין ראוי להם:

הלכה ח מתני' ועל אלו מתריעין בשבת, על עיר שהקיפוה גוים או נהר, ועל הספינה המיפרפת בים. ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה. שמעון התימני אומר אף על הדבר, ולא הודו לו חכמים:

גמרא רב אמר, ענני ה' ענני. מתניתא פליגא על רב, ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה, והא תנניא קדמיא סבר מימר אפילו לצעקה?

לוי בן יוסי, באו הגייסות לעירו. נטל ספר תורה ועלה לראש הגג, אומר, רבון העולמים, אין בפולת תדא מילה מן הדין ספר אורייתא – ייעלון לון, ואין לא – ייזלון לון. מיד איתבעון ולא אשתכחון.

תלמידיה עבד בן, יבשת ידיה ואזלון לון. תלמיד תלמידיה עבד בן, לא יבשת ידיה ולא אזלון לון. לומר, שאין שומה נפגע, ולא בשר הפות מרגיש באזמל:

הלכה ט מתני' על כל צרה שלא תבוא על הציבור, מתריעין עליה, חוץ מרוב גשמים. מעשה שאמרו לחוני המעגל התפלל שיירדו גשמים, אמר להן צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו, והתפלל ולא ירדו גשמים.

עג עונה, ועמד בתוכה, ואמר, רבונו של עולם, בניד שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניה, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מיבן עד שתרחם על בניד. התחילו הגשמים מנפסין, אמר לא כד שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות. ירדו בזעף, אמר לא כד שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו בתיקון, עד שעלו ישראל מירושלם להר הבית מפני הגשמים. אמרו לו כלשם שנתפללת עליהם שיירדו, כד התפלל שילכו להם. אמר להן צאו וראו אם נמחית אבן הפועים:

גמרא ר' יונה, שמעון בר בא, בשם ר' יוחנן, דבר שאיפשר לך לומר עליו דיי, היא ברכה. רבי ברכיה ר' חלבו רב אבא בר עילאי בשם רב, עד שייבולו שפתותיכם מלומר דיינו ברכה דיינו ברכה:

[דף ט"ז ע"ב]

מעשה שאמרו לחוני המעגל התפלל שיירדו גשמים, אמר להן צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו: הדיא אמרה ערב פסחים הוה. ותני כו, בעשרין ביה צמוז כל עפא למיטרא ונחת לון:

ונתפלל ולא ירדו גשמים: אמר רבי יוסי בי רבי בון, שלא בא בעונה.

אמר ר' יודן גיריא, הדין חוני המעגל בר בריה דחוני המעגל הוה. סמיה דחרבן בית מוקדשא, נפק לטורא לגבי פעליי, עד דו תפון, נחת מיטרא, עאל ליה למערתא. מן יתיב גם ודמדו ליה, ועבד שקיע בשניתיה שובעין שניו, עד דתרב בית מוקדשא ואיתבני זמן תיניינות. לסוף שובעין שנין איתער מן שנתיה, נפק ליה מן מערתא והמא עלמא מחלף, זוויה דהוות פרמין עבידא זייתין. זוויה דהוות זייתין עבידא זרעו. שאל ליה למדינתא, אמר לון מה קלא בעלמא? אמרון ליה ולית את ידע מה קלא בעלמא? אמר לון לא. אמרון ליה, מאן את? אמר לון חוני המעגל. אמרון ליה שמענן דהוה עליל לעזרה והיא מנהרת. עאל ואנתרת, וקרא על גרמיה (תהלים ככו) 'בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים':

התחילו הגשמים מנפסין, אמרו לא באו אילו אלא להתיר נדרו של זה: אמר לא כד שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות, ירדו בזעף: תני שמואל, כמפי הנוד:

אמר, לא כה שאלתי, אלא גשמי רצון ברכה ונדבה, ירדו פתיקנן עד שעלו ישראל מירושלם להר הפית מפני הגשמים: הדיא אמרה הר הפית מקורה היה. ותני כן, אסמיו לפנים מסמיו היה:

אמרו לו, כשם שנתפללת עליהן שיירדו, כך התפלל עליהם שילכו להם, אמר להן צאו וראו אם נמחית אכן הפועים: מה עיסקה דהדיא אכן הפועים? אלא פל מאן דתנה מוכד מילה הוה נסב לה מז תפון, וכל מאן דתנה משפח מילה הוה מייכל לה לתפון.

אמר להן, כשם שאי איפשר לאכן הזאת להיפחות מן העולם, כך אי אפשר להתפלל על הגשמים שילכו להם, אלא צאו והביאו לי פר של הודיות. ויצאו והביאו לו פר של הודיות, וסמך שתי ידי ויאמר, רבוני, הבאתה רעה על בניה ולא יכלו לעמוד בה. הבאתה טובה על בניה ולא יכלו לעמוד בה. אלא יהי רצון מלפניה שתביא רווחה. מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים, וזרחת החמה ונתנגבה הארץ, ויצאו ומצאו מדבר מלא כמהים.

שאלו את ר' אליעזר, מאימתי מתפללין על הגשמים שילכו להם? אמר להן, כדי שיהא אדם עומד בקרן העופל ומשקשק את רגליו בנחל קדרון. אבל במוחים אנו כבעל הרחמים שאינו מביא מבול לעולם. מה טעמא (ישעיה נד) 'פי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ':

הלכה י מתני' שלח לו שמעון בן שטח ואמר לו צריף אתה לנדות, אבל מה אעשה לך ואתה מתחטא לפני המקום כבן שהוא מתחטא לאביו ועושה לו רצונו, ועליך הפתוב אומר (משלי כג) 'ישמח אביו ואמוך ותגל יולדתך':

גמרא שאילו נגזרה גזירה בשם שנגזרה בימי אליהו, לא נמצאתה מביא את הרבים לידי היולד השם? שכל המביא את הרבים לידי היולד השם צריף נידוי.

תפון תנינו, שלח לו רבן גמליאל, אם מערב אתה את הרבים נמצאת [מכשילן לעתיד לבוא] מביא מבול לעולם. לא נמצאת מערב רבים מלעשות מצוה? וכל המערב רבים מלעשות מצוה צריף נידוי.

ואמר לו, ואין הקדוש ברוך הוא מבטל גזירתו מפני גזירתו של צדיק? אמר לו הן, הקדוש ברוך הוא מבטל גזירתו מפני גזירתו של צדיק, ואין הקדוש ברוך הוא מבטל גזירתו של צדיק מפני גזירתו של צדיק חבירו.

אבל מה אעשה לך, ואתה מתחטא לפני המקום כבן שהוא מתחטא על אביו והוא עושה לו רצונו. ר' ברכיה ר' אבא בר כהנא ר' יעורה בשם רב יהודה, ואית דאמרין לה בשם רב הסדא, ואית דאמרין

לה בשם רב מתנה, (איוב כב) 'ותגזר אומר ויקם לך'. מה תלמוד לומר 'לך'? אלא מפילו הוא אומר הכין ואת אומר הכין, דידך קיימא ודידי לא קיימא. (שם) 'ועל דרכיך גגה אור', אומר ר' חיייה בר בא, זו ירדת גשמים (שם לו) 'אף ברי ימריה עב ופיין ענן אורו'.

(שם כב) 'כי השפילו ותאמר גוה'.

[דף י"ז ע"א]

אני אמרתי להשפילן ואתה אמרת לגאותן, דידך קיימא ודידי לא קיימא. 'ישח עינים יושעי', אני אמרתי לשחות עיניהן ברעה, ואתה אמרת להושיען, דידך קיימא ודידי לא קיימא. אני אמרתי (שם) 'ימלט אי נקי', ואתה אמרת ימלט אף על פי שאינו נקי, דידך קיימא ודידי לא קיימא. מהו (שם) ונמלט בבור כפיך? בכרירות כפיך, בזכות מצות ומעשים טובים שהיו בידך מראשיתך.

עליך הכתוב אומר (משלי כג) 'ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך'. מה תלמוד לומר 'יולדתך'? ר' מנא אמר אומתך. ר' יוסה בי ר' בון אמר לשעתך. ורבנן אמרי בשם שהווא מקללה בכפליים, כך הוא משמחה בכפליים. ומניין שהווא מקללה בכפליים, שנאמר (משלי יז) 'פעם לאביו בן כסיל ומימר יולדתו'. (שם י) 'בן חכם ישמח אב, ובן כסיל תונת אמו', מהו 'תונת אמו'? אומר ר' לודה לישן גימטריזן הוא, אפרא בעיניי אפיה. ומניין שהווא משמחה בכפליים? 'ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך':

הלכה יא מתני' היו מתענין, וירדו להן גשמים קודם להנין החמה – לא ישלימו. אחר הנין החמה – ישלימו. ר' אליעזר אומר קודם לחצות – לא ישלימו, לאחר חצות – ישלימו. מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להן גשמים קודם לחצות, אומר להן ר' טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב. ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, וכאו בין הערבים וקראו הלל הגדול:

גמרא היו מתענין, וירדו להן גשמים קודם להנין החמה – לא ישלימו. שנאמר (ישעיה סה) 'והיה טרם יקראו ואני אענה'; לאחר הנין החמה – ישלימו (שם) 'עוד הם מדברים ואני אשמע'. או הלף? אומר ר' תנחומא ותני בן, אין ענייה אלא סמוך לקריאה. ואין קריאה אלא סמוך לענייה.

ביומוי דר' יודן גזרין תענית ונחת מיטרא. ברומשא סלק ר' מנא לגביה, אומר ליה בגין דאנא צחי, מהו דנישתי? אומר ליה אוריך שמא ימלכו להשלים.

ר' אחא ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה, אסור להתענות עד שש שעות בשבת. אמר ר' יוסי בי ר' בון, מתניתא אמרה בן, קודם לחצות – לא ישלימו, עד פדיון צפרא. לאחר חצות – ישלימו, פבר עבר רובו של יום בקדושה.

רבן יוחנן בן זכיי פד הנה בעי ייחות מיטרא, הנה אמר לספריה קום לך קומי היכלא, בגין דרבי בעי מספרא ולית בתייליה מצמער, מיד הנה מטרא נחית. רב אדא בר אחווה פד הנה בעי ייחות מיטרא הנה שלח מסאניה, פד הנה שלח תריהון הנה עלמא טיף.

מפלתא תוויין תמן, והנה רב מיתב חד מן תלמידיה בביתא עד דתוון מפנין ביתא, וכיון דתוה נפק מן ביתא, הנה בייחא רבע. ואית דאמרינן רב אדא בר אחווה הנה, שלחו חכמים ואמרו לו, מה מעשים טובים יש בידך? אמר להן, מימי לא קדמני אדם לבית הכנסת, ולא הנחתי אדם בבית הכנסת ויצאתי לי, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה, ולא הזפרתי דברי תורה במקום מטונף.

[דף י"ז ע"ב]

ולא הצעתי וישנתי שינת קבע, ולא צעדתי בין החבירים, ולא כינתי שם לחבירי, ולא שמחתי בתקלת חבירי, ולא באת קללת חבירי על מיטתי, ולא הילכתי בשוק אצל מי שהוא חייב לי. מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, לקיים מה שנגאמר (תהלים יא) 'אתה ה' בנתם לבבי בקרב ביתי'.

אי זו היא הלל הגדולה? ר' פרנך בשם ר' חנינה (שם קלו) 'הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו, הודו לאדוני האדונים כי לעולם חסדו'. אמר ר' יוחנן ובלבד (שם קלה) 'שעומדים בבית ה'. ולמה באילין תרתין פרשתא? ר' זעירא רבי אבהו בשם רבי שמואל בר נחמן, מפני שירידת גשמים בלילה בהן. על דעתיה דר' יוחנן ניהא, דכתיב (שם) 'מעלה נשיאים מקצה הארץ'. ובר' חנינה מה? בגין דכתיב (שם קלו) 'נותן להם לכל בשר כי לעולם חסדו'.

ר' בא ור' סימון תריהון אמרינן דדא דידן, רבי יהושע בן לוי אמר דדא דידן, בר קפרא אמר דדא דידן. בר קפרא בדעתיה, דתנינן תמן מימיה של בת השלישית לא הגיעה לאהבתיה פי ישמע ה', מפני שעמה ממועטין. תני בר קפרא זו היא הלל הגדולה.

חד בר אבוי עבר קומי תיבותא, אמר לון ענון בתריי מה דאנא אמר. דדא אמרה לית דדא דידן. אמר ר' מנא דדא דידן, ניסא הנה רב, בגין בן אמר לון ענון בתריי מה דאנא אמר:

הלכה א מתני' בשלשה פרקים הכתנים נושאים את כפיהן ארבעה פעמים ביום, בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילת שערים, בתעניות ובמעמדות וביום הכיפורים:

גמרא את שמע מינה תלת. את שמע מינה שמתענין במעמדות, ושמתפללים ארבע, ואין נשיאת פנים בליקה אלא ביום. וישא את כפיו ואל יתפלל? מצאנו תפילה בלא נשיאת פנים, ולא מצאנו נשיאת פנים בלא תפילה.

תני, זו דברי ר' מאיר. ר' זעירה בשם ר' יוחנן, בעירובין ובתענית ציבור נהגו הכל כרבי מאיר. ר' יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן,

[דף י"ח ע"א]

אף במגילת אסתר נהגו הכל כר' מאיר.

רבי זעירה ר' הויה ר' יהושע בן לוי בשם בר פדיה, מפני מה סמוך הכתוב פרשת נזיר לנשיאת פנים? ללמדך בשם שהנזיר אסור ביזוי, כד נשיאת פנים אסורה ביזוי. אי מה הנזיר אסור בדרצנים ובזוגין, אף נשיאת פנים אסורה בדרצנים ובזוגין?

ר' יונה אומר, איתפלגון יושע בר גזורה ור' זעירה. חד ילף לה מן הנזיר, וחד ילף לה מן השירות. ולא ידעין מאן ילף לה מן הנזיר, ומאן ילף לה מן השירות. ומאן דילף מן הנזיר, אי מה הנזיר אסור בדרצנים ובזוגים אף נשיאות פנים אסור בדרצנים ובזוגין. ומאן דילף לה מן השירות, אי מה השירות אסור בכעלי מוכין אף נשיאות פנים אסור בכעלי מוכין, והא תני אם היה דש בעירו מותר. בהדא, ר' נפתלי תוות אצבעתיה עקומה. אתא שאל לר' מנא, אומר ליה מפיון שאתה דש בעירך מותר.

רב הונא מעבר וזדקן. והא תני, אם היה דש בעירו מותר! אומר ר' מנא, ריגלא תוות, בגין שלא יהו אומרי, ראינו קמן נושא את פניו. אומר ר' יוסה, זאת אומרת שאסור להסתפל בכתנים בשעה שהן מכרכין. אומר ר' חגי, כלום אמרו אין מסתכלין, לא מפני הסיע דעת? משתה דאגא מסתכלנא ולא מסעיה דעתי.

מניין לנשיאות פנים? (במדבר ו) 'כה תכרכו את בני ישראל'. עד פאן בשחרית. במוסף? (ויקרא ט) 'וישא אהרן את ידיו אל העם'. המקרא הזה מסורס הוא, והלא לא צריך לומר אלא (שם) 'וירד מעשות

תחטאת והעולה והשלמים, ואחר כך וישא אהרן את ידיו וגו'. אלא מלמד שפירידתו למזבח הנה נושא את פפיו ומברך את העם.

(שם) ויברכם, בעמידה. יכול שלא בעמידה? תלמוד לומר (דברים כא) 'כי כם בחר ה' אלהיך לשירתו ולברך בשמו', מקיש ברכה לשירות. מה שירות בעמידה, אף ברכה בעמידה. וכן הוא אומר (דברי הימים ב ל) 'ויקומו הכהנים הלויים ויברכו את העם וגו'. בדורו של חזקיה שהיו יגיעים בתורה הכתוב מדבר, אבל בדורות אחרים שהיו עובדים עבודה זרה מהו אומר (ישעיה א) 'ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם'. ויברכם, ברכה סתומה, אבל לא שמענו אי זו היא, עד שבא הכתוב ופירשה (במדבר ו) 'ברכה ה' וישמרה, יאר ה' פניך אליך ויחנה, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום'.

ומניין לנעילה? אמר ר' לוי (ישעיה א) 'גם כי תרבו תפילה אינני שומע', מיכן שכל המרבה בתפילה נענה. מהלפה שיטתיה דר' לוי! תמן אמר ר' אבא בריה דר' פפי, ר' יהושע דסיכני בשם ר' לוי (משלי יד) 'בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אף למחוסר'. חנה על ידי שריבת בתפילתה, קיצרה בכימו של שמואל. שאמרה (שמואל א א) 'וישב שם עד עולם',

[דף י"ח ע"ב]

והלא אין עולם של לוי אלא חמשים שנה, דכתיב (במדבר ח) 'זמבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה'. והי דילון חמשין ותרתיי? אמר ר' יוסי בי ר' בון, וישתים שגמלתו. וכא הוא אמר חקין! פאן ביהוד פאן בציבור.

ר' חייא בשם ר' יוחנן ר' שמעון בן חלפותה בשם ר' מאיר, 'והיה כי תרבתה להתפלל'. מיכן שכל המרבה להתפלל נענה.

עד אימתי היא נעילה? רבנן דקיסרין אמרין, איתפלגון רב ור' יוחנן. רב אמר בנעילת שערי שמים, ר' יוחנן אמר בנעילת שערי היכל. אמר ר' יודן ענתונדריא, מתניתא מסייעא לרבי יוחנן. בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ארבעה פעמים ביום, בשחרית, במוסף, במנחה, בנעילת שערים. אית לך מימר נעילת שערי שמים ביום!

אחזה דאימיה דרב אדא, הוה צייר גולתיה דרב בצומא רבא. אמר ליה, פד תיהמי שימשא בריש דיקלי, אתי יתב לי גולתי דניצלי נעילת שערים. מהלפה שיטתיה דרב! תמן הוא אמר בנעילת שערי שמים, וכא הוא אמר בנעילת שערי היכל! אמר ר' מתנה, על ידי דהוה מאריך בצלותיה סגין, הוה מגיע סמוך לנעילת שערי שמים.

נְעִילָה מַהוּ שְׁתַּפְּמוֹר אֶת שַׁל עֶרְבֵי? ר' בָּא רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַב, נְעִילָה פּוּטְרַת שַׁל עֶרְבֵי. אָמַר ר' בָּא לְרַב חוּנָה וְאֵיכֵן הוּא מְזַכֵּיר שַׁל אֲבָדְלָה? אָמַר ר' יוֹנָה לְר' בָּא וְהֵיאָדָּה יְהוּ שְׁבַע פּוּטְרוֹת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה? אָמַר לִיהוּ וְלֹא כִכֵּר אֵיתַתְּבַת?! אָמַר לִיהוּ וּבְגִין דְּאֵיתַתְּבַת תַּבְּטַל?! אָמַר ר' יוֹסֵה מַה דְּקָשִׁי ר' בָּא קָשִׁי יֵאוּת. מַה דְּקָשִׁי ר' יוֹנָה לֹא קָשִׁי יֵאוּת. קַל הֵיקִילוּ עָלָיו מִפְּנֵי תַעֲנִיתוֹ שְׁיָהוּ שְׁבַע פּוּטְרוֹת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה.

ר' בָּא בַר מְמַל אָמַר לְחַבְרַיִיא, מְרִי, מִן בּוּלְכוּן שְׁמַעִית שְׂאִין נְעִילָה פּוּטְרַת שַׁל עֶרְבֵי. ר' סִימוֹן בְּשֵׁם ר' לְוִי, אֵין נְעִילָה פּוּטְרַת שַׁל עֶרְבֵי. אָמַר ר' יוֹסֵי בִי ר' בּוֹן וְתַנִּי ר' הֵייה בְּךָ, בְּכָל יוֹם אָדָם מִתְּפַלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים וּבְמוֹצָאֵי תַעֲנִית צִיבּוּר.

ר' יִצְחָק בַר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי, יוֹם הַכִּיפּוּרִים שְׁחָל לְהֵיּוֹת בְּשַׁבַּת, אַף עַל פִּי שְׂאִין נְעִילָה בְּשַׁבַּת, מְזַכֵּיר שַׁל שַׁבַּת בְּנְעִילָה. ר' סִימוֹן בְּשֵׁם ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי, שַׁבַּת שְׁחָלָה לְהֵיּוֹת בְּהַנּוֹכַחַת, אַף עַל פִּי שְׂאִין מוּסַף בְּהַנּוֹכַחַת, מְזַכֵּיר שַׁל הַנּוֹכַחַת בְּמוּסַף. אוּסְפוֹן עֲלֵיהּ רֵאשׁ הַדָּשׁ שְׁחָל לְהֵיּוֹת בְּתַעֲנִית, אַף עַל פִּי שְׂאִין נְעִילָה בְּרֵאשׁ הַדָּשׁ, מְזַכֵּיר שַׁל רֵאשׁ הַדָּשׁ בְּנְעִילָה.

רֵאשׁ הַדָּשׁ וְתַעֲנִית, אֵיכֵן הוּא מְזַכֵּיר שַׁל רֵאשׁ הַדָּשׁ? ר' זְעוּרָה אָמַר בְּהוֹדְיָיָה, ר' בָּא בַר מְמַל אָמַר בְּעִבּוּדָה, ר' אַבּוּנָה אוּמְרָה בְּרַכָּה רְבִיעִית. אָמַר ר' בָּא, מַה מְצָאנוּ בְּכָל מְקוֹם אוּמְרָה בְּרַכָּה רְבִיעִית, אַף בָּאן בְּרַכָּה רְבִיעִית.

[דף י"ט ע"א]

וּנְפַק עוּבְדָא בְּהָדָא דְר' בָּא.

בְּמַה קוֹרִין? ר' יוֹסֵי אוּמַר, קוֹרִין בְּרַכּוֹת וּקְלָלוֹת. אָמַר לוֹן ר' מְנַא, בְּגִין מוֹדְעָתוֹן דִּי תַעֲנִיתָא? רְבִיעִין עַל מְעִיחוֹ, וְלֹא יְדַעִין דִּי תַעֲנִיתָא?! אָמַר לִיהוּ, לְהוֹדִיעַד שְׁקוֹרִין בְּרַכּוֹת וּקְלָלוֹת.

ר' יוֹדָן קְפוּדְקִיָּיא אָמַר קוּפִי ר' יוֹסֵה בְּשֵׁם ר' יוֹדָה בַר פִּזִּי, קוֹרִין בְּרֵאשׁ הַדָּשׁ. קָם רַבִּי יוֹסֵה עִם ר' יוֹדָה בַר פִּזִּי, אָמַר לִיהוּ אַתָּה שְׁמַעְתָּ מִן אַבּוּדָּה דְּרֵא מִילְתָּא? אָמַר לִיהוּ, אַבָּא לֹא אָמַר בֶּן אֶלָּא בְּעִינֵי טַב, עַל יְדֵי דְּאֵינּוֹן יְדַעִין דְּהוּא רִישׁ יַרְחָא קוֹרִין בְּרֵאשׁ הַדָּשׁ, וְשֶׁאֵר כָּל הַמְּקוֹמוֹת קוֹרִין בְּרַכּוֹת וּקְלָלוֹת.

יַרְמִיָּה סְפָרָא שְׂאִיל לְרַב יַרְמִיָּה, רֵאשׁ הַדָּשׁ שְׁחָל לְהֵיּוֹת בְּשַׁבַּת בְּמַה קוֹרִין? אָמַר לִיהוּ קוֹרִין בְּרֵאשׁ הַדָּשׁ. אָמַר ר' חֲלָבוּ קוּפִי ר' אִימִי, מִתְּנִיתָא אַמְרָה בְּךָ, לְכָל מְפָסְקִין, לְרֵאשֵׁי הַדָּשִׁים לְהַנּוֹכַחַת וּלְפּוּרִים.

מִסְכַּת בְּרֵכוֹת פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. בְּרֵכַת הַזְמוּנִי מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים ח, ט): **וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ** - זוּ בְרֵכַת הַזְמוּנִי. **וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ** - זוּ בְרֵכַת רֵאשׁוֹנָה. **עַל הָאָרֶץ** - זוּ בְרֵכַת הָאָרֶץ. **הַטּוֹבָה** - זוּ יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים ג, כה): **"הִקָּר הַטּוֹב הַזֶּה"**. **אֲשֶׁר נָתַן לָךְ** - זֶה הַטּוֹב וְהַמְּטִיב:

ב. וּמִנֵּין שִׁכְשַׁם שְׂאֵתָה מְבָרַךְ לְאַחֲרָיו, כִּף אֵתָה מְבָרַךְ לְפָנָיו? תְּלַמּוּד לומר (דְּבָרִים ח, ט): **"אֲשֶׁר נָתַן לָךְ"** - מִשְׁעָה שְׁנָתַן לָךְ. וּמִנֵּין שְׂאֵף עַל הַהָרִים וְעַל הַגְּבְעוֹת? תְּלַמּוּד לומר: **"עַל הָאָרֶץ"**. וּמִנֵּין שְׂאֵף עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַמְּצוֹת? תְּלַמּוּד לומר: **אֲשֶׁר נָתַן לָךְ, וְלִהְלֵן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת כד, יב): "וְאֵתָנָה לָךְ אֵת לוחות האבן"**:

ג. רַבִּי אוֹמֵר: מִנֵּין שִׁכְשַׁם שְׂאֵתָה מְבָרַךְ עַל הַטּוֹבָה, כִּף אֵתָה מְבָרַךְ עַל הַרְעָה? תְּלַמּוּד לומר: **"אֲשֶׁר נָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ"**. **אֲשֶׁר נָתַן לָךְ** - דִּינָךְ, בְּכָל דִּין שְׁדָנָךְ, בֵּין בְּמִדַּת הַטּוֹב בֵּין בְּמִדַּת הַפְּרָעָנוּת:

ד. הַרְוָאָה עֲבוּדָה זָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: **'בְּרוּךְ אַרְךָ אֲפִים'**. מְקוּם שְׁנַעֲקָרָה מִפְּנֵי עֲבוּדָה זָרָה, אוֹמֵר: **'בְּרוּךְ שְׁעָקָר עֲבוּדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ, יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֵי ה' שְׁתַּעֲקָר עֲבוּדָה זָרָה בְּכָל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִשָּׁיב לֵב עוֹבְדֶיהָ לְעַבְדָּךְ'**. וּבַחוּצָה לְאֶרֶץ - אֵין צְרִיךְ לומר כֵּן, מִפְּנֵי שְׂרָבָה נְכָרִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף בַּחוּצָה לְאֶרֶץ - צְרִיךְ לומר כֵּן, מִפְּנֵי שְׁעֵתִידִין לְהַתְגַּיֵר, שְׁנֵאמַר (צִפְּנִיָה ג, ט): **"אִז אֶהְפֶּךָ" וְגו'**:

ה. הַרְוָאָה אוֹכְלוּסִין - אוֹמֵר: **'בְּרוּךְ חֲכַם הַרְזִים'**, שְׂאֵין פְּרָצוּפוֹתֵיהֶן דּוֹמִין זֶה לְזֶה וְאֵין דַּעְתָּם שְׁווֹת זֶה לְזֶה. בֵּן זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוּסִין בְּהַר הַבֵּית, אָמַר: **'בְּרוּךְ חֲכַם הַרְזִים, וּכְרוּךְ שְׁפָרָא כָּל אֱלוֹ לְשִׁמְשָׁנִי'**.

כִּמָּה יִגַע אָדָם הַרְאִשׁוֹן, וְלֹא טַעַם מְלוּגְמָא אַחַת, עַד שְׁחַרְשׁ, זִרְע, וְקָצַר, וְעֵמֶר, וְדֵשׁ, וְזָרָה, וּבִרְר, וְטָחַן, וְהִרְקִיד, וְלָשׁ, וְאַפָּה, וְאַחַר כִּף אָכַל. וְאַנִּי, עוֹמֵד שְׁחָרִית וּמוֹצָא כָּל אֱלוֹ לְפָנֵי. כִּמָּה יִגַע אָדָם הַרְאִשׁוֹן, וְלֹא לְבַשׁ חָלוּק אֶחָד, עַד שְׁגָזוּ, וְלָבַן, וְנִפְץ, וְצָבַע, וְטָוָה, וְאַרְג, וְחָפֵר, וְאַחַר כִּף לְבַשׁ. וְאַנִּי, עוֹמֵד שְׁחָרִית וּמוֹצָא כָּל אֱלוֹ לְפָנֵי. כִּמָּה אֲמַנְיוֹת שׁוֹקְדוֹת וּמְשַׁכִּימוֹת. וְאַנִּי, עוֹמֵד שְׁחָרִית וּמוֹצָא כָּל אֱלוֹ לְפָנֵי. וְכֵן הִיָּה בֵּן זוֹמָא אוֹמֵר: אוֹרַח טוֹב מַה הוּא אוֹמֵר? זְכוּר בְּעַל הַבֵּית לְטוֹב, כִּמָּה מִינֵי יַיִנוֹת הִבִּיא לְפָנֵינוּ, כִּמָּה מִינֵי גְלוּסְקָאוֹת הִבִּיא לְפָנֵינוּ, כִּמָּה מִינֵי חֲשׁוּבוֹת הִבִּיא לְפָנֵינוּ, כָּל מַה שְׁעָשָׂה - לֹא עָשָׂה אֱלֹא בְּשִׁבְלִי. אוֹרַח רַע מַה הוּא אוֹמֵר? וְכִי מַה אֶכְלֵתִי, לֹא פֶת אַחַת אֶכְלֵתִי? וְלֹא חֲתִיכָה אַחַת אֶכְלֵתִי? לֹא כּוֹס אֶחָד שְׁתִּיתִי? כָּל מַה שְׁעָשָׂה - לֹא עָשָׂה אֱלֹא בְּשִׁבְלִי אֲשֶׁתוֹ וּבְנָיו. עַל אוֹרַח טוֹב מַהוּ אוֹמֵר? - "זְכוּר כִּי תִשְׁגִּיא פְּעָלוֹ אֲשֶׁר שָׂרְרוּ אֲנָשִׁים" (אִיּוֹב לו, כד):

ו. הַרְוָאָה אֵת הַכּוּשִׁי², וְאֵת הַגִּיחֹר³, וְאֵת הַלּוּקָן⁴, וְאֵת הַקֶּפֶח⁵, וְאֵת הַנְּנִס⁶, וְאֵת הַדְּרִינִיקוֹס⁷ - אוֹמֵר: **'בְּרוּךְ מְשַׁנֵּה הַבְּרִיּוֹת'**. אֵת הַחֲגָר, וְאֵת הַקֶּטֶע, וְאֵת הַסּוּמָא, וּמְכִי

² שְׁחֹר בְּיוֹתֵר.

³ אָדָם בְּיוֹתֵר.

⁴ לָבָן בְּיוֹתֵר.

⁵ בְּטָנוּ עֲבָה, וּמִתּוֹךְ עֲבִיו נִרְאִית קוּמְתוֹ מִקְּפָחָת; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים אַרְזֵךְ הַרְבֵּה וּפְרָצוּפוֹ שְׁמוּטָ וּבּוֹלֵט דְּמִכּוּעַר הַרְבֵּה.

⁶ נְמוֹךְ בְּיוֹתֵר.

⁷ פִּיּו עֲקָם.

¹ נִסַּח אַחֵר: 'הַזְמוּנִי'.

יג. דוֹסְתָאֵי בְרַבִּי יְנָאֵי אָמַר מִשׁוּם רַבִּי מְאִיר: הָרִי הוּא אֹמֵר בִּיצְחָק (בראשית כו, כד): "וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זְרַעְךָ". דְּרַשׁ יִצְחָק: הוֹאִיל וְאֵין בְּרָכָה שׁוּרָה אֵלָא בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו, עֲמַד וְזָרַע, שְׁנַאֲמַר (בראשית כו, יב): "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהֵיחָא וַיִּמְצָא" בְּשָׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים" וְגו'. דְּכַר אַחַר: "מֵאָה שְׁעָרִים" - שְׁשַׁעְרוּהוּ, וְנִמְצָא מֵאָה פְּעָמִים כְּמוֹ שְׁשַׁעְרוּהוּ. [מֵאָה מְנִינָן, מֵאָה שְׁעָרִים - מֵאָה דְגָנִים. וּמֵאָה דְגָנִים שְׁשַׁעְרוּם - מֵאָה פְּעָמִים. וְנִמְצָא עַל אַחַת מֵאָה בְּמָה שְׁשַׁעְרוּן]:

יד. הַעוֹשֶׂה כָּל הַמְצוֹת צָרִיךְ לְכַרְךָ. הַעוֹשֶׂה סִפָּה לַעֲצָמוֹ, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה'. נִכְנַס לִישֵׁב בֵּה, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ לִישֵׁב בְּסִפָּה'. וּמִשְׁבָּרְךָ עֲלֶיהָ יוֹם רֵאשׁוֹן - שׁוּב לֵא יִבְרָךְ:

טו. הַעוֹשֶׂה לוֹלֵב לַעֲצָמוֹ, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה'. וּכְשֶׁהוּא נוֹטֵלוֹ, אֹמֵר: 'עַל נְטִילַת לוֹלֵב, וְצָרִיךְ לְכַרְךָ עֲלִיו כָּל שְׁבָעָה. הַעוֹשֶׂה צִיצִית לַעֲצָמוֹ, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ'. וּכְשֶׁהוּא מִתְעַטֵּף, אֹמֵר: 'לְהַתְעַטֵּף בְּצִיצִית'. הַעוֹשֶׂה תְּפִלִּין לַעֲצָמוֹ, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ'. וּכְשֶׁהוּא מְנִיחָן, אֹמֵר: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין'. מֵאִמְתִּי מְנִיחָן? בְּשַׁחְרִית. לֹא הִנִּיחָן בְּשַׁחְרִית - מְנִיחָן כָּל הַיּוֹם:

טז. הַשׁוֹחֵט, צָרִיךְ בְּרָכָה לַעֲצָמוֹ: 'בְּרוּךְ עַל הַשְּׁחִיטָה'. הַמְכַסֶּה דָם, צָרִיךְ בְּרָכָה לַעֲצָמוֹ: 'עַל פְּסוּי הַדָּם':

יז. הַמֵּל, צָרִיךְ בְּרָכָה לַעֲצָמוֹ: 'עַל הַמִּילָה'. אָבִי הַבֶּן - צָרִיךְ בְּרָכָה לַעֲצָמוֹ: 'בְּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּנָה לְהַכְנִיסוֹ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ'. וְהַעוֹמְדִין אֹמְרִים: 'כְּשֶׁם שְׁנִכְנַס לְבְרִית כֵּן יִכְנַס לְתוֹרָה לְחִפָּה וּלְמַעֲשֵׂים טוֹבִים'. הַמְבָרֵךְ אֹמֵר: 'אֲשֶׁר קִדְּשׁ יָדֶיךָ מִבְּטָן, וְחָק בְּשָׂאָרוֹ שָׁם, וְצָאֲצָאֵנוּ חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קִדְּשׁ, עַל כֵּן בְּשִׁכְרָה זֹאת אֵל חַי חֲלָקְנוּ צוּרָנוּ, צוּהָ לְהַצִּיל

שְׁחִין, וְאֶת פְּתוּיֵי רֵאשׁ⁸, וְאֶת הַבְּהֻקְנִין⁹ - אֹמֵר: 'בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת':

ז. רָאָה בְּנֵי אָדָם נְאִין, וְאֵילָנוֹת נְאִין - אֹמֵר: 'בְּרוּךְ שֶׁבְּרָא בְּרִיּוֹת נְאוֹת':

ח. הַרוֹאֶה אֶת הַקֶּשֶׁת בַּעֲנָן, אֹמֵר: 'נִאֲמַן בְּבְרִיתוֹ בְּרוּךְ זֹכֵר הַבְּרִית':

ט. הִיָּה הוֹלֵךְ בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ יוֹדֵעַ מִסְּפָר כָּלְכֶם, הוּא יוֹדֵעַ, הוּא עֲתִיד לְדוֹן, הוּא עֲתִיד לְהַקִּימְכֶם, בְּרוּךְ מְחִיָּה מֵתִים בְּמֵאֲמָרוֹ':

י. אֶת הַחֲמָה וְאֶת הַלְּבָנָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַמְּזֻלוֹת כְּסֻדְרָן, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית'. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: הַמְבָרֵךְ עַל הַחֲמָה - זוֹ דְרָךְ אַחֲרָת. וְכֵן הִיָּה רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: הַרוֹאֶה אֶת הַיָּם תְּדִיר וְנִשְׁתַּהַּא בּוֹ דְּכָר¹⁰ - צָרִיךְ לְכַרְךָ:

יא. הִיָּה רַבִּי מְאִיר אֹמֵר: הָרִי הוּא אֹמֵר (דְּבָרִים ו, ה): 'וְאֶהְבֶּתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ" וְגו' - בְּשֵׁנֵי צָרִיךְ בִּיצֵר טוֹב וּבִיצֵר הָרַע. "בְּכָל נַפְשְׁךָ" - אֶפְלוֹ נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וְכֵן הוּא אֹמֵר (תְּהִלִּים מו, כג): "עֲלֶיךָ הִרְגַּנוּ כָּל הַיּוֹם". דְּכַר אַחַר: "בְּכָל נַפְשְׁךָ" - בְּכָל נַפֵּשׁ וְנַפֵּשׁ שֶׁבְּרָא בְּךָ, שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים קיט, קעח): "תַּחֲתֵי נַפְשִׁי וַתְּהַלְלֶיךָ", וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים לז, ט): "כָּל עֲצָמוֹתַי תֹּאמְרֶנָּה". בֵּן עוֹזִי אֹמֵר: תֵּן נַפְשְׁךָ עַל מִצְוֹתָיו:

יב. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן תְּפִלוֹת שְׁוֹא. כִּיצַד? כּוֹנֵס מֵאָה כּוֹרִין - וְאוֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן שִׁיְהוּ מֵאֲתִים'. כּוֹנֵס מֵאָה חֲבִיּוֹת - וְאוֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן שִׁיְהוּ מֵאֲתִים' - הָרִי זוֹ תְּפִלַּת שְׁוֹא. אֲבָל מִתְּפִלָּל הוּא שֶׁתְּכַנַּס בְּהֵן בְּרָכָה, וְלֹא שֶׁתְּכַנַּס בְּהֵן מֵאֲרָה:

⁸ שְׁעָרוֹ דְּבוֹק בִּיחַד. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים רַחְבֵי רֵאשׁ.

⁹ בְּעֵלֵי בְהָרוֹת לְכַנּוֹת בְּפִנְיָהֶם.

¹⁰ שְׁעָבְרוּ שְׁלוֹשִׁים יוֹם וְלֹא רָאָהּ.

ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו, ברוך כורת הברית:

יח. המל את הגרים, אומר: 'ברוך על המילה'. המברך, אומר: 'אשר קדשנו במצותיו וצוננו למול את הגרים להטיף מהן דם ברית, שאלמלא דם ברית לא נתקיים שמים וארץ, שנאמר (ירמיה לג, כה): אם לא בריתי יומם ולילה וגו', ברוך כורת הברית'. המל את העבדים, אומר: 'ברוך על המילה'. המברך, אומר: 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וצוננו למול את העבדים, ולהטיף מהן דם ברית' וכו'.

יט. הנה הולך להפריש תרומה ומעשרות, אומר: 'ברוך אשר קדשנו להפריש תרומה ומעשר'. מאימתי מברך עליהן? משעה שפרישן:

כ. עשרה שהיו עושין עשר מצות - כל אחד ואחד מברך לעצמו. היו עושין בלן מצוה אחת - אחד מברך לכלן. יחיד שהיה עושה עשר מצות - מברך על כל אחת ואחת. היה עושה מצוה כל היום - אינו מברך אלא אחת. היה מפסיק ועושה, מפסיק ועושה - צריך לברך על כל אחת ואחת:

כא. הנכנס לברך - מתפלל שמים, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בן עזאי אומר: ארבע, שמים בכניסתו ושמים ביציאתו. בכניסתו מהו אומר? - 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי שאכנס בשלום'. נכנס בשלום, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי שהכנסתי בשלום, כן יהי רצון מלפניך שתוציאני לשלום'. יצא לשלום, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני לשלום, כך יהי רצון מלפניך שאגיע למקומי לשלום':

כב. הנכנס לבית המרחץ, מתפלל שמים, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו מהו אומר? 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום, ואל

יארע בי דבר קלקלה, ואם יארע בי דבר קלקלה, יהא מיתתי כפירתי עלי. והצילני מזה ומכיוצא בזה לעתיד לבוא. יצא לשלום, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי שיצאתי לשלום, כן יהי רצון מלפניך ה' אלהי שאגיע לביתי לשלום':

כג. רבי יהודה אומר: שלש ברכות צריך לברך בכל יום: 'ברוך שלא עשני גוי'. 'ברוך שלא עשני אשה'. 'ברוך שלא עשני בור'. גוי, שנאמר (ישעיה מ, ט): "כל הגוים כאין נגדו". אשה - אין אשה חזכת במצות. בור - שאין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד. משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שאמר לעבדו לבשל לו תבשיל, הוא לא בשל לו תבשיל מימיו, סוף שמקדיח את התבשיל ומקניט את רבו. לחפות לו חלוק, והוא לא חפת לו חלוק מימיו, סוף שמלכלך את החלוק ומקניט את רבו:

כד. לא יכנס אדם בהר הבית - לא במנעלו ולא בסנדלו, ולא באבק שעל גבי רגליו, ובמצות הצוררים לו בסדינו, ובאפנדתו החגורה לו מבחוץ, שנאמר (קהלת ד, ט): "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים":

כה. ולא יעשה קפנדריא ורקיקה מקל וחמר, ומה מנעל שאין בו דרך בזיון - אמה תורה כך, רקיקה שהוא דרך בזיון - על אחת כמה וכמה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר (אסתר ד, ט): "כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק". בא וראה, על אחת כמה קלין וחמורין בדבר, אם לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לא כל שכן לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

כו. הפותח ביו"ד וה"א, וחותם ביו"ד וה"א - הרי זה חכם. באל"ף למ"ד, וחותם ביו"ד וה"א - הרי זה בינוני. באל"ף למ"ד, וחותם באל"ף למ"ד - הרי זה בור. ביו"ד וה"א, וחותם באל"ף למ"ד - הרי זו דרך אחרת:

ואומר (תהלים לד, ח): "חנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם":

מסכת פאה פרק ראשון

א. אלו דברים שאין להם שעור: הפאה, והכפורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. פאה - יש לה שעור מלמטה ואין לה שעור מלמעלה. העושה כל שדהו פאה - אינה פאה:

ב. אלו הדברים נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קימת לו לעולם הבא: על עבודה זרה, ועל גלוי עריות, ועל שפיכת דמים. ועל לשון הרע - כנגד כלם:

ג. זכות - יש לה קרן ויש לה פרות, שנאמר (ישעיה ג, ט): אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. עברה - יש לה קרן ואין לה פרות, שנאמר (שם שם יא): "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו". ומה אני מקיים (משלי א, לא): "ויאכלו מפרי דרכם?" אלא: עברה שעושה פרות - יש לה פרות, ושאינה עושה פרות - אין לה פרות:

ד. מחשבה טובה - הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו". מחשבה רעה - אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר (תהלים סו, יח): "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'". ומה אני מקיים (ירמיה ו, טז): "הנה אנכי מביא רעה פרי מחשבותם?" אלא: מחשבה שעושה פרות - הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה. ושאינה עושה פרות - אין הקדוש ברוך הוא מצרף למעשה:

ה. נותן אדם פאה בתחלת השדה, ובאמצע, ובסוף. ואם נתן בין בתחלה בין באמצע בין בסוף - יצא. רבי שמעון אומר: אם נתן בין בתחלה בין באמצע בין בסוף - הרי זו פאה, וצריך שיתן בסוף כשעור. רבי יהודה אומר: אם שיר לו קלח אחד - סומך עליו ונותן משום פאה, ואם

כז. כל חותמי הברכות שבמקדש - היו אומרים: 'עד העולם'. משקלקלו המינים ואמרו אין עולם אלא אחד - התקינו שיהו אומרים: 'מן העולם ועד העולם'. ומודיעין: שהעולם הזה בפני העולם הבא - כפרוודור לפני החדר:

כח. אין עונין אמן במקדש, שנאמר (נחמיה ט, ה): "קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם, ויברכו שם כבודך, ומרומם על כל ברכה ותהלה". מנין על כל ברכה וברכה? תלמוד לומר: "ומרומם על כל ברכה ותהלה" - 'על כל ברכה וברכה - תן לו תהלה':

כט. בראשונה היתה תורה משתכחת מישראל, וזקנים החזירו אותה, שנאמר (רות ב, ד): "והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה'". ואומר (שופטים ו, יב): "ה' עמך גבור החיל":

ל. הלל הזקן אומר: בשעת מכניסין - פזר. בשעת מפזרין - כנס. בעת שאתה רואה תורה חביבה על ישראל והכל שמחין בה - הוי את מפזר, שנאמר (משלי יא, כד): "יש מפזר ונוסף עוד". ובשעה שאתה רואה תורה שכוחה מישראל ואין הכל משגיחין בה - הוי את מכנס, שנאמר (תהלים קיט, קכז): "עת לעשות לה' הפרו תורתך":

לא. רבי מאיר אומר: אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום. קורא שמע - מברך לפניו ולאחריה. אוכל את פתו - מברך לפניו ולאחריה. מתפלל שלש פעמים של שמונה עשרה. ועושה שאר מצות - מברך עליהן. וכן היה רבי מאיר אומר: אין לך אדם מישראל שאין שבע מצות מקיפות אותו. תפלין בראשו ותפילין בזרועו. מזוזה בפתחו. ארבע ציציות מקיפות אותו. ועליהן אמר דוד (תהלים קיט, קסד): "שבע ביום הללתיך". וכנס למרחץ - מילה בבשרו, שנאמר (תהלים ת, א): "למנצח על השמינית מזמור לדוד".

לאו - אינו נותן בסוף אלא משום הפקר. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? בזמן שנתן את הפאה ומבקש להוסיף:

ו. לא נתן מן הקמה - נותן מן העמרים. לא נתן מן העמרים - נותן מן הגדיש. לא נתן מן הגדיש - נותן מן הכרי. עד שלא מרח. ואם מרח - מעשר ונותן:

ז. אמר רבי שמעון: מפני ארבעה דברים אמרה תורה: 'לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו'. מפני גזל עניים. ומפני בטול עניים. ומפני מראית העין. מפני הרמאים. מפני גזל עניים כיצד? שלא יראה שעה שאין שם אדם ויאמר לקרובו עני לטול פאה. מפני בטול עניים כיצד? שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים: "עכשו נותן פאה"... אלא מתוך שנותן בסוף, הולך ועושה מלאכתו, בא ונוטלה באחרונה. מפני מראית העין כיצד? שלא יהו עובדין ושבין אומרים: "ראו שפלוני קצר שדהו ולא נתן ממנה פאה". ומפני מה? שהרי אמרה תורה (ויקרא יט, ט): "לא תכלה פאת שדה". מפני הרמאין, כיצד? שלא יאמרו: "כבר נתננו"! דבר אחר: - שלא יניח את היפה ויתן הרע:

ח. הירק, אף על פי שלקיטתו כאחת - אין מכניסו לקיום. התאנים, אף על פי שמכניסין לקיום - אין לקיטתן כאחת:

ט. רבי יוסי בר יהודה אומר: רטיבות תמרה - פטורין מן הפאה, שאין ראשון ממתין לאחרון. רבי אלעזר בר צדוק אומר: הסיפין חייבין בחלה. אחרים אומרים: אף בנות שוח:

י. אלו מפסיקין לפאה: הנחל, והשולולית, ודרך היחיד, ודרך הרבים, ושביל היחיד, ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים. הבור, והניר, והזרע אחר, וקוצר לשחת שלשה תלמים של פתיח, ואמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת. אמר רבי יהודה: אם עומד באמצע

ואינו קוצר מכאן ומכאן - מפסיק, ואם לאו - אינו מפסיק. אכלה חגב, אכלה גובאי, קרסמוה נמלים, ושברתה הרוח או בהמה - הכל מודים: שאם חרש - מפסיק, ואם לאו - אינו מפסיק:

יא. קצר חציה ומכר את הקציר, קצר חציה והקדיש את הקציר - נותן מן המשיר על הכל:

יב. מדרגות שגבהן עשרה טפחים - נותן פאה מכל אחת ואחת. ואם היו ראשי שורות מערבין - נותנין פאה מאחת על הכל:

יג. המארג¹¹ - חייב בתחלתו, חייב בסופו. היו לו ארבע וחמש גפנים - בוצרין ומכניסין. נתן לתוך ביתו - פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה, וחייב בעוללות. ואם שיר - נותן מן המשיר על מה ששיר. המודל¹² - נותן מן המשיר על מה ששיר. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? במודל בשוק, אבל במודל בתוך ביתו - נותן מן המשיר על הכל:

יד. ה'ה מקטף ומכניס לתוך ביתו, אפלו כל שדהו - פטור מן הלקט שכחה ופאה, וחייב במעשרות:

טו. הכותב נכסיו לבניו, והניח לאשתו קרקע כל שהוא - אבדה כתבתה. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? בזמן שקבלה עליה לשם כתבתה, אבל לא קבלה עליה לשם כתבתה - מה שנתן נתן, וגובה כתבתה משאר נכסין:

טז. הכותב נכסיו לעבדו - יצא בן חורין. שיר קרקע כל שהוא - לא יצא בן חורין.

11 שמושמיט בצלים מתוך בצלים.
12 השולף. באשר היקרות רצופים נוטל ושולף מהם מבנתיים כדי שהנשארים יצמחו ברוח ויתעבו ויעשו גסים.

רבי שמעון אומר: האומר: 'כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד רבוא שבהן' - לא אמר כלום. 'חוץ מעיר פלונית, חוץ משהה פלונית', אף על פי שאין שם אלא אותה שדה ואותה העיר - זכה עבד זה בנכסים וקנה עצמו בן חורין. וכשאמרו דברים לפני רבי יוסי, אמר (משלי כד, כו): "שפתים ישק משיב דברים נכחים":

מסכת פאה פרק שני

א. נטל מקצת פאה וזרק על השאר - אין לו בה כלום. רבי מאיר אומר: קונסין אותו ונטולין הימנו זו וזו:

ב. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ובא עני אחד ונטלה מאחוריהן - הרי זה זכה. שני עניים שהיו מכתשין על העמוד, ובא עני אחד ונטלו מאחוריהן - הרי זה זכה, שאין עני זוכה בלקט, בשכחה, ובפאה, ובסלע של מציאה - עד שתפל לתוך ידו:

ג. פועלין שהיו קוצרין בתוך קופותיהן - הרי אלו מעבירין אותן:

ד. לא יטול בעל הבית לקט מן העניים על מנת ללקט מן העמרים. רבי יהודה אומר: שחרית - בעל הבית צריך שיאמר: 'כל מה שילקטו העניים מן העמרים - הרי זה הפקר'. רבי דוסא אומר: לעתותי ערב, אומר: 'כל מה שלקטו העניים מן העמרים - הרי זה הפקר'. וחכמים אומרים: אינו הפקר, ואין אנו אתראין לרמאין:

ה. בעל הבית שהניח פאה מצד זה, ובאו עניים ונטלו מצד אחר - זה וזה פאה.

ו. פועלין שהיו עושין אצל בעל הבית - אינן רשאים לגמר את כל השדה, אלא משירין כדי פאה. ואינה פאה עד שיפרשנה בעל הבית לשם פאה:

ז. עני שראה כדי פאה, בין בתבואה בין באילן - אינו רשאי ליגע בה, ואסורה משום גזל, עד שתנדע לו שהיא פאה:

ח. נכרי שמכר קמתו לישראל לקצר - חיב בפאה. ישראל שמכר קמתו לנכרי - פטור מן הפאה:

ט. ישראל ונכרי שהיו שתפין בקמה, חלקו של ישראל - חיב. וחלקו של נכרי - פטור. רבי ישמעאל אומר: ישראל ונכרי שהיו שתפין בקמה - פטור מן הפאה. אימתי? בזמן שהנכרי ממחה. אבל אין הנכרי ממחה - חיב בפאה:

י. גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו, המחזיק במחבר לקרקע - חיב בכל. בתלוש מן הקרקע - פטור מן הכל. החזיק בקמה - חיב בלקט שכחה ופאה, ופטור מן המעשרות:

יא. הלקט והשכחה והפאה של נכרי - חיב במעשרות. אימתי? בזמן שהנכרי ממחה. אבל אין הנכרי ממחה, הפקר נכרי - הפקר, ופטור מן המעשרות:

יב. בעל הבית שנתן פאה לעניים - אין רשאי שיאמר להן: 'טלו זרע ותנו פשתן' - 'טלו תמרים ותנו מכבדות'. נשרו ואחר כך הפרישן - אינו חיב משום פאה אלא זרע בלבד:

יג. ארבע מתנות בפרס: פרט, שכחה, ופאה, ועוללת. שלש בתבואה: לקט, שכחה, ופאה. שתיים באילן: שכחה, ופאה. כל אלו - אין בהן משום טובה. ואפלו עני שבגישוראל - מוציאין את שלו מידו. ושאר מתנות כהונה, כגון: הזרוע והלחיים והקבה - יש בהן משום טובה, ונתנין לכל כהן שירצה:

יד. אין מוציאין לא משל כהן לכהן, ולא משל לוי ללוי:

טו. איזהו לקט? זה הנושר בשעת הקציר ובשעת התלישה. רבי יוסי אומר: אין לקט אלא הנושר בשעת הקצירה בלבד, שנאמר (ויקרא יט, ט): "ולקט קצירך לא תלקט":

מִסְכַּת פֶּאֶה פָּרָק שְׁלִישִׁי

א. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְקַצֵּר - יִלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו. הָאֲרִיסִין¹³, וְהַחֲכִירִין¹⁴, וְהַמּוֹכֵר קָמְתוּ לְקַצֵּר - לֹא יִלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף - יִלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו. הֵיוּ שֵׁם עֲנִיִּים שְׂאִין רְאוּזִין, אִם יָכוֹל בַּעַל הַבַּיִת לְמַחֹת בְּיָדָם - מִמֶּתָּה, וְאִם לֹא - מִנִּיחָן מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם:

ב. אִין שׁוֹכְרִין פּוֹעְלֵי נְכָרִים, לְפִי שְׂאִינָן בְּקִיאִין בְּלֻקָּט:

ג. אִין נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר עֲנִי לְעֲנֵי נְכָרִים. אֲבָל נוֹתְנִין לְהֵן חֲלִין מִתְקַנֵּין לְשֵׁם טוֹבָה:

ד. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִיָּה עוֹמֵד בְּעִיר, וְאָמַר: 'יֹדַע אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֵלִין שׁוֹכְחִים אֶת הָעֵמֶר בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי', וְשָׁכְחוּהוּ - הָרִי זֶה שֶׁכָּחָה. הִיָּה עוֹמֵד בְּשָׂדֵה, וְאָמַר: 'יֹדַע אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֵלִים שׁוֹכְחִים אֶת הָעֵמֶר בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי', וְשָׁכְחוּהוּ - אִין זֶה שֶׁכָּחָה. רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מִשׁוּם רַבִּי שְׂמַעוֹן: אֲפֹלוּ אַחֲרִים עוֹבְרִין בְּדֶרֶךְ, וְרָאוּ אֶת הָעֵמֶר שֶׁשָׁכְחוּהוּ פּוֹעְלִין - אִינוּ שֶׁכָּחָה עַד שִׁישְׁכְּחוּהוּ כָּל אָדָם:

ה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה כָּל שְׂדֵהוּ עֹמְרִין לְעַמֵּר בְּהֵן לְגִדִּישׁ וּלְחַרְרֵה - מוֹדִים בֵּית שְׂמַאי וּבֵית הֵלֵל: שְׂאִם הַפְּקִיר לְאָדָם וְלֹא לְבַהֲמָה, לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לְנְכָרִים - שְׂזָה הַפְּקִיר:

ו. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: שְׂאֵלְתִי אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: עַל אֵלּוּ עֲמָרִים נִחְלָקוּ בֵּית שְׂמַאי וּבֵית הֵלֵל? אָמַר לִי: הַתּוֹרָה הַזֹּאת! עַל אֵלּוּ: הָעֵמֶר הַסְּמוּךְ לַגֶּפֶה וְלַגְּדִישׁ, לְבָקָר וּלְפִלִּים, וְשֶׁכְּחוּ. וְכִשְׁבָּאֲתִי, שְׂאֵלְתִי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאָמַר לִי: מוֹדִים בְּאֵלּוּ שֶׁהֵן שֶׁכָּחָה. וְעַל מָה נִחְלָקוּ? עַל הָעֵמֶר שֶׁהִחֲזִיקוּ בוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר, וְנִתְּנוּ בְּצַד גֶּפֶה

טז. שְׁבֵלֶת שְׁבַקְמָה - הָרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. שְׁבַקְצִיר - הָרִי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. חֲצִיָּה בַקְמָה וְחֲצִיָּה בַקְצִיר - נוֹטֵל וּמְשַׁלְּכָהּ לְאַחֲרָיו, שֶׁסָּפֵק לְקֹט - לְקֹט:

יז. חוֹרֵי נְמָלִים - אֲסוּרִין מִשׁוּם גְּזֹל. וְאִם הַפְּקִירָן בַּעַל הַבַּיִת - מִתְּרִין מִשׁוּם גְּזֹל. רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הֵיוּ פְּקֻדוֹן - אֲסוּרִין מִשׁוּם גְּזֹל:

יח. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנִּתְּן כְּרִיכָה לְעֲנִי לְמַלְאוֹת לוֹ מַיִם - אִין בּוֹ מִשׁוּם לְקֹט שֶׁכָּחָה וּפֶאֶה, וְחַיֵּב בַּמַּעֲשָׂרוֹת:

יט. עֲנִיִּים הַמְּחֻזְרִין בֵּין הַגְּרָנוֹת - מַעֲשָׂרִין וְנוֹתְנִין לָהֶם. הַצְּנוּעִים - מוֹצִיאִין בְּיָדָם מַעוֹת בְּדָבָרִים הַנֶּאֱכָלִים, וְנוֹתְנִים דְּבַר מוֹעֵט בְּדָבָרִים הַנֶּאֱכָלִים, כְּדִי שְׂיֵאכְלֵנוּ עַד שְׂלֹא יִגִּיעַ לְעִיר. וְשָׂאֵר כָּל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים שְׁבַשְׂדוֹת, שְׂאִין הָעֲנִי מִקְפִּיד עֲלֵיהֶן - הָרִי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

כ. מֵאִמְתִּי אִין שׁוֹרְפִין קֶשֶׁין שְׁבַשְׂדוֹת? בְּשָׂדֵה הָאֵילָן - עַד עֲצָרַת. בְּשָׂדֵה הַלֶּבֶן - עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בְּשָׂדֵה בֵּית הַשְּׁלַחִין - מִיָּד; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּשָׂדֵה לֶבֶן - עַד הָעֲצָרַת. בְּשָׂדֵה אֵילָן - עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִפְּנֵי גְּזֹל אָדָם וּבַהֲמָה. בְּשָׂדֵה בֵּית הַשְּׁלַחִין - מִתֵּר מִיָּד:

כא. הַמְּרַבִּיץ אֶת שְׂדֵהוּ עַד שְׂלֹא נִכְנסוּ עֲנִיִּים לְתוֹכוֹ, אִם הָיָה הַזֶּקֶן מְרַבֵּה עַל שֶׁל עֲנִיִּים - מִתֵּר. וְאִם הַזֶּקֶן עֲנִיִּים מְרַבֵּה עַל שְׁלוֹ - אֲסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף - מִלְּקֹט וּמִנִּיחַ עַל גְּבֵי הַגֶּדֶר, וְהָעֲנִי בָּא וְנוֹטֵל אֶת שְׁלוֹ:

כב. הַשְּׁבָלִין שְׁבַקְשִׁין וְשְׁבַשְׂדוֹת - הָרִי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: בְּזוֹ נִהְגּוּ בַּעֲלֵי בָתִּים עֵין יָפָה:

¹³ שְׁנוּטֵל שְׁלִישׁ בַּקְצִיר.

¹⁴ בְּכֶף וְכֶף בּוֹרִין וְאִין לוֹ חֲלָקָה, רַק בַּקְצִיר.

קָמָה שִׁיפָה כַּח עֲנִי בַּהּ - הֲרִי הִיא מַצְלָת
 אֶת הָעֵמֶר, עֵמֶר שֶׁהוֹרַע כַּח עֲנִי בּוּ - אֵינּוּ
 דִּין שִׁיזִיל אֶת הַקָּמָה? אָמַר לוֹ רַבִּי: מַה
 אִם קָמָה שִׁיפָה כַּח עֲנִי - נִצְלָת, הָעֵמֶר
 שֶׁהוֹרַע כַּח עֲנִי - אֵינּוּ דִּין שֶׁתִּנְצַל?

יב. יָפָה כַּח עֲנִי בַקָּמָה יֵתֵר מִבְּעֵמֶר, וּבְעֵמֶר
 יֵתֵר מִבְּקָמָה. שֶׁהַקָּמָה - יֵשׁ בָּהּ לְקַט שְׂכָחָה
 וּפְאָה, מַה שְּׂאִין כֵּן בְּעֵמֶר. וּבְעֵמֶר יוֹתֵר
 מִבְּקָמָה, הַקָּמָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת
 סָאתִים - אֵינּוּ שְׂכָחָה. וּבְעֵמֶר - שְׂכָחָה:
 רַבִּי חֲנִינָא בֶן אַחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר: כֹּל
 שְׂבֹאֵת רְשׁוּת עֲנִי בְּאִמְצַע, כְּגוֹן הַתְּבוּאָה
 וְהַפְּרָם - אֵין מִצְטָרְפִין. וְכֹל שְׂלֵא בָּאת
 רְשׁוּת עֲנִי לְאִמְצַע, כְּגוֹן פְּרוֹת הָאֵילָן - הֲרִי
 אֵלוֹ מִצְטָרְפִין.

יג. הַחוֹתֵף כְּרִיכוֹת וְעֵתִיד לַעֲמֹרָן, וְכֵן
 אֲגוּדֵי הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִין - אֵין לָהֶם
 שְׂכָחָה. הַמְעַמֵּר מִפְּנֵי הַדְּלָקָה, וּמִפְּנֵי אֲמַת
 הַמַּיִם - אֵין לָהֶם שְׂכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁעוֹמֵד
 לְאֲבֹדָן. מַעֲשֵׂה בַחֲסִיד אֶחָד שֶׁשָּׂכַח עֵמֶר
 בְּתוֹף שְׂדֵהוּ, וְאָמַר לְבָנוֹ: צֵא וְהִקְרַב עָלַי
 פֶּר לַעֲוֹלָה וּפֶר לְשִׁלְמִים. אָמַר לוֹ: אָבִא!
 מַה רְאִיתָ לְשַׂמַּח בְּשִׂמְחַת מִצְוָה זוֹ יוֹתֵר
 מִכֹּל מִצְוֹת שְׂבִתוּרָה? אָמַר לוֹ: כֹּל מִצְוֹת
 שְׂבִתוּרָה - נִתֵּן לָנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לְדַעֲתָנוּ, זוֹ - שְׂלֵא לְדַעֲתָנוּ. שְׂאֵלוֹ לֹא הִיא
 בְּרִצּוֹן לְפָנֵי הַמָּקוֹם - לֹא בָּאת מִצְוָה זוֹ
 לְיַדִּינוּ. אֵלֶּא הֲרִי הוּא אֹמֵר (דְּבָרִים כד, ט):
 "כִּי תִקְצֹר" וְגו' - קָבַע לוֹ הַכְּתוּב בְּרָכָה.
 וְהֵלֵא דְבָרִים קֵל וְחִמֵּר, מַה אָדָם שְׂלֵא
 נִתְכַּוֵּן לְזִכּוֹת וְזָכָה - מַעֲלִין עָלָיו כְּאֵלוֹ זָכָה.
 הַמִּתְכַּוֵּן לְזִכּוֹת וְזָכָה - עַל אַחַת כְּפָה וְכָמָה.
 פִּיזִיא בּוּ (ויקרא ה, יז-יח): "וְאִם נִפְשׂ כִּי
 תִחֲטָא וְעֲשֵׂתָהּ וְגו' וְהִבִּיא אֵיל תְּמִים" וְגו'.
 וְהֵלֵא דְבָרִים קֵל וְחִמֵּר, מַה אִם מִי שְׂלֵא
 נִתְכַּוֵּן לְחֲטָא, וְחֲטָא - מַעֲלִין עָלָיו כְּאֵלוֹ
 חֲטָא. הַמִּתְכַּוֵּן לְחֲטָא, וְחֲטָא - עַל אַחַת
 כְּפָה וְכָמָה:

יד. כֹּל זֵית שֵׁישׁ לוֹ שֵׁם בְּשֵׁדָה כְּזֵית נִטְפָה
 בְּשַׁעֲתוֹ וּשְׂכָחָה - אֵינּוּ שְׂכָחָה. בְּמָה דְבָרִים

אוּ בְצַד גְּדֵר - שְׂבִית שְׂמַאי אֹמְרִים: אֵינָה
 שְׂכָחָה, מִפְּנֵי שְׂזָכָה בּוּ. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים:
 שְׂכָחָה. וּכְשֶׁבֹאֲתִי וְהִרְצִיתִי הַדְּבָרִים לְפָנַי
 רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: אָמַר לִי: אֵלוֹ
 הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְמִשָּׁה מִסִּינַי:

ז. הָעֵמֶר שֶׁהִחֲזִיקוּ הַלְּוִיִּם לָעִיר, וְנִתְּנוּ עַל
 גְּבֵי חִבְרוֹ, וְשָׂכַח שְׁנִיָּהֶם, הַתְּחַתּוֹן -
 שְׂכָחָה, וְהָעֲלִיּוֹן - אֵינּוּ שְׂכָחָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן
 אֹמֵר: שְׁנִיָּהֶם - אֵין שְׂכָחָה. הַתְּחַתּוֹן, מִפְּנֵי
 שְׂמִכְסָה. וְהָעֲלִיּוֹן, מִפְּנֵי שְׂזָכָה בּוּ:

ח. שְׂדֵה שְׁעוּמְרִיהַ מִצְרַבְבִּין, וְעֵמֶר וְשָׂכַח
 אֶחָד מֵהֶם - אֵין שְׂכָחָה, עַד שִׁיעַמֵּר אֶת כֹּל
 סְבִיבוֹ:

ט. הָעֵמֶר שֶׁכָּנְגְדוּ מוֹכִיחַ, כִּי צַד? מִי שֶׁהָיוּ
 לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה עֲמָרִים,
 וְעֵמֶר אֶחָד מֵהֶם לְצַפּוֹן וְלְדָרוֹם, וְשָׂכַח -
 אֵין שְׂכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּדּוֹן כְּמִזְרַח וְכְמַעֲרָב:

י. שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת הַמְּבַדְלוֹת זוֹ מִזּוֹ - שְׂכָחָה.
 שְׂלֵשׁ - אֵין שְׂכָחָה. שְׁנֵי עֲמָרִין הַמְּבַדְלִין זֶה
 מִזֶּה - שְׂכָחָה. שְׂלֵשָׁה - אֵין שְׂכָחָה. שְׁתֵּי
 גְּפָנִים הַמְּבַדְלוֹת זוֹ מִזּוֹ - שְׂכָחָה. שְׂלֵשׁ -
 אֵין שְׂכָחָה. שְׁנֵי גִרְגְרִין - פֶּרֶט. שְׂלֵשָׁה -
 אֵינּוּ פֶּרֶט. שְׁתֵּי שְׂבָלִים הַמְּבַדְלוֹת כְּדָרְכֵן -
 לְקַט. שְׂלֵשׁ - אֵינּוּ לְקַט; אֵלוֹ דְבָרֵי בֵּית
 הַלֵּל. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר: חֲנִינָא בֶן אַחִי רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר: כֹּל שְׂבֹאֵת רְשׁוּת עֲנִי
 לְאִמְצַע, כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַפְּרָם - אֵין
 מִצְטָרְפִין. וְכֹל שְׂלֵא בָּאת רְשׁוּת עֲנִי
 לְאִמְצַע, כְּגוֹן פְּרוֹת הָאֵילָן - הֲרִי אֵלוֹ
 מִצְטָרְפִין:

יא. אֵימְתִי אָמְרוּ: 'קָמָה מַצְלָת אֶת הָעֵמֶר?'
 בְּזִמְן שְׂלֵא נִטְלָה מִבִּינְתִּים. הָא אִם נִטְלָה
 מִבִּינְתִּים - הֲרִי זוֹ אֵינָה מַצְלָת. קִמַּת חִבְרוֹ -
 מַצְלָת עַל שְׁלוֹ. שֶׁל חֲטִין - עַל שֶׁל שְׁעוּרִין.
 שֶׁל נְכָרִי - עַל שֶׁל יִשְׂרָאֵל; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
 וְחֲכָמִים אֹמְרִים: אֵין מַצְלָת אֵלֶּא עַל שְׁלוֹ,
 וּמִמֵּין עַל מִינוֹ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 אֹמֵר: כִּשְׁם שֶׁהַקָּמָה מַצְלָת אֶת הָעֵמֶר - כֵּךְ
 הָעֵמֶר מִצִּיל אֶת הַקָּמָה. וְדִין הוּא, וּמָה אִם

כב. איזוהו שְׂכָחָהּ בַּעֲרִיסִין גְּדוּלִים¹⁵? כָּל שְׂאִינוּ יְכוּל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וּלְטַלְהָ. בַּעֲרִיסִין קִטְנִים - כְּשִׁיעֵבֵר הֵימְנוּ. בְּדִלִית וּבִדְקָל - מִשִּׁירָד מִמְנוּ. וּשְׂאָר כָּל הָאֵילָן - מִשִּׁיפְנָה וְיִלֶּךְ לוֹ. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים? בְּזִמְן שְׂלֵא הַתַּחֲחִיל בּוֹ, אָבֵל אִם הַתַּחֲחִיל בּוֹ וּשְׂכָחוּ - אֵין שְׂכָחָה עַד שְׂיִבְצֵר אֶת כָּל סְבִיבּוֹ:

מִסְכַּת פֶּאֶה פֶּרֶק רְבִיעִי

א. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְקוֹם שְׂדוּרְכִין אֶת הָעוֹלָלוֹת - נֶאֱמַן עֲנִי לוֹמֵר: 'יֵין זֶה שֶׁל עוֹלָלוֹת הוּא'. נֶאֱמַן לוֹמֵר: 'לְקַט זֶה - לְקַטְתִּיו אֲנִי וְאָחִי, אֲנִי וְקָרוֹבִי'. אָבֵל אֵין נֶאֱמַן לוֹמֵר: 'מִפְּלוּנִי נִכְרִי לְקַחְתִּי'; 'מֵאִישׁ פְּלוּנִי כּוֹתִי לְקַחְתִּי'. עֲנִי כּוֹתִים - כְּעֲנִי יִשְׂרָאֵל. אָבֵל עֲנִי נִכְרִים - אֵין מֵאֲמִינִים לָהֶם בְּכָל דְּבָר:

ב. אֵין פּוֹחֲתִין לְעֲנִי בִשְׁנַת מַעֲשֵׁר עֲנִי, מִחֲצִי קֶבֶט חֲטִיף אוֹ קֶבֶט שְׁעוּרִין. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים? עַל הַגֶּרֶן, אָבֵל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - נוֹתֵן לוֹ כָּל שֶׁהוּא, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּשְׂאָר מִתְּנוֹת כְּהוֹנָה וְלוּוִיָּה - נוֹתֵן כָּל שֶׁהוּא וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ. רְצָה, מַצִּיל מִחֲצָה וְנוֹתֵן מִחֲצָה. אֲבָא יוֹסִי בֶן דּוֹסְתַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: רְצָה, נוֹתֵן לְפָנֵיהֶם שְׁלִישׁ, וּמִנִּיחַ שְׁתֵּי יָדוֹת לְקָרוֹבִיו:

ג. כֹּהֲנִים וְלוּוִים שֶׁהֵיוּ עוֹמְדִין עַל הַגֶּרֶן, וּבָאוּ כֹהֲנִים אַחֲרֵים וְעָמְדוּ - אֵינָן יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן. אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: נִהְגּוּ כֹהֲנִים עֵין יָפָה, שְׂלֵא לְהוֹצִיא אֶת אַחֵיהֶם רִיקָנִין. אָבֵל מְקַמְצִין וְנוֹתְנִין לָהֶם. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם בָּאוּ עַד שְׂלֵא תַחֲזוּר חֲלִילָה - עוֹמְדִין עַל הָעֵקֶב¹⁶, וְנוֹטְלִין:

אַמּוּרִים? בְּזִמְן שְׂלֵא הַתַּחֲחִיל בּוֹ, אָבֵל אִם הַתַּחֲחִיל בּוֹ וּשְׂכָחוּ - הֲרִי זֶה שְׂכָחָה, עַד שְׂיָהָא בּוֹ סְאֲתִים:

טו. זֵית שֶׁהוּא עוֹמֵד בֵּין שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי מַלְבַּנִּין, וּשְׂכָחוּ - אֵין שְׂכָחָה. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים? בְּזִמְן שְׂאִין מִפִּירוֹ, אָבֵל בְּזִמְן שְׂמַכִּירוֹ - רִץ אַחֲרָיו וְנוֹטְלוֹ אֶפְלוֹ עַד מָאָה:

טז. הַמִּפְקִיר אֶת כְּרָמוֹ, עֲשִׂירִים - נוֹטְלִין אֶת הָאֲשְׁכוּלוֹת, וְעֲנִיִּים - נוֹטְלִין אֶת הָאֲשְׁכוּלוֹת וְאֶת הָעוֹלָלוֹת. אֵיזוֹהוּ עוֹלָלוֹת? כָּל שְׂאִין בֶּה לֹא כְּתָף וְלֹא נֶטֶף. יֵשׁ לָהּ כְּתָף וְאֵין לָהּ נֶטֶף, וְאֵין לָהּ כְּתָף - הֲרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם לֹא - הֲרִי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. אֵיזוֹהוּ כְּתָף? פְּסִיגִין הַמְּחַבְרִים בַּשְּׂדֵרָה, זוֹ עַל גְּבִי זוֹ. נֶטֶף? הָעֲנָבִים הַמְּחַבְרִים בַּשְּׂדֵרָה וְיוֹרְדוֹת:

יז. נִכְרִי שְׂמַכֵּר כְּרָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְבָצֵר - חֵיב עוֹלָלוֹת. וְיִשְׂרָאֵל שְׂמַכֵּר כְּרָמוֹ לְנִכְרִי לְבָצֵר - פְּטוּר מִן הָעוֹלָלוֹת:

יח. יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִי שֶׁהֵיוּ שִׁתְּפִין בְּכֶרֶם, חֲלֻקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - חֵיב, וְשֶׁל נִכְרִי - פְּטוּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִי שֶׁהֵיוּ שִׁתְּפִין בְּכֶרֶם - פְּטוּר מִן הָעוֹלָלוֹת:

יט. הַמְּקַדֵּשׁ אֶת כְּרָמוֹ - לֹא הַקְדִּישׁ אֶת הָעוֹלָלוֹת, שְׂאִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ:

כ. בֶּן לוֹי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ עֲנָבִים וְהֵיוּ בֵּהֶן עוֹלָלוֹת - אֵין חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא שֶׁל עֲנִיִּים הֵן:

כא. הַנוֹטֵעַ כְּרֶם לְהַקְדֵּשׁ - פְּטוּר מִן הַפֶּרֶט, וּמִן הָעוֹלָלוֹת, מִן הָעֶרְלָה, וּמִן הַרְבֵּעִי. וְחֵיב בְּשִׁבְעֵית. הַמְּקַדֵּשׁ אֶת כְּרָמוֹ - לֹא הַקְדִּישׁ אֶת הָעוֹלָלוֹת, שְׂאִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ. מֵאִמְתִּי אָדָם רִשְׁאֵי לְבָצֵר כְּרָמוֹ בְּשִׁבְעֵית? מִשִּׁידֵעַ הַפְּרִי, שְׂכָבֵר נִתְחַיֵּב הַכְּרֶם בְּגְדוּלֵי עוֹלָלוֹת:

¹⁵ כָּרֶם גְּבוּהָהּ וּמְנַחָה עַל גְּבִי עֲצִים.

¹⁶ בְּסוּף הַרְאִשׁוֹנִים - בְּסוּף הַשׁוּרָה, וּכְשֶׁבַע

חֲבִית מְחַלֵּק וּבָא לְסוּף הַשׁוּרָה - מְחַלֵּק גַּם לָהֶם.

ד. נָשִׁים וְעִבְדִים, אֵין חוֹלְקִין לָהֶם עַל הַגָּר. אָבֵל נוֹתְנִין לָהֶם מִתְּנֹת כְּהוֹנָה וְלוֹיָה לְשֵׁם טוֹבָה:

ה. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כִּשֶׁם שֶׁהִתְרוּמָה חֻזְקָה לְכַהֲנָה בְּחִלּוֹק גְּרָנוֹת - כִּד מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן חֻזְקָה לְלוֹיִם בְּחִלּוֹק גְּרָנוֹת. הַחֹלֵק בְּבֵית דִּין - אֵין לוֹ חֻזְקָה לְכַהֲנָה:

ו. שְׁתֵּי חֻזְקוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: נְשִׂאוֹת כַּפִּיִם, וְחִלּוֹק גְּרָנוֹת. וּבִסּוּרְיָא, וְעַד מְקוֹם שֶׁשְׁלוּחֵי רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים מְגִיעִים - נְשִׂאוֹת כַּפִּיִם, אָבֵל לֹא חִלּוֹק גְּרָנוֹת. וּבְכָל - כְּסוּרְיָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִף בְּאַלְכַסְנֹדְרִיא בְּרֵאשׁוֹנָה, כְּשֶׁהָיָה שֵׁם בֵּית דִּין:

ז. חֹמֶר בְּקֻדְשֵׁי מִקְדָּשׁ שְׂאִין בְּקֻדְשֵׁי גְבוּל, וּבְקֻדְשֵׁי הַגְּבוּל שְׂאִין בְּקֻדְשֵׁי מִקְדָּשׁ. קֻדְשֵׁי הַגְּבוּל - קִטְנִיִם חוֹלְקִין בְּהֵן, וְטַמְאִין חוֹלְקִין בְּהֵן, וְחוֹלְקִין אוֹתָן בְּטַמְאָה, וְחוֹלְקִין מְנָה כְּנֶגֶד מְנָה. קֻדְשֵׁי מִקְדָּשׁ - חֵיבִין בְּאַחֲרֵיוֹתָן לְטַפֵּל בְּהֵן, וְלִהְבִיאֵן לְבֵית הַבְּחִירָה. קֻדְשֵׁי הַגְּבוּל - נִתְּנִין לְכָל חֵבֵר. קֻדְשֵׁי מִקְדָּשׁ - נוֹתֵן לְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמֶר בְּלִבָּד:

ח. אֵין פּוֹחֲתִין לְעֵנִי הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם - מִכְּכַר בְּפוֹנְדִיוֹן מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסַלַע. לָן - נוֹתְנִין לוֹ פְּרֻסָּת לִינָה, שְׁמֵן וְקִטְנִית. שֶׁבֶת - נוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שֶׁלֶשׁ סְעוּדוֹת, שְׁמֵן וְקִטְנִית, דָּג וְיֵרֶק. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים? בְּזִמְן שְׂאִין מְכִירִין אוֹתוֹ, אָבֵל בְּזִמְן שֶׁמְכִירִין אוֹתוֹ - אִף מְכַסִּין אוֹתוֹ. הִיא מְסַבֵּב עַל הַפְּתָחִים - אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְכָל דְּבָר:

ט. תְּמַחוּי - כָּל הַיּוֹם. קָפָה - מְעַרְבֵי שֶׁבֶת לְעַרְבֵי שֶׁבֶת. תְּמַחוּי - לְכָל אָדָם. קָפָה - לְאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. אִם שָׁהָה שֵׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי הוּא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר. לְקָפָה וּלְתַמַּחוּי - שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, וְלִכְסוֹת - שֶׁשָּׁה

חֲדָשִׁים. וְלִקְבוּרָה - תְּשַׁעָה חֲדָשִׁים. וְלִפְסֵי הָעִיר¹⁷ - שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ:

י. עֵנִי שְׁנַתֵּן פְּרוּטָה לְקָפָה, וּפְרוּסָה לְתַמַּחוּי - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ. אִם לֹא נִתֵּן - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לָתֵן. נִתְּנוּ לוֹ חֲדָשִׁים וְהַחֲזִיר לָהֵן שְׁחָקִים¹⁸ - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ. אִם לֹא נִתֵּן - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לָתֵן. הִיא מְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלִי מִלֵּת¹⁹ - נוֹתְנִין לוֹ כָּלִי מִלֵּת. מְטָה - נוֹתְנִין לוֹ מְטָה. עֶסֶה - נוֹתְנִין לוֹ עֶסֶה. פֶּת - נוֹתְנִין לוֹ פֶּת. לְהַאֲכִילוֹ בְּתוֹךְ פִּי - מְאֲכִילִין לוֹ בְּתוֹךְ פִּי, שְׁנֶאֱמַר (דְּבָרִים טו, ח): "דֵּי מִחְסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ" - אֶפְלוּ עֶבֶד אֶפְלוּ סוֹס. "לוֹ" - זֶה אִשָּׁה, שְׁנֶאֱמַר (בְּרַאשִׁית ב, יח): "אֲעֲשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ". מַעֲשֶׂה בַּהֲלֵל הַזֶּקֶן, שְׁנַתֵּן לְעֵנִי בֶּן טוֹבִים סוֹס שְׁהָיָה מִתְּעַמֵּל בוֹ, וְעֶבֶד שְׁהָיָה מְשַׁמְשׁוֹ. שׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּאַנְשֵׁי הַגְּלִיל, שְׁהָיוּ מַעֲלִין לְזָקֵן אֶחָד לִיִּטְרָא אֶחָד בְּשָׂר צְפוּרֵי בְּכָל יוֹם:

יא. הִיא מְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלִי זָהָב - מוֹכְרֵן וּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלִי כֶּסֶף. בְּכָלִי כֶּסֶף - מוֹכְרֵן וּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלִי נְחֹשֶׁת. בְּכָלִי נְחֹשֶׁת - מוֹכְרֵן וּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלִי זְכוּכִית. אָמְרוּ: מְשַׁפַּחַת בֵּית נְבֻלְטָא הִיתָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִיתָה מִתִּיחֶסֶת עַל בְּנֵי אֶרֶץ הַיְבוּסִי, הָעֹלּוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת שְׁקָלֵי זָהָב, וְלֹא רָצוּ לְהוֹצִיאֵן חוּץ מִירוּשָׁלַיִם:

יב. הָאוֹמֵר: אֵינִי מִתְּפָרְנֵס מִשָּׁל אַחֲרִים - שׁוֹקֵדִין עָלָיו וּמְפָרְנִסִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לְשׁוֹם מְלוּנָה, וְחוֹזְרִין וְנוֹתְנִין לוֹ לְשׁוֹם מִתְּנָה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר:

¹⁷ קֻרְשֵׁי הָעִיר לְחֹזֵק אֶת שְׁעָרֵי הָעִיר.

¹⁸ בְּלוּיִים.

¹⁹ בְּגָדֵי כוֹשִׁי.

אומרין לו: 'הבא משכון', כדי לגוס את דעתו²⁰:

יג. הִיָּה אומר: איני מתפרנס משל עצמי – שוקדין עליו ומפרנסין אותו, ונותנין לו לשם מתנה, וחוזרין וגובין ממנו לשום מלוא; דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר: אומרים לו: 'הבא משכון', כדי לגוס את דעתו:

יד. המסמא את עינו, והמצבה את כרסו, והמעבה את שוקיו – אין נפטר מן העולם עד שיהא לו כן:

טו. גבאי צדקה, אין רשאים לפרש זה מזה. אפלו נתן לו חבירו מעות שהוא חייב לו, אפלו מצא מעות בדרך – אינו רשאי ליטולן, שנאמר (במדבר לב, כב): 'והייתם נקיים מה' ומישראל'. אבל פורשים זה מזה לתוך חצר או לתוך חנות, וגובין:

טז. מעשר שני, אין פורעין ממנו מלוא וחוב, ואין משלמין ממנו את הגמולים²¹, ואין פודין בו שבוים, ואין עושין בו שושבינות, ואין נותנין ממנו דבר לצדקה. אבל משלחין ממנו דבר של גמילות חסדים, וצריך להודיע, ונותנין אותו לחבר-עיר בטובה:

יז. אִמַר לַתֵּן, ונתן – נותנין לו שכר אמירה ושכר מעשה. אִמַר לַתֵּן וְלֹא הִסְפִּיק בְּיָדוֹ לַתֵּן – נותנין לו שכר אמירה כשכר מעשה. לא אִמַר לַתֵּן, אֲבָל אִמַר לְאַחֵרִים: 'תנו' – נותנין לו שכר על כך, שנאמר (דברים טו, ט): 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך' וגו'. לא אִמַר לְאַחֵרִים: 'תנו', אֲבָל מִנִּיחַ לוֹ

²⁰ כדי שירגיש טוב, כי יחשב שזו רק הלוואה והראיה שלוקחים ממנו משכון ועל ידי זה לא יתבייש מלקחה.

²¹ שאינו חוב גמור, רק רוצה לגמול חסד למי שגמול עמו חסד.

בדברים טובים²², מנין שנותנים לו שכר על כך? שנאמר: "כי בגלל הדבר הזה" וגו':

ד, יח מעשה במונבו המלך, שעמד ובזבז את כל אוצרותיו בשני בצרת. אמרו לו אחיו: אבותיך גזזו אוצרות והוסיפו על של אבותם, ואתה עמדת ובזבזת את כל אוצרותיך שלך ושל אבותיך! אמר להם: אבותי גזזו אוצרות למטה, ואני גנזתי למעלה, שנאמר (תהלים פה, יב): "אמת מארץ תצמח" וגו'. אבותי גזזו אוצרות במקום שהיך שולטת בו, ואני גנזתי אוצרות במקום שאין היך שולטת בו, שנאמר (תהלים פט, טו): "צדק ומשפט מכוון כסאך" וגו'. אבותי גזזו אוצרות שאין עושין פרות, ואני גנזתי אוצרות שעושין פרות, שנאמר (ישעיה ג, ט): "אמרו צדיק כי טוב כי פרי" וגו'. אבותי גזזו אוצרות של ממון, ואני גנזתי אוצרות של נפשות, שנאמר (משלי יא, ל): "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם". אבותי גזזו אוצרות לאחרים, ואני גנזתי לעצמי, שנאמר (דברים כד, ג): "ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך". אבותי גזזו אוצרות בעולם הזה, ואני גנזתי לעולם הבא, שנאמר (ישעיה נח, ח): "יהלך לפניך צדקך". צדקה וגמילות חסדים – שקולין כנגד כל מצות שבתורה. אלא שהצדקה – בחיים, וגמילות חסדים – בחיים ובמתים. צדקה – בעניים. גמילות חסדים – בעניים ובעשירים. צדקה – בממונו. גמילות חסדים – בממונו ובגופו:

יט. אִמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה: מִנֵּינ שָׁכַל הַמַּעֲלִים אֶת עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה כְּאִלו עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה? שֵׁנָאֵמַר (דְּבָרִים טו, ט): "הַשֹּׁמֵר לֶךְ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעַל לְאִמֹר. וְלִהְלֵן הוּא אֹמֵר (דְּבָרִים יג, יד): "יֵצְאוּ אַנְשִׁים בְּנֵי בְלִיעַל מִקִּרְבְּךָ", מֵהַ בְּלִיעַל' הָאִמֹר לִהְלֵן – עֲבוּדָה זָרָה. אִף בְּלִיעַל' הָאִמֹר כָּאֵן – עֲבוּדָה זָרָה:

²² מפנים לעני.

שְׁבֻסוּרְיָא - אִין מְפָרִישִׁין עֲלֵיהֶן דְּמַאי. וְאִם בִּידוּעַ שָׂרֵב הַפְרוֹת שְׁלֵהֶן - הָרִי אֵלּוּ חִיבִין:

ה. אָמַר: 'שְׁלֵי הֵן' - חֵיב לְעֶשֶׂר. מְעַשְׂרִין הֵן' - נֶאֱמַן, שֶׁהִפֵּה שְׂאֵסֵר הוּא הִפֵּה שֶׁהַתִּיר. הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת בְּשֵׁנַת מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְאָמַר: 'שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי הֵן' - נֶאֱמַן. הִיָּה מַעֲשֵׂר עֲנִי - נֶאֱמַן. הִיָּה מַעֲשֵׂר פְּרוֹת בְּשֵׁנַת מַעֲשֵׂר עֲנִי, וְאָמַר: 'מַעֲשֵׂר שְׁנִי זֶה' - אִין נֶאֱמַן, 'מַעֲשֵׂר עֲנִי' - נֶאֱמַן. הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת בְּשֵׁנַת מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְאָמַר: מַעֲשֵׂר עֲנִי - נֶאֱמַן, שֶׁהִפֵּה שְׂאֵסֵר הוּא הִפֵּה שֶׁהַתִּיר:

ו. הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת בְּשִׁבְעִיעִית, וְאָמַר: 'שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הֵן'! - חֵיב בְּמַעֲשֵׂר וְחֵיב בְּבַעוֹר. הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאָמַר: 'שֶׁל שְׁבִיעִית הֵן' - חֵיב בְּמַעֲשֵׂר וְחֵיב בְּבַעוֹר. הִיָּה מוֹכֵר בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאָמַר: 'שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הֵן' - חֵיב בְּמַעֲשֵׂר, וּפְטוּר מִן הַבַּעוֹר. זֶה הַכֹּל: כָּל דְּבַר שֶׁשְׁתִּיקְתּוּ פְטוּר - נֶאֱמַן, בֵּין לְהַחֲמִיר בֵּין לְהַקֵּל. כָּל דְּבַר שֶׁשְׁתִּיקְתּוּ חֵיב - נֶאֱמַן לְהַחֲמִיר וְלֹא לְהַקֵּל:

ז. פְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׂרֵבוּ עַל פְּרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ - הָרִי אֵלּוּ חִיבִין. פְּרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ שָׂרֵבוּ עַל פְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הָרִי אֵלּוּ פְטוּרִין; דְּבָרֵי רַבִּי מַאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִף דְּבָרִים הַתְּדִירִין, כְּגוֹן הָאֲגוּזִים וְדוּרְמִסְקָנִיּוֹת וּפְסִלְקָאוֹת - פְטוּרִין, וְשָׂאֵר כָּל הַדְּבָרִים - חִיבִין. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דְּבָרֵי רַבִּי מַאִיר - בְּדָבָר שְׂאִינוּ קְבוּעַ, וְדְבָרֵי חֲכָמִים - בְּדָבָר הַקְּבוּעַ:

ח. הַלּוֹקַח מִן הַחֲמֵרָת²⁶ בְּצוּר, וּמִן הַמוֹגִירוֹת²⁷ בְּצִידֵן - חֵיב. מִן הַמוֹגִירוֹת בְּצוּר, וּמִן הַחֲמֵרָת בְּצִידֵן - פְטוּר. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַלּוֹקַח מִן הַמוֹגִירוֹת בְּצוּר, וְאִין צְרִיף לוֹמֵר מִן הַחֲמֵרָת - חֵיב, אִפְלוּ מִחֲמַר אֶחָד. רַבִּי מַאִיר אוֹמֵר: חֲמֵרָת

כ. אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּר יוֹסִי: מִנִּין שֶׁהֲצַדִּיקָהּ וּגְמִילוֹת חֲסָדִים שְׁלוֹם גְּדוֹל וּפְרָקְלִיט גְּדוֹל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים? שְׁנֶאֱמַר (רַמְבַּם טו, ה): "כִּהֵּ אָמַר ה' אֵל תְּבֵא בֵּית מְרוֹחַ" וְגו'. חֲסֵד - זֶה גְמִילוֹת חֲסָדִים, וְרַחֲמִים - זֶה צְדָקָה. מִלְּמַד: שֶׁהֲצַדִּיקָהּ וּגְמִילוֹת חֲסָדִים שְׁלוֹם וּפְרָקְלִיט גְּדוֹל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים:

מִסְכַּת דְּמַאי פְּרָק רֵאשׁוֹן

א. הַקְּלִין שְׁבַדְמַאי: הַשִּׁיתִין, וְהָרִימִין וְהַעֲזוֹרִין, חֲזַקְתָּם בְּכָל מְקוֹם - פְטוּרִין. וְאִם הָיוּ מִשְׁתַּמְרִין - חִיבִין. אִם כָּחַס עַל שְׂדֵהוּ - פְטוּרָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שִׁיתִין שְׁבַצִּיפוֹת - חֲזִבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִשְׁתַּמְרוֹת. רַבִּי יוֹסִי בֵּר יְהוּדָה אוֹמֵר: הַנוֹבְלוֹת הַנִּמְכָּרוֹת עִם הַתְּמָרוֹת - חֲזִבוֹת. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁלֹּא יִטִּילוּ שְׂאוֹר - פְטוּרוֹת. מְשִׁיטִילוּ שְׂאוֹר - חֲזִבוֹת:

ב. בְּרֵאשׁוֹנָה הִיָּה חֲמֵץ שְׁבִיִּהוּדָה - פְטוּר, מִפְּנֵי שֶׁחֲזַקְתּוּ מִן הַתְּמָד. עַכְשָׁו שֶׁחֲזַקְתּוּ מִן הַיִּין - חֵיב:

ג. הַבְּכוּרוֹת²³, וְהַסִּיפּוֹת²⁴, בְּגִנָּה - חֲזִבוֹת. בְּבַקְעָה - פְטוּרוֹת. אֵלּוּ הֵן הַבְּכוּרוֹת - עַד שֶׁלֹּא יוֹשִׁיבוּ שׁוּמָא. הַסִּיפּוֹת - מִשִּׁיקְפְלוּ הַמוֹקְצָעוֹת²⁵. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי אֱלֵעָזָר: הַבְּכוּרוֹת - לְעוֹלָם חֲזִבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִשְׁתַּמְרוֹת:

ד. כְּזִיב עֲצָמָה - פְטוּרָה מִן הַדְּמַאי. חֲזַקְתּוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - חֵיב עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהוּא פְטוּר. חֲזַקְתּוּ חוּצָה לְאֶרֶץ - פְטוּר, עַד שֶׁיִּוָּדַע לָךְ שֶׁהוּא חֵיב. חֲזַקְתּוּ בְּעַלֵּי בְתִים יִשְׂרָאֵל

²³ הַפְרוֹת שְׁמִמְהֵרִים לְהַתְּבַשֵּׁל.

²⁴ הַפְרוֹת שְׁמוֹתֵבְשִׁלִים רַק בַּסּוּף.

²⁵ מֵה שְׁמוֹתֵי רִים קוֹצְעֵי הַפְרוֹת בְּכָלֵי הַנֶּקְרָא

כָּה, בְּלֵי שׁוּמֵר.

²⁶ חֲמֵרִים שְׂבָאִים עִם הַתְּבוּאָה מִמְּקוֹם אַחֵר.

²⁷ אוֹצְרוֹת.

הַיּוֹרְדֵת לְכֹזֵב - חַיִּב, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתוֹ מִן הַגְּלִיל. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: הַרִי הִיא בַּחֻזְקָת פְּטוּרָה, עַד שֶׁתּוֹדַע לָהּ מֵהֵיכָן הִיא:

ט. הַלּוֹקַח מִן הַסְּפִינָה בִּפְּנֵי, וּמִן הַסְּפִינָה בַּקְּסָרִי - חַיִּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּפְת הַיֵּשׁוּב, וְכִפְת אֲנִיטְפָרְס, וְשׁוֹק שֶׁל פְּטוּרוֹס - בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ דְמָאֵי, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן מִהַר הַמֶּלֶךְ. עַכְשָׁן רְבוּתֵינוּ אֲמָרוּ: כָּל עִירוֹת הַכּוֹתִימִים שֶׁעַל יַד הַדְרֵךְ, כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַקְּטָנִיּוֹת שֶׁלֶהֶן - דְּמָאֵי, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּמְשִׁין בִּיהוּדָה. וּשְׂאָר כָּל פִּירוּתֵיהֶן - וְדָאֵי:

י. אוֹצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְנִכְרִים מִטִּילִין לְתוֹכוֹ, אִם רַב נִכְרִים - וְדָאֵי, וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל - דְּמָאֵי, מִחֻצָּה עַל מִחֻצָּה - וְדָאֵי; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: אִפְלוּ כֻלָּם נִכְרִים, וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד מִטִּיל לְתוֹכוֹ - דְּמָאֵי. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאוֹצֵר שֶׁל יְחִיד. אָבֵל בְּאוֹצֵר שֶׁל מְלָכִים - הוֹלְכִים אַחַר הָרֵב. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאוֹצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִים. אָבֵל אוֹצֵר יִשְׂרָאֵל וְכוֹתִים - הוֹלְכִים אַחַר הָרֵב. אָמַר לוֹ: 'אַתָּה הוֹרִית לָנוּ עַל אוֹצְרוֹת שֶׁל יְבָנָה שֶׁלפָּנֵי מַלְחָמָה שֶׁהִיא דְּמָאֵי, וְרַבֵּן כּוֹתִים. אָבֵל אוֹצֵר שֶׁמֶטֶמֶן בּוֹ מִחוּצָה לְאַרְץ לְאַרְץ, כְּגוֹן אוֹצְרוֹת שֶׁל דִּינָר - חַיִּב לְפִי חֲשֹׁבוֹן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַבִּיסָאֵי: כָּל יְמֵי הַיִּיטִי קוֹרָא מְקָרָא הָזֶה (בַּמִּדְבָּר יט, ט): 'וְהָזֶה הַטְּהוֹר עַל הַטְּמֵא', וְלֹא מֵצָא יָדָיו אֶלָּא בְּאוֹצֵר שֶׁל יְבָנָה בַּלְבֵּד. וּמֵאוֹצְרָה שֶׁל יְבָנָה לְמִדְתָּי: שֶׁטְהוֹר אֶחָד מִזֶּה אִפְלוּ עַל מֵאָה טְמֵאִים:

יא. הַלּוֹקַח פְּרוֹת לְאֲכִילָהּ, וְנִמְלָךְ לְמִכְרָן - לֹא יִמְכְּרוּ לְנִכְרִי, וְלֹא יֵאָכִילֵם לְבַהֲמַת אַחֲרִים, וְלֹא לְבַהֲמַת עֲצָמוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עוֹשֶׂה כִּיּוֹצֵא בּוֹ. מִי שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ פְּרוֹת בִּירוּשָׁה, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ בְּמִתְנָה - לֹא יִמְכְּרֵם לְנִכְרִי, וְלֹא יֵאָכִילֵם לְבַהֲמַת אַחֲרִים, וְלֹא לְבַהֲמַת עֲצָמוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עוֹשֵׂר:

יב. לּוֹקְחִין שְׂדֵה זְרוּעָה מִן הַנִּכְרִי, בֵּין מִשְׁצַמְחָה, וּבֵין עַד שֶׁלֹּא צִמְחָה. וְכֵן מִיִּשְׂרָאֵל בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ. לּוֹקְחִין זֹרַע, אֶחָד דְּבָר שְׁזָרְעוּ כָּלָה, וְאֶחָד דְּבָר שְׂאִין זֹרַעוּ כָּלָה.

יג. אִין זוֹרְעִין אֶת הַטְּבֵל, וְאִין מַחְפִּין אֶת הַטְּבֵל, וְאִין עוֹשִׂין עִם הַנִּכְרִי בְּטְבֵל. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂכַח וְזָרַע אֶת הַטְּבֵל, עַד שֶׁלֹּא צִמְחָה - יִלְקֹט, וְאִם צִמְחָה - אִין מַחְיִבִין אוֹתוֹ, שֶׁכָּבֵר אֲבָדָה. הַלּוֹקַח לְבַהֲמָה לְחַיָּה וְלַעוֹפּוֹת - פְּטוּר מִן הַדְּמָאֵי:

יד. לֹא יִקְשֹׁר אָדָם יִשְׂרָאֵל בְּהִמְתּוֹ אֶצֶל בְּהִמְתּוֹ שֶׁל נִכְרִי. שְׂאֵם הַלֵּכָה בְּהִמְתּוֹ מֵאֵלֶיהָ - אִין מַחְיִבִין אוֹתוֹ לְהַחֲזִירָהּ:

טו. מִשְׁפִּיר יִשְׂרָאֵל בְּהִמְתּוֹ לְנִכְרִי, וּפּוֹסֵק עָלֶיהָ עַל מְנַת שֶׁהַנִּכְרִי זָנָה. וּבַלְבֵּד שֶׁלֹּא יֹאמֵר לוֹ: 'כֶּף וְכָף שְׁעוֹרִין תְּהֵא מִטִּיל לְפָנֶיהָ' - 'כֶּף וְכָף עֲמִיר תְּהֵא מִטִּיל לְפָנֶיהָ':

טז. נִכְרִי שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל: 'תֵּן שְׂמֹן עַל גִּב מִכְתִּי', בְּוִדָאֵי - אֲסוּר, וּבְדָמָאֵי - מִתֵּר. נָפֵל עַל גְּבִי בְּשָׂרוֹ - מִשְׁפָּשְׁפוּ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ:

יז. נִכְרִי שֶׁנִּתְּן שְׂמֹן עַל גְּבִי טְבֵלָא שֶׁל שִׂישׁ לְהַתְעַגֵּל עָלֶיהָ, מִשְׁעָמֵד - מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לִישֵׁב אַחֲרָיו:

יח. הַלּוֹקַח יֵין לְתַן לְתוֹךְ הַמּוֹרֵס, וְיֵין לְעִשׂוֹתוֹ אֵילָנִתוֹת, וְכִרְשִׁינִין לְעִשׂוֹתָן טְחִינִין - חַיִּב בְּדָמָאֵי, וְאִין צְרִיף לּוֹמַר בְּוִדָאֵי. הֵן עֲצָמֵן - פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאֵי. הַלּוֹקַח יֵין וְשְׂמֵן לְתַן עַל גְּבִי חֲטָטִין, וְכִרְשִׁינִין לְעִשׂוֹתָן טְחִינִין - חַיִּב בְּדָמָאֵי. וְרַבִּי שְׂמֵעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר פּוֹטֵר. וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׂמֵעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַלּוֹקַח פְּרִשִׁינִין לְעִשׂוֹתָן טְחִינִין - פְּטוּר מִן הַדְּמָאֵי. הַלּוֹקַח יֵין לְתַן לְהַקִּילוֹר, וְקִמַּח לְעִשׂוֹתוֹ מְלוּגְמָא וְרִטְיָה - פְּטוּר מִן הַדְּמָאֵי, וְחַיִּב בְּוִדָאֵי. וְהֵן עֲצָמֵן - פְּטוּרִין מִן הַוִּדָאֵי:

יט. הלוקח קמח לעורות - פטור מן הדמאי, וחיב בודאי. ושל ודאי - נותן לתוכו עורות אחרים:

כ. שמן ערב - בית שמאי מחיבין, ובית הלל פוטרין. אמר רבי נתן: לא היו בית הלל פוטרין אלא בשל פליטון בלבד. אחרים אומרים משום רבי נתן: מחיבין היו בית הלל בשמן ורד. תשלומי תרומה, וחקמשה, וחקמש חמשה, מותר העמר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות, ותוספת הבכורים, ופטור מן הדמאי. חלת עם הארץ - רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: בית שמאי מחיבין, ובית הלל פוטרין. וכלן שקרא שם למעשר שני עליהן - מה שעשה - עשוי:

כא. קפת המרחץ - פטורה מן הודאי, ואין צריך לומר מן הדמאי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף אינו מטמא טמאת אכל:

כב. שמן שהגרדי סך באצבעותיו - חיב. שהסורק נותן לצמר - פטור מן הדמאי. לפיכך שמן של שביעית - נותנין ממנו לגרדי, ואין נותנין ממנו לסורק:

מסכת דמאי פרק שני

א. ארז שבחולת אנטוכיא, במקומו - מתר. רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: ארז שבחולת אנטוכיא - מתר הוא עד 'בורו'²⁸:

ב. המקבל עליו ארבעה דברים מקבלין אותו להיות חבר. שלא למכור לעם הארץ. שלא לתן תרומות ומעשרות לעם הארץ. ושלא יעשה טהרות אצל עם הארץ. ושיהא אוכל חלין בטהרה:

ג. המקבל עליו להיות נאמן - מעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכר, ואת שהוא לוקח, ואין מתארח אצל עם הארץ; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: המתארח

אצל עם הארץ - נאמן. אמר להם רבי מאיר: על עצמו - אינו נאמן, יהא נאמן על של אחרים? אמר רבי יהודה: מימיהן של בעלי בתים, לא נמנעו מלהיות אוכלין זה אצל זה, ואף על פי כן, פרותיהן שבתוך בתיהן - מתקנין:

ד. עם הארץ שקבל עליו כל דברי חברות, ונחשד על דבר אחד - נחשד על כלן; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: אין חשוד אלא על אותו דבר בלבד:

ה. גר שקבל עליו כל דברי התורה, ונחשד על דבר אחד, אפלו על התורה כלה - הרי הוא כישראל מומר:

ו. עם הארץ שקבל עליו כל דברי חברות חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. גר שקבל עליו כל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אפלו דבר קטן מדקדוקי סופרים:

ז. רבי שמעון אומר: כהן שקבל עליו כל עבודת כהונה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. בן לוי שקבל עליו כל עבודת לוייה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, שנאמר (ויקרא ז, לג): "המקריב את דם השלמים" וגו', אין לי אלא זריקת דם והקטר חלבים. מנין ליציקות ובלילות, פתיתות ומליחות, תנופות והגשות, הקמיצות והקטרות, המליקות והקבלות והזאות, והשקאת סוטה, ועריפת עגלה, וטהרת מצורע, ונשיאות כפים מבפנים ומבחוץ? תלמוד לומר (שם): "בני אהרן" - כל עבודה שהיא בבני אהרן. אמר רבי שמעון: יכול אין דוחין אותן אלא ממתנות מקדש בלבד, מנין אף ממתנות גבולין? תלמוד לומר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך תירשך ויצהרך" וגו'. מפני מה? (שם יח, ה): "כי בו בחר ה'" - כל המקבל עליו שרות יש לו במתנות. כל שאין מקבל עליו שרות - אין לו במתנות. בזמן שהכהנים עושין רצונו של מקום, מה נאמר בהם? (ויקרא ו, ט): "חלקם נתתי אותה מאשי" - משלהן הן

²⁸ שם מקום

דְּבָרִים טְמָאִים. מְשִׁיבֵי שְׂמַאֲכִילוּ בְּטַמְאָה
- טְמָא, וּבְגִדְיוֹ - טְמָאִים מְדָרְסִי:

יב. בַּת עִם הָאֲרָץ שְׁנִשְׂאָת לְחִבְרָא, אֵשֶׁת עִם
הָאֲרָץ שְׁנִשְׂאָת לְחִבְרָא, עֲבָדוּ שֶׁל עִם הָאֲרָץ
שְׁנַמְכַר לְחִבְרָא - צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן
בַּתְּחִלָּה. בַּת חִבְרָא שְׁנִשְׂאָת לְעִם הָאֲרָץ,
אֵשֶׁת חִבְרָא שְׁנִשְׂאָת לְעִם הָאֲרָץ, עֲבָדוּ שֶׁל
חִבְרָא שְׁנַמְכַר לְעִם הָאֲרָץ - הֲרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן
עַד שִׁיחְשְׁדוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:
צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה. וְכֵן הָיָה רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר:
מַעֲשֵׂה בָּאִשָּׁה אַחַת שְׁנִשְׂאָת לְחִבְרָא - וְהִיתָה
קוֹמַעַת עַל יְדוֹ תְּפִלִּין. נִשְׂאָת לְמוֹכֵס -
וְהִיתָה קוֹשֶׁרֶת עַל יְדוֹ קְשׁוּרִין. בְּנֵי שֶׁל חִבְרָא
שְׁהִיָּה לְמוֹד³⁰ אֶצֶל עִם הָאֲרָץ, עֲבָדוּ שֶׁל
חִבְרָא שְׁהִיָּה לְמוֹד אֶצֶל עִם הָאֲרָץ - הֲרִי הֵן
בְּחֻזְקָתָן עַד שִׁיחְשְׁדוּ. בְּנֵי שֶׁל עִם הָאֲרָץ
שְׁלְמוֹד אֶצֶל חִבְרָא, עֲבָדוּ שֶׁל עִם הָאֲרָץ
שְׁהִיָּה לְמוֹד אֶצֶל חִבְרָא, כָּל זְמַן שֶׁהֵן אֶצְלוֹ -
הֲרִי הֵן כְּחִבְרָא. יֵצְאוּ מֵאֶצְלוֹ - הֲרִי הֵן כְּעִם
הָאֲרָץ:

יג. לֹא יֵאמַר אָדָם חִבְרָא לְעִם הָאֲרָץ: 'הוֹלֵךְ
כְּכֹר זֶה וְתָן לְפָלוּגֵי חִבְרָא'; שְׂאִין מְשַׁלְחִין
טְהוּרוֹת בְּיַד עִם הָאֲרָץ. חִבְרָא שְׂאֵמַר לוֹ עִם
הָאֲרָץ: 'הוֹלֵךְ כְּכֹר זֶה וְהוֹלֵךְ לְפָלוּגֵי עִם
הָאֲרָץ' - לֹא יִתֵּן לוֹ, שְׂאִין מוֹסְרִין טְהוּרוֹת
לְעִם הָאֲרָץ:

יד. עִם הָאֲרָץ שְׂאֵמַר לְחִבְרָא: 'תֵּן לִי כְּכֹר זֶה
וְאוֹכְלָנִי' - יֵינן זֶה וְאֵשְׁתַּנּוּ - לֹא יִתֵּן לוֹ,
שְׂאִין מֵאֲכִילִין טְהוּרוֹת לְעִם הָאֲרָץ.

הָיָה גְדוּר מִן הַכְּפָר, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי
וְאוֹכְלָנִי'. אֲבַטִּיחַ שְׁנַקֵּר, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי
וְאוֹכְלָנִי'. יֵינן וְנִתְּגַלָּה, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי
וְאֵשְׁתַּנּוּ' - לֹא יִתֵּן, שְׂאִין מֵאֲכִילִין אֶת
הָאָדָם דְּבָר הָאֶסוּר לוֹ.

כִּיּוֹצֵא בּוֹ, לֹא יוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל אֶבֶר מִן הַחַי
לְבַנְיָנָה, וְלֹא כּוֹס יֵינן לְנֹזֵר, שְׂאִין מֵאֲכִילִין

נוֹטְלִין וְאִין נוֹטְלִין מְשָׁלִי. וּבִזְמַן שְׂאִין
עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם מֵה נֹאמַר בָּהֶם?
(מֵלָאכִי א, ט): "מִי גַם בְּכֶם וַיִּסְגַּר דְּלֵתִים" וְגו':

ח. בֶּן לֹוֹי שֶׁקֵּבֵל עָלָיו כָּל עֲבוּדַת לֹוֹי חוּץ
מִדְּבַר אֶחָד - אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. וְכֵלֶן
שְׁחִזְרוּ בָּהֶן - אִין מְקַבְּלִין אוֹתָן עוֹלָמִית;
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִזְרוּ
בְּפִרְהֶסְיָא - מְקַבְּלִין אוֹתָן. בְּמַטְמוֹנוֹת - אִין
מְקַבְּלִין אוֹתָן. רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
קִרְחָה אוֹמְרִים: בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף - מְקַבְּלִין
אוֹתָן, שְׁנֹאמַר (יְדֻמָּיָה ג, יד): "שׁוּבוּ בְּנֵים
שׁוֹכְבִים" וְגו':

ט. הֵבֵא לְקַבֵּל עָלָיו, אִם הָיָה נוֹהֵג מִתְּחִלָּה
בְּצִינְעָא - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וְאַחַר כֶּף מְלַמְּדִין,
וְאִם לֹאוֹ - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ וְאַחַר כֶּף מְקַבְּלִין
אוֹתוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף -
מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ וְהוֹלְכִין
וּמְקַבְּלִין לְכַנְפִים²⁹, וְאַחַר כֶּף מְקַבְּלִין
לְטְהוּרוֹת. אִם אָמַר: 'אִינִי מְקַבֵּל עָלַי אֶלֶּא
לְכַנְפִים בְּלִבְדִּי' - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. קֵבֵל עָלָיו
לְטְהוּרוֹת וְלֹא קֵבֵל עָלָיו לְכַנְפִים - אִף עַל
הַטְּהוּרוֹת אִינוֹ נֹאמְרִין. עַד מַתִּי מְקַבְּלִין? בֵּית
שְׂמָאִי אוֹמְרִים: לְמַשְׁקִין - שְׁלֹשִׁים יוֹם,
לְכַסוֹת - שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֳדָשׁ. וּבֵית הֵלֵל
אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה - לְשֹׁלְשִׁים יוֹם:

י. הֵבֵא לְקַבֵּל עָלָיו, אֶפְלוֹ תְּלַמֵּיד חֶכֶם -
צְרִיף לְקַבֵּל עָלָיו. אֲבָל חֶכֶם הַיּוֹשֵׁב
בִּישִׁיבָה - אִין צְרִיף לְקַבֵּל עָלָיו, שְׁכַכְרָא קֵבֵל
עָלָיו מִשְׁעָה שִׁישֵׁב. אֲבֵא שְׂאוּל אוֹמֵר: אִף
תְּלַמֵּיד חֶכֶם - אִין צְרִיף לְקַבֵּל עָלָיו. וְלֹא
עוֹד, אֶלֶּא אִף אַחֲרִים מְקַבְּלִין בְּפָנָיו. הֵבֵא
לְקַבֵּל עָלָיו דְּבָרֵי חִבְרוֹת - צְרִיף לְקַבֵּל בְּפָנָיו
שְׁלֹשָׁה חִבְרִים, שְׂאִין דוּמָה חִבְרָא שֶׁקֵּבֵל לְבָן
חִבְרָא שֶׁקֵּבֵל. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
אִינוֹ דוּמָה חִבְרָא שֶׁקֵּלְקֵל לְבָן חִבְרָא שֶׁקֵּלְקֵל:

יא. בֶּן חִבְרָא שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ אֶצֶל אָבִי אִמוֹ עִם
הָאֲרָץ - אִין אָבִיו חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא מֵאֲכִילוֹ

³⁰ רַגִּיל.

²⁹ לְהוֹלֵךְ יְדִים קָדָם אֲכִילָה.

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיִּלְךָ חֲרָנָה:

וַיִּפְקֶה יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַאֲזַל לַחֲרוֹן:

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב – על ידי שבשביל שְׁרֵעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יַצְחָק אָבִיו הִלָּךְ עָשׂוּ אֵל יִשְׁמַעֲאֵל, הַפְּסִיק הַעֲנִן בְּפִרְשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְכַתֵּב "וַיֵּרָא עָשׂוּ כִּי בָרַךְ..." , וּמִשְׁגָּמֵר חֲזָר לַעֲנִן הָרִאשׁוֹן. **וַיֵּצֵא** – לֹא הָיָה צְרִיךְ לְכַתּוֹב אֱלֹא "וַיִּלְךָ יַעֲקֹב חֲרָנָה", וְלָמָּה הַזְכִּיר יִצְיָאָתוֹ? אֱלֹא מֵגִיד שְׂיִצְיָאָת צְדִיק מִן הַמְּקוֹם עוֹשֶׂה רוּשָׁם. שְׁבֻזְמָן שֶׁהַצְדִּיק בְּעִיר, הוּא הוֹדָה הוּא זִיוָה הוּא הַדְרָה. יֵצֵא מִשָּׁם, פְּנָה הוֹדָה פְּנָה זִיוָה פְּנָה הַדְרָה. וְכֵן "וַתֵּצֵא מִן הַמְּקוֹם" הָאֹמֵר בְּנִעְמֵי וְרוּת. **וַיִּלְךָ חֲרָנָה** – יֵצֵא לְלַכֵּת לַחֲרוֹן.

וַיִּפְלַע בַּמְּקוֹם וַיִּלְךְ שָׁם כִּי-בָא הַשֹּׁמֵשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמְּקוֹם וַיִּשְׁכַּב בַּמְּקוֹם הַהוּא:

וַעֲרַע בְּאַתְרָא וּבַת תַּמָּן אַרִי עָאל שְׁמִשָּׁא וַנְּסִיב מֵאֲבָנֵי אַתְרָא וְשׂוּי אִיסְדוּהִי וּשְׁכִיב בְּאַתְרָא הַהוּא:

וַיִּפְלַע בַּמְּקוֹם – לֹא הַזְכִּיר הַפְּתוּב בְּאִיזָה מְקוֹם. אֱלֹא "בַּמְּקוֹם" הַנִּזְכָּר בַּמְּקוֹם אַחֵר, הוּא הַר הַמּוֹרְיָה, שְׁנֵאָמַר בּוֹ: "וַיֵּרָא אֶת הַמְּקוֹם מֵרְחוֹק". **וַיִּפְלַע** – כְּמוֹ: "וּפְלַע בִּירִיחוֹ", "וּפְלַע בְּדַבְּשָׁת". וְרַבּוֹתֵנוּ פָּרְשׁוּ לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: "וְאֵל תִּפְלַע בִּי". וְלִמְדֵנוּ שֶׁתַּקַּן תְּפִלַּת עַרְבִית. וְשִׁנָּה הַכְּתוּב וְלֹא כַתֵּב "וַיִּתְפַּלֵּל", לְלַמֵּד שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאֲרֶז, כְּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בַּפֶּרֶק 'גִּיד הַנְּשֵׂה'. **כִּי בָא הַשֹּׁמֵשׁ** – הָיָה לוֹ לְכַתּוֹב: "וַיָּבֵא הַשֹּׁמֵשׁ וַיִּלְךְ שָׁם". "כִּי בָא הַשֹּׁמֵשׁ" מִשְׁמַע שֶׁשִּׁקְעָה לוֹ סִמָּה פְתֹאֵם שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ, כְּדֵי שְׁיִלִּין שָׁם. **וַיִּשָּׁם מֵרֵאשִׁיתוֹ** – עָשָׂאן כְּמִין מְרֻזָּב סָבִיב לְרֵאשׁוֹ, שְׂיֵרָא מְפִנֵי סִיּוֹת רְעוּת. הַתְּחִילוֹ מְרִיבוֹת זֶה עִם זֶה: זֹאת אוֹמֶרֶת "עֲלֵי נִיחַ צְדִיק אֶת רֵאשׁוֹ", וְזֹאת אוֹמֶרֶת "עֲלֵי נִיחַ". מִיָּד עָשָׂאן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָבִן אַחַת, וְנָהוּ שְׁנֵאָמַר: "וַיִּקַּח אֶת הָאָבֶן אֲשֶׁר שָׁם מֵרֵאשִׁיתוֹ". **וַיִּשְׁכַּב בַּמְּקוֹם הַהוּא** – לְשׁוֹן מַעוּט: בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שְׁכֵב, אָבֵל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנִים וְשִׁשְׁמֵשׁ בְּבֵית עֶבֶר לֹא שָׁכַב בְּלִילָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

וַיִּחַלֵּם וַהֲגֵה סִלְמָ מַצְבֵּ אֲרָצָה וְרֵאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשִּׁמְיָמָה וַהֲגֵה מִלְאֲכֵי אֵ-לֵהִים עֲלֵימָ וַיִּרְדִּים בּוֹ:

וַחֲלֵם וְהָא סוּלְמָא נְעִיעַ בְּאַרְעָא וְרִישִׁיָּה מְטִי עַד צִית שְׁמִיָּא וְהָא מִלְאֲכֵי דִי סְלִקִּין וְנַחֲתִין בֵּיה:

עֲלִים וַיִּרְדִּים – עוֹלִים תַּחֲלָה וְאַחֵר כֶּף יוֹרְדִים? מִלְאֲכִים שְׁלוּוָהוּ בְּאֲרֶז אִין יוֹצְאִים חוּצָה לְאֲרֶז, וְעָלוּ לְרִקִיעַ, וַיִּרְדּוּ מִלְאֲכֵי חוּצָה לְאֲרֶז לְלוּתוֹ.

וַהֲגֵה י-הוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי י-הוָה אֵ-לֵהִי אַבְרָהָם אֲבִיָּה וְא-לֵהִי יִצְחָק הָאֲרֶז אֲשֶׁר אֶתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֲתַנְּנָה וְלִזְרַעְךָ:

וְהָא יִקְרָא דִי מַעֲתַד עֲלוּהִי וַאֲמַר אָנָּה י-הוָה אֵ-לֵהִי דְאַבְרָהָם אֲבִיָּה וְא-לֵהִי דְיִצְחָק אֲרָעָא דְאֶתָּה שֹׁכֵיב עָלֶיהָ לָךְ אֲתַנְּנָה וְלִזְרַעְךָ:

נִצָּב עָלָיו – לְשִׁמְרוֹ. **וְא-לֵהִי יִצְחָק** – אֵף עַל כִּי שֶׁלֹּא מְצִינוּ בַּמִּקְרָא שֶׁיַּחַד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁמוּ עַל הַצְדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם לְכַתּוֹב "אֵ-לֵהִי פְלוֹנִי", מִשׁוּם שְׁנֵאָמַר: "הֵן בְּקִדּוּשׁוֹ לֹא יֵאָמֵן" – כִּי יַחַד שָׁמוּ עַל יִצְחָק, לְפִי שֶׁכֵּהוּ עֵינָיו וְכִלּוּא בְּבֵית וְהָרִי הוּא כְּמַת, וַיִּצַּר הָרַע פֶּסֶק מִמֶּנּוּ. תַּנְחומָא. **שֹׁכֵב עָלֶיהָ** – קִפַּל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל אֲרֶז יִשְׂרָאֵל תַּחֲתָיו, רָמַז לוֹ שֶׁתַּהֲא נוֹחָה לְכַבֵּשׁ לְבָבּוֹ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, שְׁנָה מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם.

וַהֲגֵה זְרַעְךָ כַּעֲפָר הָאֲרֶז וּפְרַצְתָּ נִמָּה וַחֲדָמָה וְצִפְנָה וַנִּגְבָּה וַנִּבְרָכוּ בְךָ כָּל-מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ:

וַיַּהוֹן בְּנֵךְ סִגְיָאִין כַּעֲפָרָא דְאַרְעָא וְתַתְקַף לְמַעְרְבָא וְלִמְדַנְתָּא וְלִצְפוֹנָא וְלִדְרוֹמָא וַיִּתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כָּל זְרַעֲיָת אֲרָעָא וּבְדִיל בְּנֵךְ:

וּפְרַצְתָּ – וְתוֹקַתָּ, כְּמוֹ "וְכֵן יִפְרוּץ".

וַהֲגֵה אֲנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וַהֲשַׁבְתִּיךָ אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ:

וְהָא מִימְרֵי בְּסַעֲדָךְ וְאַטְרַנְךָ בְּכָל אֲמַר דְתַתְּךָ וְאַתִּיבְנְךָ לְאַרְעָא הַדָּא אַרִי לֹא אֶשְׁבַּקְנָךְ עַד דְאַעֲבִיד יָת דְמַלְלִית לָךְ:

אֲנֹכִי עִמָּךְ – לְפִי שֶׁהָיָה יָרָא מֵעָשׂוּ וּמִלְכָן. **עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי** – "אִם" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "כִּי". **דִּבַּרְתִּי לָךְ** – לְצַרְפָּךְ וְעָלֶיךָ: מַה שֶׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם עַל זְרַעוֹ – לָךְ הִבְטַחְתִּי וְלֹא לְעָשׂוּ. שֶׁלֹּא אֲמַרְתִּי לוֹ "כִּי יִצְחָק יִקְרָא לָךְ זְרַע" אֱלֹא "כִּי בְּיִצְחָק", וְלֹא כָּל יִצְחָק. וְכֵן כָּל "לִי" ו"לָךְ" ו"לוֹ" ו"לָהֶם" הַסְּמוּכִים אֶצֶל דְּבוּר, מִשְׁמָשִׁים לְשׁוֹן "עַל". וְזֶה יוֹכֵיט, שֶׁהָרִי עִם יַעֲקֹב לֹא דָבַר קוֹדֵם לְכֵן.

וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹל יֵשׁ י-הוָה בַּמְּקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי:

וְאַתְעַר יַעֲקֹב מִשְׁנִיתִיה וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא יִקְרָא דִי שְׂרִי בְּאַתְרָא הַדִּין וְאַנָּה לֹא הוֹיָתִי יָדַע:

וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי – שָׂאֵם יָדַעְתִּי, לֹא יִשְׁנָתִי בַּמְּקוֹם קְדוֹשׁ כְּזֶה.

וַיֵּירָא וַיֹּאמֶר מַה-נִּוְרָא הַמְּקוֹם הַזֶּה אִין זֶה כִּי אִם-בֵּית אֵ-לֵהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:

וַדְחִיל וַאֲמַר מָא דְחִילוֹ אַתְרָא הַדִּין לִית דִּין אֲמַר הַדִּיוּט אֵ-לֵהִין אֲמַר דְרַעוּא בֵּיה מִן גְּדָם יִין וְדִין תַּרְעָה קַבִּיל שְׁמִיָּא:

כי אם בית א-להים – אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא: הסלם הזה עומד בבאר שבע, ואמצע שפועו מגיע כנגד בית המקדש. שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובגליל, ובית אל היה בצפון של נחלת בגליל שבין בגליל ובגליל. בני יוסף. נמצא סלם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמצע שפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקדוש ברוך הוא: "צדיק זה בא לבית מלוני ונפטר בלא לינה?", ואמרו: יעקב קרא לירושלים "בית אל" – וזו לזו היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן? אני אומר שנעקר הר המורה ובא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה ב"שחיטת חליו": שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו "ניפגע במקום". ואם תאמר: כשעבר יעקב על בית המקדש, מדוע לא עקבו שם? איהו לא יתב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעבדוהו. איהו עד חרן אזל, כדאמרין בפרק "גיד הנשה". וקרא מוכים: "ויגלו חרנה". פי מטא לחרו, אמר: אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו? יתב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. **מה נורא** – תרגום: "מא דחילו אתרא קדין". "דחילו" שם דבר הוא, כמו "סוכלתנו", "וכסו למלכש". וזה **שער השמים** – מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו: שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה.

וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר-שם ומראשיתו וישם אתה מצבה ויצק שמן על-ראשה:
ואקדים יעקב בצפרא ונסיב ית אבנא דשוי איסדוהי ושוי יתה קמא ואריק משחא על רישה:

ויקרא את-שם-המקום שהוא בית-אל ואולם לזו שם-העיר לראשנה:
ויקרא ית שמיה דאתרא שהוא בית אל וברם לזו שמה דקרתא מלקדמיו:

ויצד יעקב גדר לאמר אם-יהיה א-להים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתת לי לחם לאכל ובגד ללבש:
וקיים יעקב קים למימר אם יהי מימרא דיי בסעדי ויטרנני באורחא דא דאנא אזיל ויתין לי לחים למיכל וכסו למלכש:

אם יהיה א-להים עמדי – אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי: "והנה אנכי עמך". ושמרני – כמו שאמר לי: "וישמרתיו בכל אשר תלך". ונתן לי לחם לאכל – כמו שאמר: "כי לא אעזבך". והמבקש לחם הוא קרוי "נעזב", שנאמר: "ולא ראיתי צדיק נעזב ונרעו מבקש לחם".

ושבתי בשלום אל-בית אבי והנה י-הנה לי לא-להים:
ובאתוב בשלם לבית אבא ויהי מימרא דיי לי לאלה:

ושבתי – כמו שאמר לי: "והשיבותיך אל האדמה". **בשלום** – שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן. **והנה ה' לי לא-להים** – שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בנרעי, כמו שכתוב: "אשר דברתי לך". והבטחה זו הבטיחם לאברהם, שנאמר: "להיות לך לא-להים ולנרעה אתריך".

והאבן הזאת אשר-שמתל מצבה יהנה בית א-להים וכל אשר תתן-לי עשור אעשרנו לך:
ואבנא דא דשוייתי קמא תהי דאיהי פלח עלה קדם יי וכל דתתין לי חד מן עסרא אפרשניה קדמך:

והאבן הזאת – כך תפרש וי"ו זו של "והאבן": אם תעשה לי את אלה, אני אעשה זאת. **והאבן הזאת אשר שמתל מצבה...** – כתרגומו: "תהי דאיהי פלח עלה קדם יי". וכן עשה בשובו מפרס ארם, כשאמר לו: "קום עלה בית אל". מה נאמר שם? "ויצב יעקב מצבה... ונסף עליה נסף".

שני פרשת הגעת יעקב לחרן

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני-קדם:
ונטל יעקב רגלוהי ואזל לארע בני מדנחא:

וישא יעקב רגליו – משונתבשר בשורה טובה, שהבטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש בבראשית רבה.

וירא והנה באר בשדה והנה-שם שלשה עדרים-צאן רבצים עליה פי מזהבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על-פי הבאר:
וחזא והא בירא בחקלא והא תמן תלתא עדרין דעאן רביעין עלה ארי מן בירא ההיא משקו עדריא ואבנא רבתא על פמא דבירא:

ישקו העדרים – משקים הרועים את העדרים; והמקרא דבר בלשון קצרה.

ונאספו-שמה כל-העדרים וגללו את-האבן מעל פי הבאר והשקו את-הצאן והשיבו את-האבן על-פי הבאר למקמה:
ומתפנשין תמן פל עדריא ומגנדרין ית אבנא מעל פמא דבירא ומשקו ית ענא ומתיבין ית אבנא על פמא דבירא לאתרה:

וַיֹּאמֶר לוֹ לֵבֹן אֶף עֲצָמִי וּבִשְׂרֵי אֲתָהּ וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֲדָשׁ יָמִים:
וַאֲמַר לִיה לֵבֹן בָּרַם קָרִיבִי וּבִסְרֵי אֲתָּ וַיִּתֵּיב עִמֶּיהָ יָרַח יוֹמִין:

אף עצמי ובשרי – מעתה אין לי לאספסוף הביתה, הואיל ואין בידך כלום; אלא מפני קרבה, אטפל בך חדש ימים. וכן עשה; ואף זו – לא בחנם, שהיה רועה צאנו.

וַיֹּאמֶר לֵבֹן לִיעֲקֹב הַכִּי־אֲחֵי אֲתָהּ וַעֲבַדְתָּנִי חֲנָם הַגִּידָה לִּי מַה־מְשַׁכְּרָתְךָ:
וַאֲמַר לֵבֹן לִיעֲקֹב הַמִּדְאֲחֵי אֲתָּ וַתְּפַלְחֲנִי מִגֶּן חוֹ לִי מָא אַגְרָךְ:

הכי אחי אתה – לשון תימה: וכי בשביל שאחי אתה, תעבדני חנם? ועבדתני – כמו 'תעבדני'. וכן כל תבה שהיא לשון עבר, הוסיף נ"ו בראשה והיא הופכת התבה להבא.

וּלְלֵבֹן שְׁתֵּי בָנוֹת נָשָׁם הַגְּדוֹלָה לְאָה וְנָשָׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:
וּלְלֵבֹן תַּרְתִּין בָּנוֹ שוֹם רַבָּתָא לְאָה וְשוֹם זַעִירָתָא רָחֵל:

וַעֲיָנִי לְאָה רַכּוֹת וְרַחֵל הִיָּתָה יַפְת־תָּאֵר וַיַּפֵּת מַרְאָהּ:
וַעֲיָנִי לְאָה יָאֲיִן וְרַחֵל הָנֹת שְׁפִירָא בְּרִיּוֹא וַיָּאֲנָא בַחֲזָא:

רכות – שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו, ובוכה; שהיו הפל אומרים: שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן. תאר – הוא צורת הפרצוף, לשון "תארהו בשרד", קונפא"ש בלעז. מראה – הוא זיו קלסתר.

שלישי

וַיִּאָּהֵב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָךְ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בַּתְּךָ הַקְּטָנָה:
וְרַחִים יַעֲקֹב יַת רַחֵל וַאֲמַר אֶפְלַחְנָךְ שִׁבְעַ שָׁנִין בְּרַחֵל בְּרַתְךָ זַעִירָתָא:

אעבדך שבע שנים – הם "ימים אחדים" שאמרה לו אמו: "וישבת עמו ימים אחדים". ומדע שכן הוא, שהרי כתיב: "ויהיו בעיניו פנים אחדים". ברחל בתך הקטנה – כל הסימנים הללו למה? לפי שהיה יודע בו שהוא במאי. אמר לו: אעבדך ברחל. ושמה תאמר: מן השוק? תלמוד לומר בתך. ושמה תאמר: אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל? תלמוד לומר: הקטנה. ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמהו.

וַיֹּאמֶר לֵבֹן טוֹב תַּתִּי אֲתָהּ לָךְ מִתַּתִּי אֲתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי:
וַאֲמַר לֵבֹן טַב דְאֲתִין יַתָּה לָךְ מִדְאֲתִין יַתָּה לְגַבַּר אַחֵרן תֵּיב עִמִּי:

וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְּעֵינָיו פְּנִימִים אֶחָדִים בְּאֵהֲבָתוֹ אֲתָהּ:
וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִין וַהוּוּ בְּעֵינֹהֵי פְּיּוֹמִין זַעִירִין בְּדַרְחִים יַתָּה:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לֵבֹן הֲבָה אֶת־אִשְׁתִּי פִּי מְלֹאוֹ יָמֵי וְאָבוֹאָה אֵלֶיךָ:
וַאֲמַר יַעֲקֹב לֵבֹן הֵב יַת אֲתַתִּי אָרִי שְׁלִימוֹ יוֹמֵי פוּלְחָנִי וְאִיעוֹל לְוַתָּה:

מלאו ימי – שאמרה לי אמי. ועוד, מלאו ימי, שהרי אני בן שמונים וארבע שנה, ואימתי אעמיד שנים עשר שבטים? ונהו שאמר: ואבואה אליה; ונלא קל שבקלים אינו אומר כן! אלא להוליד תולדות אחר כן.

וַיִּאָּסֶף לֵבֹן אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ:
וַיַּכְנֹשׁ לֵבֹן יַת כָּל אֲנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתֵּיָא:

וַיִּהְיֶה בְּעָרֵב וַיִּקַּח אֶת־לְאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֲתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיךָ:
וַיְהִי בְרַמְשָׁא וַדְּבַר יַת לְאָה בְּרַתִּיהָ וְאִעִיל יַתָּה לְוַתִּיהָ וַעֲאֵל לְוַתָּה:

וַיִּתֵּן לֵבֹן לָהּ אֶת־זֶלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלְאָה בָּתּוֹ שִׁפְחָהּ:
וַיִּהְיֶה בְּבִקְרָ וַהֲנֵה־הוּא לְאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לֵבֹן מַה־זָּאת עָשִׂיתְּ לִי הֲלֹא בְּרַחֵל עֲבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רַמִּיתָנִי:

וַיְהִי בְּבִקְרָ וַהֲנֵה הוּא לְאָה – אַכְּל בְּלִילָהּ לֹא הִיָּתָה לְאָה. לְפִי שְׁמֵסֵר יַעֲקֹב סִימָנִים לְרַחֵל, וַיְכַשְׂרָאָהּ שְׁמִכְנִיסִין לוֹ לְאָה, אֲמָרָה: עַכְשָׁו תְּכַלֵּם אַחֲוֹתִי; עֲמָדָה וּמְסָרָה לָּהּ אוֹתוֹן סִימָנִים.

וַיֹּאמֶר לְבֶן לֹא־יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקוֹמֵנוּ לְתֵת הַצְעִירָה לְפָנֵי הַבְּכִירָה:
וַאֲמַר לְבֶן לֹא מִתְעַבֵּיד פִּינ בְּאַתְרָנָא לְמִתְּנָ זַעִירָתָא קְדָם רַבָּתָא:

מִלָּא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָהּ גַם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עַמְדֵי עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹת:
אֲשָׁלִים שְׁבוּעָתָא דְדָא וְנִתִּין לָהּ אִף יֵת דָּא בְּפוֹלְחָנָא דְתַפְלַח עַמִּי עוֹד שְׁבַע שָׁנִין אַחֲרָנִין:

מִלָּא שָׁבַע זֹאת – דְּבוּק הוּא, שְׁהָרִי נְקוּד בְּחֶטֶף, שְׁבוּעָה שֶׁל זֹאת, וְהוּא שְׁבַעַת יָמֵי הַמְּשֻׁתָּה, בְּגִמְרָא יְרוּשְׁלַמִּית בְּמוֹעֵד קֶסֶן.. וְנִתְּנָה לָהּ – לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ "נִרְדָּה וְנִבְלָה", "וְנִשְׁרָפָה"; אִף זֶה לְשׁוֹן "וְנִתְּנָה". גַּם אֶת זֹאת – מִזְד, וְתַעֲבֹד לְאַחֵר נִשְׁוֹאֵיָהּ.

וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב פֶּן וַיִּמְלֵא שָׁבַע זֹאת וַיִּתֶּן־לָהּ אֶת־רְחֵל בִּתּוֹ לֹא־אִשָּׁה:
וַעֲבַד יַעֲקֹב פִּינ וְאֲשָׁלִים שְׁבוּעָתָא דְדָא וַיֵּהֵב לִיהָ יֵת רְחֵל בְּרַתִּיהָ לִיהָ לְאִתּוּ:

וַיִּתְּנוּ לְבֶן לְרַחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שֶׁפָּחְתּוּ לָהּ לְשִׁפְחָה:
וַיֵּהֵב לְבֶן לְרַחֵל בְּרַתִּיהָ יֵת בִּלְהָה אֲמַתִּיהָ לֵה לְאִמָּהּוּ:

וַיָּבֵא גַם אֶל־רְחֵל וַיַּעֲקֹב גַּם־אֶת־רְחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹת:
וַעֲבָל אִף לְוֵת רַחֵל וְרַחִים אִף יֵת רַחֵל מִלֵּאָה וְפִלַח עַמִּיהָ עוֹד שְׁבַע שָׁנִין אַחֲרָנִין:

עוֹד שְׁבַע שָׁנִים אַחֲרוֹת – הַקִּישׁוֹן לְרֵאשׁוֹנוֹת: מָה רֵאשׁוֹנוֹת בְּאִמּוֹנָה, אִף הָאֲחֵרוֹנוֹת בְּאִמּוֹנָה, וְאִף עַל פִּי שְׁבַרְמָאוֹת בָּא עָלָיו.

וַיִּרְא יְ-הוָה כִּי־שָׁנוּאָה לְאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמָהּ וְרַחֵל עַקְרָה:
וַחֲזָא יְיָ אַרִי סְנוּאָתָא לְאָה וַיֵּהֵב לָהּ עַדוּי וְרַחֵל עַקְרָא:

וַתִּהְיֶה לְאָה וַתִּלְדַּד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אֲמָרָהּ כִּי־רָאָה יְ-הוָה בְּעֵנָיִי כִּי עָתָה יַאֲהֲבֵנִי אִישִׁי:
וַעֲדִיאַת לְאָה וַיִּלְיֵדַת בֶּר וַיִּקְרַת שְׁמִיהָ רְאוּבֵן אַרִי אֲמַרַת אַרִי גְלִי קְדָם יְיָ עַלְפָּנֵי אַרִי כְעַן יִרְחַמְנֵנִי בְּעָלִי:

וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן – רְבוּתֵנוּ פְּרָשׁוּ, אֲמָרָהּ: רְאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לְבֶן חָמִי, שְׁמִכֵר אֶת הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב, וְנָה לֹא מְכָרָה לְיוֹסֵף; וְלֹא עָרַעַר עָלָיו, וְלֹא עוֹד שְׁלֹא עָרַעַר עָלָיו, אֲלֵא שְׁבַקֵּשׁ לְהוֹצִיאֹ מִן הַבּוֹר.

וַתִּהְיֶה עוֹד וַתִּלְדַּד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְ-הוָה כִּי־שָׁנוּאָה אֲנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן:
וַעֲדִיאַת עוֹד וַיִּלְיֵדַת בֶּר וַאֲמַרַת אַרִי שְׁמִיעַ קְדָם יְיָ אַרִי סְנוּאָתָא אֲנָא וַיֵּהֵב לִי אִף יֵת דִּין וַיִּקְרַת שְׁמִיהָ שְׁמַעוֹן:

וַתִּהְיֶה עוֹד וַתִּלְדַּד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפְעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלָיִי כִּי־יִלְדָתִי לֹא שְׁלֵשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֹוִי:
וַעֲדִיאַת עוֹד וַיִּלְיֵדַת בֶּר וַאֲמַרַת הֵדָא זְמָנָא יִתְחַבֵּר לִי בְּעָלִי אַרִי יִלְיֵדִית לִיהָ תִלְתָּא בְּנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיהָ לֹוִי:

הִפְעַם יִלְוֶה אִישִׁי – לְפִי שְׁהֶאֱמָהוֹת נְבִיאֹת הָיוּ, וַיִּזְדַּעוֹת שְׁשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבָטִים יוֹצֵאִים מִיַּעֲקֹב, וְאַרְבַּע נָשִׁים יִשָּׂא. אֲמָרָהּ: מַעֲתָה אֵין לֹו פִתְחוֹן פְּהָ עָלִי, שְׁהָרִי נְטֻלְתִי כָל חֻלְקֵי בְּבָנִים. עַל כֵּן – כָּל מִי שְׁנֹאֲמַר בּוֹ "עַל כֵּן", מְרַבֵּה בְּאֲכֻלוֹסִיּוֹן, חוּץ מְלוּי, שְׁהָאָרוֹן הָיָה מְכֻלָּה בְּהֵם. קָרָא שְׁמוֹ לֹוִי – בְּכֻלָּם פְּתִיב "וַתִּקְרָא", וְנָה כְּמַב בּוֹ "קָרָא". וַיֵּשׁ מְדַרְשׁ אֲגָדָה בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים רַבָּה, שְׁשִׁלַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גְּבַרְיָאֵל, וְהִבִּיאֹ לְפָנָיו, וְקָרָא לֹו שֵׁם זֶה, וְנָתַן לֹו עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת כְּהֵנָּה, וְעַל שֵׁם שְׁלֹוֹהוּ בְּמִתְּנוֹת קָרָא לֹוִי.

וַתִּהְיֶה עוֹד וַתִּלְדַּד בֶּן וַתֹּאמֶר הִפְעַם אוֹדָה אֶת־יְ-הוָה עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמִד מִלְּדָת:
וַעֲדִיאַת עוֹד וַיִּלְיֵדַת בֶּר וַאֲמַרַת הֵדָא זְמָנָא אוֹדֵי קְדָם יְיָ עַל כֵּן קָרַת שְׁמִיהָ יְהוּדָה וְקַמַת מְלַמִּילַד:

הִפְעַם אוֹדָה – שְׁנֻטְלֵתִי יוֹמֵר מִחֻלְקֵי, מַעֲתָה יֵשׁ לִי הַהוֹדוֹת.

וַתִּרְא רַחֵל כִּי לֹא יִלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְבֹּא רַחֵל בְּאַחֲתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבָּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אֲנֹכִי:
וַחֲזָת רַחֵל אַרִי לֹא יִלְיֵדִית לְיַעֲקֹב וְקָבִיאַת רַחֵל בְּאַחֲתָהּ וַאֲמַרַת לְיַעֲקֹב הִב לִי בְּנִין וְאִם לֹא מִיִּתָּא אֲנָא:

וַתִּקְבֹּא רַחֵל בְּאַחֲתָהּ – קָבִיאָה בְּמַעֲשֵׂיהָ הַטּוֹבִים; אֲמָרָהּ: אֵלוּלִי שְׁצַדְקָה מִמֵּנִי לֹא זָכַתָּה לְבָנִים. הִבָּה לִי – וְכִי כִּף עָשָׂה אֲבִיךָ לְאִמָּךָ? וְהִלָּא הַתְּפִלָּל עָלֶיהָ. מִתָּה אֲנֹכִי – מִכָּאֵן לְמִי שָׂאִין לֹו בָנִים שְׁחָשׁוּב כְּמַת.

וַיִּסְרֹאֵף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֶ-לֵהִים אֲנֹכִי
אֲשֶׁר-מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי-בֶטֶן:

התחת – וכי במקומו אני? אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָ – את אומרת שֶׁאֲעֲשֶׂה כִּאֲבֹא? אני איני כִּאֲבֹא: אבא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, מִמֶּךָ מָנַע וְלֹא מִמֶּנִּי.

וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בִלְהָה בָּא אֵלַיָּה וְתִלְדַּ עִל־בְּרָפִי
וְאִבְנָה גַם-אֲנֹכִי מִמֶּנָּה:

על ברפי – כִּתְּרָגוּמוֹ, "וְאִנָּא אֲרַפִּי". וְאִבְנָה גַם אֲנֹכִי – מהו "גם"? אָמְרָה לוֹ: זָקֵנָה אֲבָרְהֶם הָיוּ לוֹ בָּנִים מִהֶגֶר, וְחָגַר מִתְּנִיּוֹ כִּנְגַד שָׂרָה. אָמַר לָהּ: זָקֵנָתִי הִכְנִיסָה צְרַתָּה לְבֵיתָה. אָמְרָה לוֹ: אִם הִדְבָּר הַזֶּה מֵעַכְבָּ, הִנֵּה אֲמַתִּי. וְאִבְנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה – כְּשָׂרָה.

וַתִּתְּוֶ-לּוֹ אֶת-בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלַיָּה
יַעֲקֹב:

וַתִּהְיֶה לִיָּה יֵת בִּלְהָה אֲמַתָּה לְאִתּוֹ וְעָאֵל לְוַתָּה יַעֲקֹב:
וַעֲדִיאת בִּלְהָה וַיִּלְיַדַת לִיַעֲקֹב בָּר:

וַתֹּאמֶר רַחֵל דָּנְנִי אֶ-לֵהִים וְגַם שָׁמַע בְּקִלְי וַיִּתְּוֶ-לִי
בֶן עִל־בֶּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן:

דָּנְנִי אֶ-לֵהִים – דָּנְנִי וְחִיבְנִי, דָּנְנִי וְזַכְנִי.

וַתִּהְיֶה עוֹד וַתִּלְדַּ בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ רַחֵל בֶּן שְׁנַי לִיַעֲקֹב:

וַתֹּאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלִי אֶ-לֵהִים וְנִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי
גַם-יִכְלְתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:

נִפְתּוּלִי אֶ-לֵהִים – מְנַחֵם בֶּן סְרוּק פָּרְשׁוֹ בְּמִחְבְּרַת "צָמִיד פְּתִיל": חֲבוּרִים מֵאֵת הַמָּקוֹם נִתְחַבְּרָתִי עִם אֲחֹתִי לְזִכּוֹת לְבָנִים. וְאֲנִי מִפְּרִשׁוֹ לְשׁוֹן "עַקְשׁ וּפְתִלְתִּל": נִתְעַקְשָׁתִי וְהִפְצַרְתִּי פְצִירוֹת וְנִפְתּוּלִים הִרְבָּה לְמָקוֹם לְהָיִית שְׁנֵה לְאֲחֹתִי. גַם יִכְלְתִי – הַסְפִּים עַל יָדֵי. וְאוּנְקָלוֹס תְּרַגֵּם לְשׁוֹן תְּפִלָּה: נִפְתּוּלִי אֶ-לֵהִים נִפְתַּלְתִּי – בְּקִשּׁוֹת הַחֲבִיבוֹת לְפָנָיו נִתְקַבְּלָתִי כְּאֲחֹתִי. נִפְתַּלְתִּי – נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתִי. וּמִדְּרָשׁי אֲגַדָּה יֵשׁ רַבִּים בְּלִשׁוֹן בּוֹטְרִיקוֹן.

וַתִּרְאֵ לְאִהָּ כִּי עֲמָזָה מִלְדָּתָהּ וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ
וַתִּתְּוֶ אֹתָהּ לִיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:

וַתִּלְדַּ זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ לְאִהָּ לִיַעֲקֹב בָּר:

וַתִּלְדַּ זִלְפָּה – בְּכִלְוֹן נֹאמַר הֲרִיזוֹן חוּץ מִזִּלְפָּה, לְפִי שֶׁהִזְתָּה בַּחוּרָה מִכְּלוֹ וַתִּינּוֹקַת בְּשָׁנִים וְאִין הֲרִיזוֹן נִכְרָ בָּהּ. וְכַדִּי לְרַמּוֹת לִיַעֲקֹב נִתְּנָה לְבֶן לְלִאָּה, שְׁלֹא יִבִּין שֶׁמִּכְנִיסִין לוֹ אֵת לְאִהָּ, שֶׁכֶּף מִנְהַג לְתוֹן שִׁפְחָה לְגִדּוּלָה לְגִדּוּלָה וְהַקְטָנָה לְקַטָּנָה.

וַתֹּאמֶר לְאִהָּ בָּא גָד וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָד:

בָּא גָד – בָּא מִזֶּל טוֹב, כְּמוֹ "גָד גָּדִי וְסוּגוֹק לֹא"; וְדוּמָה לוֹ: "הַעֲרִכִים לָגַד שְׁלֶחֶן". וּמִדְּרָשׁ אֲגַדָּה, שֶׁנּוּלַד מֵהוּל, כְּמוֹ "גָדוֹ אֵילָנָא". וְלֹא יִדְעָתִי עַל מָה נִכְתְּבָה תְּכָה אִתָּה...

וַתִּלְדַּ זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ לְאִהָּ בֶּן שְׁנַי לִיַעֲקֹב:

וַתֹּאמֶר לְאִהָּ בְּאֲשֶׁרִי כִּי אֲשֶׁרוּנִי בְּגוֹת וַתִּקְרָא אֶת-
שְׁמוֹ אָשֶׁר:

רַבִּיעִי

וַיִּלְדֶּ רְאוּבֵן בִּימֵי קִצִּיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דוֹדָאִים
בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לִיאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֶל-
לְאִהָּ תִּנְיֵנָא לִי מִדוֹדָאִי בְּגָד:

וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חֲטִין וְאֲשַׁפַח נְבָרוֹתַי בְּחִקְלָא
וְאִיתִי יְתֵהוּן לְלִיאָה אִמִּיהָ וַאֲמַרְתָּ רַחֵל לְלִיאָה הִבִּי כְעַן
לִי מִיִּבְרוֹתַי דְּבָרִיךְ:

במי קציר חטים – להגיד שבחן של שבטים, שעת הקציר הנה, ולא פשוט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר הפקר שאין אדם מקפיד בו. דודאים – סגלי. עשב הוא, ובלשון ישמעאל נסמין.

ותאמר לה המעט קחתך את-אישי ולקחת גם את- דודאי בני ותאמר רחל לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנה: **ונאמרת לה הזעיר דזברת ית בעלי ותסבין אף ית יברוחי דברי ואמרת רחל בכין ישכוב עמיך בליליא תלף יברוחי דבריה:**

ולקחת גם את דודאי בני – בתמיה: ולעשות עוד זאת, לקח גם את דודאי בני? ומרגומו "ותסבין". לכן ישכב עמך הלילה – שלי היתה שכיבת לילה זו, ואני נותנה לך תחת דודאי בנה. ולפי שזוללה במשכב הצדיק, לא זכתה להקבר עמו.

ויבא יעקב מן-השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא פי שזכר שכרתיה בדודאי בני וישכב עמה בלילה הוא: **ועאל יעקב מן חקלא ברמשא ונפקת לאה לקדמותיה ואמרת לנתי תיעול ארי מיגר אגרתך ביברוחי דברי וישכב עמה בליליא הוא:**

שזכר שכרתיה – נמתי לרחל שכרה. בלילה הוא – הקדוש ברוך הוא סייעו שיצא משם יששכר.

וישמע א-להים אל-לאה ותהר ותלד לינקב בן חמישי: **וקביל יי צלותה דלאה ועדיאת וילידת לינקב בר חמישי:**

וישמע א-להים אל לאה – שהיתה מתאנה ומחזרת להרבות שבטים.

ותאמר לאה נתן א-להים שכרי אשר-נתתי שפתי ואת-לאישי ותקרא שמו יששכר: **ונאמרת לאה יהב יי אגרי דיהבית אמתי לבעלי וקרת שמה יששכר:**

ותהר עוד לאה ותלד בן-ששי לינקב:

ועדיאת עוד לאה וילידת בר שתיתאי לינקב:

ותאמר לאה זבדני א-להים אתי זבד טוב הפעם וזבדני אישי פי-ילדתי לו שששה בנים ותקרא את-שמו זבדון: **ונאמרת לאה יהב יי יתיה לי חולק טב הדא זמנא יהי מדוריה דבעלי לנתי ארי ילידית ליה שמה בגין וקרת ית שמה זבולון:**

זבד טוב – כמרגומו. לזון "בית זבול", הירביריריא"ה כנגד כל נשיו.

ואתר ילדה בת ותקרא את-שמה דינה:

ובתר פין ילידת ברתיא וקרת ית שמה דינה:

דינה – פרו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה: אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות? והתפללה עליו, ונהפך לנקבה.

ויזכר א-להים את-רחל וישמע אליה א-להים ויפתח את-רחמה: **ועאל דוכרנה דרחל קדם יי וקביל צלותה יי ויהב לה עדוי:**

ויזכר א-להים את רחל – זכר לה שמסרה סימניה לאחותה, ושהיתה מצרה שמה תעלה בגורלו של עשו, שמה יגרשנה יעקב, לפי שאין לה בנים. ואף עשו הרשע כה עלה בלבו כששמע שאין לה בנים; הוא שיסד הפיט: "האדמון כבט שלא חלה, צכה לקחתה לו ונתבהלה".

ותהר ותלד בן ותאמר אסף א-להים את-חרפתי:

ועדיאת וילידת בר ואמרת פנש יי ית חסדי:

אסף – הכניסה במקום שלא תראה. וכן: "אסף חרפתנו", "ולא אסף הביתה", "אספו נגהם"; "ירחף לא אסף", לא יטמן. חרפתי – שהייתי לחרפה, שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ומדרש אגדה, כל זמן שאין לאשה בן – אין לה במי לתלות סרחונה; משיש לה בן – תולה בו. מי שבר כלי זה? בנה; מי אכל תאנים אלו? בנה.

ותקרא את-שמו יוסף לאמר יסף -הנה לי בן אחר: **וקרת ית שמה יוסף למימר יוסיה יי לי בר אחרון:**

יוסף ה' לי בן אחר – יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים; אמרה: יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד – יהא ממני. לכה לא התפללה אלא על בן אחר.

ויהי כאשר ילדה רחל את-יוסף ויאמר יעקב אל-לבו שלחני ואלכה אל-מקומי ולארצי: **והנה כד ילידת רחל ית יוסף ואמר יעקב ללבו שלחני ואהך לאתרי ולארעי:**

כאשר ילדה רחל את יוסף – משנולד שטנו של עשו, שנאמר: "והנה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש". אש בלא להבה אינו שולט למרחוק; משנולד יוסף, בטח יעקב בהקדוש ברוך הוא ורצה לשוב.

תָּנָה אֶת-נָשִׁי וְאֶת-יְלָדָי אֲשֶׁר עִבַּדְתִּי אֵתְךָ בְּהֶן וְאַלְכָה כִּי אַתָּה יֹדַעְתָּ אֶת-עִבְדְּךָ אֲשֶׁר עִבַּדְתִּיךָ:
הֵב יָת נָשִׁי וְיָת בְּנֵי דְפִלְחִית יָתְךָ בְּהֶן וְאִיזִיל אָרִי אֶת יֹדַעְתָּ יָת פּוֹלְחָנִי דְפִלְחָתְךָ:

תָּנָה אֶת נָשִׁי וְגוֹמֵר – אִינִי רוֹצֵה לְצַאֵת כִּי אִם בְּרָשׁוֹת.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבֶן אִם-נָא מִצָּאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשָׁתִי וַיְבָרְכֵנִי י-הוָה בְּגִלְגָּד:
וַיֹּאמֶר לִיה לָבֶן אִם כָּעֵן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ נְסִיתִי וַיְבָרְכֵנִי יי בְּדִילְךָ:

נַחֲשָׁתִי – מְנַחֵשׁ הִנֵּה, נְסִיתִי בְּנַחוּשׁ שְׁלִי שְׁעַל יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרַכָּה. כְּשָׁבָאתָ לְכָאן לֹא הָיוּ לִי בְּנִים, שְׁנַאָמֵר: "וְהִנֵּה רָחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאֵן"; אֶפְשָׁר יֵשׁ לוֹ בְּנִים, וְהוּא שׁוֹלֵם בְּתוֹ אֲצֵל הָרוּעִים? וְעַכְשָׁו הָיוּ לוֹ בְּנִים, שְׁנַאָמֵר: "וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְנֵי לָבֶן".

חמישי

וַיֹּאמֶר נִקְבָה שְׁכָרְךָ עָלֵי וְאַתָּנָה:
וַיֹּאמֶר שְׁכָרְךָ – כְּתַרְגוּמוֹ: "פְּרִישׁ אֲגָרְךָ".

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יֹדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עִבַּדְתִּיךָ וְאַתָּה אֲשֶׁר-הָיָה מִקְנֶה אֶתִּי:
וַיֹּאמֶר לִיה אֶת יֹדַעְתָּ יָת דְפִלְחָתְךָ וְיָת דִּהְוָה בְּעִירְךָ עָמִי:

וְאַתָּה אֲשֶׁר הָיָה מִקְנֶה אֶתִּי – אֶת הַשְּׁבוּן מֵעוּט מִקְנֶה שְׁבָא לְיָדֵי מִתְחַלָּה, כְּמָה הָיוּ.

כִּי מְעַט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרָץ לְרֵב וַיִּבְרַךְ י-הוָה אֶתְךָ לְרַגְלֵי וְעַתָּה מַתִּי אֲעַשֶׂה גַם-אֲנֹכִי לְבֵיתִי:
אָרִי זַעִיר דִּהְוָה לְךָ קָדְמִי וְתַקִּיף לְסָגִי וְבָרִיךְ יי יָתְךָ בְּדִילִי וְכָעֵן אֶמְתִּי אַעֲבִיד אִף אָנָּה לְבֵיתִי:

לְרַגְלֵי – בְּשָׂבִיל בִּיאַת רַגְלֵי אֲצִלְךָ בְּאֵת הַבְּרַכָּה; כְּמוֹ: "הָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיךָ"; "לְעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיךָ", הַבָּאִים עָמִי. גַּם אֲנֹכִי לְבֵיתִי – לְצַרְךָ בֵּיתִי. עַכְשָׁו אִין עוֹשִׁין לְצַרְפִּי אֵלָּא בְּנֵי, וְצָרִיךְ אֲנִי לְהִיּוֹת עוֹשֶׂה גַם אֲנִי עִמָּהֶם לְסִמְכּוֹ, וְנָהוּ "גַּם".

וַיֹּאמֶר מָה אֶתְּנֶלְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתְּנֶנִּי לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעֶה אֶרְצֶה צֹאנֶיךָ אֲשַׁמֵּר:
וַיֹּאמֶר מָה אֶתְּנֶנִּי לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא תִתְּנֶנִּי לִי מִדְּעַם אִם תַּעֲבִיד לִי פִתְגָמָא הַדִּין אֶתוֹב אֶרְעִי עֲנָךְ אֶטֶר:

אֲעֹבֵר בְּכָל-צֹאנֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשָּׁם כָּל-שָׂה וְנִקְד וְטָלוּא וְכָל-שָׂה-חֹמֶם בְּכֶשֶׁבִים וְטָלוּא וְנִקְד בְּעֵזִים וְהָיָה שְׁכָרִי:
אֲעֹבֵר בְּכָל עֲנָךְ יוֹמָא דִּין אַעֲדִי מִתְּמָן כָּל אִמֵּר גְּמֹר וְרַקוּעַ וְכָל אִמֵּר שְׁחֹם בְּאִמְרִיא וְגְמֹר וְרַקוּעַ בְּעֵזִיא וַיְהִי אֲגָרִי:

נִקְד – מְגַמֵּר בְּחֶבְרָבוֹרוֹת נִקְוֹת כְּמוֹ נִקְדָּה, פּוֹינטוֹר"א [בְּלַעַז. וְטָלוּא – לְשׁוֹן טָלָא, חֶבְרָבוֹרוֹת רַחְבוֹת. חֹמֶם – שְׁחֹם, דּוּמָה לְאָדָם, רו"ש בְּלַעַז; לְשׁוֹן מְשֻׁנָּה: "שְׁחִמְתִּית וְנִמְצָאת לְכִנָּה" לְעֵנִן תְּבוּאָה. וְהָיָה שְׁכָרִי – אוֹתָן שְׁיִנְלָדוּ מִכָּאן וְלִהְבָּא נִקְדִים וְטָלוּאִים בְּעֵזִים וּשְׁחֹמוֹם בְּכֶשֶׁבִים, יְהִיוּ שְׁלִי. וְאוֹתָן שְׁיִשְׁנֹן עַכְשָׁו – הַפֶּרֶשׁ מֵהֶם וְהַפְקִידִם בְּיַד בְּנֵיךָ, שְׁלֹא תֵאמֵר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מֵעַתָּה, אֵלּוּ הָיוּ שָׁם מִתְחַלָּה. וְעוֹד, שְׁלֹא תֵאמֵר לִי: עַל יְדֵי הַזְּכָרִים שֶׁהֵן נִקְדִים וְטָלוּאִים תִּלְדְּנָה הַנְּקֻבוֹת דְּגַמְתָּן מִכָּאן וְאִילָךְ.

וְעַתָּה-בִּי צְדָקְתִּי בְּיוֹם מָחָר כִּי-תָבוּא עַל-שְׁכָרִי לְפָנֶיךָ כָּל אֲשֶׁר-אֵינְנֹו נִקְד וְטָלוּא בְּעֵזִים וְחֹמֶם בְּכֶשֶׁבִים גְּנוּב הוּא אֶתִּי:
וְתַסְהִיד עָלֵי זְכוֹתֵי בְּיוֹם מָחָר אָרִי תִיעוֹל עַל אֲגָרִי קָדְמָךְ כָּל דְּלִיתוּהִי גְמֹר וְרַקוּעַ בְּעֵזִיא וּשְׁחֹם בְּאִמְרִיא גְנוּבָא הוּא עָמִי:

וְעַתָּה בִּי וְגוֹמֵר – אִם תַּחֲשִׁדְנִי שְׁאֲנִי נוֹטֵל מִשְׁלָךְ כְּלוּם, תַּעֲנֶה בִּי צְדָקְתִּי, כִּי תָבוּא צְדָקְתִּי וְתַעֲדֵד עַל שְׁכָרִי לְפָנֶיךָ; שְׁלֹא תִמְצָא בְּעֵדְרֵי כִּי אִם נִקְדִים וְטָלוּאִים, וְכָל שְׁתַּמְצָא בְּהֶן שְׁאִינוּ נִקְד אוֹ טָלוּא אוֹ חֹמֶם, בְּיַדְעַ שְׁגַבְתִּיו לְךָ וּבְגַנְבָה הוּא שְׁרוּי אֲצִלִּי.

וַיֹּאמֶר לָבֶן הֲלוֹ יְהִי כְדָבְרְךָ:
הֵן – לְשׁוֹן קִבְלַת דְּבָרִים. לֹא יְהִי כְדָבְרְךָ – הַלּוּאִי שְׁתַּחֲפֵז בְּכָךְ.

וַיִּסָּר בְּיוֹם הַיּוֹם אֶת-הַתְּיָשִׁים הָעֲקָדִים וְהַטָּלָאִים וְאַתָּה כָּל-הָעֵזִים הַנִּקְדוֹת וְהַטָּלָאִת כָּל אֲשֶׁר-לָבֶן בּוֹ וְכָל-חֹמֶם בְּכֶשֶׁבִים וַיִּתֵּן בְּיַד-בְּנָיו:
וְאַעֲדִי בְּיוֹמָא הַהוּא יָת תִּישָׁיא רַגּוּלְיָא וְרַקוּעִיא וְיָת כָּל עֵזִיא גְמֹרְתָא וְרַקוּעִתָא כָּל דְּחִינּוֹר בִּיה וְכָל דְּשְׁחֹם בְּאִמְרִיא וַיְהִי בְּיַד בְּנוֹהִי:

וַיִּסָּר – לָבֶן בְּיוֹם הַהוּא. אֶת הַתְּיָשִׁים – עֵזִים זְכָרִים. כָּל אֲשֶׁר לָבֶן בּוֹ – כָּל אֲשֶׁר הָיָה בּוֹ חֶבְרָבוֹרָה לְכִנָּה. וַיִּתֵּן – לָבֶן בְּיַד בְּנָיו.

וְיִשָּׁם דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוּ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת-צֹאן לָבָן הַנוֹתֵרֶת:
וְשׁוּי מִהֲלֹךְ תִּלְתָּא יוֹמִין בֵּינוּהִי וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעִי ית ענא דלָבָן דאשְׁתֵּאֲרָא:

הַנוֹתֵרֶת – הָרְעוּעוֹת שֶׁבָּהֶן, הַחֹלוֹת וְהַעֲקָרוֹת שֶׁאֵינָן אֵלָּא שִׁירִים, אוֹמֵן מִסֵּר לוֹ.

וַיִּקְחֻ-לּוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לַבְנֵה לַח וְלוֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בֵּהוּ פְּצָלוֹת לַבָּנוֹת מִחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל-הַמְּקִלוֹת:
וּנְסִיב לִיהּ יַעֲקֹב חֲטָרִין דִּלְבָן רִטִּיבִין וְדִלוֹז וְדִדְלוֹב וְקִלְיָהּ בְּהוֹן קִלְפִין חֲטָרִין קִלוֹף חֲטָרִיָּא:

מִקָּל לַבְנֵה – עֵץ הוּא וְשֵׁמוֹ "לַבְנֵה", כְּמָה דְתִימָא: "תַּסַּח אֵלוֹן וְלַבְנֵה". וְאוֹמֵר אֲנִי, הוּא שְׁקוֹרִין טְרִינְבֵּל"א ׀ בְּלַעֲזוּ שֶׁהוּא לָבָן. לַח – כְּשֶׁהוּא רָטֹב. וְלוֹז – נְעוּד לִקַּח מִקָּל לֹז, עֵץ שֶׁגִּדְלִין בּוֹ אֲגוּזִים דְּקִים, קוֹלְדֵר"א ׀ בְּלַעֲזוּ. וְעֶרְמוֹן – קִשְׁטִינִי"ר בְּלַעֲזוּ. פְּצָלוֹת – קִלוֹפִים קִלוֹפִים, שֶׁהֵיָה עוֹשֶׂהוּ מְנַמֵּר. מִחֲשֵׁף הַלָּבָן – גְּלוּי לָבָן שֶׁל מִקָּל; כְּשֶׁהֵיָה קוֹלְפוֹ, הֵיָה נִרְאֶה וְנִגְלָה לָבָן שְׁלוֹ בְּמָקוֹם הַקִּלוֹף.

וַיֵּצֵג אֶת-הַמְּקִלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בְּרֶהֱטִים בְּשִׁקְתּוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תְּבֹאֵן הַצֹּאן לְשִׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחַמְנֶה בְּבֹאֵן לְשִׁתּוֹת:
וַדְעִיץ יֵת חֲטָרִיָּא דְקִלְיָהּ בְּרִטִּיָּא אֶתְר בֵּית שְׁקִיָּא דְמִיָּא אֶתְר דְּאֶתְנֵן עֲנָא לְמִשְׁתֵּי לְקַבְּלֵהוֹן דְּעֲנָא וּמִתְיַחֲמֵן בְּמִיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי:

וַיֵּצֵג – תְּרַגְּמוּ "וַדְעִיץ", לְשׁוֹן תַּחֲיִבָּה וְנִעֲצָה הוּא בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי. וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּגִמְרָא: "דְּצָה וְשִׁלְפָה", "דְּיָן בֵּיה מִיִּדִי", "דְּצָה" כְּמוֹ "דְּעֲצָה", אֵלָּא שֶׁמְקַצֵּר אֶת לְשׁוֹנוֹ. בְּרֶהֱטִים – בְּמְרוּצוֹת הַמַּיִם. – בְּבִרְכוֹת הַעֲשׂוּיוֹת בְּאֶרֶץ לְהַשְׁקוֹת שֵׁם הַצֹּאן. אֲשֶׁר תְּבֹאֵן וְגוֹמֵר – בְּרֶהֱטִים אֲשֶׁר תְּבֹאֵן הַצֹּאן לְשִׁתּוֹת, שֵׁם הַצִּיָּג הַמְּקִלוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן. וַיַּחַמְנֶה – הִבְהִמָּה רוּאָה אֶת הַמְּקִלוֹת וְהִיא נִרְמַעַת לְאַחֲרֵיהָ, וְהִזְכֵּר רוֹבְעָה, וַיִּוֹלְדֵת כִּיּוֹצָא בּוֹ. רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר: הַמַּיִם נִעֲשִׂין זָרַע בְּמַעֲיָהֶן וְלֹא הֵיָו צְרִיכוֹת לְזָכֵר, וְזֶהוּ "וַיַּחַמְנֶה" וְגוֹמֵר.

וַיַּחֲמֵן הַצֹּאן אֶל-הַמְּקִלוֹת וַתִּלְדֵּן הַצֹּאן עֲקָדִים וְקָדִים וְטָלָאִים:
וְאֶתְיַחֲמָא עֲנָא בְּחֲטָרִיָּא וַיִּלְיֵדוּ עֲנָא רְגוּלִין גְּמוּרִין וְרָקוּעִין:

אֶל הַמְּקִלוֹת – אֶל מְרֹאוֹת הַמְּקִלוֹת. עֲקָדִים – מְשֻׁנִּים בְּמָקוֹם עֲקָדָתָן, הֵם קִרְסֵלֵי יְדֵיהֶם וְרִגְלֵיהֶם.

וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל-עֵקֶד וְכָל-חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיִּשֶׁת-לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא שִׁתָּם עַל-צֹאן לָבָן:
וְאֶמְרִיָּא אֶפְרַיִשׁ יַעֲקֹב וַיְהִי בְרִישׁ עֲנָא כָּל דְּרָגוּל וְכָל דְּשִׁחוּם בְּעֲנָא דִּלְבָן וְשׁוּי לִיהּ עֲדָרִין בְּלַחֲדוּהִי וְלֹא עָרִיבְנוּן עִם עֲנָא דִּלְבָן:

וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב – הַנּוֹלְדִים עֲקָדִים וְנִגְדִים הַבְּדִיל וְהַפְרִישׁ לְעֲצָמוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָן עֲדָר לְבָדוֹ, וְהוֹלִיף אוֹתוֹ הַעֲדָר הַעֲקֶד לְפָנֵי הַצֹּאן, וְכָל-חֹם הַצֹּאן הַהוֹלְכוֹת אַחֲרֵיהֶם צוֹפוֹת אֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: "וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל עֵקֶד", שֶׁהֵיָו פְּנֵי הַצֹּאן אֶל הַעֲקָדִים, וְאֵל "כָּל חוֹם" שֶׁמְצָא "בְּצֹאן לָבָן". וַיִּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים – כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי.

וְהָיָה בְּכָל-יַחַם הַצֹּאן הַמְּקַשְׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמְּקִלוֹת לְעִיגֵי הַצֹּאן בְּרֶהֱטִים לְיַחַמְנֶה בַּמְּקִלוֹת:
וְהָיָה בְּכָל עֵדָן דְּמִתְיַחֲמֵן עֲנָא מִבְּכַרְתָּא וּמִשׁוּי יַעֲקֹב יֵת חֲטָרִיָּא לְעִיגֵי עֲנָא בְּרִטִּיָּא לְיַחַמְוֵיהוֹן בְּחֲטָרִיָּא:

הַמְּקַשְׁרוֹת – כְּתִרְגוּמוֹ, הַבְּכִירוֹת, וְאֵין לוֹ עַד בְּמִקְרָא. וּמִנַּחֲמָם חֲבָרוּ עִם "אֲחִיתִּכָּל בְּקוֹשְׁרִים"; "וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אֲמִיץ", אוֹתָן הַמְּתַקְשְׁרוֹת יַסֵּד לְמַהֵר עֲבוּרוֹ.

וּבִהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יִשָּׂים וְהָיָה הַעֲטָפִים לְלָבָן וְהַקֶּשֶׁרִים לְיַעֲקֹב:
וּבְלַקִּישׁוֹת עֲנָא לֹא מִשׁוּי וְהָיוּ לְקִישֵׁיָא לְלָבָן וּבְכִירִיָּא לְיַעֲקֹב:

וּבִהַעֲטִיף – לְשׁוֹן אַחֲוֵר, כְּתִרְגוּמוֹ, "וּבְלַקִּישׁוֹת". וּמִנַּחֲמָם חֲבָרוּ עִם "הַמְּחַלְצוֹת וְהַמְּעַטְפוֹת", לְשׁוֹן עֲטִיפַת פְּסוֹת; כְּלוֹמֵר: מִתְּעַטְפוֹת בְּעוֹרֵן וְצִמְרוֹן, וְאֵינָן מִתְּאוֹוֹת לְהַתְּנַחֵם עַל יְדֵי הַזְּכָרִים.

וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מֵאֵד מֵאֵד וַיְהִי-לוֹ צֹאן רְבוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמָלִים וְחֲמָרִים:
וַתְּקִיף גְּבָרָא לְחֻדָּא לְחֻדָּא וְהָיוּ לִיהּ עֲאֵן סְגִיָּאֵן וְאֶמְהוֹן וַעֲבָדִין וּגְמָלִין וְחֲמָרִין:

צֹאן רְבוֹת – פְּרוֹת וְרְבוֹת יוֹתֵר מִשְׁאָר צֹאן. וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים – מוֹכֵר צֹאנָו בְּדָמִים יְקָרִים וְלוֹקַח לוֹ כָּל אֶלְהָ.

וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לָבָן לְאִמְרָ לְקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכְּבֹד הַזֶּה:
וַיִּשְׁמַע יֵת פְּתָגְמֵי בְנֵי לָבָן דְּאֶמְרִין נְסִיב יַעֲקֹב יֵת אֶת כָּל-אֲבֹנָא וּמִדְּלֶאבֹנָא קָנָא יֵת כָּל נְכֻסִיָּא הָאֵלִין:

עָשָׂה – כָּנַס, כְּמוֹ: "וַיַּעַשׂ חֵיל וַיַּד אֶת עֲמֶלְק".

ותעזו רחל' ולאה ותאמרנה לו העזוד לנו חלק ונתלה בבית אבינו: **ואתיבת רחל ולאה ואמרא ליה העזוד לנא חולק ואחסנא בבית אבונא:**

העזוד לנו – למה נעכב על ידך מלשוב? כלום אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו כלום בין הנכרים?

הלוא נכריות נחשבנו לו פי מכרנו ונאכל גם-אכול את-כספנו: **הלוא נוכראן אתחשבנא ליה ארי זבננא ואכל אף מיכל ית כספנא:**

הלוא נכריות נחשבנו לו – אפלו בשעה שדרך בני אדם לתת נדונא לבנותיו, בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות, פי מכרנו לה בשכר הפעלה. את כספנו – שעכב דמי שכר פעלתך.

פי כל-העשר אשר הציל א-להים מאבינו לנו הוא ולבגינו ועתה פל אשר אמר א-להים אליך עשה: **ארי כל עותרא דאפריש יי מאבונא דילנא הוא ודבננא וכען פל דאמר יי לה עביד:**

פי כל העשר – "פי" זה משמש בלשון "אלא", כלומר: משל אבינו הציל – לשון הפריש; וכן פל לשון הצלה שבמקרא – לשון הפרישה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב. **שישי**

ויקם יעקב וישא את-בניו ואת-נשיו על-הגמלים: **יקם יעקב ונטל ית בנוהי וית נשוהי על גמליא:**

את בניו ואת נשיו – הקדים זכרים לנקבות; ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר: "ניקח עשו את נשיו ואת בניו" וגומר.

וינהג את-פל-מקנהו ואת-כל-רכשו אשר רכש מקנה קנינו אשר רכש בפדן ארם לבוא אל-יצחק אביו ארצה כנען: **ודבר ית פל גיתוהי וית פל קניניה דקנא גיתוהי וקניניה דקנא בפדן ארם למיתו לות יצחק אבוהי לארעא דכנען:**

מקנה קנינו – מה שקנה מצאנו, עבדים ושפחות וגמלים וחמורים.

ולבן הלה לגזו את-צאנו ותגנב רחל את-התרפים אשר לאביה: **ולבן אזל למגז ית עניה ונסיבת רחל ית צלמנא דלאבוהא:**

לגזו את צאנו – שנתן בנד בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב. ותגנב רחל את התרפים – להפריש את אביה מעבודה זרה נתפונה.

ויגנב יעקב את-לב לבן הארמי על-בלי הגיד לו פי ברח הוא: **וכסי יעקב מן לבן ארמאה על דלא חוי ליה ארי אזיל הוא:**

ויברח הוא וכל-אשר-לו ויקם ויעבר את-הנהר וישם את-פניו הך הגלעד: **ואזל הוא וכל דליה וקם ועבר ית פרת ושוי ית אפוהי לטורא דגלעד:**

ויגד ללבן ביום השלישי פי ברח יעקב: **ואתחנא ללבן ביומא תליתאה ארי אזל יעקב:**

ביום השלישי – שהרי דרך שלשת ימים הנה ביניהם.

ויקח את-אחיו עמו וירדף אחריו דרך שבעת ימים וידבק אתו בהר הגלעד: **ודבר ית אחוהי עמיה ורדף בתרוהי מהלה שבועא יומין ואדביק יתיה בטורא דגלעד:**

את אחיו – קרוביו. דרך שבעת ימים – כל אותן שלשה ימים שהלה המגיד להגיד ללבן, הלה יעקב לזרפו, נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים, ובשביעי השיגו לבן; למדנו שכל מה שהלה יעקב בשבועה ימים, הלה לבן ביום אחד.

ויבא א-להים אל-לבן הארמי בחלם הלילה ויאמר לו השמר לה פן-תדבר עם-יעקב מטוב עד-רע: **ואתא מימר מן קדם יי לות לבן ארמאה בחלמא דליליא ואמר ליה אסתמר לה דלמא תמליל עם יעקב מטוב עד ביש:**

מטוב עד רע – כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים.

וישג לבן את-יעקב ויעקב תקע את-אָהלו בהר ולבן תקע את-אָהלו בהר הגלעד: **ואדביק לבן ית יעקב ויעקב פָּרס ית משפניה בטורא ולבן אשרי ית אחוהי בטורא דגלעד:**

וַיֹּאמֶר לְבֹן לִיעֶקֶב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת-בְּנֹתַי כְּשִׁבּוֹת חָרָב:

וַיֹּאמֶר לְבֹן לִיעֶקֶב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת-בְּנֹתַי כְּשִׁבּוֹת חָרָב:

לְמָה אֶטְמַרְתָּא לְמִיזֵל וְכַסִּיתָא מִזֵּי וְלֹא חֲוִית לִי וְשִׁלְחִתְךָ פֻּון בְּחֻדְוָא וּבְתִשְׁבֻּתוֹן בְּתוּפְסִין וּבְכַנְרִין:

לְמָה נִחַפְּתָתְ לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלְחֶנְךָ בְּשִׁמְתָהּ וּבְשָׂרִים בְּתַף וּבְכַנּוֹר:

וְלֹא שָׁבַקְתָּנִי לְנִשְׁקָא לְבָנִי וְלְבִנְתֵי כְּעֵן אֶסְפִּילְתָּא לְמַעְבָּד:

וְלֹא נִשְׁתַּמְנִי לְנִשְׁקָא לְבָנִי וְלְבִנְתֵי עִתָּהּ הִסְפַּלְתָּ עִשׂוֹ: וַתִּגְנֹב אוֹתִי – גָּנַבְתָּ אֶת דַּעְתִּי.

אֵית חֵילָא בִּידֵי לְמַעְבָּד עִמְכוֹן בִּישָׂא וְאֵלֶהָ דְאַבוּכוֹן בְּרַמְשָׂא אָמַר לִי לְמִימַר אֶסְתַּמַּר לְךָ מְלַמְלָלָא עִם יַעֲקֹב מִטָּב עַד בִּישׁ:

יִשְׁ-לֵאל יָדֵי לַעֲשׂוֹת עִמְכֶם רָע וְא-לֵהִי אָבִיכֶם אָמַשׁ | אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר לְךָ מִדַּבֵּר עִם-יַעֲקֹב מִטָּב עַד-רָע:

יִשׁ לֵאל יָדֵי – יִשׁ כַּח וְחֵיל בְּיָדֵי לַעֲשׂוֹת עִמְכֶם רָע. וְכַל "אֵל" שֶׁהוּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, עַל שֵׁם עֲזוּז וְרַב אוֹנִים הוּא.

וְכַעַן מִיזֵל אֲזַלְתָּא אָרִי חַמְדָּא חַמִּידָתָא לְבֵית אָבוּךָ לְמָא נְסִיבְתָא יָת דְחֻלְתֵּי:

וְעִתָּהּ הִלְךְ הִלְכְתָּ כִּי-נִכְסָהּ וְנִכְסֵפָתָהּ לְבֵית אָבִיךָ לְמָה גָּנַבְתָּ אֶת-אֵ-לֵהִי:

נִכְסֵפָתָהּ – חֲמֻדָּתָ. וְהִרְבֵּה יִשׁ בְּמַקְרָא: "נִכְסֵפָהּ וְגַם כָּלְתָהּ נִפְשִׁי", "לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף".

וְאַתִּיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אָרִי דְחִילִית אָרִי אָמַרִית דְלְמָא תִּינוּס יָת בְּנִתְךָ מִזֵּי:

וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יֵרָאֵתִי כִּי אָמַרְתִּי כֹן-תִּגְזַל אֶת-בְּנוֹתֶיךָ מֵעַמִּי:

כִּי יֵרָאֵתִי וְגוֹמַר – הִשְׁכִּיחוּ עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן, שְׁאָמַר לוֹ: "וַתִּנְהַג אֶת בְּנוֹתַי" וְגוֹמַר.

אֲתַר דְתִשְׁכַּח יָת דְחֻלְתְךָ לֹא יִתְקַיִם קָדָם אֲחִנָּא אֲשַׁתְמוּדַע לְךָ מָא דַעֲמִי וְסַב לְךָ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אָרִי רְחַל נְסִיבְתַנוּן:

עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת-אֵ-לֵהִי לֹא יִחַיֶּה נִגְזַד אֲחִינוּ הַפְּרִ-לְךָ מֶה עֲמָדִי וְקַח-לְךָ וְלֹא-יָדַע יַעֲקֹב כִּי רְחַל גָּנַבְתֶּם:

לֹא יִחַיֶּה – וּמֵאוֹתָהּ קָלְלָה מִתָּה רְחַל בְּדַרְךָ. מֶה עֲמָדִי – מִשְׁלָף.

וְיָבֵא לְבֹן בְּאֵהֶל יַעֲקֹב | וּבְאֵהֶל לֵאָה וּבְאֵהֶל שְׁתֵּי הָאֵמֶתֶת וְלֹא מִצָּא וְיִצָּא מֵאֵהֶל לֵאָה וְיָבֵא בְּאֵהֶל רְחַל:

וַיָּבֵא לְבֹן בְּאֵהֶל יַעֲקֹב | וּבְאֵהֶל לֵאָה וּבְאֵהֶל שְׁתֵּי הָאֵמֶתֶת וְלֹא מִצָּא וְיִצָּא מֵאֵהֶל לֵאָה וְיָבֵא בְּאֵהֶל רְחַל:

בְּאֵהֶל יַעֲקֹב – הוּא אֵהֶל רְחַל, שְׁהֵיָה יַעֲקֹב תְּדִיר אֲצִלָּה. וְכֵן הוּא אוֹמַר: "בְּנֵי רְחַל אִשְׁתַּי יַעֲקֹב", וּבְכַלֵּן לֹא נֹאמַר 'אִשְׁתַּי יַעֲקֹב'. וְיָבֵא בְּאֵהֶל רְחַל – כְּשִׁיצָא מֵאֵהֶל לֵאָה, חֲזַר לוֹ לֵאֵהֶל רְחַל קָדָם שְׁחַפֵּשׁ בְּאֵהֶל הָאֵמֶתֶת. וְכַל כֹּף לְמָה? לְפִי שְׁהֵיָה מְפִיר בַּהּ שְׁהִיא מְשֻׁמָּנִית.

וְרַחֵל לְקַחְתָּ אֶת-הַתְּרָפִים וַתִּשְׂמֶם בְּכַר הַגְּמָל וַתִּשָּׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשָׁשׁ לָבָן אֶת-כָּל-הָאֵהֶל וְלֹא מִצָּא:

וְרַחֵל לְקַחְתָּ אֶת-הַתְּרָפִים וַתִּשְׂמֶם בְּכַר הַגְּמָל וַתִּשָּׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשָׁשׁ לָבָן אֶת-כָּל-הָאֵהֶל וְלֹא מִצָּא:

בְּכַר הַגְּמָל – לְשׁוֹן "כְּרִים וְכִסְתוֹת", כְּתַרְגוּמוֹ: "בְּעֵבִיטָא דְגַמְלָא", וְהִיא מְרַדַּעַת הַעֲשׂוּיָה כְּמִין כַּר. וּבְעָרוּבִין שְׁנִינוּ: "הַקִּיפּוֹה בְּעֵבִיטִין", וְהוּ עֵבִיטִי גְמָלִים, בְּשִׁט"ל | בְּלַעַז.

וַתֹּאמֶר אֵל-אָבִיָּה אֵל-יִחָר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לְקוֹם מִפְּנֵיךָ כִּי-יִדְרֹךְ נָשִׁים לִי וַיִּחַפֵּשׂ וְלֹא מִצָּא אֶת-הַתְּרָפִים:

וַתֹּאמֶר אֵל-אָבִיָּה אֵל-יִחָר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לְקוֹם מִפְּנֵיךָ כִּי-יִדְרֹךְ נָשִׁים לִי וַיִּחַפֵּשׂ וְלֹא מִצָּא אֶת-הַתְּרָפִים:

וַתְּקִיף לִיעֶקֶב וַיִּצָּא עִם לָבָן וְאַתִּיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מָא חוּבִי מָא סוּרְחָנִי אָרִי רַדְפְתָּא בְּתַרִּי:

וַיִּחַר לִיעֶקֶב וַיִּרְבַּ בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מֶה-כָּשָׁעִל מֶה חֲטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אֶתְרִי:

דלקת – רדפת, כמו: "על החרים דלקנו", וכמו: "מדלק אחרי פלשתים".

כי-משששת את-פל-פלי מה-מצאת מכל פלי-ביתך ארי משישתא ית כל מני מא אשפכתא מכל מני שים פה גגד אחי ואחיה ויוכיחו בין שגינו: ביתך שו הקא קדם אחי ואחיה ויוכחו בין תרונא:

ויוכיחו – ויכרו עם מי הדין, אפרובי"ר [בלעז.

זה עשרים שנה אנכי רחליך ועזיך לא שפלו ואילי צאנך לא אכלתי: דגן עסרין שגין אנא עמך רחלך ועזך לא אתפילו ודכרי ענך לא אכלית:

לא שפלו – לא הפילו עבורם, כמו: "רחם משפיל"; "תפלט פרתו ולא תשפל". ואילי צאנך – מפאן אמרו: איל בן יומו קרוי איל; שאם לא כן, מה שבחו? אילים לא אכל, אכל כבשים אכל? אם כן גזלן הוא.

טרפה לא-הבאתי אליך אנכי אחטנה מינדי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה: דתבירא לא איתיתי לך דהות שגיא ממגננא מני את בועי לה נטרית ביממא ונטרית בליליא:

טרפה – על ידי ארי וזאב. אנכי אחטנה – לשון "קולע באבן אל השערה ולא נחטיא"; "אני ובני שלמה חטאים", חסרים. אנכי אחסרנה; אם חסרה – חסרה לי, ש"מינדי תבקשנה". [אנכי אחטנה – תרגומו: "דהות שגיא ממגננא", שהיתה נפקדת ומחסרת; כמו: "ולא נפקד ממנו איש", תרגומו: "ולא שגא". גנבתי יום וגנבתי לילה – גנובת יום או גנובת לילה, הפל שלמתי. גנבתי – כמו "רפתי בגוים שרתי במדינות"; "מלאתי משפט", "אוהבתי לדוש".

הייתי בזום אכלני חרב וקרח בלילה ותעד שנתי מעיני: הויתי ביממא אכלני שרבא וגלידא נחת עלי בליליא ונדת שינתי מעיני:

אכלני חרב – לשון "אש אוכלה". וקרח – כמו: "משליך קרחו"; תרגומו "גלידא". שנתי – לשון שנה.

זה-לי עשרים שנה בביתך עבדתך ארבע-עשרה שנה בשתי בנותי ושש שנים בצאנך ותחלה את-משפתי עשרת מגים: דגן לי עסרין שגין בביתך פלחמך ארבע עסרי שגין בתרתין בנתך ושית שגין בענך ואשניתא ית אגרי עסר זמגין:

ותחלה את משפתי – היית משנה תנאי שבינינו, מנלך לטלוא ומעקדים לברדים.

לו-לי א-להי אבי א-להי אברהם ופחד יצחק הנה לי כי עתה ריקם שלחתי את-ענלי ואת-יגיע כפי ראה א-להים ויזכח אמש: אלו לא פון א-להיה דאבא א-להיה דאברהם ודדחיל ליה יצחק הנה בסעדי ארי כען ריקן שלחתי ית עמלי וית ליאות ידי גלי קדם יי ואוכח ברמשא:

ופחד יצחק – לא רצה לומר "א-להי יצחק", שאין הקדוש ברוך הוא מיחד שמו על הצדיקים בתייהם. ואף על פי שאמר לו בצאתו מבאר שבע: "אני ה' א-להי אברהם אביך וא-להי יצחק", בשביל שפשו עיניו וקרי הוא פמת – יעקב נתברא לומר "וא-להי", ואמר ופחד. ויזכח – לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה.

שביעי

ולען לכן ויאמר אלי-יעקב הבנות בנתי והבנים בנתי והצאן צאני וכל אשר-אתה ראה לי-הוא ולבנתי מה-אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו: ואתיב לכן ואמר ליעקב בנתא בנתי ובנאי בני וענא עני וכל דאת חזי דילי הוא ולבנתי מא אעביד לאלין יומא דין או לבניהון דילידא:

מה אעשה לאלה – איך תעלה על לבי להרע להן?

ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והנה לעד ביני ובינה: וכען איתא גגזר קנים אנא ואת ויהי לסהיד בינא ובינה:

והנה לעד – הקדוש ברוך הוא.

ויקח יעקב אבן וירימה מצבה: ונסיב יעקב אבנא וזקפה קמא:

ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על-הגל: דגורא ואלוהי לקוטו אבגין ונסיבו אבגין ועבדו דגורא ואלוהי על דגורא:

לאחיו – הם בניו, שהיו לו אחים, נגשים לצרה ולמלחמה.

ויקרא-לו לבן יגור שהדוּתא ויַעֲקֹב קרא לו גלעד: וקרא ליה לבן יגור סהדוּתא ויַעֲקֹב קרא ליה גלעד:

יגור שהדוּתא – תרגומו של גלעד, גל עד.

ויאמר לבן הגל הגזא עד ביני וביני היום על-בן קרא-שמו גלעד: ויאמר לבן דגורא הדין סהיד בינא ובינך יומא דין על בן קרא שמיא גלעד:

והמצפה אשר אמר יצף י-הוה ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו: וסכותא דאמר ייסך מימרא דינ בינא ובינך ארי נתפסי גבר מחבריה:

והמצפה אשר אמר וגומר – והמצפה אשר בהר הגלעד, כמו שכתוב: "ויעבר את מצפה גלעד". ולמה נקראת שמה "מצפה"? לפי שאמר כל אחד מהם לחברו: יצף ה' ביני ובינך אם תעבר את חברית. כי נסתר – ולא נראה איש את רעהו.

אם-תענה את-בנתי ואם-תקח נשים על-בנתי אין איש עמנו ראה א-להים עד ביני ובינך: אם תעני את בנתי – למנע מהן עונת תשמיש.

בנתי... בנתי – שתי פעמים; אף בלקה וזלפה – בנותיו היו מפילגש.

ויאמר לבן ליַעֲקֹב הגזא והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך: ויאמר לבן ליַעֲקֹב הא דגורא הדין והא קמתא דאקימית בינא ובינך:

יריתי – כמו "נרה בים", כנה שהיא יורה החץ.

עד הגל הנה ועדה המצבה אם-אני לא-אעבר אליך את-הגל הנה ואם-אתה לא-תעבר אלי את-הגל הנה ואת-המצבה הזאת לרעה: סהיד דגורא הדין וסהידא קמתא אם אנא לא אעבר לנתך ית דגורא הדין ואם את לא תעבר לנתי ית דגורא הדין וית קמתא הדיא לבישו:

אם אני – הרי "אם" משמש בלשון "אשר", כמו: "עד אם דברתי דברי". לרעה – לרעה אי אמה עובר, אבל אמה עובר לפרקמטיא.

א-להי אברהם וא-להי נחור ישפטו בינינו א-להי אביהם וישבע יַעֲקֹב בפחד אביו יצחק: א-להי אברהם – קדש. וא-להי נחור – חל. א-להי אביהם – חל.

ויזבח יַעֲקֹב זבח בהר ויקרא לאחיו לאכל-לחם ויאכלו לחם ויילינו בהר: ויזבח יַעֲקֹב זבח – שחט בהמות למשתה. לאחיו – לאוהביו שעם "נשחיתה עץ בלחמו".

ויזבח יַעֲקֹב זבח – שחט בהמות למשתה. לאחיו – לאוהביו שעם "נשחיתה עץ בלחמו".

ויזבח יַעֲקֹב זבח – שחט בהמות למשתה. לאחיו – לאוהביו שעם "נשחיתה עץ בלחמו".

וישפם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם ויילך וישב לבן למקומו: ויאקדים לבן בצפרא ונשיק לבנוהי ולבנותיה ובריך יתהון ואזל ותב לבן לאתריה:

ויַעֲקֹב הלך לדרכו ויפגעו-בו מלאכי א-להים: ויעקב אזל לאורחיה וערעו ביה מלאכיא דינ:

ויפגעו בו מלאכי א-להים – מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוחו לארץ.

ויאמר יַעֲקֹב פאשר ראם מתנה א-להים זה ויקרא שם-המקום שהוא מתננים: ויאמר יַעֲקֹב פד תזנון משרי מן קדם יי דא וקרא שמיא דאתרא שהוא מתננים:

מתננים – שתי מחנות: של חוצה לארץ שבאו עמו עד פאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו.

ג וַיִּגַע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרִים וַיֹּאסְפוּ
הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל-יְרוּשָׁלַם: וַיִּקְם יְשׁוּעַ בֶּן-
יֹצָדָק וְאֶחָיו הַכַּהֲנִים וְזַרְבָבֶל בֶּן-שָׁאֲלֻתִיאל וְאֶחָיו
וַיִּבְנוּ אֶת-מִזְבַּח אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלוֹת
כַּכְתּוּב בַּתּוֹרָה מִשְׁנֵה אִישׁ-הָאֱלֹהִים: וַיִּכְּנוּ הַמִּזְבֵּחַ
עַל-מְכוֹנֹתָיו כִּי בָאִימָה עָלִיהֶם מַעֲמֵי הָאָרְצוֹת
וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לִי-הוֹה עֹלוֹת לְבָקָר וְלַעֲרֹב:
וַיַּעֲשׂוּ אֶת-חַג הַסִּפּוֹת כַּכְתּוּב וְעַלֹת יוֹם בְּיוֹם
בַּמִּסְפָּר כַּמִּשְׁפָּט דְּבַר-יְוָם בְּיוֹמוֹ: וְאֶחָר־יָכֹן עֹלֹת
תָּמִיד וְלֶחֱדָשִׁים וְלִכְל־מוֹעֲדֵי י-הוֹה הַמִּקְדָּשִׁים
וְלִכְל מִתְנַדֵּב נִדְבָה לִי-הוֹה: מִיּוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי הִחֲלוּ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לִי-הוֹה וְהִיכַל י-הוֹה
לֹא יָסָד: וַיִּתְּנוּ-כֶּסֶף לַחֲצָבִים וְלַחֲרָשִׁים וּמֵאֲכָל
וּמִשְׁתֵּה וּשְׁמֶן לְצֹדָנִים וְלִצְרִים לְהַבִּיא עֲצֵי אֲרָזִים
מִן-הַלְּבָנוֹן אֲלֵי־ם יָפוּא כְּרִשְׁיוֹן כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ-פָּרַס
עֲלֵיהֶם: וַיִּבְשְׁנֶה הַשְּׂנִית לְבוֹאֵם אֶל-בֵּית הָאֱלֹהִים
לִירוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי הִחֲלוּ זַרְבָבֶל בֶּן-שָׁאֲלֻתִיאל
וַיְשׁוּעַ בֶּן-יֹצָדָק וּשְׂאָר אֶחֱיֵיהֶם הַכַּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
וְכָל-הַבָּאִים מִהַשְּׁבִיעִי יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמִידוּ אֶת-הַלְוִיִּם
מִבֵּן עֹשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה לְנִצַּח עַל-מְלֹאכֶת בֵּית-
י-הוֹה: וַיַּעֲמֵד יְשׁוּעַ בְּנֵיו וְאֶחָיו קִדְמִיאל וּבְנָיו בְּנֵי-
יְהוּדָה כַּאֲחָד לְנִצַּח עַל-עִשָׂה הַמְּלֹאכָה בַּבַּיִת
הָאֱלֹהִים בְּנֵי חֲנָדָד בְּנֵיהֶם וְאֶחֱיֵיהֶם הַלְוִיִּם: וַיִּסְדּוּ
הַבְּנִים אֶת-הִיכַל י-הוֹה וַיַּעֲמִידוּ הַכַּהֲנִים מְלַבְּשִׁים
בַּחֲצָצְרוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי-אֶסָף בְּמַצְלֵתִים לְהַלֵּל אֶת-
י-הוֹה עַל-יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל: וַיַּעֲנוּ בְּהַלֵּל
וּבְהוֹדֹת לִי-הוֹה כִּי טוֹב כִּי-לַעֲוָלָם חִסְדּוֹ עַל-יִשְׂרָאֵל
וְכָל-הָעָם הֲרִיעוּ תְרוּעָה גְדוֹלָה בְּהַלֵּל לִי-הוֹה עַל
הוֹסֵד בֵּית-י-הוֹה: וְרַבִּים מִהַכַּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרַאשֵׁי
הָאֲבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת-הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיַסְדּוֹ
זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בָּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בַּתְרוּעָה
בְּשִׂמְחָה לְהַרִים קוֹל: וְאִין הָעָם מִכִּירִים קוֹל
תְרוּעַת הַשְּׂמִחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים
תְרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקוֹל נִשְׁמַע עַד-לְמִרְחֹק:

ד וַיִּשְׁמְעוּ צָרִי יְהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי-בָנִי הַגְּדוֹלָה בּוֹנִים
הִיכַל לִי-הוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּגְשׁוּ אֶל-זַרְבָבֶל
וְאֶל-רַאשֵׁי הָאֲבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם
נִדְרֹשׁ לֹא-לְהִיכֶם וְלוֹ אֲנַחְנוּ זִבְחִים מִימֵי אֶסָר חֲדָן

מֶלֶךְ אֲשׁוּר הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ פָּה: וַיֹּאמְרוּ לָהֶם זַרְבָבֶל
וַיְשׁוּעַ וּשְׂאָר רַאשֵׁי הָאֲבוֹת לִישְׂרָאֵל לֹא-לָכֶם וְלוֹנוּ
לְבָנוֹת בַּיִת לֹא-לָהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יָחַד נִבְנֶה לִי-הוֹה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ-פָּרַס:
וַיְהִי עִם-הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם-יְהוּדָה וּמִבְהַלִּים
אוֹתָם לְבָנוֹת: וַיִּסְכְּרוּ עֲלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהַפֵּר עֲצָתָם
כְּלִימֵי כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד-מְלָכוֹת דְּרִישׁ מֶלֶךְ-
פָּרַס: וּבְמְלָכוֹת אַחַשְׁוֶרֶשׁ בַּתְחַלַּת מְלָכוֹתוֹ פָּתְבוּ
שִׁטְנָה עַל-יִשְׁבָּי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: וּבִימֵי
אַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא כָּתַב בְּשָׁלֵם מִתְרַדַּת טַבָּאֵל וּשְׂאָר
כְּנוֹתוֹ עַל-אַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא מֶלֶךְ פָּרַס וּכְתַב הַנְּשִׁתּוֹן
כַּתּוּב אַרְמִית וּמִתְרַגָּם אַרְמִית: רַחֲוִים בְּעַל-טַעֲם
וּשְׁמִשֵׁל סַפְרָא פָּתְבוּ אֲגָרָה חֲדָה עַל-יְרוּשָׁלַם
לְאַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא מְלָכָא כְּנִמָּא: אֲדִין רַחֲוִים בְּעַל-טַעֲם
וּשְׁמִשֵׁל סַפְרָא וּשְׂאָר כְּנוֹתֵהוֹן דִּינִיָּא וְאַפְרַסְתְּכִיָּא
טַרְפְּלִיָּא אַפְרַסְנָא אַרְפּוּנָא בְּבִלְיָא שׁוּשַׁנְכִיָּא דְהִיא
עַלְמִיָּא: וּשְׂאָר אַמְיָא דִּי הַגְּלִיל אֶסְנַפְרָא רַבָּא וַיִּקְרָא
וְהוֹתֵב הַמוֹ בְּקַרְיָה דִּי שְׁמֵרִין וּשְׂאָר עַבְרַנְהֶרָה
וּכְעֵנַת: דְּנָה פְרַשְׁגֹּן אַגְרָתָא דִּי שְׁלַחוּ עֲלוֹהֵי עַל-
אַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא מְלָכָא עַבְדּוֹ אַגְשׁ עַבְרַנְהֶרָה וּכְעֵנַת:
יְדִיעַ לְהוֹא לְמִלְכָּא דִּי יְהוּדָיָא דִּי סִלְקוּ מִן-לוֹתָךְ
עֲלִינָא אֲתוּ לִירוּשָׁלַם קְרִיתָא מְרַדְתָּא וּבְאִישְׁתָּא
בְּנִין וּשׁוּרִיָּא שְׁכִלִילוּ וְאַשְׁיָא יַחֲטוּ: כְּעֵן יְדִיעַ
לְהוֹא לְמִלְכָּא דִּי הֵן קְרִיתָא דָךְ תַּתְּבִנָּא וּשׁוּרִיָּא
יִשְׁתַּכְּלִלוּן מִגְּדַה-בְּלוֹ וְהַלְוִי לֹא יִנְתְּנוּ וְאַפְתָּם
מְלָכִים תַּהַנְזֹק: כְּעֵן כְּלִי-קַבֵּל דִּי-מִלַּח הִיכְלָא
מְלַחְנָא וְעַרְנַת מְלָכָא לֹא אַרְיָ-לְנָא לְמַחְזָא עַל-דְּנָה
שְׁלַחְנָא וְהוֹדְעֵנָא לְמִלְכָּא: דִּי יִבְקֹר בְּסַפְר־דְּכַרְנִיָּא
דִּי אַבְהָתָךְ וְתַהֲשִׁפַח בְּסַפְר־דְּכַרְנִיָּא וְתַנְדַּע דִּי
קְרִיתָא דָךְ קְרִיָּא מְרַדָּא וּמַהַנְזֹקַת מְלָכִין וּמַדְנֹן
וְאַשְׁתַּדוֹר עַבְדִּין בְּגוֹה מִן-יּוֹמַת עַלְמָא עַל-דְּנָה
קְרִיתָא דָךְ הַחֲרַבַת: מַהוֹדְעִין אֲנַחְנָה לְמִלְכָּא דִּי הֵן
קְרִיתָא דָךְ תַּתְּבִנָּא וּשׁוּרִיָּא יִשְׁתַּכְּלִלוּן לְקַבֵּל דְּנָה
חֲלַק בְּעַבְרָא נְהָרָא לֹא אִיתֵי לָךְ: פְּתַגְמָא שְׁלַח מְלָכָא
עַל-רַחֲוִים בְּעַל-טַעֲם וּשְׁמִשֵׁל סַפְרָא וּשְׂאָר כְּנוֹתֵהוֹן
דִּי יַתְבִּין בְּשְׁמֵרִין וּשְׂאָר עַבְרַנְהֶרָה שְׁלָם וּכְעֵנַת:
הַנְּשִׁתּוֹנָא דִּי שְׁלַחְתּוֹן עֲלִינָא מְפָרֶשׁ קְרִי קִדְמִי:
וּמִנֵּי שְׁמֵי טַעֲם וּבְקָרוּ וְהַשְּׁפָחוּ דִּי קְרִיתָא דָךְ מִן-

יומת עלמא על-מלכין מתנשא ומרד ואשתדו
מתעבד-בה: ומלכין תקיפין הוּ על-ירושלם
ושליטין בכל עבר נהרה ומצה בלו ותלד מתיהב
להון: כען שימו טעם לבטלא גברינא אלד וקריתא
דך לא תתבנא עד-מני טעמא ותשם: וזהירין הון
שלו למעבד על-דגה למה ישגא חבלא להנזקת
מלכין: אדון מן-די פרשגון גשתונא די
ארפתוששתא מלפא קרי קדם-רתום ושמישי ספרא
וכנותהון אלו בבהילו לירושלם על-יהודיא ובטלו
המו באדרע וחיל: באדון בטלת עבידת בית-
אלהא די בירושלם והות בטלא עד שנת תרתין
למלכות דרנוש מלד-פרס:

ה ויהתנבי תגי גביא וזכריה בר-עדוא גביא על-
יהודיא די ביהוד ובירושלם בשם אלה ישראל
עליהון: באדון קמו זרבל בר-שאלתיאל וישוע
בר-יוצק ושריו למבנא בית אלהא די בירושלם
ועמהון גביא די-אלהא מסעדן להון: בה-זמנא
אתה עליהון תמני פחת עבר-נהרה ושתר בוזני
וכנותהון וכו אמרין להם מן-שם לכם טעם ביתא
דנה לבנא ואשרנא דנה לשכללה: אדון פנמא
אמרנא להם מן-אנון שמהת גברינא די-דגה בגינא
בגין: ועין אלההם הות על-שבי יהודיא ולא-בטלו
המו עד-טעמא לדרינוש יהוד ואדון יתיבון גשתונא
על-דגה: פרשגון אגרתא די-שלח תמני פחת עבר-
נהרה ושתר בוזני וכנותה אפרסכלא די בעבר נהרה
על-דרינוש מלפא: פתגמא שלחו עלוהי וכדנה
פתיב בגוה לדרינוש מלפא שלמא כלא: ידיע
להוא למלפא די-אזלנא ליהוד מדינתא לבית אלהא
רפא והוא מתבנא אבן גלל ואע מתשם בכתליא
ועבידתא דך אספרנא מתעבדא ומצלה בידהם:
אדון שאלנא לשביא אלד פנמא אמרנא להם מן-
שם לכם טעם ביתא דנה למבניה ואשרנא דנה
לשכללה: ואף שמהתהם שאלנא להם להודעותך
די נכתב שם-גברינא די בראשיהם: וכןמא פתגמא
התיבונא לממר אנתנא המו עבדוהי די-אלה שמיא
וארשא ובגין ביתא די-הוא בנה מקדמת דנה שגין
שגיאן ומלד לישראל רב בנהי ושכללה: להון מן-
די הרגזו אבהתנא לאלה שמיא יהב המו בנד

גבוכדנצר מלד-בבל כסדאה וביתה דנה סתרה
ועמה הגלי לבבל: ברם בשנת חדה לכורש מלפא
די בבל פורש מלפא שם טעם בית-אלהא דנה
לבנא: ואף מאניא די-בית-אלהא די דהבה וכספא
די גבוכדנצר הנפק מן-היכלא די בירושלם והיכל
המו להיכלא די בבל הנפק המו פורש מלפא מן-
היכלא די בבל והיבו לששבצר שמה די פחה
שמה: ואמר-לה אל מאניא שא אזל-אחת המו
בהיכלא די בירושלם ובית אלהא יתבנא על-
אתרה: אדון ששבצר דך אתא יהב אשיא די-בית
אלהא די בירושלם ומן-אדון ועד-פען מתבנא ולא
שלם: וכען הן על-מלפא טב ותבקר בבית גנייא
די-מלפא תמה די בבבל הן איתי די-מן-פורש
מלפא שים טעם למבנא בית-אלהא דך בירושלם
ורעות מלפא על-דגה ישלח עלינא:

ו באדון דרינוש מלפא שם טעם ובקרו בבית
ספריא די גנייא מהחתין תמה בבבל: ויהשתכח
באתמתא בבירתא די במדי מדינתא מגלה חדה
וכן-פתיב בגוה דכרונה: בשנת חדה לכורש מלפא
פורש מלפא שם טעם בית-אלהא בירושלם ביתא
יתבנא אתר די-דבתין דבתין ואשוהי מסובלין
רומה אמין שתין פתיה אמין שתין: גזבכין די-
אבן גלל תלתא ונדבך די-אע חדת ונפקתא מן-בית
מלפא מתיהב: ואף מאני בית-אלהא די דהבה
וכספא די גבוכדנצר הנפק מן-היכלא די-בירושלם
והיכל לבבל יתתיבון ויהוד להיכלא די-בירושלם
לאתרה ותחת בבית אלהא: פען תמני פחת עבר-
נהרה שתר בוזני וכנותהון אפרסכלא די בעבר
נהרה רחיקין הון מן-תמה: שבקו לעבידת בית-
אלהא דך פחת יהודיא ולשבי יהודיא בית-אלהא
דך יבנון על-אתרה: ומני שים טעם למא די-
תעבדון עם-שבי יהודיא אלד למבנא בית-אלהא
דך ומנכסי מלפא די מדת עבר נהרה אספרנא
נפקתא תהוא מתיהבא לגברינא אלד די-לא לבטלא:
ומה משתן ובגי תורין ודכרין ואמרין לעלון
לאלה שמיא חנטין מלח חמר ומשח פמאמר
פהניא די-בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום
די-לא שלו: די-להון מהקרבין גיחוחין לאלה

שְׁמִיָּא וּמַצְלִיךְ לְתַנִּי מִלְפָּא וּבְנוֹהֵי: וּמַנִּי שְׁיִם טַעַם
דִּי כְּלֵי־אֲנָשׁ דִּי יְהִישׁוּנָא פִּתְגָמָא דְּנָה יתְנַסַּח אַע מִן־
בֵּיתָה וּזְקוּף יתְמַחָא עֲלֵהּ וּבֵיתָה נִוְלוּ יתְעַבַּד עַל־
דְּנָה: וְאֵלֵהָא דִּי שְׁכֹן שְׁמָה תְּמָה יַמְצֵר כְּלֵי־מִלְדָּה
וְעַם דִּי יִשְׁלַח יְדָה לְהַשְׁנִינָה לְחַבְלָה בֵּית־אֱלֹהָא דָּךְ
דִּי בִירוּשָׁלַם אָנָה דְרִינִישׁ שְׁמַת טַעַם אֲסַפְרָנָא
יתְעַבַּד: אֲדִין תַּתְנִי פַחַת עַבְר־נַהֲרָה שְׁתַּר בּוּזְנִי
וּכְנֻת־הוֹן לְקַבֵּל דִּי־שְׁלַח דְרִינִישׁ מִלְפָּא כְּנֻמָּא
אֲסַפְרָנָא עַבְדוּ: וְשָׁבִי יְהוּדִיא בְּנִין וּמַצְלָחִין
בְּנֻבֹאת תַּנִּי נְבִיא וּזְכָרְיָה בְר־עֲדוּא וּבְנוּ וְשְׁכַלְלוּ
מִן־טַעַם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטַּעַם כּוֹרֶשׁ וְדְרִינִישׁ
וְאַרְתַּחְשֵׁשְׁתָּא מִלְדָּה פִּרְס: וְשִׁיבִיא בֵּיתָה דְּנָה עַד
יוֹם תְּלַתָּה לִירַח אֲדָר דִּי־הָיָא שְׁנַת־שֵׁשׁ לְמַלְכוּת
דְרִינִישׁ מִלְפָּא: וְעַבְדוּ בְּגִי־יִשְׂרָאֵל כְּהֵנִיא וְלוֹיָא
וּשְׂאָר בְּנֵי־גְלוּתָא תַּנְפַּת בֵּית־אֱלֹהָא דְּנָה בְּחֻזָּה:
וְהִקְרָבוּ לְחַנְפַּת בֵּית־אֱלֹהָא דְּנָה תוֹרִין מְאָה דְּכָרִין
מְאֵתִין אֲמָרִין אַרְבַּע מְאָה וּצְפִירֵי עֲזִין לְחַטָּאָה עַל־
כְּלֵי־יִשְׂרָאֵל תְּרִי־עֶשֶׂר לְמַנְיָן שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל:
וְהִקְיָמוּ כְּהֵנִיא בְּפִלְגְת־הוֹן וְלוֹיָא בְּמַחְלָקְת־הוֹן עַל־
עֲבִידַת אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם כְּכַתֵּב סֵפֶר מִשָּׁה:
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־הַגּוֹלָה אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר
לְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: כִּי הִטְהִירוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כְּאַחַד
כָּלֵם טְהוֹרִים וַיִּשְׁחָטוּ הַפֶּסַח לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה
וְלֹא־חִיָּהֶם הַכֹּהֲנִים וְלֵהֶם: וַיֹּאכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
הַשְּׂבִיִם מִהַגּוֹלָה וְכָל הַנִּבְדָּל מִטַּמְאָת גּוֹי־הָאָרֶץ
אֱלֹהֶם לְדָרֶשׁ לִי־הוּא אֶל־הוּא יִשְׂרָאֵל: וַיַּעֲשׂוּ חֲגֵי־
מִצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׁמְחָה כִּי שִׁמְחָתָם י־הוּא וְהִסָּב
לֵב מִלְדָּ־אֲשׁוּר עֲלֵיהֶם לְתַנּוּק יְדֵיהֶם בְּמִלְאֶכֶת בֵּית־
הָא־לֵהִים אֶל־הוּא יִשְׂרָאֵל:

ז וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת אַרְתַּחְשֵׁשְׁתָּא מִלְדָּ־
פִּרְס עֲזָרָא בּוֹן־שְׂרָיָה בּוֹן־עֲזַרְיָה בּוֹן־חִלְקִיָּה: בּוֹן־
שְׁלוֹם בּוֹן־צְדוּק בּוֹן־אֲחִיטּוֹב: בּוֹן־אֲמִרְיָה בּוֹן־עֲזַרְיָה
בּוֹן־מְרִיּוֹת: בּוֹן־נִרְתָּיָה בּוֹן־עֲזִי בּוֹן־בְּקִי: בּוֹן־
אַבִּישׁוּעַ בּוֹן־פִּינְחָס בּוֹן־אַלְעָזָר בּוֹן־אַתְרוֹן הַפֶּהוּן
הָרִאשׁ: הוּא עֲזָרָא עָלָה מִבְּבֵל וְהוּא־סֵפֶר מִהִיר
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־נָתַן י־הוּא אֶל־הוּא יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן־
לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּנִדֵי־הוּא אֶל־הוּא עָלִיו כָּל בְּקִשְׁתּוֹ:
וַיַּעֲלוּ מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם

וְהַמְשַׁרְרִים וְהַשְׁעָרִים וְהַנְּתִינִים אֶל־יְרוּשָׁלַם
בְּשַׁנַּת־שִׁבְעַ לְאַרְתַּחְשֵׁשְׁתָּא הַמֶּלֶךְ: וַיָּבֵא יְרוּשָׁלַם
בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הָיָא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לְמִלְדָּה: כִּי
בְּאַחַד לְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יָסַד הַמְעֵלָה מִבְּבֵל
וּבְאַחַד לְחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל־יְרוּשָׁלַם כְּנִדֵי־
אֶל־הוּא הַטּוֹבָה עָלָיו: כִּי עֲזָרָא הַכִּין לְכַבּוֹ לְדָרֶשׁ
אֶת־תּוֹרַת י־הוּא וְלַעֲשׂוֹת וְלִלְמַד בִּישְׂרָאֵל חֶק
וּמִשְׁפָּט: וַיְזַה פְּרָשְׁנוֹ הַנְּשַׁתָּוֹן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ
אַרְתַּחְשֵׁשְׁתָּא לְעֲזָרָא הַפֶּהוּן הַסֵּפֶר סֵפֶר דְּבָרֵי מִצּוֹת־
י־הוּא וְחֻקֵּי עַל־יִשְׂרָאֵל: אַרְתַּחְשֵׁשְׁתָּא מִלְדָּה
מִלְכִיָּא לְעֲזָרָא כְּהֵנָּא סֵפֶר דָּתָא דִּי־אֱלֹהֵי שְׁמִיָּא גְמִיר
וּכְעֵנַת: מַנִּי שְׁיִם טַעַם דִּי כְּלֵי־מַתְנַבֵּב בְּמַלְכוּתֵי מִן־
עַמָּא יִשְׂרָאֵל וְכַהֲנוּהִי וְלוֹיָא לְמַהֲרָה לִירוּשָׁלַם עַמְרָה
יְהוּדִי: כְּלֵי־קַבֵּל דִּי מִן־קִדְּם מִלְפָּא וְשִׁבְעַת יַעֲטֵהִי
שְׁלִיחַ לְבַקְרָה עַל־יְהוּד וְלִירוּשָׁלַם בְּגַת אֱלֹהֵךְ דִּי
בִּידְךָ: וְיִלְהִיבְלָה כְּסָף וְדָהָב דִּי־מִלְפָּא וַיַּעֲטוּהִי
הַתְּנַדְּבוּ לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דִּי בִירוּשָׁלַם מִשְׁכָּנָה: וְכָל
כְּסָף וְדָהָב דִּי תַהֲשִׁפַח בְּכָל מְדִינַת בָּבֶל עִם
הַתְּנַדְּבוֹת עַמָּא וְכַהֲנֵיא מְתַנְדְּבִין לְבֵית אֱלֹהֵהֶם דִּי
בִירוּשָׁלַם: כְּלֵי־קַבֵּל דְּנָה אֲסַפְרָנָא תְּקֻנָּא בְּכַסְפָּא
דְּנָה תוֹרִין דְּכָרִין אֲמָרִין וּמְנַחַת־הוֹן וְנִסְפִיָּהוֹן
וְתַקְרַב הֵמוּ עַל־מִזְבְּחָה דִּי בֵּית אֱלֹהֵכֶם דִּי
בִירוּשָׁלַם: וּמָה דִּי עָלְךָ וְעַל־אַחֶךָ יִיטֵב בְּשִׁאָר
כְּסָפָא וְדָהָבָה לְמַעַבַּד פְּרָעוֹת אֱלֹהֵכֶם תַּעַבְדוּן:
וּמֵאֲנִיא דִּי־מַתְנַבֵּבִין לָךְ לְפִלְחֹן בֵּית אֱלֹהֵךְ הַשְּׁלַם
קִדְּם אֱלֹהֵי יְרוּשָׁלַם: וּשְׂאָר חֲשָׁחוֹת בֵּית אֱלֹהֵךְ דִּי
יְפַל־לָךְ לְמַנְתָּן תַּנְתָּן מִן־בֵּית גְּזַזִי מִלְפָּא: וּמַנִּי אָנָּה
אַרְתַּחְשֵׁשְׁתָּא מִלְפָּא שְׁיִם טַעַם לְכָל גְּזַבְרֵיא דִּי
בְּעַבְרַת נַהֲרָה דִּי כְּלֵי־דִי יִשְׂאֲלֻנְכוּן עֲזָרָא כְּהֵנָּא סֵפֶר
דָּתָא דִּי־אֱלֹהֵי שְׁמִיָּא אֲסַפְרָנָא יתְעַבַּד: עַד־כְּסָף
כְּכָרִין מְאָה וְעַד־חֲנֻטִין כּוֹרִין מְאָה וְעַד־חֲמֹר בְּתִין
מְאָה וְעַד־בְּתִין מִשַׁח מְאָה וּמִלַּח דִּי־לֹא כְּתָב: כְּלֵי־
דִּי מִן־טַעַם אֱלֹהֵי שְׁמִיָּא יתְעַבַּד אֲדַרְזָדָא לְבֵית אֱלֹהֵי
שְׁמִיָּא דִּי־לְמָה לְהוּא קִצְף עַל־מַלְכוּת מִלְפָּא
וּבְנוֹהֵי: וְלִכְּם מִהוּדְעִין דִּי כְּלֵי־כְּהֵנִיא וְלוֹיָא זְמַרְיָא
תְּרַעֲיָא נְתִיבִיא וּפְלָחִי בֵּית אֱלֹהָא דְּנָה מְנַדָּה בְּלוֹ
וְהִלְךְ לֹא שְׁלִיט לְמַרְמָא עֲלֵיהֶם: וְאַנְתָּ עֲזָרָא
כְּחֻמַּת אֱלֹהֵךְ דִּי־בִידְךָ מְנִי שְׁפָטִין וְדִינִין דִּי־לְהוֹן

דאינין לכל-עמא די בעבר נהרה לכל-ידעי דתי
אלהך ודי לא גרע תהודעון: וכל-דיי-לא להוא עבד
דתא דיי-אלהך ודתא די מלפא אספרנא דינה להוא
מתעבד מנה הן למות הן לשרשי הן-לענגש נכסין
ולאסורין: ברוך י-הוה א-להי אבתינו אשר נתן
פזאת בלב המלך לפאר את-בית י-הוה אשר
בירושלם: ועלי הטת-חסד לפני המלך ויועציו
ולכל-שרי המלך הגברים ואני התחזקתי כיד-
י-הוה א-להי עלי ואקבצה מישראל ראשים לעלות
עמי:

ח ואלה ראשי אבותיהם והתיחשם העלים עמי
במלכות ארמחשסתא המלך מבבל: מבני פינחס
גרשם מבני איתמר דניאל מבני דויד תטוש: מבני
שכניה מבני פרעש זכריה ועמו התנתשו לזכרים
מאה וחמשים: מבני פחת מואב אליהועיני בן-
זרחיה ועמו מאתים הזכרים: מבני שכניה בן-
יחזיאל ועמו שלש מאות הזכרים: ומבני עדין
עבד בן-יונתן ועמו חמשים הזכרים: ומבני עילם
ישעיה בן-עתליה ועמו שבעים הזכרים: ומבני
שפטליה זבדיה בן-מיכאל ועמו שמונים הזכרים:
מבני יואב עבדיה בן-יחזיאל ועמו מאתים ושמונה
עשר הזכרים: ומבני שלומית בן-יוספיה ועמו
מאה וששים הזכרים: ומבני בני זכריה בן-בני
ועמו עשרים ושמונה הזכרים: ומבני עזגד יוחנן
בן-הקטן ועמו מאה ועשרה הזכרים: ומבני
אדניקם אחרנים ואלה שמותם אליפלט יעאל
ושמעיה ועמהם ששים הזכרים: ומבני בגוי עותי
וזפור ועמו שבעים הזכרים: ואקבצם אל-הנהר
הבא אל-אהוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה
בעם ובפתנים ומבני לוי לא-מצאתי שם:
ואשלחה לאליעזר לאריאל לשמעיה ולאננתן
וליריב ולאננתן ולנתן ולזכריה ולמשלם ראשים
וליויריב ולאננתן מבינים: ואצוה אותם על-אדן
הראש בכספא המקום ואשימה בפייהם דברים
לדבר אל-אדן אחיו הנתינים בכספא המקום
להביא-לנו משרתים לבית א-להינו: ויביאו לנו
כיד-א-להינו הטובה עלינו איש שכל מבני מחלי
בן-לוי בן-ישראל ושרביה ובניו ואחיו שמנה

עשר: ואת-חשביה ואתו ישעיה מבני מררי אחיו
ובניהם עשרים: ומר-הנתינים שנתן דויד והשרים
לעבדת הלויים נתינים מאתים ועשרים כלם נקבו
בשמות: ואקרא שם צום על-הנהר אהוא
להתענות לפני א-להינו לבקש ממנו דרך ישרה לנו
ולטפנו ולכל-רכושנו: כפי בשתי לשאול מן-המלך
חיל ופרשים לעזרנו מאויב בדרך פי-אמרנו למלך
לאמר יד-א-להינו על-כל-מבקשיו לטובה ועזו
ואפו על פל-עזביו: ונצומה ונבקשה מא-להינו
על-זאת ויעתר לנו: ואבדילה משרי הפתנים
שנים עשר לשרביה חשביה ועמהם מאחיהם
עשרה: ואשקלה להם את-הכסף ואת-הזהב ואת-
הפלים תרומת בית א-להינו שהרימו המלך ויעצו
שריו וכל-ישראל הנמצאים: ואשקלה עליהם
כסף כפרים שש-מאות וחמשים וכלי-כסף מאה
לכפרים זהב מאה כפר: וכפרי זהב עשרים
לאדרכנים אלה וכלי נחשת מצהב טובה שנים
חמורת פזזהב: ואמרה אלהם אתם קדש לי-הוה
והפלים קדש והכסף והזהב נדבה לי-הוה א-להי
אבותיכם: שקדו ושמרו עד-תשקלו לפני שרי
הפתנים והלויים ושרי-האבות לישראל בירושלם
הלשכות בית י-הוה: וקבלו הפתנים והלויים משקל
הכסף והזהב והפלים להביא לירושלם לבית
א-להינו: ונסעה מנהר אהוא בשנים עשר לחדש
הראשון ללכת ירושלם ויד-א-להינו היתה עלינו
ויצילנו מפה אויב ואורב על-הדרך: ונבוא
ירושלם ונשב שם ימים שלשה: וביום הרביעי
נשקל הכסף והזהב והפלים בבית א-להינו על יד-
מרמות בן-אוריה הפתן ועמו אלעזר בן-פינחס
ועמהם יוזבד בן-ישוע ונועדיה בן-בנוי הלויים:
במספר במשקל לפל ויפתב פל-המשקל בעת
היא: הבאים מהשבי בני-הגולה הקריבו עלות
לא-להי ישראל פרים שנים-עשר על-פל-ישראל
אילים תשעים וששה כבשים שבעים ושבעה
צפירי חטאת שנים עשר הפל עולה לי-הוה:
וייתנו את-דתי המלך לאחשדרפני המלך ופתות
עבר הנהר ונשאו את-העם ואת-בית הא-להים:

ט וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא-נבדלו

באשמתינו כי אין לעמוד לפניך על-זאת:

י וכהתפלל עזרא וכהתודתו בכה ומתנפל לפני בית
הא-להים נקבצו אליו מישראל קהל רב-מאד
אנשים ונשים וילדים כיבכו העם הרבה-בכה:
ויען שכניה בן-יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא
אנחנו מעלנו בא-להינו ונשב נשים נכריות מעמי
הארץ ועתה יש-מקנה לישראל על-זאת: ועתה
נכרת-ברית לא-להינו להוציא כל-נשים והנולד
מהם בעצת א-דני והתרדים במצות א-להינו
וכתורה יעשה: הקום כי-עליך הדבר ואנחנו עמך
תזק ועשה: וינקם עזרא וישבע את-שרי הפהגים
הלולים וכל-ישראל לעשות כדבר הזה וישבעו:
וינקם עזרא מלפני בית הא-להים וילך אל-לשכת
יהונתן בן-אלישיב וילך שם לחם לא-אכל ומים
לא-שתה כי מתאבל על-מעל הגולה: ויעבירו קול
ביהודה וירושלם לכל בני הגולה להקבץ וירושלם:
וכל אשר לא-יבוא לשלשת הימים פעצת השורים
והזקנים יתרום פל-רכושו ותוא יבדל מקהל הגולה:
ויקבצו כל-אנשי-יהודה ובגלמן ירושלם לשלשת
הימים הוא חדש התשיעי בעשרים בחדש וישבו
כל-העם ברחוב בית הא-להים מרעידים על-הדבר
ומהגשמים: וינקם עזרא הפהן ויאמר אליהם אתם
מעלתם ותשיבו נשים נכריות להוסיף על-אשמת
ישראל: ועתה תנו תודה לי-הנה א-להי-אבותיכם
ועשו רצונו והבדלו מעמי הארץ ומן-הנשים
הנכריות: וישענו כל-הקהל ויאמרו קול גדול כן
כדברך עלינו לעשות: אבל העם רב והעת גשמים
ואין פח לעמוד בחוץ והמלאכה לא-ליום אחד ולא
לשנים כי-הרבינו לפשע בדבר הזה: ויעמדו-גא
שרינו לכל-הקהל וכל אשר בערינו ההשיב נשים
נכריות יבא לעתים מזמנים ועמהם זקני-עיר ועיר
ושפטיה עד להשיב חרון אף-א-להינו ממנו עד
לדבר הזה: ואף יונתן בן-עשהאל ויחזיה בן-תקנה
עמדו על-זאת ומשלם ושבתי הלוי עזרם: וישעשו-
כן בני הגולה ויבדלו עזרא הפהן אנשים ראשי
האבות לבית אבתם וכלם בשמות וישבו ביום אחד
לחדש העשירי לדריוש הדבר: ויכלו בפל אנשים
ההשיבו נשים נכריות עד יום אחד לחדש

העם ישראל והפהגים והלולים מעמי הארצות
כתעבתיהם לפנעני החתי הפרזי היבוסי העמני
המאבי המצרי והאמרי: כי-נשאו מבנותיהם להם
ולבניהם והתערבו גרע הקדש בעמי הארצות ונד
השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה:
וכשמעל את-הדבר הזה קרעתי את-בגדי ומעילי
ואמרטה משער ראשלי וזקני ואשבה משומם:
ואלי יאספו כל חרד בדברי א-להי-ישראל על מעל
הגולה ואני ישב משומם עד למנחת הערב:
ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי
ומעילי ואכרעה על-ברפי ואפרשה כפי אלי-הנה
א-להי: ואמרה א-להי בשתי ונכלמתי להרים
א-להי פני אליך כי עונתינו רבו למעלה ראש
ואשמתנו גדלה עד לשמים: מימי אבותינו אנחנו
באשמה גדלה עד היום הזה ובעונתינו נתנו אנחנו
מלכינו כהנינו ביד מלכי הארצות בחרב בשבי
ובבזה ובבשת פנים כהיום הזה: ועתה פמעט-רגע
היתה תחנה מאת י-הנה א-להינו להשאיר לנו
פליטה ולתת-לנו יתד במקום קדשו להאיר עינינו
א-להינו ולתתנו מחיה מעט בעבדתנו: כי-עבדים
אנחנו ובעבדתנו לא עזבנו א-להינו ויטע-עלינו חסד
לפני מלכי פרס לתת-לנו מחיה לרום את-בית
א-להינו ולהעמיד את-חרבתיו ולתת-לנו גדר
ביהודה ובירושלם: ועתה מה-נאמר א-להינו
אתרי-זאת כי עזבנו מצותיך: אשר צוית ביד
עבדיך הנביאים לאמר הארץ אשר אתם באים
לרשתה ארץ גדה היא בגדת עמי הארצות
בתעבתיהם אשר מלאוה מפה אל-פה בטמאתם:
ועתה בנותיכם אל-תתנו לבניהם ובנותיהם אל-
תשאו לבניכם ולא-תדרשו שלמם וטובתם עד-
עולם למען תחזקו ואכלתם את-טוב הארץ
והורשתם לבניכם עד-עולם: ואתרי כל-הבא
עלינו במעשינו הרעים ובאשמתנו הגדלה כי אתה
א-להינו חשכת למטה מעוננו ונתתה לנו פליטה
פזאת: הנשוב להפר מצותיך ולהתחלתו בעמי
התעבות האלה הלא תאנה-בנו עד-פלה לאין
שארית ופליטה: י-הנה א-להי ישראל צדיק אתה
כי-נשארו פליטה כהיום הזה הננו לפניך

הראשון: וַיִּמְצָא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הָשִׁיבוּ נָשִׁים
וְכַרְיֹת מִבְּנֵי יִשׁוּעַ בֶּן-יוֹצָדָק וְאֶתְיוּ מַעֲשֵׂיהָ
וְאֶלְיָעֶזֶר וְיָרִיב וְגַדְלָה: וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא נְשֵׁיהֶם
וְאֲשָׁמִים אֵיל-צֶאֱן עַל-אֲשַׁמְתָּם: וּמִבְּנֵי אֶמֶר חַנְנִי
וְזַבְדִּיה: וּמִבְּנֵי חָרָם מַעֲשֵׂיהָ וְאֵלֶיהָ וְשִׁמְעֵיהָ
וַיַּחֲיֵאל וְעִזִּיה: וּמִבְּנֵי פִשְׁתּוֹר אֶלְיוּעִיגִי מַעֲשֵׂיהָ
יִשְׁמַעְיָאל נְתַנְאֵל יוֹזָבֵד וְאַלְעָשָׂה: וּמִן-הַלְוִיִּם
יוֹזָבֵד וְשִׁמְעִי וְקַלְלָה הוּא קָלִיטָא פְתַחְתִּיה יְהוּדָה
וְאֶלְיָעֶזֶר: וּמִן-הַמְשֻׁרְרִים אֶלְיָשִׁיב וּמִן-הַשְּׂעָרִים
שָׁלֹם וְטָלָם וְאוּרִי: וּמִיִּשְׂרָאֵל מִבְּנֵי פֶרְעֵשׁ רַמְיָה
וַיְזִיָּה וּמִלְפָּיָה וּמִיָּמֶן וְאַלְעָזָר וּמִלְפָּיָה וּבְנֵיהָ: וּמִבְּנֵי
עֵיִלָם מִתַּנְיָה זַכְרִיָּה וַיַּחֲיֵאל וְעַבְדֵי וִירְמוֹת וְאַלְיָה:
וּמִבְּנֵי זַתוּא אֶלְיוּעִיגִי אֶלְיָשִׁיב מִתַּנְיָה וִירְמוֹת וְזַבְדִּי

וְעִזִּיָּא: וּמִבְּנֵי בְבִי יְהוֹחָנָן חַנְנִיָּה זְבִי עַתְלִי:
וּמִבְּנֵי בְנֵי מִשְׁלָם מַלּוּךְ וְעַדְלָה יָשׁוּב וַיִּשְׁאֵל וְרַמּוֹת:
וּמִבְּנֵי פַתַח מוֹאֵב עַדְנָא וְכַלָּל בְּנֵיהָ מַעֲשֵׂיהָ מִתַּנְיָה
בְּצִלְאֵל וּבְנוּי וּמִנְשָׂה: וּבְנֵי חָרָם אֶלְיָעֶזֶר יִשְׂיָה
מִלְפָּיָה שִׁמְעֵיָה שִׁמְעוֹן: וּבְנֵימֶן מַלּוּךְ שְׁמַרְיָה:
וּמִבְּנֵי חַשָּׁם מִתְנִי מִתְתָּה זָבֵד אֶלְיָפְלַט יֶרְמִי מִנְשָׂה
שִׁמְעִי: וּמִבְּנֵי בְנֵי מַעֲדֵי עַמְרָם וְאוּאֵל: וּבְנֵיהָ בְדִיָּה
פְלוּהוּ: וּבְנֵיהָ מְרַמּוֹת אֶלְיָשִׁיב: מִתַּנְיָה מִתְנִי
וַיַּעֲשִׂי: וּבְנֵי וּבְנוּי שִׁמְעִי: וְיִשְׁלַמְיָה וְנָתָן וְעַדְיָה:
מִכְּנֻדְבֵי שְׁשִׁי שָׁרִי: וְעֶזְרָאֵל וְשִׁלְמִיָּהוּ שְׁמַרְיָה:
שָׁלֹם אֶמְרִיָּה יוֹסֵף: וּמִבְּנֵי גְבוּ יַעֲיָאֵל מִתַּתְיָה זָבֵד
זְבִינָא יְדִי וַיּוֹאֵל בְּנֵיהָ: וְכַל-אֵלֶּה נִשְׂאוּ נָשִׁים
וְכַרְיֹת וַיֵּשׁ מֵהֶם נָשִׁים וַיִּשְׁיִמוּ בָנִים:

סֵפֶר נַחֲמִיָּה

א דַּבְרֵי נַחֲמִיָּה בֶּן-חַכְלִיָּה וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ-כֶּסֶל וּשְׁנַת
עֶשְׂרִים וְאַנְי הַיְיָתִי בְּשׁוֹשֶׁן הַבִּירָה: וַיָּבֵא חַנְנִי
אֶחָד מֵאֶחָי הוּא וְאַנְשֵׁים מִיְהוּדָה וְאַשְׁאֲלָם עַל-
הַיְהוּדִים הַפְּלִיטָה אֲשֶׁר-נִשְׂאָרוּ מִן-הַשְּׁבִי וְעַל-
יְרוּשָׁלָּם: וַיֹּאמְרוּ לִי הַנְּשֹׂאֲרִים אֲשֶׁר-נִשְׂאָרוּ מִן-
הַשְּׁבִי שָׁם בְּמַדִּינָה בְּרַעַה גְדֻלָּה וּבְחֶרֶף וְחֹמֶת
יְרוּשָׁלָּם מִפְּרֻצַת וּשְׁעָרֶיהָ נִצְתּוּ בְּאֵשׁ: וַיְהִי
כְּשִׁמְעִי אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יִשְׁבַּתִּי וְאַבְפָּה
וְאֶתְאַבְּלָה יָמִים וְאֶהְיֶה צָם וּמִתְפַּלֵּל לִפְנֵי אֱ-לֹהֵי
הַשָּׁמַיִם: וַיֹּאמֶר אֲנִי י-הוָה אֱ-לֹהֵי הַשָּׁמַיִם הָאֵל
הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֹׁמֵר הַבְּרִית וְחֹסֵד לְאֶהְבִּיו וּלְשֹׁמְרֵי
מִצְוֹתָיו: יִתְּהִי גַּא אֶזְנֶה-קְשָׁבַת וְעֵינַיָּה פְתוּחֹת
לְשִׁמְעַע אֶל-תְּפִלַּת עַבְדְּךָ אֲשֶׁר אֲנִי מִתְפַּלֵּל לִפְנֵיךָ
הַיּוֹם יוֹמָם וְלַיְלָה עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדֶּיךָ וּמִתּוֹדָה
עַל-חַטָּאוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָטְאוּ לָךְ וְאַנְי וּבֵית-
אָבִי חָטְאוּ: חָבַל חָבְלוּ לָךְ וְלֹא-שָׁמְרֵנוּ אֶת-
הַמִּצְוֹת וְאֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוִּיתָ
אֶת-מֹשֶׁה עַבְדְּךָ: וְזָכַרְנָא אֶת-הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתָ
אֶת-מֹשֶׁה עַבְדְּךָ לֵאמֹר אַתֶּם תִּמְעְלוּ אֲנִי אֶפְיָן
אַתְכֶם בְּעַמִּים: וְשַׁבְתֶּם אֵלַי וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי
וַעֲשִׂיתֶם אִתְּכֶם אִם-יְהִיֶה גְדוּחְכֶם בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם
מִשָּׁם אֶקְבָּצֶם וְהִבִּיאֹתִים אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר בְּתַרְתִּי
לִשְׁכֹּן אֶת-שְׁמִי שָׁם: וְהֵם עַבְדֶּיךָ וְעַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ

בְּכַתְּךָ הַגָּדוֹל וּבִיָּדְךָ הַחַזָּקָה: וַיֹּאמֶר אֱ-לֹהֵי תְהִי גַּא
אֶזְנֶה-קְשָׁבַת אֶל-תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל-תְּפִלַּת עַבְדֶּיךָ
הַחֹפְצִים לִירְאָה אֶת-שְׁמֶךָ וְהַצְּלִיחָה-גַּא לְעַבְדֶּיךָ
הַיּוֹם וְתַגְּהוּ לְרַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ הַזֶּה וְאַנְי הַיְיָתִי
מִשְׁקָה לְמַלְךָ:

ב וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן שְׁנַת עֶשְׂרִים לְאַרְבַּח־שָׁסְתָא
הַמְּלָךְ גִּינּוּ לִפְנֵי וְאַשָׂא אֶת-הַלֵּיָן וְאַתְנָה לְמַלְךְ וְלֹא-
הִיִּתִי רַע לִפְנֵי: וַיֹּאמֶר לִי הַמְּלָךְ מַדּוּעַ פָּגַיְךָ רָעִים
וְאַתְהָ אֵינְךָ חוֹלָה אֵין זֶה פִּי-אֵם רַע לָב וְאִירָא
הַרְבֵּה מְאֹד: וַיֹּאמֶר לְמַלְךְ הַמְּלָךְ לְעוֹלָם יִתְּנָה מַדּוּעַ
לֹא-יִרְעוּ פְנֵי אֲשֶׁר הָעֵיר בֵּית-קְבָרוֹת אֲבַתִּי חַרְבָּה
וּשְׁעָרֶיהָ אֶפְלוּ בְּאֵשׁ: וַיֹּאמֶר לִי הַמְּלָךְ עַל-מַה-זֶּה
אַתְהָ מְבַקֵּשׁ וְאַתְפַּלֵּל אֶל-אֱ-לֹהֵי הַשָּׁמַיִם: וַיֹּאמֶר
לְמַלְךְ אִם-עַל-הַמְּלָךְ טוֹב וְאִם-יִיטֵב עַבְדְּךָ לִפְנֵיךָ
אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנִי אֶל-יְהוּדָה אֶל-עֵיר קְבָרוֹת אֲבַתִּי
וְאַבְנֶנָּה: וַיֹּאמֶר לִי הַמְּלָךְ וְהַשָּׁגֵל יוֹשְׁבַת אֶצְלוֹ עַד-
מָתִי יִהְיֶה מִהַלְכָּה וּמָתִי תִשׁוּב וַיִּיטֵב לִפְנֵי-הַמְּלָךְ
וַיִּשְׁלַחְנִי וְאַתְנָה לוֹ זְמַן: וַיֹּאמֶר לְמַלְךְ אִם-עַל-
הַמְּלָךְ טוֹב אֲגִרוֹת יִתְּנוּ-לִי עַל-פְּתוּחוֹת עֶבֶר הַנְּהָר
אֲשֶׁר יַעֲבִירוּנִי עַד אֲשֶׁר-אָבּוּא אֶל-יְהוּדָה: וְאַגְרַת
אֶל-אֶסֶף שֹׁמֵר הַפְּרֻדָּס אֲשֶׁר לְמַלְךְ אֲשֶׁר יִתְּנוּ-לִי
עֲצִים לְקָרוֹת אֶת-שְׁעָרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר-לְבֵית
וּלְחֹמַת הָעֵיר וּלְבֵית אֲשֶׁר-אָבּוּא אֵלַי וַיִּתְּנוּ-לִי

הַמֶּלֶךְ כִּי־אֶל־לֹהֵי הַטּוֹבָה עָלַי: וְאָבּוֹא אֶל־פְּחֹוֹת
עֶבֶר הַנְּהָר וְאֶתְנֶה לָהֶם אֶת אַגְרוֹת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח
עִמָּי הַמֶּלֶךְ שְׂרֵי חֵיל וּפְרָשִׁים: וַיִּשְׁמַע סַנְבַלֵּט
הַחֹרָנִי וְטוֹבִיָּה הַעֶבֶד הָעַמּוֹנִי וַיֵּרַע לָהֶם רָעָה גְדֹלָה
אֲשֶׁר־בָּא אֲדָם לִבְקֹשׁ טוֹבָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וְאָבּוֹא
אֶל־יְרוּשָׁלַם וְאֶהֱי־שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה: וְאָקוּם לַיְלָה
אֲנִי וְאֲנָשִׁים מְעַט עִמָּי וְלֹא־הִגַּדְתִּי לְאָדָם מִה אֶ־
לַהִי נִתַּן אֶל־לִפִּי לַעֲשׂוֹת לִירוּשָׁלַם וּבַהֲמָה אֵין עִמָּי
כִּי אִם־הִבְהֵמָה אֲשֶׁר אֲנִי רֹכֵב בָּהּ: וְאֶצְאָה בְּשַׁעַר־
הַגֵּיא לַיְלָה וְאֶל־פְּנֵי עֵין הַמַּיִן וְאֶל־שַׁעַר הָאֲשַׁפֹּת
וְאֶהֱי שָׂבֵר בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר־הֵם פְּרוּצִים
וְשַׁעֲרֶיהָ אֶפְלוּ בְּאֵשׁ: וְאֶעֱבֹר אֶל־שַׁעַר הָעֵין וְאֶל־
בְּרַכַּת הַמֶּלֶךְ וְאִין־מְקוֹם לִבְהֵמָה לַעֲבֹר תַּחְתָּי:
וְאֶהֱי עֹלָה בְּנַחַל לַיְלָה וְאֶהֱי שָׂבֵר בְּחוֹמָה וְאֶשׁוּב
וְאָבּוֹא בְּשַׁעַר הַגֵּיא וְאֶשׁוּב: וְהַסִּגְנִים לֹא יָדְעוּ
אֲנִי הִלְכְתִּי וּמָה אֲנִי עֹשֶׂה וְלִיָּהוּדִים וְלַפְּהֲגִים
וְלַחֲרִים וְלַסִּגְנִים וְלִיתֵר עֹשֶׂה הַמְּלֹאכָה עַד־כֵּן לֹא
הִגַּדְתִּי: וְאֹמַר אֱלֹהִים אַתֶּם רֵאִים הָרָעָה אֲשֶׁר
אֲנַחְנוּ בָּהּ אֲשֶׁר יְרוּשָׁלַם תִּרְבָּה וְשַׁעֲרֶיהָ נִצְתּוּ בְּאֵשׁ
לָכוּ וְנִבְנְה אֶת־חוֹמַת יְרוּשָׁלַם וְלֹא־נִהְיָה עוֹד
חֲרָפָה: וְאֶגִּיד לָהֶם אֶת־יָד אֶ־לֹהֵי אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה
עָלַי וְאֶת־דְּבָרֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר אָמַר־לִי וַיֹּאמְרוּ נִקּוּם
וּבְנִינוּ וַיִּחַזְקוּ יְדֵיהֶם לַטּוֹבָה: וַיִּשְׁמַע סַנְבַלֵּט
הַחֹרָנִי וְטוֹבִיָּה הַעֶבֶד הָעַמּוֹנִי וְגַשְׁם הָעַרְבִי וַיִּלְעָגוּ
לָנוּ וַיִּבְזּוּ עָלֵינוּ וַיֹּאמְרוּ מַה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם
עֹשִׂים הַעַל הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מֵרָדִים: וְאֶשְׁיֵב אוֹתָם דָּבָר
וְאֹמַר לָהֶם אֶ־לֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ וְאֲנַחְנוּ
עֹבְדֵי נִקּוּם וּבְנִינוּ וְלָכֶם אִין־חֵלֶק וַצְדָקָה וְזַכְרוֹן
בִירוּשָׁלַם:

ג וַיָּקָם אֶלְיָשִׁיב הַפְּהֵן הַגְּדוֹל וְאֶחָיו הַפְּהֲגִים וַיִּבְנוּ
אֶת־שַׁעַר הַצֹּאן הַמָּה קִדְשׁוֹהוּ וַיַּעֲמִידוּ דְלַתְתָּיו
וְעַד־מִגְדַל הַמָּאָה קִדְשׁוֹהוּ עַד מִגְדַל חֲנַנְאֵל: וְעַל־
יָדוּ בְנוּ אֲנָשִׁי יִרְחוּ וְעַל־יָדוּ בְנֵה זַכּוֹר בֶּן־אֲמָרִי:
וְאֶת שַׁעַר הַדָּגִים בְּנוּ בְנֵי הַסַּנְאָה הַמָּה קָרוֹהוּ
וַיַּעֲמִידוּ דְלַתְתָּיו מִנְעוּלָיו וּבְרִיחָיו: וְעַל־יָדָם
הַחֹזֵיק מְרָמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה בֶן־הַקּוֹץ וְעַל־יָדָם הַחֹזֵיק
מִשְׁלַם בֶּן־בְּרַכְיָה בֶן־מִשִׁיבְבָאֵל וְעַל־יָדָם הַחֹזֵיק
צְדוֹק בֶּן־בַּעְנָא: וְעַל־יָדָם הַחֹזֵיקוּ הַתְּקוּעִים

וְאֶדְרִיָּהֶם לֹא־הִבִּיאוּ צוּרָם בַּעֲבֹדַת אֲדוּנֵיהֶם: וְאֶת
שַׁעַר הַיְשָׁנָה הַחֹזֵיקוּ וַיִּנְדַע בֶּן־פֹּסֶת וּמִשְׁלַם בֶּן־
בְּסוּדְיָה הַמָּה קָרוֹהוּ וַיַּעֲמִידוּ דְלַתְתָּיו מִנְעוּלָיו
וּבְרִיחָיו: וְעַל־יָדָם הַחֹזֵיק מְלֻטָּיָה הַגְּבַעֲנִי וַיִּדּוֹן
הַמְּרָנְתִי אֲנָשִׁי גִבְעוֹן וְהַמְּצַפָּה לִכְסָא פַחַת עֶבֶר
הַנְּהָר: וְעַל־יָדוּ הַחֹזֵיק עֲזִיאֵל בֶּן־מִרְהֵיָה צוּרְפִים
וְעַל־יָדוּ הַחֹזֵיק חֲנַנְיָה בֶן־תְּרַקְתִּים וַיַּעֲזְבוּ יְרוּשָׁלַם
עַד הַחוֹמָה הַרְחֵבָה: וְעַל־יָדָם הַחֹזֵיק רַפְיָה בֶן־חֹר
שָׂר חֲצִי פֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם: וְעַל־יָדָם הַחֹזֵיק יִדְיָה בֶן־
חַרוּמָף וְנִגְדַּ בֵיתוֹ וְעַל־יָדוּ הַחֹזֵיק חֲטוּשׁ בֶּן־
חֲשַׁבְנָה: מִדָּה שְׁנֵית הַחֹזֵיק מְלַפְיָה בֶן־חָרָם
וְחֲשׁוּב בֶּן־פַּחַת מוֹאָב וְאֶת מִגְדַל הַתַּנּוּרִים: וְעַל־
יָדוּ הַחֹזֵיק שְׁלוּם בֶּן־הַלּוּחַשׁ שָׂר חֲצִי פֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם
הוּא וּבְנוֹתָיו: אֶת שַׁעַר הַגֵּיא הַחֹזֵיק חֲנוּן וַיִּשְׁבִּי
זְנוּחַ הַמָּה בְנוֹהוּ וַיַּעֲמִידוּ דְלַתְתָּיו מִנְעוּלָיו וּבְרִיחָיו
וְאֶלָּה אֲמָה בְּחוֹמָה עַד שַׁעַר הַשְּׁפוֹת: וְאֶת שַׁעַר
הָאֲשַׁפּוֹת הַחֹזֵיק מְלַפְיָה בֶן־רֹכֵב שָׂר פֶּלֶךְ בֵּית־
הַכֶּרֶם הוּא וּבְנָיו וַיַּעֲמִידוּ דְלַתְתָּיו מִנְעוּלָיו וּבְרִיחָיו:
וְאֶת שַׁעַר הָעֵין הַחֹזֵיק שְׁלוֹן בֶּן־פְּלִיחִזָּה שָׂר פֶּלֶךְ
הַמְּצַפָּה הוּא וּבְנָיו וַיִּטְלְלוּ וַיַּעֲמִידוּ דְלַתְתָּיו מִנְעוּלָיו
וּבְרִיחָיו וְאֶת חוֹמַת בְּרַכַּת הַשְּׁלַח לִגְוֵי־הַמֶּלֶךְ וְעַד־
הַמְּעֻלוֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעִיר דָּוִד: אַחֲרָיו הַחֹזֵיק
נַחֲמִיָּה בֶן־עֲזַבּוּק שָׂר חֲצִי פֶלֶךְ בֵּית־צוּר עַד־נִגְדַל
קִבְרֵי דָוִד וְעַד־הַבְּרָכָה הָעֲשׂוּיָה וְעַד בֵּית הַגַּבְרִים:
אַחֲרָיו הַחֹזֵיקוּ הַלּוּיִם רַחֹם בֶּן־בְּנֵי עַל־יָדוּ הַחֹזֵיק
חֲשַׁבְיָה שֶׁר־חֲצִי־פֶלֶךְ קַעֲיָלָה לַפְּלָפוּ: אַחֲרָיו
הַחֹזֵיקוּ אַחֲיָהֶם בּוּי בֶן־חַנְדָּד שָׂר חֲצִי פֶלֶךְ קַעֲיָלָה:
וַיִּתְּנוּ עַל־יָדוּ עֶזֶר בֶּן־יִשׁוּעַ שָׂר הַמְּצַפָּה מִדָּה
שְׁנֵית מִנְגֵד עֶלְת הַנְּשָׁק הַמְּקַצֵּעַ: אַחֲרָיו הַחֲרָה
הַחֹזֵיק בְּרוּךְ בֶּן־זַפְּי מִדָּה שְׁנֵית מִן־הַמְּקַצֵּעַ עַד־
פֶּתַח בֵּית אֶלְיָשִׁיב הַפְּהֵן הַגְּדוֹל: אַחֲרָיו הַחֹזֵיק
מְרָמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה בֶן־הַקּוֹץ מִדָּה שְׁנֵית מִפֶּתַח בֵּית
אֶלְיָשִׁיב וְעַד־מִכְלִית בֵּית אֶלְיָשִׁיב: וְאַחֲרָיו
הַחֹזֵיקוּ הַפְּהֲגִים אֲנָשִׁי הַכֶּכֶר: אַחֲרָיו הַחֹזֵיק בְּנִימָן
וְחֲשׁוּב נִגְדַּ בֵּיתָם אַחֲרָיו הַחֹזֵיק עֲזַרְיָה בֶן־מַעֲשִׂיָּה
בֶּן־עֲנַנְיָה אֶצֶל בֵּיתוֹ: אַחֲרָיו הַחֹזֵיק בְּנוּי בֶּן־חַנְדָּד
מִדָּה שְׁנֵית מִבֵּית עֲזַרְיָה עַד־הַמְּקַצֵּעַ וְעַד־הַפְּנָה:
פֶּלֶל בֶּן־אוּזִי מִנְגֵד הַמְּקַצֵּעַ וְהַמְּגֹדֵל הַיּוֹצֵא מִבֵּית

הַמֶּלֶךְ הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר לַחֲצַר הַמַּטְרָה אֶתְרִיו פְּדִיָה בְּרִי
פָּרְעֹשׁ: וְהַנְּתִינִים הָיוּ יֹשְׁבִים בְּעַפְלָל עַד נִגְדָה שְׁעַר
הַמַּיִם לַמַּזְרָח וְהַמַּגְדָּל הַיּוֹצֵא: אֶתְרִיו הַחֲזִיקוּ
הַתְּקִיעִים מִדָּה שְׁגִית מִנִּגְדָה הַמַּגְדָּל הַגָּדוֹל הַיּוֹצֵא
וְעַד חוֹמַת הָעַפְלָל: מִמַּעַל שְׁעַר הַסּוּסִים הַחֲזִיקוּ
הַכְּהֻנִים אִישׁ לְנִגְדָה בֵּיתוֹ: אֶתְרִיו הַחֲזִיק צְדוּקָה בְּרִי
אֲמַר נִגְדָה בֵּיתוֹ וְאֶתְרִיו הַחֲזִיק שְׁמֵעִיָה בְּרִי שְׁכֻנְיָה
שְׁמַר שְׁעַר הַמַּזְרָח: אֶתְרִיו הַחֲזִיק חֲנַנְיָה בְּרִי
שְׁלֹמִיָה וְחֲנוּן בְּרִי צִלְפָּה הַשֹּׁשִׁי מִדָּה שְׁגִי אֶתְרִיו
הַחֲזִיק מִשְׁלֵם בְּרִי בְּרֻכְיָה נִגְדָה גִשְׁפָּתוֹ: אֶתְרִיו
הַחֲזִיק מִלְפָּיָה בְּרִי הַצָּרְפִי עַד־בֵּית הַנְּתִינִים
וְהַרְכָּלִים נִגְדָה שְׁעַר הַמַּפְקָד וְעַד עֲלִית הַפְּנֵה: וַיְבִין
עֲלִית הַפְּנֵה לְשְׁעַר הַצָּאֵן הַחֲזִיקוּ הַצָּרְפִים
וְהַרְכָּלִים: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סִנְבַלְט פִּי־אֲנַחְנוּ
בוֹנִים אֶת־הַחוֹמָה וַיִּחַר לוֹ וַיִּכְעַס הַרְבֵּה וַיִּלְעַג עַל־
הַיְהוּדִים: וַיֹּאמֶר לְפָנָיו אֲחִיו וְחִיל שְׁמִרוֹן וַיֹּאמֶר
מָה הִיְהוּדִים הָאֵמְלָלִים עֹשִׂים הַיַּעֲזְבוּ לָהֶם הַיַּזְבָּחוֹ
הַיִּכְלוּ בַיּוֹם הַיּוֹמִי אֶת־הָאֲבָנִים מֵעַרְמוֹת הָעֶפְרָי
וְהָמָה שְׂרוּפוֹת: וַיְטוּבְיָה הָעַמּוּנִי אֶצְלוֹ וַיֹּאמֶר גַּם
אֲשֶׁר־הֶם בוֹנִים אִם־יַעֲלֶה שׁוֹעַל וּפְרִץ חוֹמַת
אֲבֹנֵיהֶם: שָׁמַע אֶ־לֵהֲיִנוּ פִי־הֵינִינוּ בוֹזָה וְהַשָּׁב
חֶרְפָּתָם אֶל־רֵאשִׁים וְתַנּוּם לְבוֹזָה בְּאֶרֶץ שְׁבִיָה: וְאֶל־
תְּכַס עַל־עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְפָּנֶיהָ אֶל־תִּמְחָה פִּי
הַכְּעִיסוּ לְנִגְדָה הַבוֹנִים: וַיִּנְבְּנָה אֶת־הַחוֹמָה וַתִּקְשָׁר
כָּל־הַחוֹמָה עַד־חֲצִיָּה וַיְהִי לֵב לָעַם לַעֲשׂוֹת:

ד וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סִנְבַלְט וְטוּבְיָה וְהָעֲרַבִים
וְהָעַמּוּנִים וְהָאֲשֻׁדּוּדִים פִּי־עֲלָתָה אַרוּכָה לַחֲמוֹת
יְרוּשָׁלַם פִּי־הַחֲתוּוּ הַפְּרָצִים לְהַסְתֵּם וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד:
וַיִּקְשְׁרוּ כָל־יַחְדוֹ לְבוֹא לְהַלְתֵם בִּירוּשָׁלַם וְלַעֲשׂוֹת
לוֹ תוֹעָה: וַיִּנְתַּפְּלֵל אֶל־אֶ־לֵהֲיִנוּ וַיַּעֲמִיד מִשְׁמַר
עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְלַיְלָה מִפְּנֵיהֶם: וַיֹּאמֶר יְהוָה פֶּשֶׁל
פֶּחַ הַסֶּפֶל וְהָעֶפְרָה הַרְבֵּה וְאֲנַחְנוּ לֹא נוֹכַל לְבָנוֹת
בַּחוֹמָה: וַיֹּאמְרוּ צָרִינוּ לֹא יָדַעוּ וְלֹא יָרְאוּ עַד
אֲשֶׁר־נָבוֹא אֶל־תוֹכֶם וְהִרְגָנוּם וְהַשְׁבַּתְנוּ אֶת־
הַמֶּלֶךְ אֲכָה: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּאוּ הַיְהוּדִים הַיּוֹשְׁבִים
אֶצְלָם וַיֹּאמְרוּ לָנוּ עָשָׂר פְּעָמִים מִכָּל־הַמְּקוֹמוֹת
אֲשֶׁר־תָּשׁוּבוּ עָלֵינוּ: וַאֲעַמִּיד מִתְחַתִּיּוֹת לְמִקּוֹם
מֵאֶתְרִי לַחוֹמָה בְּצַחֲחִיתִים וְאֶעֱמִיד אֶת־הָעַם

לְמִשְׁפָּחוֹת עִם־תְּרַבְתֵּיהֶם רַמְחֵיהֶם וְקִשְׁתֵּיהֶם:
וַיֹּאמְרוּ וְאֶקוּם וְאֶמָּר אֶל־הַחֲרִים וְאֶל־הַסְּגָנִים וְאֶל־
יִתֵר הָעָם אֶל־תִּירָאוּ מִפְּנֵיהֶם אֶת־אֶ־דָּנִי הַגָּדוֹל
וְהַנּוֹרָא זָכְרוּ וְהִלַּחְמוּ עַל־אֲחֵיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם
נְשֵׁיכֶם וּבְתֵיכֶם: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אוֹיְבֵינוּ פִּי־
נֹדַע לָנוּ וַיִּפֹּר הָאֶ־לֵהִים אֶת־עֲצָתָם וַיָּשׁוּב כָּל־נוֹ
הַחוֹמָה אִישׁ אֶל־מְלֹאכְתּוֹ: וַיְהִי מִן־הַיּוֹם הַהוּא
חֲצִי גַעֲרִי עֹשִׂים בְּמִלְאכָה וְחֻצִּים מִחֲזִיקִים
וְהַרְמָתִים הַמַּגְנִים וְהַקִּשְׁתוֹת וְהַשְׂרִיגִים וְהַשָּׂרִים
אֶתְרִי כָל־בֵּית יְהוּדָה: הַבוֹנִים בַּחוֹמָה וְהַנְּשָׂאִים
בַּסֶּבֶל עֹמְשִׁים בְּאַחַת יָדוֹ עֹשֶׂה בְּמִלְאכָה וְאַחַת
מִתְּנַקֵּת הַשִּׁלַח: וְהַבוֹנִים אִישׁ חֶרְפוֹ אֲסוּרִים עַל־
מִתְּנִי וּבוֹנִים וְהַתּוֹקַע בַּשּׁוֹפָר אֶצְלִי: וַיֹּאמֶר אֶל־
הַחֲרִים וְאֶל־הַסְּגָנִים וְאֶל־יִתֵר הָעָם הַמִּלְאכָה הַרְבֵּה
וְרַחֲבָה וְאֲנַחְנוּ נִפְרָדִים עַל־הַחוֹמָה רְחוּקִים אִישׁ
מֵאֶחָיו: בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר
שָׁמָּה תִקְבְּצוּ אֵלָינוּ אֶ־לֵהֲיִנוּ יִלְחַם לָנוּ: וְאֲנַחְנוּ
עֹשִׂים בְּמִלְאכָה וְחֻצִּים מִחֲזִיקִים בְּרַמְחִים מַעֲלוֹת
הַשֹּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים: גַּם בָּעֵת הַהִיא אֲמַרְתִּי
לָעָם אִישׁ וַיַּעֲרוּ וַיִּלְחֻם בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהִיוּ־לָנוּ
הַלִּילָה מִשְׁמַר וְהַיּוֹם מִלְאכָה: וַאֲיִן אֲנִי וְאֲחִי וַיַּעֲרִי
וְאֲנָשֵׁי הַמִּשְׁמָר אֲשֶׁר אֶתְרִי אִין־אֲנַחְנוּ פִּשְׁטִים
בְּגַדֵינוּ אִישׁ שִׁלְחוֹ הַמָּיִם:

ה וַיְהִי צִעֲקַת הָעָם וּנְשֵׁיהֶם גְּדוֹלָה אֶל־אֲחֵיהֶם
הַיְהוּדִים: וַיֵּשֶׁל אֲשֶׁר אֲמָרִים בְּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ
רַבִּים וְנִקְחָה דָגָן וְנֹאכְלָה וְנִתְחַיָּה: וַיֵּשֶׁל אֲשֶׁר אֲמָרִים
שׂוֹדְתֵינוּ וּכְרַמֵינוּ וּבְתֵינוּ אֲנַחְנוּ עֲרַבִים וְנִקְחָה דָגָן
בְּרָעַב: וַיֵּשֶׁל אֲשֶׁר אֲמָרִים לָנוּ כֶּסֶף לְמִדַּת הַמֶּלֶךְ
שׂוֹדְתֵינוּ וּכְרַמֵינוּ: וְעַתָּה כַּבָּשָׂר אֲחֵינוּ בְּשָׂרֵנוּ
כַּבְּנֵיהֶם בְּנֵינוּ וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ כְּבֵשִׁים אֶת־בְּנֵינוּ וְאֶת־
בְּנֹתֵינוּ לְעִבָדִים וְיֵשׁ מִבְּנֹתֵינוּ נְכַבְּשׁוֹת וְאִין לֹאֵל
יָלְנוּ וּשְׂדֹתֵינוּ וּכְרַמֵינוּ לְאֶחָרִים: וַיִּחַר לִי מְאֹד
כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי אֶת־זַעֲקָתָם וְאֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
וַיִּמְלֹךְ לִבִּי עָלַי וְאָרִיבָה אֶת־הַחֲרִים וְאֶת־הַסְּגָנִים
וְאֶמְרָה לָהֶם מִשָּׂא אִישׁ־בְּאֶחָיו אַתֶּם נְשִׁים וְאַתֶּן
עֲלֵיהֶם קִהְלָה גְדוֹלָה: וַיֹּאמְרָה לָהֶם אֲנַחְנוּ קָנִינוּ
אֶת־אֲחֵינוּ הַיְהוּדִים הַנְּמַכְרִים לַגּוֹיִם כְּדִי כָנוּ וְגַם־
אַתֶּם תִּמְכְּרוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְנִמְכְּרוּ־לָנוּ וַיִּתְרִישׁוּ וְלֹא

מִצְאוּ דָבָר: וְאוֹמֵר לֹא-טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר-אַתֶּם עֹשִׂים הֲלוֹא בִּירְאָת אֱ-לֹהֵינוּ תִּלְכוּ מִתְרַפֵּת הַגּוֹיִם אוֹיְבֵינוּ: וְגַם-אֲנִי אֲחִי וַיַּעֲרִי נָשִׁים בָּהֶם כֶּסֶף וַדָּגוּ וַעֲזֹבֵה-נָא אֶת-הַמִּשָּׂא הַזֶּה: «הַשִּׁיבוּ נָא לָהֶם כְּהַיּוֹם שִׁדְתֵיהֶם כְּרַמֵיהֶם זִיתֵיהֶם וּבְמֵיהֶם וּמֵאֵת הַכֶּסֶף וְהַדָּגוּ הַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר אֲשֶׁר אַתֶּם נֹשִׂים בָּהֶם: וַיֹּאמְרוּ נָשִׁיב וּמָהֶם לֹא נִבְקַשׁ כֵּן נַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר וְאֶקְרָא אֶת-הַכְּהֻנִּים וְאֲשַׁבְיָעֵם לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה: גַּם-תִּחַצְנֵי נַעֲרָתִי וְאִמְרָהּ כִּכְהֵן יַנְעֵר הָאֱ-לֹהִים אֶת-כָּל-הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יָקִים אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה מִבֵּיתוֹ וּמִיַּגְיָעוֹ וְכִכְהֵן יִהְיֶה נָעוּר וְרַק וַיֹּאמְרוּ כָל-הַקָּהָל אָמֵן וַיִּהְלְלוּ אֶת-יְ-הוָה וַיַּעַשׂ הַעַם כַּדָּבָר הַזֶּה: גַּם מִיּוֹם אֲשֶׁר-צִוָּה אוֹתִי לִהְיוֹת פֶּתַח בְּאֶרֶץ יְהוּדָה מִשְׁנַת עֶשְׂרִים וְעֵד שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְאַרְתַּחְשֶׁסְתָּא הַמֶּלֶךְ שָׁנִים שְׁתַּיִם עָשָׂרָה אָנִי וְאֲחִי לָחֶם הַפֶּתַח לֹא אֶכְלָתִי: וְהַפְחוֹת הָרֵאשִׁנִּים אֲשֶׁר-לִפְנֵי הַכְּבִידוֹ עַל-הַעַם וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלָחֶם וַיִּלֵּן אַחַר כֶּסֶף-שְׁקָלִים אַרְבָּעִים גָּם נַעֲרֵיהֶם שָׁלְטוּ עַל-הַעַם וְאֲנִי לֹא-עָשִׂיתִי כֵּן מִפְּנֵי יְרֵאָת אֱ-לֹהִים: וְגַם בְּמִלְאכַת הַחֹמָה הַזֹּאת הַחֲזַקְתִּי וּשְׂדָה לֹא קָנִינוּ וְכָל-נַעֲרֵי קְבוּצִים שָׁם עַל-הַמְּלָאכָה: וְהַיְהוּדִים וְהַסְּגָנִים מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אִישׁ וְהַבָּאִים אֵלֵינוּ מִן-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-סָבִיבֵתֵינוּ עַל-שְׁלַחְנֵי: וְאֲשֶׁר הָיָה נַעֲשֶׂה לְיוֹם אֶחָד שׁוֹר אֶחָד צֹאן שֵׁשׁ-בָּרָרוֹת וּצְפָרִים נַעֲשׂוּ-לִי וּבִין עֲשָׂרַת יָמִים בְּכָל-יֵינוּ לְהַרְבֶּה וְעַם-זֶה לָחֶם הַפֶּתַח לֹא בִקְשָׁתִי כִּי-כִבְדָה הָעֵבֶדָה עַל-הַעַם הַזֶּה: וְזָכְרָה-לִּי אֱ-לֹהֵי לְטוֹבָה כָּל אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עַל-הַעַם הַזֶּה:

ו וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁמַע לְסַנְבַּלְט וְטוֹבִיָּה וּלְגִשָׁם הָעֶרְבִי וַיִּלְתֵּר אֹיְבֵינוּ כִּי בָנִיתִי אֶת-הַחֹמָה וְלֹא-נֹתַר בָּהּ פָּרִץ גַּם עַד-הַעֵת הַהִיא דָּלְתוֹת לֹא-הָעֲמַדְתִּי בַשְּׁעָרִים: וַיִּשְׁלַח סַנְבַּלְט וְגִשָׁם אֵלַי לֵאמֹר לָכֵן וַנִּנְעַדָה יַחַדוּ בַּכְּפִירִים בְּבִקְעַת אוֹנוֹ וְהָמָּה חֲשָׁבִים לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה: וְאֲשַׁלְּחָה עֲלֵיהֶם מְלָאכִים לֵאמֹר מְלָאכָה גְדוֹלָה אָנִי עֹשֶׂה וְלֹא אוּכַל לְרַדֵּת לָמָּה תִשְׁבֵּת הַמְּלָאכָה כַּאֲשֶׁר אַרְפָּה וַיִּרְדְּתִי אֵלֵיכֶם: וַיִּשְׁלַחוּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה אַרְבַּע פְּעָמִים וְאֲשִׁיב אוֹתָם כַּדָּבָר הַזֶּה: וַיִּשְׁלַח אֵלַי סַנְבַּלְט כַּדָּבָר

הַזֶּה פַּעַם חֲמִישִׁית אֶת-נַעֲרוֹ וְאַגְרַת פְּתוּחָה בְּיָדוֹ: כְּתוּב בָּהּ בְּגוֹיִם נִשְׁמַע וְנִשְׁמָו אֵלֵינוּ אֲמַר אַתָּה וְהַיְהוּדִים חֲשָׁבִים לְמַרְוֹד עַל-כֵּן אַתָּה בּוֹנֵה הַחֹמָה וְאַתָּה הַנֵּה לָהֶם לְמִלְךָ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וְגַם-נְבִיאִים הָעֲמַדְתָּ לְקִרְאָ עֲלֵיהֶם בִּירוּשָׁלַם לֵאמֹר מְלָךְ בִּיהוּדָה וְעַתָּה יִשְׁמַע לְמִלְךָ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְעַתָּה לָכֵן וַנִּנְעַדָה יַחַדוּ: וְאֲשַׁלְּחָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא נִהְיֶה כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר כִּי מִלְכְּךָ אַתָּה בּוֹדָאִם: כִּי כָל־מִירְאִים אוֹתָנוּ לֵאמֹר יִרְפוּ יַדֵיהֶם מִן-הַמְּלָאכָה וְלֹא תַעֲשֶׂה וְעַתָּה תִזְקַךְ אֶת-יָדַי: וְאֲנִי-בָאתִי בֵּית שְׁמַעְיָה בֶן-דָּלְיָה בֶן-מְהִיטְבָאֵל וְהוּא עָצוּר וַיֹּאמֶר גּוֹעֵד אֶל-בֵּית הָאֱ-לֹהִים אֶל-תְּרוֹךְ הַהֵיכָל וְנִסְגְּרָה דְלַתוֹת הַהֵיכָל כִּי בָאִים לְהַרְגֶךָ וְלִילָה בָאִים לְהַרְגֶךָ: וְאִמְרָה הָאִישׁ כְּמוֹנִי יִבְרַח וְכִי כְמוֹנִי אֲשֶׁר-יָבֹא אֶל-הַהֵיכָל וְחִי לֹא אָבּוּא: וְאֶפְרָיָה וְהַנֵּה לֹא-אֱ-לֹהִים שְׁלַחוּ כִּי הִנְבוּאָה דָּבָר עָלַי וְטוֹבִיָּה וְסַנְבַּלְט שְׁכָרוּ: לְמַעַן שְׁכוּר הוּא לְמַעַן-אִירָא וְאֲעֲשֶׂה-כֵן וַחֲטָאתִי וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם רָע לְמַעַן יַחֲרֹפוּנִי: וְזָכְרָה אֱ-לֹהֵי לְטוֹבִיָּה וְלְסַנְבַּלְט כַּמַּעֲשִׂיוֹ אֵלֶּה וְגַם לְנוֹעַדְיָה הַנְּבִיאָה וְלִיתֵר הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ מִירְאִים אוֹתִי: וְהַשְׁלֵם הַחֹמָה בַּעֲשָׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְאַלּוּל לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַעוּ כָל-אוֹיְבֵינוּ וַיִּרְאוּ כָל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיבֵתֵינוּ וַיִּפְּלוּ מֵאֵד בְּעֵינֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי מֵאֵת אֱ-לֹהֵינוּ נַעֲשִׂתָה הַמְּלָאכָה הַזֹּאת: גַּם בַּיָּמִים הָהֵם מַרְבִּים חָרִי יְהוּדָה אֲגַרְתֵיהֶם הוֹלְכוֹת עַל-טוֹבִיָּה וְאֲשֶׁר לְטוֹבִיָּה בָּאוֹת אֵלֵיהֶם: כִּי-יִרְבִּים בִּיהוּדָה בַּעֲלֵי שְׁבוּעָה לֹו כִּי-תָתוּן הוּא לְשִׁכְנִיָה בֶן-אַרְחַח וְהַחֲתוּנוֹ בְּנוֹ לָקַח אֶת-בֵּת-מִשְׁלֵם בֶּן בְּרַכְיָה: גַּם טוֹבִיתִיו הָיוּ אֹמְרִים לְפָנַי וְדַבְּרֵי הָיוּ מוֹצִיאִים לֹו אֲגָרוֹת שְׁלַח טוֹבִיָּה לִירְאָנִי:

הלכות טמאת מת פרק ט

גזיזים.

ט, א מי שהיה חופר בשדה, ומצא מתים רבים
בנמזה אחת, זה על גב זה, או זה בצד זה, או
שמצא הרגים, או שמצא מת יושב, או ראשו
בין פרפיו אינו חושש שמא מקום זה בית
הקברות היה; אלא נוטל המת שמצא, ונוטל
כל העפר התוחח שתחתיו, וחופר בבתולת
קרקע שלוש אצבעות, ומוציא הכל; ושאר
השדה בחזקת טהרה, בשחיתה קדם שימצא;
ועפר זה עם שלוש אצבעות שחופר, הוא
הנקרא תבוסת המת.

ט, ב שדה שנהרגו בה הרגים מלקט כל
העצמות שבה, וחרו היא טהרה; וכן המפנה
קברו מתוך שדה מלקט כל העצמות עצם
עצם, וחרו היא טהרה. וכן בור שמטילין
לתוכו נפלים או הרגים מלקט כל העצמות
שבו עצם עצם, וחרו הוא טהור.

ט, ג היה חופר, ומצא מת משכב בדרך
שקוברין המתים נוטלו ואת תבוסתו; וכן אם
מצא שנים נוטל כל אחד מהן, ותבוסתו עמו.
וכל השדה טהרה.

ט, ד מצא שלושה מתים, כל אחד מהן מטל
בדרך הנקברין אם יש בין זה לזה מארבע
אמות ועד שמונה, כמלוא מטה וקובריה חרו
זה חושש שמא בית הקברות הוא זה. וצריך
לבדק מן האחרון עשרים אמה, שהן בשתי
מערות וחדר שפיניהן; ואם לא מצא שם מת
אחר חרו אותן העשרים שבדק טהרות, אף על
פי שהן שכונת קברות.

ט, ה מצא מת אחד בסוף עשרים אמה צריך
לבדק ממנו עשרים אמה אחרות, שרגלים
לדבר. ואם היה אחד מאלו שמצא בתחלה או
בסוף הרג, או יושב, או משכב שלא בדרך
שיהיה ראשו בין ירכותיו אינו בודק עשרים
אמה, אלא נוטלן ואת תבוסתן בלבד; שחזקתו

ט, ו הגזיזים, אין להן טמאת קברות: הואיל
ואינן מטמאין באהל, חרי הנוגע בקברן טהור
עד שיגע בעצמה שלטמאה, או ישאנה. מת
שחפר אבר שאם ינטל מן החי ימות אין לו
תבוסה, ולא שכונת קברות. ומתים הנמצאים
גזיזים על פני השדה אין להם שכונת קברות,
ולא תבוסה, אלא מלקט עצם עצם, והכל טהור.
והנקבר שלא ברשות יש לו תבוסה, ואין לו
שכונת קברות.

ט, ז אחד המוצא שלושה מתים בדרך בתחלה,
או שמצא שלושה פוכין, או פוך ונקיע ומערה
חרי זה שכונת קברות. מצא שנים, ואחד היה
ידוע יש להן תבוסה, ואין להן שכונת קברות:
שהקבר הידוע, אינו עושה שכונתה; ולא אמרו
אלא המוצא שלושה בתחלה, הוא שצריך
בדיקה.

ט, ח ביצד בודק העשרים אמה שאמרנו: חופר
עד שהוא מגיע לסלע, או לפתולה והיא הקרקע
שנראית שאינה עבודה. העמיק אפלו מאה
אמה, ומצא חרס חרי זו כבתחלה, וצריך
להעמיק עד שיגיע לפתולה; הגיע למים, חרי זו
כבתולה.

ט, ט אינו צריך לחפר תלם אחד, מתחלת
העשרים עד סופן; אלא חופר אמה על אמה
ומניח אמה, וחופר אמה על אמה ומניח אמה,
עד סופן שאין בין קבר לקבר פחות מאמה.

ט, י היה בודק, והגיע בתוך העשרים לנהר או
לשולית או לדרך הרבים יפסיק, ואינו צריך
לבדק; שהרי נפסקה שכונת הקברות.

ט, יא המוציא עפר זה שלבדיקה טהור, אלא
אם פן מצא טמאה במקום שחפר; אבל קדם
שימצא, אוכל בתרומה. והמפסק בגל, אינו
אוכל בתרומה שהרי יודע ודאי שהמתים שם
תחת הגל, אלא שאינו מפיר מקומן.

ט, יב גל טמא שנתערב בשני גליון טהורין בַּדָּק אַחַד מֵהֶן וּמִצֵּאוֹ טָהוֹר, הוּא טָהוֹר וְהַשְּׁנַיִם טָמְאִין; בַּדָּק שְׁנַיִם וְנִמְצְאוּ טָהוֹרִין, הֵן טָהוֹרִין וְהַשְּׁלִישִׁי בְּחֻזְקַת טָמֵא; בַּדָּק שְׁלֹשָׁתָן וּמִצֵּא טָהוֹר, כֵּלָּן בְּחֻזְקַת טָמֵא עַד שֵׁיבִדְק שְׁלֹשָׁתָן עַד שִׁיגִיעַ לְפִלַּע אוֹ לְבַתּוּלָה, וְיִהְיוּ שְׁלֹשָׁתָן טָהוֹרִין.

ט, יג בור שמטילין לתוכו נפלים המאחיל עליו, טמא דין תורה: ואם על פי שחלדה וברדלם מצויין שם, אין ספק מוציא מידי ודאי. אבל אם הפילה שם אשה נפל, ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה הואיל וחלדה וברדלם מצויין שם, הרי ספקו טהור.

ט, יד דבר ידוע שפל אלו הטמאות וכיוצא בהן, שהן משום ספק הרי הן שלדבריהן; ואין טמא מן התורה, אלא מי שנטמא טמאה ודאית. אבל כל הספקות בין בטמאות, בין במאכלות אסורות, בין בעריות ושבתות אין חוששין להן אלא מדברי סופרים, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה ובכמה מקומות.

הלכות טמאת מת פרק י

י, א איזה הוא בית הפרס זה מקום שנתרש בו קבר, שהרי נדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפרסו בכל השדה. וגזרו טמאה על כל השדה שנתרש בה הקבר: אפלו חרש על גבי הארון, ואפלו היה משקע ברבדיו ובאבנים, ואפלו היה על גבי הארון רום שתי קומות הואיל וחרש קבר, הרי זה עושה בית הפרס.

י, ב עד כמה הוא נעשה בית הפרס, מאה אמה על מאה אמה במקום הקבר. כל הרבוע שהוא בית ארבעת סאין הרי הוא בית הפרס, ועפרו מטמא במגע ובמשא כמו שבארנו. ואינו מטמא באהל; וכן המאחיל על בית הפרס הזה, טהור.

י, ג התחיל לחרש את הקבר, והיה חרש והולך, וקדם שיגמר מאה אמה נער את המחרשה, או שהטיח בפלע, או בגדר עד שם הוא עושה בית הפרס בלבד; והשאר טהור, שהרי לא הגיע אליו במועד המחרשה.

י, ד חרש כמו חמשים אמה או יתר, וחזר וחרש עד שהשלים המאה הכל בית הפרס; היה חרש והולך חוץ למאה אמה ממאה ולחוץ טהור, שאין עצמות קבר מגיעות ליתר ממאה.

י, ה חזקת העצמות המכסות שהן שלאדם, עד שיודע שהן שלבהמה; וחזקת העצמות המגולות שהן שלבהמה, עד שיודע שהן שלאדם.

י, ו היה שם חריץ מלא עצמות אדם, או שהיו עצמות אדם צבורות על גבי קרקע, וחרש עצמות אלו עם השדה, או שחרש שדה שאבד בה קבר הרי זה אינו עושה בית הפרס, שלא גזרו טמאה אלא על שדה שנתרש בה קבר ודאי; וכן החורש את המת בשדה, אינו עושה בית הפרס: שפל אלו, דבר שאינו מצוי הוא; ולא גזרו אלא בקבר שנתרש, שהוא הדבר המצוי.

י, ז החורש את הקבר בשדה שאינה שלו אינו עושה בית הפרס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו: אפלו שתף, או ארים, או אפטרופוס אינו עושה בית הפרס. חרש קבר בשדה שלו ושלחברו כאחת שלו, עושה בית הפרס; ושלחברו, אינו עושה בית הפרס. ונכרי שחרש קבר בשדהו אינו עושה בית הפרס, שאין בית פרס לגויים.

י, ח שדה בית פרס למעלה, ושדה טהורה למטה, ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהורה אפלו היתה אדמה והלבינה, או לבנה והאדימה טהורה: שאין בית הפרס עושה בית הפרס, ולא גזרו טמאה אלא על גוש כבדיתו.

י, ט בית הפרס הזה, מתר לנטע בו כל נטע,

לפי שהשרשים יורדים למטה, ולמטה משלושה
בבית הפרס טהור שהרי הקבר נפרס, על פני
השדה. אבל אין זרעין בתוכה, אלא זרע
הנקצר. ואם זרע, ועקר צובר את גרנו בתוכו,
וכובר את התבואה בשתי כברות, וקטניות
בשלוש כברות, שמוא יש בהן עצם פשעורה;
ושורף את הקש ואת העצה שם גזרה, שמוא
יהיה בהן עצם פשעורה, ואם תתיר לו בהנחה,
מוציאו ומוכרו ונמצא מרגיל את הטמאה.

וי שדה שהחזקה שהיא בית הפרס, אבלו היא
בית ארבעת פורין, ואכלו משוכה במקום
הטיט הרף שאינו נחרש ולא נעשה בית הפרס,
ואכלו טהורה מקפת אותה מארבע רוחותיה
הרי היא בחזקתה.

ויא מצא שדה מצנינת, ואין ידוע מה טיבה
אם יש בה אילן, בידיע שנחרש קבר בתוכה;
אין בה אילן, בידיע שאבד קבר בתוכה כמו
שפארנו: והוא, שיהיה באותו מקום זקן או
תלמיד חכמים שאין כל אדם בקי אין בפה
ויודעין שמתר לנטע בזו, ואסור לנטע
באחרת.

ויב המחלף בבית הפרס, על אבנים שאין
מתנדנדין תחת רגלי אדם בשעה שמחלף
עליהן, או שנכנס לה, והוא רוכב על גבי אדם
ובהמה שפוחן יפה הרי זה טהור.

ויג אבל אם הלך על גבי אבנים שמזדעזעין
בשעת הלך על פי שנשמר ולא נדנדה, הרי
זה טמא כמו שחלף על העפר עצמו; וכן אם
הלך על גבי אדם שפוחו רע, עד שתהיינה
ארפותיו נוקשות זו לזו ושוקיו מרעידות
בשהוא נושא, או על גבי בהמה שפוחה רע,
עד שתטיל גללים בשעת רכיבה הרי זה טמא,
וכאלו הלך ברגליו.

ויד המטהר בית הפרס, צריך לטהרו במעמד
שני תלמידי חכמים. וביצד מטהרין אותו:

בזנס את כל העפר שהוא יכול להסיטו מעל
פני כל השדה, ונותנו לתוך כברה שנקביה
דקין, וממחה ומוציא כל עצם פשעורה הנמצא
שם; ויטחר. וכן אם נתן על גביו שלושה
טפחים עפר במקום אחר, או שנטל מעל כל
פניו שלושה טפחים הרי זה טהור; נטל מחציו
אחד שלושה טפחים, ונתן על חציו האחר
שלושה טפחים הרי זה טהור.

יטו נטל מעל פניו טפח ומחצה, ונתן עליו
טפח ומחצה עפר במקום אחר לא עשה פלוג;
וכן אם עזקו, ובדק בשעת עזיק מלמעלה לא
עשה פלוג. רצפו באבנים שאינן מתנדנדין
מהלך אדם, הרי זה טהור.

הלכות טמאת מת פרק יא

יאה ארץ העמים בתחלה גזרו על גוישה בלבד,
בבית הפרס, ולא היו מטמאים אלא המחלף
בה, או נוגע או נושא מעברה. חזרו וגזרו על
אנורה שיטמא, ואף על פי שלא נגע ולא נשא,
אלא פיון שהכניס ראשו ורבו לאויר ארץ
העמים, נטמא; וכן כלי חרס שהכניס אוירו
לארץ העמים, ושאר כלים שהכניס רבם לאויר
ארץ העמים נטמאו.

יאה טמאת אויר ארץ העמים לא עשו אותה
בטמאת עברה, אלא קלה היא ממנה: שעל
טמאת עברה, שורפין תרומה וקדשים;
והטמא בגוישה טמא טמאת שבעה, וצריך
הזיה שלישי ושביעי. אבל הטמא באנורה,
אינו צריך הזיה שלישי ושביעי, אלא טבילה,
והערב שמשו; וכן תרומה וקדשים שנטמאו
מחמת אנורה תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

יאה עפר ארץ העמים ועפר בית הפרס
מטמאין במגע ובמשא, כמו שפארנו. וכמה
שעורן כחותם המרצופין, והוא כפיקה גדולה
שלסקאין.

יאה עפר בית הפרס ועפר חוצה לארץ שפאו

בְּיָרֵק אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד בְּחוֹתֵם הַמְרִצּוֹפִין,
מִטְמֵא; וְאִם לֹא, אֵינּוּ מִצְטָרְפִי: שְׁלֹא גָזְרוּ אֵלֶּה
עַל גּוֹשׁ כְּבָרִיתוֹ. מַעֲשֵׂה שְׁחִיּוֹ אֲנָרוֹת בְּאוֹת
מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְבָנֵי בּוֹהֲנִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בְּהֵן
כְּסֵאָה וּכְסֵאֹתַיִם חוֹתְמוֹת; וְלֹא חָשׂוּ לְהֵן מִשׁוֹם
טְמֵאָה, לְפִי שְׁלֹא הָיָה בְּחוֹתֵם מִהֵן בְּחוֹתֵם
הַמְרִצּוֹפִין.

יֵאָה, הַמְבִיא תַנּוּרִים וּסְפָלִין וְכִלֵי חֶרֶם מִחוּצָה
לְאֶרֶץ עַד שְׁלֹא חִסְקוּ, טְמֵאִים מִשׁוֹם אֶרֶץ
הָעַמִּים; מִשְׁחִסְקוּ, טְמֵאִים מִשׁוֹם כְּלֵי חֶרֶם
שֶׁנִּטְמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, שְׂאִינּוּ מִטְמֵא אָדָם
וְכִלִּים, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנּוּ.

יֵאָה הַמּוֹחֵלֵךְ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, בְּהָרִים וּבְסֻלְעִים
טְמֵא טְמֵאָת שְׁבָעָה; בַּיָּם וּבְמָקוֹם שְׁחִים עוֹלָה
בְּזַעַפּוֹ טְהוֹר מִשׁוֹם נֹגַע בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, וְטְמֵא
מִשׁוֹם אֲוִירָה. הַנִּבְנֶנֶס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׂדְהַ תְּבַח
וּמִגְדֵל חֲפוּרְחִין בְּאִוִיר טְמֵא, שְׂאֵחֵל זְרוּק אֵינּוּ
קָרוֹי אֲחֵל.

יֵאָה סוּרְיָה עֶפְרָה, טְמֵא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ; וְאִוִירָה
טְהוֹר, לֹא גָזְרוּ עַל אִוִירָה. לְפִיפֶךְ אִם הִיְתָה
סְמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׂפָה בְּשִׂפָה, וְלֹא הָיָה
מִפְסִיק בִּינֵיהֶן, לֹא אֶרֶץ הָעַמִּים, וְלֹא בֵית
הַקְּבָרוֹת, וְלֹא בֵית הַפָּרֶס חֲרִי זֶה יָכוֹל לְחַפְנֶנֶס
לָהּ בְּטַחְרָה, בְּשִׂדְהַ תְּבַח וּמִגְדֵל; וְהוּא, שְׁלֹא
יִנַּע בְּגוֹשָׁה. וְכֵן אֶרֶץ הָעַמִּים הַסְמוּכָה לְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, וְאִין בִּינֵיהֶן מָקוֹם טְמֵא חֲרִי זֶה נִבְדָּקָתָה,
וּטְהוֹרָתָה.

יֵאָה מָקוֹם שֶׁשְׂכָנּוּ בּוֹ גּוֹיִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲרִי
זֶה מִטְמֵא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים עַד שְׂיַבְדֵּק, שְׂמֵא קָבְרוּ
בּוֹ נְפָלִים. וְתַרוּמָה וְקַדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ מִחֲמַת
מְדוּרַת הָעַמִּים תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין.
וְכַמָּה יִשְׁחוּ בְּמָקוֹם, וְיִחַיָּה צָרִיךְ בְּדִיקָה
אַרְבָּעִים יוֹם, כְּדִי שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשָּׁה וְתִפִּיל נֶפֶל
שְׂמִטְמֵא.

יֵאָה אֶפְלוֹ אִישׁ שְׂאִין עִמוֹ אִשָּׁה אִם שָׁחָה

אַרְבָּעִים יוֹם, מְדוּרוֹ טְמֵא עַד שְׂיַבְדֵּק: גְּזָרָה,
מִשׁוֹם מְדוּרַת שְׁתֵּהִיָּה בּוֹ אִשָּׁה. אֶפְלוֹ עֶבֶד, אוֹ
אִשָּׁה, אוֹ סָרִיס, אוֹ קָטָן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם
אֶחָד עוֹשֶׂה מְדוּרַת הָעַמִּים.

יֵאָה מְדוּרַת גּוֹיִים שְׁחִיָּה בּוֹ עֶבֶד מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ
אִשָּׁה, אוֹ קָטָן בֶּן תִּשְׁעֵי, מִשְׁמֵרִין אוֹתָן שְׁלֹא
יִקְבְּרוּ שָׁם נֶפֶל אֵינּוּ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וְאֵת מַה הֵן
בּוֹדְקִין אֵת חֲבִיבִין הָעֲמוּקִים, וְאֵת חֲמִים
הַסְרוּחִין; וְכֵל מָקוֹם שֶׁחֲחִזִּיר וְחֲחִלְדָה יָכוֹלִין
לְחוֹלֵךְ מִשָּׁם הַנֶּפֶל אֵינּוּ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי
שֶׁהֵן גּוֹרְרִין אוֹתָן מִשָּׁם. מְדוּרַת הָעַמִּים שְׁחָרְבָה,
חֲרִי הוּא בְּטְמֵאָתוֹ עַד שְׂיַבְדֵּק.

יֵאָה הַאֲצִטְוֹנִיּוֹת, אִין בְּהֵן מִשׁוֹם מְדוּרַת גּוֹיִים,
לְפִי שֶׁהִיא גְלוּיָה, וְאִין בְּהַ מָקוֹם לְחֲטָמִין
הַנְּפָלִים. וְעִשְׂרָה מְקוֹמוֹת, אִין בְּהֵם מִשׁוֹם
מְדוּרַת גּוֹיִים לְפִי שְׂאִין דִּירְתָן קְבוּעָה, לֹא גָזְרוּ
עֲלֵיהֶן טְמֵאָה.

יֵאָה וְאֵלוֹ הֵן הָעִשְׂרָה מְקוֹמוֹת אֲחֵלֵי הָעַרְבִיִים,
וְחַסְפּוֹת, וְחַצְרֵיפִין, וְחַבְרָגְנִין, וְתַקְרָה שְׁעֵל גְּבִי
הָעַמּוּדִים וְאִין לָהּ דְּפָנוֹת וְהֵן בְּתֵי חַמּוּץ, וּבֵית
שַׁעַר, וְאִוִירָה שְׁלַחְצָה, וְחַמְרָחִין, וּמְקוֹם
שְׁעִישִׁין בּוֹ חַחְצִים וְכִלֵי חַמְלַחְמָה, וּמְקוֹם
חַלְגִיוֹנוֹת.

יֵאָה חֲחֵנוֹת אִין בְּהַ מִשׁוֹם מְדוּרַת גּוֹיִים, אֵלֶּה
אִם בֶּן הָיָה דָר בְּתוֹכָהּ. חָצֵר שְׁחִיָּה טְמֵאָה
מִשׁוֹם מְדוּרַת הָעַמִּים, חֲרִי בֵית שַׁעַר שְׁלָה
וְאִוִירָה טְמֵאִין כְּמוֹתָה. וְאִין מְדוּרַת הָעַמִּים וְלֹא
בֵית הַפָּרֶס, בְּחוּצָה לְאֶרֶץ.

יֵאָה עִירוֹת הַמְבִלְעוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּגוֹן
סִיסִית וְחַבְרוֹתִיָּה, אֲשֶׁקְלוֹן וְחַבְרוֹתִיָּה אִם עַל
פִּי שְׁפִטּוֹרוֹת מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית, אִין
בְּהֵן מִשׁוֹם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחֻזְקַת דְּרָכִים שְׁלֵעוּלֵי
בְּכֵל טְהוֹרוֹת, אִם עַל פִּי שֶׁהֵן מְבִלְעוֹת בְּאֶרֶץ
הָעַמִּים.

הלכות טמאת מת פרק יב

יב, א טפח על טפח מרבע על רום טפח מביא את הטמאה וחוצין בפני הטמאה, דין תורה: שאין קרוי אהל אלא טפח על טפח ברום טפח, או יתר על זה.

יב, ב פיצד: פזית מן המת מנח לאויר, ובצדו פלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא בהן, ואינו נוגעים בטמאה אם האהיל עליהן אהל שיש בו טפח על טפח, והיה גבוה מעל הארץ טפח חרי זה מביא את הטמאה לפלים, וטמאין; היו פלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח חרי הן טהורין, מפני שהאהל חוצין בינם ובין הטמאה.

יב, ג הגה למדת, שפשם שהאהל מטמא כל שתחתיו כף מציל כל שהוצה לו, וחוצין בין הטמאה ובין פלים שעל גפיו; וכן אם היתה הטמאה על גפיו, וכלים תחתיו הכלים טהורין, שהאהל חוצין בפני הטמאה.

יב, ד היה האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח אף על פי שהוא גבוה כפח טפחים הפלים שפצד הטמאה טהורין. וכלים שלמעלה מאהל זה כל שפגד הטמאה, טמא: מפני שהאהילו על הטמאה, ואין שם אהל להן בפני הטמאה.

יב, ה וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה, וכלים תחתיו כל שפגד הטמאה, טמא: שחרי הטמאה האהילה עליהן, ואין שם אהל שיחזק בפני הטמאה שכל פחות מרום טפח, כנגיעה הוא חשוב, וטמאה שתחתיו, טמאה רצוצה היא כמו שפארנו.

יב, ו במה דברים אמורים, בשלא היה האהל אדם או פלים; אבל אדם או פלים שנעשו אהל על הטמאה בין שהיו הן עצמן אהל, בין שהיו עמודי האהל, אפלו היו פלים שאין מקבלין טמאה כל עיקר חרי אלו מביאין את הטמאה,

ואינו חוצצין בפני הטמאה.

יב, ז פיצד: לוח שהיה מנח על גבי ארבעה בני אדם, או על גבי ארבעה פלים, אפלו פלי אבנים וכיוצא בהן מפלים שאין למינן טמאה, ואין צריך לומר אם היה מנח על ארבעה שפודין או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו הפלים טמאין. ואם היו פלים על גפיו, אפלו שלא פגד הטמאה טמאין; ואם היתה טמאה על גבי הלוח, וכלים תחתיו כל פלים שתחת הלוח, טמאין.

יב, ח אבל אם היה הלוח מנח על גבי ארבעה אבנים, או על גבי בהמה וחיה, והיתה טמאה תחתיו חרי הפלים שעל גפיו, טהורין. היתה טמאה על גפיו חרי כל הפלים שתחתיו, טהורין: מפני שהאהל חוצין בפני הטמאה. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, הפאים במדה חרי הם פאהלים, ואינם ככלים; ולפיכך חוצצים בפני הטמאה.

יב, ט נסר שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף מפל צדדיו פחותה טפח, והיתה טמאה תחת הנסר פלים שעל גפיו, טהורין; טמאה על גפיו כל הפלים שתחתיו, טהורין: מפני שתנור חדש אינו ככלים לענין זה. ואם היה ישן, הכל טמא.

יב, י נסר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה, והיתה טמאה תחתיו בין שני התנורים ביניהן בלבד טמא; אבל פלים שתחת שתי הקצוות שהוצה לתנורים, טהורין שחרי הן בשני אהלים זה בצד זה.

יב, יא וכן נסר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, ויוצא מזה טפח ומזה טפח, אבל לא מן הצדדים, וטמאה בצד זה פלים שפצד השני, טהורין.

יב, יב אדם שנשא פלי כגון מרדע וכיוצא בו, והאהיל צד הפלי האחר על הטמאה אם היה

בְּהִקְפוֹ טֶפֶחַ, אָפַּי עַל פִּי שְׂאִין בְּרַחְבוֹ אֵלֶּךָ רַחֵב
אֲצַבֵּעַ וְשָׁלִישׁ חֲרִי זֶה מִטְמֵא אֶת הַנוֹשֵׂא,
וּמֵבִיא לוֹ טֶמְאָה מִדְּבָרֵיהֶם: גָּזְרוּ עַל שְׂיִשׁ
בְּהִקְפוֹ טֶפֶחַ, מִשׁוֹם שְׂיִשׁ בְּרַחְבוֹ טֶפֶחַ. אֲבָל
אֵינִי מֵבִיא אֶת הַטְּמֵאָה לְכֹלִים שֶׁתַּחְתָּיו,
וְלִשְׂאֵר אָדָם שֶׁיִּשְׁאַחֵל עֲלֵיהֶן, וְעַל הַטְּמֵאָה עַד
שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רַחֵב טֶפֶחַ.

יְבִיג אֲרוֹנוֹת שְׁלֻעִין שְׂמֵנִיחִין בְּהֵן הַמֵּת, אֵינֶן
בְּקִבְרָה; אֵלֶּךָ אִם יֵשׁ בֵּין פְּסוּי הָאָרוֹן וְהַמֵּת גְּבֵהַ
טֶפֶחַ, חוֹצֵין, וְהַעֲמוֹד עַל גְּבֵי הָאָרוֹן, טָהוֹר מִן
הַתּוֹרָה. וְאָפַי עַל פִּי שָׂרֵב אֲרוֹנוֹת, יֵשׁ בְּהֵן חֲלָל
טֶפֶחַ הוֹאֵיל וְיֵשׁ שְׂאִין שָׁם חֲלָל טֶפֶחַ גָּזְרוּ עַל
כָּל הָאֲרוֹנוֹת שְׂאֵינֶן חוֹצֵצִין, וְשִׁיחִיָּה הַמְּחַלְלֵה
עַל גְּבֵי הָאָרוֹן כְּנוֹנֵעַ כְּמֵת אוֹ בְּקִבְרָה.

יְבִיד קוֹרָה שֶׁהִיא נִתְּוֶנָה מִכּוֹתֵל לְכוֹתֵל,
וְהַטְּמֵאָה תַּחְתֶּיהָ אִם יֵשׁ בֵּהּ פּוֹתֵחַ טֶפֶחַ מֵבִיאָהּ
אֶת הַטְּמֵאָה תַּחַת פְּלָה; וְכָל הַכֹּלִים אוֹ הָאָדָם
שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים, אָפַי עַל פִּי שְׂאִין פְּלָה שׂוֹוָה
וְקִצְתָּהּ פְּחוּתָהּ מִטְּפֶחַ, מִפְּנֵי שֶׁקִּצְתָּהּ, מִקְצַת
אֲחֵל הוּא. וְאִם אֵין בֵּהּ פּוֹתֵחַ טֶפֶחַ טְמֵאָה
בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה בּוֹקֵעַת וְיוֹרְדָת, כְּמוֹ שְׂפָאֲרָנוּ.

יְבִיטוּ כְּמֵה יִהְיֶה בְּהִקְפָּה, וְיִהְיֶה בֵּהּ פּוֹתֵחַ טֶפֶחַ
בְּזִמָּן שֶׁהִיא עֲגוּלָה, שְׁלוֹשָׁה טְפָחִים; וּבְזִמָּן
שֶׁהִיא מְרַבֵּעַת, אַרְבָּעָה טְפָחִים.

יְבִיטוּ סָאָה שֶׁהִיא מִטָּה עַל צִדָּהּ בְּאֵיזֵר אֵינָהּ
מֵבִיאָה אֶת הַטְּמֵאָה תַּחַת פְּלָה, עַד שִׁיחִיָּה
בְּהִקְפָּה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמְחַצָּה בְּקִרְוֵב, כְּדִי
שִׁיחִיָּה גְּבֵהַ הַצֵּד הַעֲלִיּוֹן טֶפֶחַ וּמְחַצָּה, וְיִהְיֶה
הַטְּפֶחַ עַל טֶפֶחַ מִמֶּנָּה גְּבֵהוּ מֵעַל הָאָרֶץ טֶפֶחַ;
לְפִיכֵן אִם הִיְתָה גְּבוּחָה מֵעַל הָאָרֶץ חֲצִי טֶפֶחַ,
וְהִיָּה בְּהִקְפָּה שְׁלוֹשָׁה מֵבִיאָה אֶת הַטְּמֵאָה.

יְבִיזוּ וְכֵן עֲמוּד עֲגוּל שֶׁהוּא מִטָּל לְאֵיזֵר, וּמִמֶּנָּה
עַל הָאָרֶץ אֵינִי מֵבִיא טְמֵאָה תַּחַת דְּפָנוּ, עַד
שִׁיחִיָּה בּוֹ חֲקָף עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים; וְאִם
אֵין בְּהִקְפוֹ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים, טְמֵאָה

בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה בּוֹקֵעַת וְיוֹרְדָת.

יְבִיחַ זֶה שֶׁהֲצָרִיכוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים, עַל
הַעֲיָקְרִין שְׂפּוֹמְכִים עֲלֵיהֶן חֲכָמִים בְּחִשְׁבּוֹן כָּל
הַמְּשַׁפְּטִים: שֶׁכָּל שְׂיִשׁ בְּהִקְפוֹ שְׁלוֹשָׁה טְפָחִים,
יֵשׁ בּוֹ רַחֵב טֶפֶחַ; וְכָל טֶפֶחַ עַל טֶפֶחַ בְּרַבּוּעַ,
יֵשׁ בְּאֵלְכֶסְפוֹ טֶפֶחַ וּשְׁנַיִ חֲמִשִּׁין. לְפִיכֵן אִם
הִיָּה בְּהִקְפוֹ הַעֲמוּד עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים
נִמְצָא תַּחַת כָּל דְּפָנוּ טֶפֶחַ עַל רוּם טֶפֶחַ מְרַבֵּעַ
וְיִתֵּר מֵעַט, שֶׁחֲשׁוֹנוֹת אֵלּוּ בְּקִרְוֵב הֵן; וְזוֹ הִיא
צוּרָתוֹ.

הַלְבוֹת טְמֵאָה מִת פֶּרֶק יֵג

יְגֵא כָּל טֶפֶחַ עַל טֶפֶחַ עַל רוּם טֶפֶחַ קְרוֹי אֲחֵל,
כְּמוֹ שְׂפָאֲרָנוּ; וְחוֹצֵין בְּפְנֵי הַטְּמֵאָה, וּמֵבִיא אֶת
הַטְּמֵאָה: בֵּין שֶׁעָשָׂהוּ לְהִשְׁחִיל בֵּין שְׁנַעֲשָׂה
מֵאֲלוֹ, אֲפִלּוּ הִיָּה שְׁלֹא בִידֵי אָדָם חֲרִי זֶה מֵבִיא
וְחוֹצֵין. פִּיּוּצָה: אֲחֵד חוֹר שֶׁחֲרָרְהוּ מִיָּם, אוֹ
שְׂרָצִים, אוֹ שֶׁאֲכָלְתוּ מִלַּחַת, אוֹ שֶׁצָּבַר אֲבָנִים
אוֹ קוֹרוֹת וְנַעֲשָׂה בְּהֵן חֲלָל טֶפֶחַ חֲרִי זֶה אֲחֵל,
וּמֵבִיא וְחוֹצֵין.

יְגֵב כְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשִׁחִיָּה הַאֲחֵל חֲזֵק
וּבְרִיא. אֲבָל אֲחֵל רְעוּעַ אֵינִי מֵבִיא אֶת הַטְּמֵאָה
וְאֵינִי חוֹצֵין בְּפְנֵי הַטְּמֵאָה, מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, מֵבִיא אֶת הַטְּמֵאָה וְאֵינִי
חוֹצֵין.

יְגֵג פִּיּוּצָה: שְׂרִיגֵי הַאֵילָנוֹת חֲסוּכִים עַל הָאָרֶץ,
וְהֵן הַנְּקֵרָאִין סְכָבוֹת, וְאֲבָנִים חִיּוּצָאוֹת מִן
הַגֵּדֵר חֲסוּכָבוֹת עַל הָאָרֶץ, וְהֵן הַנְּקֵרָאִין פְּרָעוֹת
אִם יְכוּלִין לְקַבֵּל מַעֲזָבָה פִּינוּנִית, וְהֵן עוֹמְדִין
חֲרִי אֵלּוּ מֵבִיאִין וְחוֹצֵצִין, מִן הַתּוֹרָה; וְאִם אֵינֶן
רְאוּיִין לְקַבֵּל מַעֲזָבָה פִּינוּנִית, אֵלֶּךָ וְהֵן נוֹפְלִין
חֲרִי אֵלּוּ מֵבִיאִין מִדְּבָרֵיהֶם, וְאֵינֶן חוֹצֵצִין. וְכֵן
כָּל פִּיּוּצָה בְּהֵן.

יְגֵד אֵלּוּ מֵבִיאִין, וְחוֹצֵצִין: כְּלֵי עֵץ הַבָּא
בַּמִּדְּהָ, וְכֵן כְּלֵי אֲבָנִים כְּלֵי גְּלָלִים כְּלֵי אֲדָמָה
הַבָּאִין בַּמִּדְּהָ; וּפְשוּטֵי כְּלֵי עוֹר, וִירִיעָה וְסָדִין

ומפני ומחצלת, שהן עשויין אהלום; ובהמות או חיות בין טמאות בין טהורות והוא, שיהיה ראש זו בין רגלי זו ויהיו פלן דבוקות; והעוף ששכון, והחוטט בשבלום מקום לקטן להצילו מן השמש, ואכליו שאינן מכשרין כדי שלא יטמאו.

וג, הירקות המתקיימין בימות החמה והגשמים חרי הן פאילנות, ומביאין וחוצצין; ואלו הן האירוס, והקיסוס, וירקות חמור, ודלעת יונת, וכן הסככות, והפרעות, והזיון והכצוצטריות, והשוככות, והשקיפין, והסלעים, והגחירים, והשננים כל אלו מביאין וחוצצין.

וגו, ואלו מביאין, ולא חוצצין: האדב; וכלי עין שאינן באין במדה מפני שהן ככל הפלים, ומטמאין; ופשוטי כלי עור, ויריעה וסדין ומפין ומחצלת, שאינן עשויין אהלום, אלא מתוחין בלבד, ואין להן שפוע ואין שם פותלים; ובהמה וחייה שמתו, ואכלין טמאין או מכשרין, שדבר טמא אינו חוצץ; ורחים שליד, שהרי היא ככלל כלי אבנים. כל אלו מביאין, ואינן חוצצין.

וגז, ואלו לא מביאין, ולא חוצצין: הזרעים והירקות המחפרין לקרקע, חוץ מן הארבעה ירקות שמנינו; וכיפת הפרד, והשלה, והפפור, והגלד, והמלה; והדולג במקום למקום, והקופין במקום למקום, והעוף הפורה, וטלית המונפנת, וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין, ולא חוצצין שאם על פי שהאחיל, אינו אהל המתקנים.

וגח, קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה, כבש כנף הטלית באבן חרי זו מביאה את הטמאה. נסר שהוא צף על פני המים, וטמאה תחת צדו האחד חרי הפלים שתחת צדו השני, טהורים: שפטר בארנו שהספינה השטה, אינה מביאה את הטמאה.

וגט, אלו חוצצין, ולא מביאין: מסכת פרוסה, וחבלי מטה, והמשפלות, והפריגות שבתלונות. פיחד הן חוצצין: שאם היה חלון בין שני בתים, והטמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו אף על פי שיש ביניהן אור, חרי אלו חוצצין ולא תפנס הטמאה לבית השני; והוא, שלא יהיה שם בסריגות אלו, או בעיני המשפלות, או בין הכל להכל, פותח טפה שאם היה שם פותח טפה, תפנס בו הטמאה כמו שיתבאר.

הלכות טמאת מת פרק יד

יד, א אין טמאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו, בפחות מטפה על טפה. פיחד: חלון שפין בית לבית, או שפין בית לעליה אם יש בו טפה על טפה מרבע, והיתה טמאה באחד מהן הבית השני טמא; אין בחלון פותח טפה אין הטמאה יוצאה ממנו, ולא נכנסת לאהל השני.

ידב, במה דברים אמורים, בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש; אבל חלון שעשהו האדם לאורה, כדי שיפנס ממנו האור שעורו בפניו, והטמאה יוצאה ממנו.

ידג, פיחד: היתה טמאה בבית, ובא אדם ונסבד לחלון זה שלמאור, או שהניח בו כלי, או שהאחיל עליו אהל בעד הכותל נטמא כל שפאהל, שהטמאה יוצאה לו; וחלון העשוי לאורה, אין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמש.

ידד, חלון הנעשה שלא בידי אדם כגון שחרוהו מים או שרצים, או שאכלתו מלחת, או שחיה חלון פקוק ונטל הפקק, או שהיתה בו זבובית ונשברה שעורו מלוא אגרוף, והוא פראש גדול שלאדם; והוא, שלא חשב עליו. אבל אם חשב עליו לתשמיש, שעורו בפותח טפה; חשב עליו למאור, שעורו בפניו; שהמחשבה באן כמעשה.

ידה, מאור שהתחיל לסתמו, ולא הספיק

לְגַמְרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹא הָיָה לוֹ טֵיט, אוֹ שֶׁקָּרָא חֵבְרוֹ, אוֹ שֶׁחֲשָׁבָה לִילֵי שַׁבָּת, וְנִשְׁאָר מִמֶּנּוּ מַעֲטָא אִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ רוּם אֲצַבְעִים עַל רֶחֶב הַגָּדֵל, מֵבִיא אֶת הַטְּמֵאָה; פְּחוּת מִכֵּאן, חֲרִי הוּא כְּסֻתּוֹם.

יְדוּ חֲלוֹן גָּדוֹל הָעֵשׂוּי לְאוֹרָה, וְהָיָה בָּהּ שֶׁבֶכָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ אִם יֵשׁ בְּמִקּוֹם אֶחָד מִמֶּנֶּה כְּפִנְדִּיּוֹן, מֵבִיא אֶת הַטְּמֵאָה וּמוֹצִיא אֶת הַטְּמֵאָה; חֲרִי נִקְבֵי הַשֶּׁבֶכָה דְקִיּוֹם, וְאֵין בְּאֶחָד מֵהֶן כְּפִנְדִּיּוֹן חֲרִי זֶה כְּסֻתּוֹמָה.

יְדוּ וְכֵן חֲלוֹן הָעֵשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ, וּבָּהּ סְבֻכּוֹת וְרַכְפּוֹת אִם יֵשׁ בְּמִקּוֹם אֶחָד טֶפֶח עַל טֶפֶח מִרְבַּע, מֵבִיא וּמוֹצִיא; וְאִם לֹא, חֲרִי הוּא כְּסֻתּוֹמָה.

יְדוּ חֲלוֹן שֶׁהוּא גְלוּיָה לְאוֹיֵר, שְׁעוּרָה כְּפִנְדִּיּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה עֵשׂוּיָה אֵלֶּא לְאוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ. בָּנָה בֵּית חוֹצֵה לָּהּ, וְנִבְעֶשֶׂת חֲלוֹן זֶה תַּחַת תְּקֵרָה, וְחֲרִי הוּא בֵּין שְׁנֵי בֵּתִים שְׁעוּרָה בְּפּוֹתֶיחַ טֶפֶח. נָתַן אֶת הַתְּקֵרָה בְּאִמְצַע חֲלוֹן הַתַּחְתּוֹן שֶׁתַּחַת הַתְּקֵרָה, שְׁעוּרָה בְּפּוֹתֶיחַ טֶפֶח; וְהַעֲלִיּוֹן שֶׁלְמַעַלָּה מִן הַתְּקֵרָה, שְׁעוּרָה כְּפִנְדִּיּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְלוּיָה לְאוֹיֵר.

יְדוּ טַחְחוֹר שֶׁבִּדְלָת, אוֹ שֶׁשִּׁיר בָּהּ חֲחָרֵשׁ מִקּוֹם פְּתוּחַ מְלַמְעֵלָה אוֹ מְלַמְטָה, אוֹ שֶׁחֲגִיף אֶת הַדְּלָת וְלֹא מִרְקָה, וְנִשְׁאָר אוֹיֵר בֵּין שְׁתֵּי הַדְּלָתוֹת, אוֹ שֶׁסָּגַר הַדְּלָת וּפְתַחוּ חֲרוּחַ בְּכָל אֵלּוּ, אִם הָיָה הַפְּתוּחַ בְּאִגְרוּף הַטְּמֵאָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ וְנִכְנָסֶת לוֹ, בְּמִקּוֹם פְּתוּחַ זֶה; וְאִם הָיָה פְּחוּת מִכְּאִגְרוּף, חֲרִי הוּא כְּסֻתּוֹם.

יְדוּ הָעוֹשֶׂה חוֹר בְּפּוֹתֵל, כְּדֵי לְהַנִּיחַ בּוֹ קִנְיָה, אוֹ מִסְמֵר גָּדוֹל, אוֹ לְרֹאשׁ מִמֶּנּוּ הָעוֹבְרִים וְחֹשְׁבִים, אוֹ לְדַבֵּר עִם חֵבְרוֹ חֲרִי זֶה בְּחֲלוֹן הָעֵשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ, וְשְׁעוּרָה בְּפּוֹתֶיחַ טֶפֶח.

הַלְּכוֹת טְמֵאָה מֵת פֶּרֶק טו

טו, אֵל חֲלוֹן תַּשְׁמִישׁ שֶׁסֻּתְמָה כְּלָה, אוֹ סֻתְמָה עַד

שֶׁנִּשְׁאָר בָּהּ פְּחוּת מִטְּפֶח אִם כְּדַבֵּר חֲחוּצִין כְּפִנֵי הַטְּמֵאָה כְּתָם, חֲרִי זֶה חוֹצִין; וְהוּא, שִׁיחִיָּה דְבַר שְׂאִין דְעָתוֹ לְפִנְתּוֹ.

טו, ב לְפִיכְּדָא אִם כְּתָם חֲחֲלוֹן אוֹ מַעֲטָא בְּאִכְלִין שְׂאִינָן מִכְּשָׂרִין, אֵינָן חוֹצִינָן; שְׂאִיף עַל פִּי שְׂאִין מִקְבְּלִין טְמֵאָה, וְחֲרִי הֵן טְחוּרִין דְעָתוֹ לְפִנְתּוֹ. חֲרִי סְרוּחִין, חֲרִי אֵלּוּ חוֹצִינָן. וְכֵן תִּכּוֹן סְרוּחַ, חוֹצִין; וְשְׂאִינָנוּ סְרוּחַ אֵינָנוּ חוֹצִין, מִפְּנֵי שְׂדַעְתּוֹ לְפִנְתּוֹ.

טו, ג תְּבוּאָה שֶׁגָּדְלָה וּסֻתְמָה אֶת חֲחֲלוֹן, אוֹ מַעֲטָתוֹ אֵינָה חוֹצֵצָת: לְפִי שְׂדַעְתּוֹ לְפִנְתּוֹ, שְׂמֵא תַּכְּסִיד חֲפּוֹתֵל. הָיָה עֵינְקָרָה רְחוּק מִן חֲפּוֹתֵל, וְנָטָה רֹאשָׁהּ וּסֻתְמָה חֲרִי זֶה חוֹצִין. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בָּהּ.

טו, ד תְּבוּיָה שֶׁהוּא מְלֵאָה גְרוּגְרוּת סְרוּחִין, שְׂאִינָן מִכְּשָׂרִין וְלֹא רֹאוּיִן לְאִכְלִיָּה, וּמִנְחַת בְּחֲלוֹן וּפִי חֲחֵבִית כְּלָפִי הַטְּמֵאָה, שְׁחֲרִי חֲחֵבִית טְמֵאָה, וְכֵן קִפְּחָה שֶׁהוּא מְלֵאָה תִּכּוֹן סְרוּחַ שְׂאִינָנוּ רֹאוּי לֹא לְמֵאֲכַל בְּחֵמָה וְלֹא לְטֵיט וְלֹא לְחֶסְקָה, וּמִנְחַת בְּחֲלוֹן אִם יְכוּלִין הַגְּרוּגְרוּת וְחֲתִיכּוֹן לְעַמּוֹד כְּפִנֵי עֲצָמוֹן, כְּשִׁינְטֵל חֲפְלֵי שֶׁחֵן בּוֹ חֲרִי אֵלּוּ חוֹצִינָן; וְאִם לֹא, אֵינָן חוֹצִינָן.

טו, ה עֵשׂוּיָה חֲפְרִים חֲפְרִים שְׂאִינָן רֹאוּיִן לְבַהֲמָה; וּמְטַלְנִיּוֹת שְׂאִין בְּחֵן שְׁלוּשׁ עַל שְׁלוּשׁ, שְׁחִיּוֹ מְטַנְפִּין וְקוֹשִׁין כְּדֵי שֶׁלֹא יִחְיוּ רֹאוּיִן אֲפִלּוּ לְקַנְחַת חֲדָם מִן הַשְּׂרִיטָה; וְהַאֲבָר וְהַבְּשָׂר חֲמִדְלִינָן בְּבַהֲמָה טְמֵאָה וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה בְּחוּשָׁה, שְׂאִינָה רֹאוּיָה לְחַמְכָר לְגוּי, וְקִשּׁוּרָה כְּדֵי שֶׁלֹא תִבְרַח; וְהַעוֹף הַטְּמֵאָה שֶׁשָּׂפָן בְּחֲלוֹן וְהוּא, שִׁיחִיָּה מִשְׂרֵט, שְׁחֲרִי אֵינָנוּ רֹאוּי, אֲפִלּוּ לְתִינּוֹק לְשַׁחַק בּוֹ; וְגוּי כְּפּוֹת שֶׁהוּא מְאֻסְרֵי חֲמִלָּה, שְׂאִין אַחַר יְכוּל לְחֲתוּרָה; וְכֵן שְׂמֻנָּה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שְׁחֲרִי אֲסוּר לְטַלְטְלוֹ; וְחֲמִלָּה חֲמֵר חֲמֵרָב בְּקוֹצִים, שְׂאִינָנוּ רֹאוּי לֹא לְאִכְלִיָּה וְלֹא לְעַבְדָּה וְהוּא, שִׁיחִיָּה מִנְּחָה עַל חֲחָרֵם כְּדֵי שֶׁלֹא

יזיק הפותל: כל אלו, ממעטין בחלון שחרי אינן מקבלין טמאה, ואין דעתו לפנותן מפני שאינן ראויין למלאכה.

טו, וכן ספר תורה שפלה, שהיה מנח בחלון אם גמר שותהיה שם גניזתו, הרי זה ממעט בחלון. אבל השלג והפרד והכפור והגלד והמים, אינן ממעטין בחלון שחרי הן ראויין ומקבלין טמאה.

טז, מעט את הטפח בפחות מפיזית מבושר המת, או בפחות מפיזית מבושר הנבלה, או בעצם פחות מבושרה, או בפחות מבעדשה מן השרין הרי אלו חוצצין: שכל אלו טהורין, ואינן חשובין אצלו; לפיכך אין דעתו לפנותן. וכן פחות מפיזית אכלין שאינן מבושרין אינן חשובין אצלו, ואין דעתו לפנותן; ולפיכך ממעטין את הטפח.

טז, ח סתם החלון בכלי חרס, והיה פיו לחוץ הרי זה חוצץ: לפי שאינו מטמא מגבו, והרי הוא טהור. וצריך להיות כלי חרס זה מאוס

ונקוב, עד שלא יהיה ראוי אפלו להקיז בו דם כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

טז, הנה בפיזית מת, או רבע עצמות, וכיוצא בהן מעצמות המטמאות באהל, ומעט החלון שולבית זה בעצם פחות מבושרה אינו מעוט, שהעצם מצטרף לעצמות; וכן אם היה שם מת, או פיזית מבושר המת, ומעט החלון בפחות מפיזית מבושר המת אינו מעוט, שהבושר מצטרף לבושר. אבל עצם פחות מבושרה, ממעט על ידי פיזית בשר; ופחות מפיזית בשר, ממעט על ידי רבע עצמות וכיוצא בהן.

טז, מעט את הטפח בשתי וערב המנגעין, או בגוש מפיזית הפרס אינו מעוט: שדבר טמא אינו חוצץ. עשה לבנה מעפר בית הפרס הרי זו טהורה, וממעטת: שלא אמרו אלא גוש כבדיתו. נסתם הטפח או נתמעט בקורי עכביש אם היה בה ממש, הרי זו חוצצת; ואם אין בה ממש, אינה חוצצת.

המשך תוספתא מסכת דמאי פרק שני:

השלם

תוספתא

את האדם דבר האסור לו. ועל כלן - אין מברכין עליהן, ואין מזמנין עליהן, ואין עונין אחריהן 'אמן':

טו. נשאלין לעם הארץ על טהרותיו. ובלבד שלא יאמר לו: 'צא אכול', 'צא שרף'. אלא אומרים לו: 'אם כזה שאלת - טמא, ואם כזה שאלת - טהור':

			Rosh Chodesh Kislev	א' דראש חודש כסלו
1 Dec	ראשון Sunday	א 30	בבלי: בבא בתרא קנט ירושלמי: תענית יב תוספתא: ברכות ו נ"ך: עזרא ג-ד רמב"ם: טומאת מת ט	עלות השחר 5:48 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:46 סו"ז תפלה - מג"א ... 9:46 שקיעה 4:28
2 Dec	שני Monday	ב 1	בבלי: בבא בתרא קס ירושלמי: תענית יג תוספתא: פאה א נ"ך: עזרא ה-ו רמב"ם: טומאת מת י	עלות השחר 5:49 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:47 סו"ז תפלה - מג"א ... 9:46 שקיעה 4:28
3 Dec	שלישי Tuesday	ג 2	בבלי: בבא בתרא קסא ירושלמי: תענית יד תוספתא: פאה ב נ"ך: עזרא ז-ח רמב"ם: טומאת מת יא	עלות השחר 5:50 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:48 סו"ז תפלה - מג"א ... 9:47 שקיעה 4:28
4 Dec	רביעי Wednesday	ד 3	בבלי: בבא בתרא קסב ירושלמי: תענית טו תוספתא: פאה ג נ"ך: עזרא ט-י רמב"ם: טומאת מת יב	מתחילין ותן טל ומטר, בלילה (אור ליום חמישי) עלות השחר 5:51 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:49 סו"ז תפלה - מג"א ... 9:48 שקיעה 4:28
5 Dec	הגוישי Thursday	ה 4	בבלי: בבא בתרא קסג ירושלמי: תענית טז תוספתא: פאה ד נ"ך: נחמיה א-ב רמב"ם: טומאת מת יג	עלות השחר 5:52 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:49 סו"ז תפלה - מג"א ... 9:48 שקיעה 4:28
6 Dec	ששי Friday	ו 5	בבלי: בבא בתרא קסד ירושלמי: תענית יז תוספתא: דמאי א נ"ך: נחמיה ג-ד רמב"ם: טומאת מת יד	עלות השחר 5:53 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:50 סו"ז תפלה - מג"א ... 9:49 שקיעה 4:28
7 Dec	שבת Shabbos	ז 6	בבלי: בבא בתרא קסה ירושלמי: תענית יח תוספתא: דמאי ב נ"ך: נחמיה ה-ו רמב"ם: טומאת מת טו	ויצא עלות השחר 5:54 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:51 סו"ז תפלה - מג"א ... 9:49 שקיעה 4:28

צו זיין מקורב צו א צדיק איז גוט פאר'ן מענטש אויף די וועלט און אויף יענע וועלט.
(ספר המדות אות צדיק סימן נ"ג)